

ชื่อโครงการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้าง
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM BASED ON
BOYLE 'S APPROACH TO ENHANCE THE SOCIAL RESPONSIBILITY
OF PEOPLE ORGANIZING COMMUNITY RADIO PROGRAMS

โดย

พรรษา เอกพรประสิทธิ์

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ 2554

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่ได้กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำวิทยานิพนธ์ที่ถูกต้อง ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ แก้ไขและตรวจสอบการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้อง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ให้เกียรติเป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์ ดร. ชนินทร สุขเจริญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์วาสน์ โกวิทยา ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนและคณาจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านกรุณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ คุณรัตนกร ทองสำราญ และ คุณตรี บุญเจือ จากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ นายบุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี นายกสมาคมปฏิรูปสื่อภาคประชาชน รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และดร.ปาน กิมปี ขอขอบคุณความร่วมมือช่วยประสานงานในการจัดฝึกอบรม คณะเจ้าหน้าที่ สถานีวิทยุ จส. 100 สถานีวิทยุชุมชนต้นแบบ เอฟเอ็ม 100.75 เมกะเฮิร์ต จังหวัดกาญจนบุรี และอาจารย์ทุกท่านจากสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ขอขอบพระคุณวิทยากรในการฝึกอบรม ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล และคุณศิวพร ญาณวิทยากุล ผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุ จส. 100 และขอขอบพระคุณ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย

สุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

พรรษา เอกพรประสิทธิ์ : การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้าง ความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน (DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM BASED ON BOYLE 'S APPROACH TO ENHANCE THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF PEOPLE ORGANIZING COMMUNITY RADIO PROGRAMS.) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 437 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน (2) เพื่อทดลองใช้โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน (3) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข ที่เกี่ยวข้องของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา แหล่งความรู้และสื่อสภาพแวดล้อม การวัดและการประเมินผล และองค์ประกอบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ETHICAL MODEL ประกอบด้วย 1. Experience ประสบการณ์ 2.Transform การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด 3.Hypothesis การตั้งสมมติฐาน 4.Idea การคิด 5.Change การเลือกตัดสินใจ 6.Avowal การยืนยันยอมรับ 7. Learning for change การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง 2) ผลการทดลองใช้ โปรแกรมการเรียนรู้พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองและคะแนนหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนคือ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และเงื่อนไขในการนำไปใช้ได้แก่ ผู้เรียน การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้สอน และการเรียงลำดับเนื้อหา

##5184240627 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : NON-FORMAL EDUCATION PROGRAMS / SOCIAL RESPONSIBILITY / PEOPLE ORGANIZING COMMUNITY RADIO

PUNSA EKPORNPRASIT : DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM BASED ON BOYLE 'S APPROACH TO ENHANCE THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF PEOPLE ORGANIZING COMMUNITY RADIO PROGRAMS. ADVISOR. ASSOC.PROF. ARCHANYA RATTANA-UBOL, Ph.D. CO-ADVISOR : ASSOC.PROF. KIATAWAN AMATAYAKUL, Ph.D. 437 pp.

The purposes of the research were to: 1) develop a non – formal education programs based on Boyle's approach to enhance the capacity in managing community radio program and social responsibility of people organizing community radio programs; 2) implement the non – formal educational programs based on Boyle's approach to enhance the capacity in managing community radio program and social responsibility of people organizing community radio programs; and 3) study factors and conditions related to the use of non – formal educational programs based on Boyle's approach to enhance the capacity in managing community radio program and social responsibility of people organizing community radio programs. The samples were 60 community radio organizers. The experimental groups were 30 people and control groups were 30 people.

The research findings were as follow:

1. The components of a non-formal education programs based on Boyle's approach to enhance the social responsibility of people organizing community radio programs consisted of objectives, learners, instructors, contents, leaning activities, time duration, learning resources and media, environment, and assessment and evaluation. The social responsibility learning model or ETHICAL model consisted of 7 essential components including: Experience, Transformation, Hypothesis, Idea, Choice and decision, Avowal and Learning for change.

2. The experimental results shown the experimental group post-test scores were higher than the pre-test scores. The scores after treatment of the experimental group were also higher than the scores of the control group with statistical significant at level of .50.

3. The factors concerning the non-formal education programs were learners, instructors, content and learning activities. The conditions related to the use of the programs were learners, instructors and contents arrangement.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ฎ
 บทที่ 1 บทนำ.....	 1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	14
สมมติฐานของการวิจัย.....	14
ขอบเขตของการวิจัย.....	15
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	16
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
 บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	 20
แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต.....	20
แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	31
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	42
แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม.....	70
แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์.....	79
แนวคิดการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ.....	90
แนวคิดการกระทำเชิงภาษา.....	98
แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน.....	104
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	129
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	155
 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	 156

หน้า

ระยะที่ 1 การสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน.....	157
ระยะที่ 2 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุ	
ชุมชน.....	173
ระยะ ที่ 3 ศึกษา ปัจจัยและเงื่อนไข ของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน	
ไปใช้.....	180
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	182
ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน.....	182
ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้โปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน.....	191
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความ	
รับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้.....	249
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	255
สรุปผลการวิจัย.....	258
อภิปรายผล.....	266
ข้อเสนอแนะ.....	284
รายการอ้างอิง.....	286
ภาคผนวก.....	303
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	304
ภาคผนวก ข โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง	
ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน.....	307
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	388
ภาคผนวก ง กระบวนการประเมินคุณภาพเครื่องมือ.....	419
ภาคผนวก จ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกับการผนวกทฤษฎี.....	433
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	437

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของหลักการศึกษาจากระบบโรงเรียน.....	40
2	แผนภาพกระบวนการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์.....	82
3	แผนภาพลักษณะวิทยุชุมชนในรูปแบบวิทยุสาธารณะของรัฐและวิทยุธุรกิจ....	114
4	แผนภาพปรัชญาและลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชน.....	116
5	แผนภาพบทบาทของวิทยุชุมชนตามทิศทางการไหลของข่าวสาร.....	124
6	แผนภาพการดำเนินงานที่ดีของวิทยุชุมชน.....	128
7	แผนภาพการผนวกทฤษฎี.....	154
8	แผนภาพแนวคิดการวิจัย.....	155
9	แผนภาพโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ความรับผิดชอบต่อสังคม.....	276

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงจำนวนระยะเวลาการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม.....	178
2	แสดงความต้องการในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	182
3	แสดงความต้องการจำนวนวันที่เหมาะสมสำหรับจัดโปรแกรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียน.....	183
4	แสดงความต้องการข้อมูลช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดโปรแกรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน.....	184
5	แสดงความต้องการรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	184
6	แสดงค่าเฉลี่ยความต้องการในการเรียนรู้ในหัวข้อต่างๆ	185
7	แสดงจำนวนระยะเวลาการฝึกอบรม	190
8	ตารางข้อมูลทั่วไปของกลุ่มทดลอง.....	192
9	ตารางข้อมูลทั่วไปของกลุ่มควบคุม.....	194
10	ตารางคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	196
11	ตารางคะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลอง.....	197
12	ตารางคะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มควบคุม.....	198
13	ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและ หลังการฝึกอบรม.....	198
14	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	199
15	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม.....	199
16	ตารางค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุของ กลุ่มควบคุมในก่อนและหลังการฝึกอบรม.....	200

ตารางที่	หน้า
17 ตารางค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มทดลองในก่อนและหลังการฝึกอบรม.....	205
18 ตารางค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง.....	209
19 ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	214
20 ตารางการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	220
21 ตารางการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม.....	225
22 ตารางค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มควบคุมในก่อนและหลังการฝึกอบรม.....	229
23 ตารางค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมกลุ่มทดลองในก่อนและหลังการฝึกอบรม....	232
24 ตารางคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการฝึกอบรม.....	236
25 ตารางคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของกลุ่มควบคุม.....	236
26 ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	237
27 ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม.....	238
28 ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม.....	238
29 ตารางค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรม.....	239
30 ตารางสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและข้อควรปรับปรุงขององค์ประกอบของโปรแกรม.....	246

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติ เป็นรูปแบบการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากเป็น การศึกษาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ให้รู้จักปรับตัวให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่ปรับตัว เข้าสู่สังคมฐานความรู้ ทำให้บุคคลมีการพัฒนาความรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนา ศักยภาพของแต่ละบุคคลได้อย่างเต็มที่ตั้งแต่เกิดจนตาย (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) การศึกษานอกระบบ โรงเรียนเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งดำเนินงานรองรับกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 6 มาตรา 8 ที่เน้น การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนโดยให้สังคมมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการเรียน การสอนที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา รวมทั้งต้องสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2549) มีการจัดประเภทและกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆทุกกลุ่มที่อยู่ นอกระบบโรงเรียน ให้สามารถได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2545)

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญทั้งด้านบวกและด้านลบต่อสังคมและวัฒนธรรม หากสามารถ นำศักยภาพในทางสร้างสรรค์มาใช้ประโยชน์ได้ก็จะทรงคุณค่าอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการศึกษาใน ทุกด้าน ซึ่งจะมีผลสืบเนื่องต่อการพัฒนาคนและสังคมอย่างเอนกอนันต์ (สำนักงานปฏิรูประบบ สุขภาพแห่งชาติ, 2549) ดังนั้นสื่อมวลชน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง ในการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาตลอดชีวิต เพราะสื่อมวลชนมีบทบาทในการให้ ความรู้แก่ประชาชน ความรู้ที่ได้รับนี้อาจรวมความรู้รอบตัว วิทยาการใหม่ ๆ ความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประชาชนจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเป็นประโยชน์ในการ ประกอบอาชีพได้ทันที(ณรงค์ สมพงษ์, 2543) สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่ง ที่มีบทบาทหน้าที่ใน ความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อทัศนคติ และการยอมรับพฤติกรรม

ต่างๆ ในสังคม (สมควร กวียะ, 2539) ซึ่งบทบาทของสื่อสารมวลชนมีผลกระทบต่อสังคมในภาพรวมอย่างชัดเจน เนื่องจากมีหน้าที่เผยแพร่และนำเสนอข่าวสารข้อมูลต่างๆ ให้สังคมได้รับรู้ โดยบทบาทของสื่อมวลชนต้องมีการดำเนินงานที่ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 เรื่อง คือ 1) มีเสรีภาพในการสื่อสาร 2) มีจิตสำนึกที่ดีในการเป็นผู้ถ่ายทอด และ 3) ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม (สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย, 2545) พิสิษฐ์ ชวลาวัณย์ (2545) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ จรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ ความรับผิดชอบต่อสังคมมิได้มีกฎระเบียบกำหนดไว้แน่นอนตายตัว แต่เกิดขึ้นและเป็นไปได้ โดยความสำนึกทางจิตใจ ทางศีลธรรมของผู้ประกอบอาชีพและองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ในอาชีพต่างๆ ดังนั้นองค์กรทางวิชาชีพเล็งเห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมอาจจะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นกันคนละทิศละทาง จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานทางจริยธรรมไว้สำหรับผู้ประกอบการวิชาชีพเดียวกัน เราเรียกมาตรฐานทางจริยธรรมนี้ว่า จรรยาบรรณ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และประสิทธิภาพของกลไกการตรวจสอบภาคประชาชน กล่าวถึงการพัฒนาสื่อให้สามารถรายงานข่าวสารที่มีข้อมูลถูกต้องครบถ้วน และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจรรยาบรรณในการผลิตและนำเสนอสื่อต่าง ๆ ต่อสังคม ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ธุรกิจใด ๆ พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ผลิตสื่อในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงอย่างอิสระ ได้มีการพัฒนาจัดทำจรรยาบรรณในแต่ละวิชาชีพและใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อกำกับควบคุมภาคธุรกิจให้ดำเนินธุรกิจอย่างมีธรรมาภิบาล มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 การส่งเสริมให้สื่อมวลชนพัฒนาบทบาทการเป็นสื่อกลางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงสร้างสรรค์ เป็นสื่อกลางที่มุ่งเน้นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก มีความเป็นกลางนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงและสะท้อนความต้องการของประชาชน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559)

วิทยุชุมชนได้มุ่งเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ จัดเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งประเภทวิทยุกระจายเสียง ที่มีการจัดการสื่อสารอย่างแพร่หลาย ตามคุณลักษณะของสื่อ 5 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์ วิทยุชุมชนจัดเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารมากที่สุด เพราะสามารถเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความรู้และความบันเทิงต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ในท้องถิ่นทั้งที่อยู่ใกล้และอยู่ไกล ที่อยู่ในรัศมีการส่งกระจายเสียง สามารถแพร่กระจายข่าวสารข้อมูลไปสู่ชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุก

ระดับได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงศูนย์กลางข้อมูล ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับข้อมูล คือประชาชนที่ฟัง เพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจใช้ ในกิจกรรมประจำวัน จัดเป็นรูปแบบการใช้สื่อกระจายเสียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ ดำเนินการโดยไม่แสวงหากำไร เงินทุนที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานได้มาจากการบริจาคจากประชาชนและการช่วยเหลือจากรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ ถือว่าเป็นสื่อที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อผู้อ่าน และเขียนหนังสือไม่ได้ เป็นสื่อที่ส่งไปได้ไกล ไม่มีข้อจำกัดด้านการขนส่งเหมือนหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร และเป็นสื่อที่มีราคาถูกเพียงแต่มีเครื่องรับเท่านั้นก็สามารถรับฟังโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (ฐิติธิ์ ชันตยานุกุลกิจ, 2544)

การนำเอาสื่อวิทยุ มาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลในประเทศไทย ได้ถูกคนในสังคมมองว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ถูกปิดกั้น ไม่มีความอิสระ การรายงานข่าวหรือข้อมูลต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนั้นยังมีปัจจัยทางด้านธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนอย่างแท้จริง ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอข่าวสารรายการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ได้ ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยมีแนวความคิดว่า คลื่นวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์นั้นเป็นทรัพยากรของชาติที่มีค่าและมีอยู่อย่างจำกัด จำเป็นต้องมีการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ขึ้นใหม่ ให้อยู่ในการกำกับดูแลขององค์กรที่เป็นอิสระและไม่ขึ้นตรงต่อรัฐบาล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน จึงนับเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวงการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ครั้งสำคัญของประเทศไทย ซึ่งหลังจากได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนตามมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ว่า กำหนดให้คลื่นวิทยุเป็นทรัพยากรสื่อสารเพื่อประโยชน์ของสาธารณะและให้มีองค์กรอิสระจัดสรรคลื่น และกำกับดูแลให้เป็นประโยชน์ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้หลักประกันเรื่องสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนมีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ตามมาตรา 39 และ 41 (สุรารักษ์ ภูติโส, 2551) นอกจากนั้นยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรของชาติ ตามมาตรา 56 ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 (กรมประชาสัมพันธ์, 2540)

จากพระราชบัญญัติจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 ทำให้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุขึ้นอย่างมากมายในระดับท้องถิ่น หรือที่เรียกกันว่า วิทยุชุมชน แต่การจัดตั้งนั้น ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และการกำกับดูแลจาก

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช) นอกจากนั้นส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแสวงหาผลกำไรไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมอย่างแท้จริง (สุธารักษ์ ภูติโส, 2551) เนื่องจากประชาชนเกิดความตื่นตัวในการเป็นเจ้าของสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อแสดงออกถึงสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามกฎหมาย จึงมีการจัดตั้งวิทยุชุมชนขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ จำนวนมาก (ศรีเมือง เจริญศิริ, 2552) จากสถิติของกรมประชาสัมพันธ์ (2548) สถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ มีจำนวนประมาณ 7, 000 สถานี มีทั้งที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียนกับกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้การจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนนั้นใช้งบประมาณเพียง 2 แสนบาท เพื่อซื้อเครื่องส่ง สัญญาณและตั้งเสาสัญญาณ แต่ในปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการตั้งวิทยุชุมชนถูกลงมาก เพราะราคาค่าติดตั้งมีตั้งแต่ 4-7 หมื่นบาท ขึ้นอยู่กับกำลังส่งของเครื่อง(ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2551: 28 มกราคม 2551) และการที่ไม่มีองค์กรที่มีอำนาจในการจัดการนโยบายวิทยุชุมชน จึงไม่มีเจ้าภาพในการกำหนดระเบียบปฏิบัติที่จะสร้างความชัดเจนในการขออนุญาตจัดตั้งวิทยุชุมชน จึงทำให้เกิดสถานีวิทยุทั้งที่เป็นของชุมชนและมีเจ้าของชุมชนแต่อ้างความเป็นชุมชนตามสิทธิเสรีภาพแห่งรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นมาก (มติชน, 2551 : 1 กุมภาพันธ์ 2551) สำหรับปัญหาของวิทยุชุมชนสามารถประมวลเบื้องต้นได้ 5 ประการ ได้แก่

1. มีการแข่งขันกันจัดตั้งวิทยุชุมชนกันอย่างกว้างขวาง ทั้งเพื่อวัตถุประสงค์สาธารณะและการแอบแฝงประโยชน์ทางธุรกิจ เก็บเกี่ยวรายได้จากการโฆษณาสินค้าหรือการตลาด สิ่งเหล่านี้ อาจยังไม่ได้ดำเนินการตามหลักการที่แท้จริงของวิทยุชุมชน
2. เมื่อมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนจำนวนมาก จึงเกิดปัญหาการส่งกระจายเสียง เช่น คลื่นทับซ้อน ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังวิทยุของประชาชน ก่อความคลื่นวิทยุของรัฐและวิทยุที่ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย และก่อกวนสัญญาณระบบการจราจรทางอากาศ รวมทั้งสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ของประชาชน
3. มีการใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในทางการเมือง การยุยงปลุกปั่น สร้างความแตกแยก แก่สถาบันครอบครัว หรือ การโต้ตอบหน้าไมโครโฟนแล้วออกอากาศสด ลักษณะของการจัดรายการเช่นนี้อาจสร้างความแตกแยกของชุมชน
4. ความไม่ชัดเจนของกฎหมายวิทยุชุมชน ส่งผลให้ผู้ประกอบการและประชาชนสับสนและไม่แน่ใจในการดำเนินการเกี่ยวกับวิทยุชุมชนว่ามีความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
5. มีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ควบคุมยากเพราะวิทยุชุมชนที่อยู่ตามแนวชายแดนหรือพื้นที่ที่อ่อนไหวทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ โดยเฉพาะการออกอากาศโดยใช้ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาของชนเผ่า อาจทำให้เกิดการแตกแยกหรือแบ่งแยกขึ้นได้ เช่น กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ เป็นต้น

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับ พนา ทองมีอาคม (พ.ศ. 2550) กล่าวว่า ปัจจุบันวิทยุชุมชนเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถระบุปัญหาที่สำคัญได้ดังนี้

1. เกิดคลื่นแทรกสถานีหลัก ประชาชนมีข้อร้องเรียนจำนวนมากเกี่ยวกับคุณภาพการรับฟังว่าสถานีหลักที่เคยรับฟังชัดเจน ได้ถูกคลื่นแทรกจากสถานีวิทยุชุมชน
2. เกิดการรบกวนวิทยุการบิน วิทยุชุมชนอาจก่อให้เกิดอันตรายจากการรบกวนคลื่นของวิทยุการบิน

3. เกิดการหลอกลวง กระแสการเกิดวิทยุชุมชนทำให้มีผู้ฉวยโอกาสไปชักชวนให้ชุมชนต่าง ๆ จัดตั้งวิทยุชุมชนของตนขึ้น โดยอ้างว่าสามารถทำได้และถ้าไม่ทำต่อไปถ้ามีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติแล้ว ก็จะไม่ได้อีกต่อไปและผู้หลอกลวงก็ถือโอกาสชักชวนให้ซื้อเครื่องส่งเสาอากาศ และจัดทำห้องส่งให้ นอกจากการหลอกลวงของ เครื่องส่งหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนซื้อไปนี้ ยังเป็นสินค้าไม่ได้คุณภาพ สัญญาณมีการรบกวน และไม่เป็นไปตามข้อกำหนด

4. กำเนิดวิทยุชุมชนแอบแฝง วิทยุชุมชนในยุคแรก เป็นวิทยุชุมชนที่ทำงานโดยชุมชนจริงคือทำงานแบบอาสาสมัคร แต่ต่อมา ได้มีการแอบแฝงทำธุรกิจเกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อกรมประชาสัมพันธ์ได้พยายามเข้ามาจัดระเบียบ และอนุญาตให้มีการโฆษณาได้ 6 นาทีต่อชั่วโมง ได้เกิดผู้แอบแฝงเข้ามาทำวิทยุชุมชนเป็นจำนวนมาก

5. การร้องเรียนเรื่องการแข่งขันที่เป็นธรรม การเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนที่แอบแฝง ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการวิทยุที่ถูกต้อง ผู้ประกอบการตามกฎหมายได้ร้องเรียนว่า การจัดทำวิทยุที่ถูกกฎหมาย พวกตนต้องจ่ายค่าธรรมเนียมสัมปทาน ต้องเสียภาษีถูกกฎหมาย แต่หนี้สุดท้าย ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ต้องถูกตัดราคาค่าโฆษณาจากวิทยุชุมชนที่ไม่มีต้นทุนสัมปทาน ไม่มีค่าลิขสิทธิ์ และไม่เสียภาษี ข้าราชการที่ออกอย่างถูกกฎหมาย ต้องถูกรบกวนโดยคลื่นแทรก

6. คุณภาพรายการ เมื่อวิทยุชุมชนมีจำนวนมาก เกิดการแทรกคลื่นกันเอง เกิดการแข่งชิงโฆษณาและแข่งชิงผู้ฟัง ที่สุดแล้ว วิทยุชุมชนก็มีการทะเลาะกันเองออกอากาศ การจัดรายการในลักษณะกึ่งสมัครเล่น ทำให้เกิดรายการคุณภาพต่ำ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับการออกอากาศ

นอกจากนี้ยังพบว่า เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบกว้างขวางในสังคมไทย เป็นที่น่าสังเกตว่าสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ และสื่อทางเลือกใหม่ เช่น วิทยุชุมชน มีบทบาทอย่างสูงในการกำหนดการรับรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร และการชี้นำความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน ในหลายกรณี โดยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ และในการระดมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของมวลชนอย่างเข้มข้น บางครั้งมีวาระทางการเมืองชัดเจนได้มีพฤติกรรมอันขัดต่อจริยบรรณทางวิชาชีพ ด้วยการใช้ภาษาที่ หยาบคาย ข่มขู่ ปลูกเร้า สร้างความเกลียดชัง

และด้วยการบิดเบือนข้อเท็จจริง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนอกจากจะไม่เหมาะสมแล้ว ยังผิดกฎหมายอีกด้วย ทว่าด้วยภาวะของการขาดองค์การกำกับดูแลของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนช่องโหว่ของการบังคับใช้กฎหมายทำให้พฤติกรรมดังกล่าวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนจิตวิทยาของมวลชนในสถานการณ์ของการแบ่งขั้วทางความคิดในสังคมไทยอย่างมาก (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

ประสพสุข บุญเดช (2553) กล่าวว่า สื่อมวลชนจำเป็นต้องมี 3 เรื่อง คือ เสรีภาพในการสื่อสาร จิตสำนึกที่ดี และ ต้องมีจิตวิญญาณความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผลงาน แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมาสังคมไทยตกอยู่ในสภาพความสับสนวุ่นวายจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวจนมีแนวโน้มนำไปสู่ความแตกแยกรุนแรง สถานการณ์เช่นนี้สื่อมีบทบาทค่อนข้างมากในการสร้างความเข้าใจที่ดี ดังนั้นสื่อควรทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์เพื่อสร้างความสมานฉันท์และผลประโยชน์ต่อประชาชน สอดคล้องกับ นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ (2553) กล่าวว่า วิทยุชุมชนถูกนำไปเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ในการใช้สรรพกำลังในการปลุกกระดมให้ลุกขึ้นมาแตกแยกกัน ไม่ว่าจะเป็นสงครามสี หรือสงครามทักษะทางชนชั้น ดังนั้นบทบาทและความรับผิดชอบของสื่อ ต้องย้ำในเจตนาสิทธิเสรีภาพของสื่อที่มีต่อสังคมไม่ใช่ต่อการเมือง ถ้ามองว่าสื่อมีความรับผิดชอบต่อสังคม และสื่อเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองแล้ว สื่อจะสามารถที่จะแสดงทัศนะบอกความจริงให้ทุกฝ่าย ดังนั้นในแง่วิชาชีพ ต้องมอง 2 ระยะ คือ เรื่องคนต้องอยู่ที่จริยธรรมและศีลธรรมของสื่อ แต่ในเรื่องของสังคมองค์กรของสื่อ ต้องหันกลับมาดูว่าเข้มแข็งแค่ไหนในการตรวจสอบสื่อด้วยตัวเอง ถ้าสื่อมีสิทธิในการนำเสนอข้อมูลทุกทาง สื่อก็ต้องมีหน้าที่ต่อตัวเองคือมีจรรยาบรรณ และต้องมีองค์กรที่ดูแลตัวเองไม่ใช่พิทักษ์สื่อด้วยกัน (สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์, 2553)

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน คือ จรรยาบรรณในการจัดรายการสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม ประชาชนจำเป็นต้องได้รับเนื้อหาความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้อง ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน จากปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานีวิทยุชุมชน (จรรยาบรรณวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ของสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2538) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น

3. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

นอกจากปัญหาขาดความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ยังพบว่า ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน คือ ทรัพยากรบุคคลขาดความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน เนื่องจากทรัพยากรบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถานีวิทยุชุมชน ส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร หรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนอย่างถูกต้อง ซึ่งแตกต่างกับวิทยุสาธารณะหรือวิทยุธุรกิจโดยทั่วไป คือ วิทยุสาธารณะ หรือ วิทยุธุรกิจจะมีกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่มีลักษณะเป็นมืออาชีพเข้ามาเป็นผู้บริหารจัดการสถานีวิทยุ แต่ทว่าในวิทยุชุมชนนั้น ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการวิทยุจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเพียงอาสาสมัครที่มาทำวิทยุเพราะใจรักและเข้าใจในเจตนารมณ์ของวิทยุชุมชน แต่ยังไม่มีความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการฝึกอบรมและให้ความรู้กับประชาชน หรือทรัพยากรบุคคลที่จะเข้ามาทำงานในสถานีวิทยุชุมชน (ชาลีสา มากแผ่นทอง, 2544) สอดคล้องกับแผนพัฒนาสื่อสารมวลชนเทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม เพื่อพัฒนาด้านและสังคม พ.ศ.2542-2551 ที่ว่า ประชาชนพึงได้รับการพัฒนาศักยภาพในทุกมิติของชีวิตอย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศได้อย่างอิสระและชอบธรรม เป็นผู้บริโภคที่มีทางเลือกและรู้เท่าทันและระบบสื่อสารมวลชนต้องเอื้ออำนวยต่อประชาชนทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่อย่างทั่วถึงและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและอยู่อย่างมีความสุข และสอดคล้องกับแนวทางการสร้างสรรค์สันติภาพแก่สื่อและสังคมไทย ของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) กล่าวว่า แนวทางการสร้างสรรค์สันติภาพแก่สื่อและสังคมไทย คือการให้องค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับสื่อ มีการรณรงค์ในประเด็นของความรับผิดชอบต่อสังคม โดยร่วมกันผลักดันให้นำไปสู่การปฏิบัติจริง

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับประชาชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ รวมถึงพฤติกรรมที่ถูกต้อง ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กันไป และการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในชุมชนและอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและหลากหลายสาขาอาชีพ การจัดการศึกษาให้กับประชาชน จึงควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่แตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ

ของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อความเจริญงอกงามและพัฒนาก้าวหน้าของบุคคลให้มีศักยภาพในตนเอง 2) เพื่อพัฒนาส่วนบุคคลและความก้าวหน้าของสังคม 3) เพื่อประสิทธิภาพขององค์กร มีการออกแบบ สร้างโครงการเพื่อสนับสนุนให้องค์กรบรรลุความสำเร็จผ่านกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร 4) เพื่อการปลูกสร้างสติปัญญา มีวัตถุประสงค์ว่าการเรียนรู้มีคุณค่าในตัวของตัวเอง เมื่อมีการถ่ายทอดความรู้ก็ยังมีคุณค่า และ 5) เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อนำไปสู่การปลดปล่อยจากการถูกกดขี่ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2542)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร พบว่า การพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Program) (Boyle, 1981) มีความเหมาะสม สำหรับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดการวิทยุชุมชน กล่าวคือ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญมากกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและบุคคลในกลุ่มในทุกชุมชนจำเป็นต้องได้รับความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติใหม่ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาโปรแกรม ดังนี้ 1) การกำหนดพื้นฐานสำหรับพัฒนาโปรแกรม 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มผู้รับบริการ 3) การพิจารณาผลที่พึงประสงค์ 4) การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน 5) การสร้างแผนกิจกรรม 6) โปรแกรมการปฏิบัติงาน 7) ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร และ 8) การรายงานค่าของโปรแกรม

การจัดการวิทยุชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา เนื่องจากวิทยุชุมชน ถือว่าเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง ที่ใช้การสื่อสารด้วยภาษาพูด ผ่านวิทยุกระจายเสียง ให้ประชาชนทั่วไปได้รับฟัง และทราบถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการสอนภาษา พบว่าวิธีการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นให้ผู้เรียนใช้ภาษาในรูปแบบของการสื่อสาร และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะในสถานการณ์จริงวิธีหนึ่ง คือการจัดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ (Task-based learning) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้และเรียนรู้ภาษาในสถานการณ์จริงจากการปฏิบัติงาน โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ เน้นความหมายในการสื่อสาร (Meaning) มากกว่ารูปแบบทางภาษา (Form) จนบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ และปรากฏเป็นชิ้นงานหรือผลงานให้เห็น โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างชัดเจน (Willis, 1996 Ellis, 2003) คือ 1) ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) เป็นขั้นตอนการเตรียมผู้เรียนก่อนการปฏิบัติซึ่งกิจกรรมในขั้นนี้ได้แก่ การกำหนดหัวข้อของงานปฏิบัติ การทำความเข้าใจ 2) ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) และ 3) ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ได้ฝึกใช้ภาษาธรรมชาติ ฝึกคิดแก้ปัญหา เกิดความสนุกสนาน และเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน หรือในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน สร้างความมั่นใจในการพูด และยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกันระหว่างตัวครูผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง (Little, 1981 : Brunfit, 1984) การจัดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย และการสื่อสารในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลทำให้ความสามารถทางภาษาของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น (Dought & Pica , 1986)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจนำการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ มาจัดการเรียนรู้ให้ประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภาษาในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานด้านวิทยุชุมชน กล่าวคือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุชุมชนต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับคนในชุมชน โดยใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลาง ดังนั้นถ้าผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในเรื่องการใช้ภาษาที่ถูกต้องและเหมาะสม ถือว่าเป็นการเสริมสร้างทักษะ ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อจัดรายการวิทยุ และจะทำให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ระหว่างผู้ฟัง และผู้จัดรายการ นอกจากนั้นการจัดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ ยังสามารถเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Long (1992) กล่าวว่า งานปฏิบัติ โดยทั่วไปแล้ว คืองานที่ได้รับมอบหมายให้ทำขึ้นเพื่อตนเองหรือผู้อื่น โดยอาจได้รับหรือไม่ได้รับสิ่งตอบแทนก็ได้ เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และกรมวิชาการ (2546) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง และได้ฝึกปฏิบัติจริง ตลอดจนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นการตอบสนองหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process) และคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม (Ethic)

Habermas (1981) กล่าวถึงสังคมที่เป็นเสรี (Emancipator Society) จะเป็นสังคมที่ไม่ถูกครอบงำ ทุกคนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน กลไกทางสังคมที่จะสร้างสมดุล นั่นก็คือ พื้นที่สาธารณะ เนื่องจากในพื้นที่สาธารณะนั้นคนทุกกลุ่มจะสามารถสื่อสารได้อย่างเต็มที่ ช่องทางที่จะใช้เป็นวิถีทางเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ คือ สื่อมวลชน เนื่องจากศักยภาพของสื่อมวลชน สามารถแปรเรื่องที่เป็นส่วนตัว ให้กลายเป็นส่วนรวม และสื่อมวลชนเป็นพื้นที่ของบุคคลสาธารณะ เรื่องราวก็เป็นสาธารณะ สื่อมวลชนจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญในสังคม ด้วยเหตุนี้ Habermas (1981) จึงให้ความสนใจกับทฤษฎีการกระทำเชิงภาษา

(Speech Act Theory) โดยนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับทักษะการสื่อสารทางภาษาที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเกิดสิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมตอบสนองต่าง ๆ ของคน ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การรับรู้และการตีความซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากในการเรียนรู้เพื่อตอบสนองหรือเพื่อการพัฒนาของคนแต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤต ประสบการณ์และการรับรู้ในอดีตเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการตัดสินใจของคนแต่ละคน เพราะถ้ารับรู้ถึงกระบวนการตัดสินใจบนหลักการแห่งเหตุและผลที่ถูกต้องก็จะทำให้สามารถตอบสนองในปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) Constatives เป็นการกระทำเชิงภาษาที่ออกแบบมาเพื่อนำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือยืนยันความจริง 2) Regulative การกระทำเชิงภาษาที่คาดหวังการเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร และ 3) Avowals เป็นการกระทำเชิงภาษาที่ต้องการตอกย้ำข้อมูลบางสิ่งบางอย่างหรือต้องการแสดงความรู้สึกภายในของผู้พูด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนได้ เนื่องจากทฤษฎีการกระทำเชิงภาษา จะกล่าวถึงพื้นที่สาธารณะที่แสดงออกมาในรูปของสื่อมวลชน เพื่อให้ประชาชนสามารถแสดงออกได้อย่างมีอิสระและไม่ถูกครอบงำ ซึ่งในที่นี้หมายถึงสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบหนึ่งที่ให้คนในชุมชนร่วมกันมีส่วนร่วมในการจัดการสถานี และแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งความสอดคล้องกรมประชาสัมพันธ์ (2540) ที่ว่าสภาพปัญหาของสถานีวิทยุชุมชนคือ สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ถูกปิดกั้น การรายงานข่าวหรือความรู้ข้อมูลต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากรัฐบาล สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวว่า ทฤษฎีการกระทำเชิงภาษา (Speech Act Theory) เป็นทฤษฎีที่ไม่ได้ศึกษา ภาษาในฐานะที่เป็นวัตถุหยุดนิ่ง (เช่น หนังสือ ตัวอักษร) หากแต่สนใจ การใช้ภาษาที่แสดงออกในรูปแบบของการกระทำ หรืออาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการปลดปล่อยสังคมให้มีเสรีภาพ เพราะภาษาจะเป็นวิถีทางที่ทำให้ ความสนใจของผู้ปลดปล่อย (Emancipator Interest) บรรลุผล

จากแนวคิดดังกล่าว เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดทฤษฎี Transformative Learning โดยมองว่า การให้คนสื่อสารคุยกันและแสดงพฤติกรรมการสื่อสารแบบ 2 ทาง จะทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาและการตอบสนองตามสิ่งเร้าต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์ร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง จนสามารถนำมาสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้จากการร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน จนเกิดเป็น New Interpretation ในความคิดของคนแต่ละคน ท้ายที่สุดพัฒนาจนเกิดเป็นองค์ความรู้แบบ Transformative Theory (Mezirow , 1991)

การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยนำแนวคิดในเรื่อง การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) มาใช้เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในมุ่งนำบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพื่อหลุดพ้นจากสภาพปัญหาหรือความรู้สึกไม่พึงพอใจในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ (Emancipatory Learning) และสามารถกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสวงหาความรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผล มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการร่วมแสดงออกและที่สำคัญสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากความต้องการทั้งส่วนตัวและสังคม (Mezirow, 1991)

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) หมายถึงกระบวนการที่บุคคลเริ่มตระหนักว่าเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้แล้วมีผลต่อวิถีคิด วิธีการรับรู้ ความเข้าใจในความรู้สึกของคน ต่อโลกรอบ ๆ ตัวอย่างไร และทำไมจึงมีผลกระทบเช่นนั้น เมื่อรู้สึกเช่นนั้นได้แล้วคนจะเริ่มพัฒนาสมมติฐานใหม่ขึ้นเพื่อให้ตนเองเกิดมโนทัศน์ใหม่ที่เปิดกว้าง ชัดเจน มีความเป็นไปได้ และสามารถหล่อหลอมเข้ากับประสบการณ์เก่า จากนั้นบุคคลจะสามารถทำการตัดสินใจ หรือ ปฏิบัติตามมโนทัศน์ใหม่นั้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) ตระหนักว่าสมมติฐานและแนวคิดต่าง ๆ มีผลต่อการคิดอย่างไรและทำไม สมมติฐานเหล่านั้นจึงมีผลต่อกระบวนการคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกของตน และต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว 2) บุคคลเริ่มปรับเปลี่ยนกรอบความคิดลักษณะนิสัย ที่จะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ที่มีความครอบคลุมและชัดเจน และเป็นมโนทัศน์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน และ 3) บุคคลปฏิบัติหรือทำการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ความรู้สึกความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ หรือใช้มโนทัศน์ใหม่นี้เป็นแนวทางการปฏิบัติ (ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร, 2549)

ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีความเหมาะสมกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนเนื่องจาก การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ คือการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในตัวของผู้เรียนเอง ทั้งความรู้ ทักษะคติ ความเชื่อ พฤติกรรม บุคลิกลักษณะนิสัย โลกทัศน์ การดำรงชีวิต ความคิดและมุมมอง เกี่ยวกับตนเองหรือจากรากฐานของบุคคล และสิ่งแวดล้อม จนนำตนเองไปสู่การตัดสินใจในบทบาทใดบทบาทหนึ่ง เพื่อตนเองและสังคม ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างถาวร ซึ่งสอดคล้องกับ บุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี (2549) กล่าวว่าวิทยุชุมชนไม่ใช่แค่สถานีออกอากาศที่มีดีเจเต็มสถานี แต่เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล และเป็นสถานฝึกงานที่ยิ่งใหญ่กว่าที่ฝึกงานธรรมดา เพราะมีกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่ก่อให้เกิดปัญญานอกจากนั้นยังฝึกวัฒนธรรมใหม่ในการประชุม ร่วมกันบริหารจัดการ ทั้งนี้การใช้วิทยุเป็น

เครื่องมือต้องนำไปสู่กระบวนการที่ไม่ใช่แค่พูดได้ พูดเป็น พูดเก่ง พูดดี แต่ต้องคิดได้ คิดเป็น คิดเก่ง คิดดี และต้องก้าวขึ้นไปสู่ระยะที่สาม คือบริหารได้ บริหารเป็น บริหารเก่ง บริหารดี บริหารอย่างมีเหตุผล และมีขีดความสามารถที่จะรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

ปัจจุบัน สถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ แบ่งเป็น 9 เขต ดังนี้ สถานีวิทยุชุมชน และสถานีวิทยุชุมชนเขต 1 ถึง เขต 8 และจากรายงานการศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิทยุชุมชนภาคประชาชน (2551) พบว่า การดำเนินงานของวิทยุชุมชนทั่วประเทศ พบประเด็นปัญหาดังนี้ 1) คลื่นแทรก 2) ปัญหาบุคลากร 3) ปัญหางบประมาณ 4) ปัญหาอุปกรณ์ในห้องส่ง และ 5) ปัญหาการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน จากสถิติสถานีวิทยุชุมชนภาคกลาง มีจำนวนประมาณ 820 สถานี ครอบคลุมพื้นที่ 18 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี เพชรบุรี พระนครศรีอยุธยา ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สุพรรณบุรี ชัยนาท อ่างทอง ลพบุรี นครปฐม ปทุมธานี สระบุรี สิงห์บุรี นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร (กรมประชาสัมพันธ์, 2553)

สถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรก ที่จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อปี พ.ศ.2544 เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ออกมาเคลื่อนไหวในประเด็นสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับผลกระทบท่อก๊าซ โดยนำเสนอเรื่องราวและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง ถือว่าเป็นการทดลองออกอากาศสถานีวิทยุชุมชนเป็นสถานีแรกของประเทศไทย และเป็นกระบอกเสียงของชาวจังหวัดกาญจนบุรี (ชัยณรงค์ กิตินาทรอินทราณี, 2547) ซึ่งการดำเนินงานในการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนครั้งนี้ อาศัยความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 39 และ มาตรา 40 ว่าด้วยเรื่อง สิทธิและการใช้คลื่นความถี่วิทยุ และ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2543 (มาตรา 26) กำหนดว่า การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าว ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 และในการจัดการสถานีวิทยุสามารถดำเนินงานได้ตามปรัชญาและแนวคิดของวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้องค่อนข้างครบถ้วน เนื่องจากสถานีวิทยุแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของคนในพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี หลายสาขาอาชีพ และเครือข่ายพัฒนาที่อยู่ในจังหวัด ภายใต้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มปฏิรูปสื่อภาคประชาชนจังหวัดกาญจนบุรี ถือว่าเป็นสถานีวิทยุชุมชนแห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2544 ด้วยเงินสนับสนุนที่ได้รับจากกองทุนเพื่อการพัฒนา (SIF) โดยมีชาวบ้านในชุมชนร่วมกันก่อตั้ง บริหาร และเป็นเจ้าของ (สรยุทธ สมนครีรัตน์, 2548) และจากบทสัมภาษณ์ นายบุญส่ง จันทร์ส่องรัมย์ ผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ และประธานกลุ่มปฏิรูปสื่อจังหวัดกาญจนบุรี เป็นผู้บุกเบิกวิทยุชุมชนแห่งแรกในประเทศไทย กล่าวว่า สถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีการดำเนินงานในรูปแบบของ

การมีส่วนร่วม โดยชุมชนเพื่อชุมชน ดำเนินการในรูปแบบอาสาสมัคร และไม่มีการโฆษณา โดยมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชน เป็นประชาคมทางอากาศเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร สะท้อนปัญหา และสร้างการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ถือว่าเป็นต้นแบบของ สถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ

การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ Speech Act Theory ของ Habermas (1981) ควบคู่ไปพร้อมกับการเรียนรู้จากงานปฏิบัติ (Task-based Learning) และการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) โดยใช้กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Program) ของ Boyle และจากการวิเคราะห์ สถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ภาคกลาง ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากถือเป็นต้นแบบของสถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ และมีการดำเนินงานได้ตามปรัชญาและแนวคิดของวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้องครบถ้วน นับว่าเป็นสถานีวิทยุชุมชนสถานีแรกของประเทศไทยที่ออกอากาศอย่างเป็นทางการ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ควรส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม ให้กับบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิทยุชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุนงานด้านวิทยุชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พนา ทองมีอาคม (2549) กล่าวว่า การจัดให้มีการฝึกอบรมไม่ว่าจะเป็นจากภาคประชาชนด้วยตนเอง จากสถาบันการศึกษาหรือจากภาคสาธารณะประโยชน์หรือภาครัฐ ก็เป็นแนวทางที่ดีในการยกระดับคุณภาพรายการและการจัดการของวิทยุชุมชน

ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จะเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการฝึกอบรมประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในสถานีวิทยุชุมชน และส่งผลต่อประชาชนในชุมชนได้รับฟังข้อมูล ข่าวสารที่ถูกต้องและเป็นธรรม

คำถามการวิจัย

1. การพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน สามารถปฏิบัติได้ในแนวทางอย่างไรบ้าง

2. การทดลองใช้โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน จะได้ผลเป็นอย่างไร

3. ปัจจัยและเงื่อนไขมีอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน

2. เพื่อทดลองใช้โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน

3. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข ที่เกี่ยวข้อง ของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน

สมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของสุรัตน์ ทองหรี (2548) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานักจัดรายการวิद्यุชุมชนมหาวิทยาลัยรังสิต การวิจัยพบว่า หลังจากการฝึกอบรมกลุ่มผู้จัดรายการวิद्यุชุมชน มีความรู้และทักษะการจัดการการวิद्यุเพิ่มมากขึ้นก่อนการฝึกอบรม และณัฐกิจ สิ้นธุย์ (2547) ศึกษาผลการใช้บทเรียนวีดิทัศน์เพื่อการฝึกอบรมนักจัดรายการวิद्यุ เรื่องอุปกรณ์สำหรับการจัดการการวิद्यุอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยรามคำแหง การวิจัยพบว่า หลังการทดลองผู้เข้าร่วมอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม และปกรณ์ ดุลบุตร (2552) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรับผิดชอบต่อสังคมในการนำเสนอข่าวหน้าหนึ่งของนักรับหนังสือพิมพ์รายวันในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านสื่อมวลชน ควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักความรับผิดชอบต่อสังคม ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม ไม่มุ่งเน้นแต่เพียงผลกำไรในการประกอบธุรกิจ องค์กรควรจัดให้มีการให้ความรู้ มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับบุคลากรก่อนที่จะเข้ามาทำงาน ให้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม หรือมีการจัดสัมมนาให้ความรู้เรื่อง

ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ และจากรายงานการวิจัยของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์การมหาชน โดยธรัช บัญลือ (2548) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ โดยกิจกรรมที่มีการประเมินผลตามสภาพจริงกับกิจกรรมที่มีการประเมินผลตามปกติ พบการวิจัยพบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง และกลุ่มทดลองมีคะแนนเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุม และธาวินี สุพุทธิกุล (2550) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ที่มีต่อพฤติกรรมแบบพึงพาของผู้ป่วยติดยาเสพติดของศูนย์บำบัดยาเสพติดในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีระดับพฤติกรรมแบบพึงพาหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. หลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการรายการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดการรายการวิद्यุชุมชน กลุ่มทดลองจะมีความสามารถในการจัดการรายการวิद्यุชุมชน และระดับความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง
2. กลุ่มทดลองที่เข้าร่วม โปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการรายการวิद्यุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชน ผู้จัดการรายการวิद्यุชุมชน จะมีความสามารถในการจัดการรายการวิद्यุชุมชน และระดับความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิद्यุชุมชน ในพื้นที่ภาคกลาง 18 จังหวัด (กรมประชาสัมพันธ์, 2553) ประมาณ 1,500 คน กลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง คือ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิद्यุชุมชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ 140 คน โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. อายุระหว่าง 15-60 ปี
2. เป็นคณะกรรมการในสถานีวิद्यุชุมชน หรือแนวร่วมภาคประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิद्यุชุมชน

3. สนใจในการเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน

ด้านเนื้อหาสาระ

เนื้อหาในเรื่องความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้แก่

ตัวแปรอิสระ คือ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ การเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ และการกระทำเชิงภาษา

ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน

คำจำกัดความในการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน เป็นการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาในชุมชน ผู้วิจัยนำแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนาของ Boyle (1981) มาประยุกต์ใช้ ซึ่งมี 8 ขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดพื้นฐานสำหรับพัฒนาโปรแกรม 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มผู้รับบริการ 3) การพิจารณาผลที่พึงประสงค์ 4) การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน 5) การสร้างแผนกิจกรรม 6) โปรแกรมการปฏิบัติงาน 7) ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร และ 8) การรายงานค่าของโปรแกรม และประกอบด้วยองค์ประกอบของโปรแกรม ดังนี้ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา แหล่งความรู้และสื่อการสอน สภาพแวดล้อม และการวัดและประเมินผล

การเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ (Task-based learning) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาตามธรรมชาติจากการทำงานจริง และได้ใช้ภาษาตามความถนัดและความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานของตนเอง เริ่มจากการเรียนรู้การใช้ภาษาอย่างมีความหมายก่อน จากนั้นผู้เรียนจะได้วิเคราะห์ภาษาและเรียนรู้รูปแบบภาษาที่ถูกต้องเพื่อความสามารถใช้ในการสื่อสารได้ดีขึ้น โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างชัดเจน

คือ 1) ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) 2) ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) และ 3) ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task)

การกระทำเชิงภาษา (Speech Act Theory) หมายถึง ทักษะการสื่อสารทางภาษาที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเกิดสิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมตอบสนองต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) Constative เป็นการกระทำเชิงภาษาที่ออกแบบมาเพื่อนำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือยืนยันความจริง 2) Regulatives การกระทำเชิงภาษาที่คาดหวังการเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร และ 3) Avowals เป็นการกระทำเชิงภาษาที่ต้องการบอกข้อมูลบางสิ่งบางอย่าง หรือต้องการแสดงความรู้สึกภายในของผู้พูด

การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเริ่มตระหนักว่าเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้แล้วมีผลต่อวิถีคิด วิธีการรับรู้ ความเข้าใจในความรู้สึกของคน ต่อโลกรอบ ๆ ตัวอย่างไร และทำไมจึงมีผลกระทบเช่นนั้น เมื่อรู้สึกเช่นนั้นได้แล้วคนจะเริ่มพัฒนาสมมติฐานใหม่ขึ้นเพื่อให้ตนเองเกิดมโนทัศน์ใหม่ที่เปิดกว้าง ชัดเจน มีความเป็นไปได้ และสามารถหล่อหลอมเข้ากับประสบการณ์เก่า จากนั้นบุคคลจะสามารถทำการตัดสินใจ หรือ ปฏิบัติตามมโนทัศน์ใหม่นั้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) ตระหนักว่าสมมติฐานและแนวคิดต่าง ๆ มีผลต่อการคิดอย่างไรและทำไม สมมติฐานเหล่านั้นจึงมีผลต่อกระบวนการคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกของตน และต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว 2) บุคคลเริ่มปรับเปลี่ยนกรอบความคิดลักษณะนิสัย ที่จะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ที่มีความครอบคลุมและชัดเจน และเป็นมโนทัศน์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน และ 3) บุคคลปฏิบัติหรือทำการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ความรู้สึกความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ หรือใช้มโนทัศน์ใหม่นี้เป็นแนวทางการปฏิบัติ

ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. หลักการของวิทยุ หมายถึง หลักความรู้เบื้องต้น ในงานวิทยุชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประเภทของการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ปรัชญาของวิทยุชุมชน และบทบาทของวิทยุชุมชน
2. การผลิตรายการวิทยุชุมชน หมายถึง เนื้อหาข้อมูลที่จำเป็นในการผลิตรายการวิทยุชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนการผลิต และอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต
3. รูปแบบรายการวิทยุ หมายถึง ประเภทรูปแบบรายการทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งประกอบด้วย ข่าว พุดคุย สัมภาษณ์ สันทนา สารคดี/สปอต และนิตยสาร
4. การใช้เสียงอย่างถูกต้อง หมายถึง การพูด การอ่านออกเสียงถูกต้องตามอักขระวิธี ในการจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียง

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง จรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน

จรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน หมายถึง หลักความประพฤติหรือมารยาทของนักจัดรายการวิทยุชุมชนที่ได้มีการประมวลหรือบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการประพฤติปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดรายการวิทยุชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

1. **จรรยาบรรณในการเสนอข่าว** หมายถึง หลักความประพฤติหรือมารยาทของนักจัดรายการวิทยุชุมชน ในการเสนอข่าวให้ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือกระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และต้องเสนอข่าวที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี รวมทั้งไม่นำข่าวลือมานำเสนอเป็นข่าว ต้องพูดอย่างมีความรับผิดชอบ ไม่รายงานข่าวด้วยความเท็จ ไม่พูดให้ร้าย ยุยง หรือก่อให้เกิดความแตกแยก ไม่พูดสนับสนุนทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง หรือข่าวลือหลอกลวงให้ผู้ฟังมกมายไว้เหตุผล

2. **จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น** หมายถึง หลักความประพฤติหรือมารยาทของนักจัดรายการวิทยุชุมชนในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ โดยคำนึงถึงความสงบสุขของสังคม โดยไม่พูดโดยขาดความรับผิดชอบหรือมีอคติ มีความยุติธรรมในคำพูด พูดด้วยความอ่อนน้อมสุภาพ ถูกต้อง ครบถ้วน รอบคอบ เคารพความคิดเห็นและการวิจารณ์ของผู้อื่น แสดงความคิดเห็นและโต้ตอบอย่างสุภาพ รู้จักฟังอย่างมีสติ ไตร่ตรอง และให้เกียรติผู้อื่น

3. **จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา** หมายถึง หลักความประพฤติหรือมารยาทของนักจัดรายการวิทยุชุมชนในการประกาศโฆษณา โดยคำนึงถึงข้อมูลที่มีความถูกต้อง ไม่โอ้อวดเกินจริง ไม่โจมตีใส่ร้ายผู้อื่น สินค้าหรือบริการต้องมีคุณภาพ สมดังการพูดกล่าวอ้าง มีใจเป็นธรรม ไม่พูดหลอกลวงให้ผู้ฟังหรือผู้ร่วมรายการหลงเชื่อ มกมาย ไม่พูดโฆษณาโน้มน้าวใจในเชิงส่อเสียด สินค้าหรือบริการของผู้อื่น การพูดในการโฆษณาให้เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมายและไม่เป็นภัยต่อสังคม

สถานีวิทยุชุมชน หมายถึง สถานีวิทยุเพื่อประโยชน์สาธารณะที่ไม่แสวงหารายได้จากกรโฆษณา เกิดจากความต้องการของชุมชน และคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ

ประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน หมายถึง คณะกรรมการ แนวร่วมภาคประชาชน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานในสถานีวิทยุชุมชน ได้แก่ ผู้จัดรายการ ผู้ควบคุมรายการ เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการสถานีวิทยุชุมชน

ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นเหตุให้การจัดโปรแกรมประสบความสำเร็จและเป็นสิ่งจำเป็นที่มีอิทธิพลต่อการเกิดผลหรือการแสดงผลพฤติกรรม

เงื่อนไข หมายถึง ข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดฝึกอบรม และสามารถส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดโปรแกรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. โปรแกรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนได้ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ สื่อมวลชน

2. โปรแกรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน สามารถนำไปใช้กับสื่อมวลชนสาขาอื่นๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต รวมถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

3. การนำโปรแกรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ไปประยุกต์ใช้ เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมทั้งสังคมโลก ลดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมได้

4. การนำโปรแกรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้ เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 4 แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

4.1 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม

4.2 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

4.3 แนวคิดการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ

4.4 แนวคิดการกระทำเชิงภาษา

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงวัย เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาในช่วงวัยเรียนหรือที่เรียกว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาในชีวิตที่จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในขั้นต่อไป ช่วงชีวิตวัยทำงานหรือหลังวัยเรียนซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานและมีความสำคัญเพราะเป็นช่วงชีวิตที่มนุษย์เติบโตเต็มที่พร้อมที่จะนำความรู้หรือสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาหรือสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป การพัฒนาความรู้หรือการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องจึงเป็นตัวขับเคลื่อนให้บุคคลได้พัฒนาเป็นคนที่มีสมบูรณ์ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโลก การศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย และสามารถเรียนรู้

ได้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับอาชญา รัตนอุบล(2554) ที่สรุปว่า การเรียนตลอดชีวิตกลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง

การประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education) ที่จัดโดย UNESCO ที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ.1960 การประชุมที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.1972 และที่กรุงไนโรบี ค.ศ.1986 ได้พัฒนาแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตอันมีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมทุกขณะ เช่น จากการทำมาหากิน การเล่น การพักผ่อน การเข้าร่วมพิธีกรรมและการสมาคม เป็นต้น

2. การศึกษาที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียน แต่ครอบคลุมถึงการศึกษานอกระบบ โรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาสจึงไม่มีวันสิ้นสุด

3. การศึกษาตลอดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษา เพราะสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาส ทุกคนสามารถ เรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ดังนั้น มนุษย์จึงมีโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการศึกษาอย่างไม่มีจุดจบไปตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิต ได้ถูกระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นครั้งแรก โดยกล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาว่า การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้มีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวางทั้งในแผนพัฒนาการศึกษาและนโยบายพัฒนาการศึกษา จนกระทั่งประเทศไทยได้ประกาศใช้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ได้ถือว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวทางหลักในการจัดการศึกษาของประเทศสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2552-2561 บนฐานของหลักการและแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปการศึกษาเพื่่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ ประชาชนต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุด เพราะไม่มีสาระการเรียนรู้ใดที่จัดในระบบโรงเรียนปรับเปลี่ยนได้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การมีชีวิตอยู่รอดในสังคมนั้น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และการมีชีวิตอยู่ได้นั้น

ต้องมีวิธีการเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากการเรียนในโรงเรียน จึงอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, 2551)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนตายอย่างต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองการดำเนินชีวิตของประชาชนในยุคปัจจุบันที่สภาพแวดล้อมของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นสร้างและพัฒนาความเป็นทรัพยากรหรือทุนมนุษย์ที่สำคัญและยั่งยืนให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้านของชีวิต และสังคมโลก

1. ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 1970) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 4 ได้ระบุความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนานุคคลให้ปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต

นภมณฑล ลิขมื่นเปี่ยม (2548) ได้อธิบายความหมายทั่วไปของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง แนวความคิดและแนวทางที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการระดมเอาทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนความหมายเชิงปฏิบัติการ การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษาอันได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ในการดำเนินงาน

สุนทร สุนันท์ชัย (2548) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ

อาชัญญา รัตนอุบล (2550) ได้ให้ความหมาย การศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นกระบวนการศึกษาที่มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีมูลเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในปัจจุบัน การศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียวหรือประเภทเดียว จึงอาจจะไม่เพียงพอต่อการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาตลอดชีวิตจึงมีลักษณะที่เป็นการบูรณาการ การประสานประสมระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการศึกษารูปแบบธรรมชาติ เพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) กล่าวว่า การหมายถึงการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พัฒนา มรกตสินธุ์ (2551) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และนำประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้โดยอัตโนมัติ ยามวิกฤติหรือฉุกเฉินการเรียนรู้นั้นจะถูกนำมาใช้ได้ทันที

อุดม เขยทิวส์ (2551) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ การศึกษาตลอดชีวิตโดยลักษณะทั่วไป เป็นแนวความคิดและแนวทางในการส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้สังคมที่มนุษย์นั้นเป็นสมาชิก เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นความหมายเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือเป็นกระบวนการขยายขอบเขตการจัดการศึกษาในระบบ เป็นการเสริมสร้างบทบาทการศึกษาให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์ เป็นการปรับปรุงรูปแบบการศึกษาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของมนุษย์ เป็นการส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเป็นการปรับจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้มีความครอบคลุมกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2554) ได้ให้ความหมาย การศึกษาตลอดชีวิตว่ามี 2 ความหมายหลัก คือ การเรียนรู้ในวิถีชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน เป็นการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสทางการเรียนรู้และให้อิสระทางความคิด การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่

ตลอดเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งถึงและครอบคลุมผู้เรียนทุกระดับในทุกพื้นที่ เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

Faure (1972) ได้กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมถึงการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วย ทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนใด หรือการศึกษาในลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น

Alheit (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นกระบวนการที่รวมเอาการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าไว้ด้วยกัน โดยจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตมาจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่มีทั้งมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่แน่นอนและไม่แน่นอน เป็นการศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย เกิดขึ้นได้ทุกที่ตลอดเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาตนเองและแก้ไขปัญหาของผู้เรียนในทุกๆด้านของชีวิต ส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่ง UNESCO (1995) ได้นำเสนอรายงาน ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย 4 เสาหลักในการศึกษาหรือที่เรียกว่า The Four Pillars of Education (UNESCO, 1998) ได้แก่

1) การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know)

เป็นการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ที่สำคัญ การแสวงหาและการใช้ความรู้ เป็นการพัฒนาความจำ จินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างใคร่ครวญบนหลักเหตุและผล การคิดแก้ปัญหาโดยอาศัยข้อมูลความรู้รอบตัว

2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Do)

โดยเน้นการพัฒนาทักษะ พัฒนาสมรรถนะ และศักยภาพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม

3) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Be)

เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเรียนรู้ พัฒนาทักษะชีวิตอย่างเป็นองค์รวม และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการทางสังคม

4) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Live Together)

เน้นการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พึ่งพากันและกัน การเคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรม มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น รับฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยการช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมที่หลากหลาย

3. องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตมีองค์ประกอบที่สำคัญ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) คือ

3.1 การจัดการศึกษาในโรงเรียน (Formal Education) หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีโครงสร้างที่ชัดเจนแน่นอน มีลำดับ มีการแบ่งชั้นเรียนตามอายุ มีการจัดการเรียนการสอนตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงโดยมีลักษณะที่สำคัญคือมีหลักสูตรเวลาเรียนที่แน่นอน มีการจำกัดอายุผู้เรียนมีการลงทะเบียนเรียน มีการวัดผลการประเมินผลเพื่อรับประกาศนียบัตร การเรียนเน้นในเรื่องอนาคต ส่วนใหญ่มีสถานที่แน่นอนในการเรียน

3.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียน (Non-Formal Education) หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกโรงเรียนปกติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการเป็นประชาชนอยู่นอกโรงเรียน มีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจนโดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีหลักสูตร เวลาเรียน มีการลงทะเบียน มีการประเมินผลเพื่อรับประกาศนียบัตร ไม่จำกัดอายุ เป็นการเรียนนอกโรงเรียนที่เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบันเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมีเวลาเรียนที่ไม่แน่นอน

3.3 การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน บุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอนเรียนที่ใดก็ได้ขณะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการอีกทั้งไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

การศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยทั้ง 3 รูปแบบ สามารถเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนได้ โดยความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่างๆ และ หรือจากการประกอบอาชีพมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติได้ในที่สุด

การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกด้าน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ปรารถนาเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้คุณลักษณะ 4 ประการของแนวคิดการเรียนรู้ (รักกิจ ศรีสรินทร์, 2547) ได้แก่

1) มีมุมมองอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่พิเศษที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของโอกาสการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด และประกอบด้วยรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2) มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นด้านอุปทาน (Supply) เป็นศูนย์กลางในรูปแบบการจัดการจัดการศึกษาเชิงสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่ด้านอุปสงค์ (Demand) ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก

3) มีแรงจูงใจที่จะเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้นำ

4) มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง

พลังผลักดันที่สำคัญทางสังคม เศรษฐกิจจำนวนมากสนับสนุนแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการทำงานและตลาดแรงงานและโครงสร้างอายุประชากร เป็นแรงผลักดันที่สำคัญต่อความจำเป็นที่จะต้องมีการยกระดับทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อทุกคนนั้น ให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ การขยายโอกาสทางการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ช่วยลดความแตกต่างของอัตราการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่มีความแตกต่างทางสังคมเศรษฐกิจโดยอัตโนมัติ มีปัจจัยที่เป็นระบบอย่างมีนัยสำคัญของความไม่เท่าเทียมกันนี้ รวมไปถึงความเสี่ยงจากช่องว่างของโลกดิจิทัล (Digital Divide) และวัฏจักรแห่งความเลวร้าย (Vicious Circle) บุคคลที่มีการศึกษาคือกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ในช่วงชีวิตของพวกเขา

4. หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีดังต่อไปนี้ (Knapper & Cropley, 1991 and Skager, 1978)

1) หลักการบูรณาการและความเชื่อมโยง โดยเน้นความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องของการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

2) หลักความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา โดยส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสเลือกศึกษาหาความรู้ตามศักยภาพและความต้องการของตน การศึกษาควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนในการเข้าถึงการศึกษาทุกรูปแบบในสังคม

3) หลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานและความสนใจของผู้เรียนของตนเองได้ โดยเฉพาะการจัดแบ่งคุณลักษณะและความจำเป็นของการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

4) หลักการศึกษาเพื่อชีวิต โดยเน้นการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนและสภาพชุมชน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของตน เป็นการจัดการศึกษาที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

5) หลักการเรียนรู้เพื่อการคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยส่งเสริมกระบวนการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา บนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผลที่พอเพียงและเหมาะสมเฉพาะบุคคล กลุ่มหรือชุมชน

6) หลักการกระจายอำนาจ โดยให้ผู้เรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมเน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่น

7) หลักการความยืดหยุ่นและความหลากหลาย เพื่อมุ่งให้การศึกษามีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ของประชาชนอย่างกว้างขวาง

การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย จุดมุ่งหมายและรูปแบบของการจัดการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้ (ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต, 2546)

1) จุดมุ่งหมายของการศึกษาตลอดชีวิต คือ ต้องการให้บุคคล กลุ่มบุคคลได้รับการศึกษาเพื่อความรู้ ทักษะ และเจตคติ คุณธรรม จริยธรรม อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

2) รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3) วิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ใช้วิธีการจัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ เกิดขึ้นตลอดช่วงระยะเวลาชีวิตของมนุษย์ โดยผู้จัดการศึกษาประกอบด้วยบุคคลและองค์กรทุกส่วนของสังคม ได้แก่บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคม

5. แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ ควรมีแนวปฏิบัติในประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ และควรมีแนวทางปฏิบัติ
- 2) ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
- 3) จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ปริมาณและคุณภาพ
- 4) จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง และมีการประชาสัมพันธ์
- 5) ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือกัน
- 6) เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
- 7) วิธีการให้การศึกษาหาความรู้ ควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก
- 8) ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 9) พัฒนาคู่มือให้บทบาทและมีทักษะในการศึกษาตลอดชีวิต
- 10) การจัดและประเมินผล ควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
- 11) แรงจูงใจในการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้
- 12) สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน
- 13) ส่งเสริมชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

สรุปได้ว่าการศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงวัย เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาในช่วงวัยเรียนหรือที่เรียกว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาในชีวิตที่จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในขั้นต่อไป ช่วงชีวิตวัยทำงานหรือหลังวัยเรียนซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานและมีความสำคัญเพราะเป็นช่วงชีวิตที่มนุษย์เติบโตเต็มที่พร้อมที่จะนำความรู้หรือสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาหรือสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป การพัฒนาความรู้หรือการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

จึงเป็นตัวขับเคลื่อนให้บุคคลได้พัฒนาเป็นคนที่สมบูรณ์ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโลก การศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับอาชัญญา รัตนอุบล(2554) ที่สรุปว่า การเรียนตลอดชีวิต กลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เกิดแบบผสมผสานขึ้นระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ อื่น ๆ ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ เพื่อดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในสังคมข้อมูลข่าวสาร และกระแสการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมถูกต้องทุกช่วงอายุของชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในทุกๆด้าน ให้สามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาตลอดชีวิตจึงไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ ตลอดเวลา ไม่มีข้อจำกัดในการศึกษา การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ ควรมีการ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง เนื้อหาหลักสูตรมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการ มีวิธีการในการศึกษาหาความรู้ที่หลากหลาย การประเมินผลที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน ส่งเสริมสร้างแรงจูงใจและสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนและชุมชน

6. ทักษะในศตวรรษที่21

ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังมาในสหัสวรรษใหม่ ทำให้หลายประเทศเตรียมการเสริมศักยภาพของประชาชน ทั้งในด้านทักษะความรู้ ทักษะคิด ค่านิยม โดยการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านทางวัฒนธรรมสารสนเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นปัจจัยสำหรับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของประเทศในยุคโลกาวัตน์ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกุญแจสำคัญเปิดเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นั้น ประกอบด้วย สี่เสาหลักที่เป็นรากฐานของการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2543) ประกอบด้วย

1) การเรียนเพื่อรู้ หมายถึง การรวมความรู้สามัญอย่างกว้างๆเข้าด้วยกัน โดยให้ความสำคัญเป็นไปได้ที่จะมีการศึกษาลงลึกในบางวิชาที่เลือกไว้ ซึ่งภูมิหลังกว้างๆเช่นนี้ จะเป็นใบเบิกทางนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต ช่วยวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับคนมีจิตใจชอบแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง เป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่จะช่วยสร้างความสามารถให้มนุษย์ดำรงชีพ อยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งความสามารถและทักษะดังกล่าว สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ถ้าผู้เรียนรู้ได้มีโอกาสได้ทดลอง และพัฒนาความสามารถของตน โดยมีส่วนร่วมในโครงการประสบการณ์งานอาชีพ หรืองานทางสังคมอย่างจริงจัง.

3) การเรียนรู้เพื่อชีวิต โลกในศตวรรษที่ 21 ทุกคนจำเป็นต้องมีความคิดเป็นอิสระ และรู้จักตัดสินใจ ประกอบกับมีความรู้สึกรับผิดชอบโดยส่วนตัวอย่างแรงกล้าต่อการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันกับผู้อื่น.

4) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน โดยพัฒนาความเข้าใจในผู้อื่นทั้งแง่ประวัติศาสตร์ ธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมทางจิตใจ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการรังสรรค์จิตวิญญาณใหม่ ที่ตระหนักถึงการต้องพึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งการวิเคราะห์ความเสี่ยง และความท้าทายของอนาคตร่วมกัน ทุกสังคมในโลกล้วนมีเป้าหมาย ที่จะเคลื่อนไปสู่โลกแห่งอุดมการณ์อันหลักเลื่องมิได้ และจะไม่สามารถใดๆ ของมนุษย์คนใดที่ถูกละเลย ดังนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 8 ได้ระบุชัดเจนว่า “การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก” ดังนี้

4.1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

4.2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

4.3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นต้องทบทวนและขยายแนวคิด เรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ให้กว้างไกลยิ่งขึ้น ทั้งนี้ มิใช่เพียงเพื่อปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กับสภาพของการทำงานอาชีพเท่านั้น หากแต่จะต้องเข้าไปสร้างกระบวนการหล่อหลอมปัจเจกบุคคลในองค์กรรวมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยครอบคลุมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ วิจัยญาณ และความสามารถในทางปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ผู้คนสามารถพัฒนาจิตสำนึก ความตระหนักรู้ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมให้มีบทบาททางสังคม ทั้งด้านการงานและชุมชนด้วย ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีบทบาทในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นบ้าน ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา รัฐบาลและเอกชน ต้องเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้คนและองค์กรต่างๆ สามารถรับมือกับกระแสความเปลี่ยนแปลง และสามารถพลิกวิกฤตการณ์ให้กลายเป็นโอกาสได้ รวมทั้งคนไทยทุกคน ต้องตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญ คุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าเป็นหัวใจและพลังในการสร้างคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2543)

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 จะต้องได้รับการคำนึงทั้ง 4 เสา คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต โดยเน้น

ย้าว่า การศึกษาคือหัวใจของการพัฒนาคนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและชุมชน ดังนั้น การศึกษาจึงมีภารกิจที่จะต้องพัฒนาความสามารถของคนทุกคนเต็มศักยภาพ ไม่มีข้อยกเว้น รวมทั้งต้องทำให้บุคคลทุกคนตระหนักรู้ในศักยภาพของพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งรวมการรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง และไปให้ถึงเป้าหมายส่วนตัวที่วางเอาไว้

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ ซึ่งกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อบำรุงแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกอาชีพ หรือเพื่อพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องสำหรับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้เรียน กิจกรรม ระยะเวลา และสถานที่เรียนโดยยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2551) การให้นิยามของผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาแต่ละท่านมีดังนี้คือ

อุณา นพคุณ (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะให้การเรียนรู้กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะและทัศนคติค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่า เป็นการศึกษาอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

สุรกุล เจนอบรม (2531) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีรูปแบบไม่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน เน้นการพัฒนาของผู้เรียนให้เสรีภาพและความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือกความสนใจและแนวการดำเนินชีวิตของตนเอง

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้กล่าวถึงการศึกษาอกระบบโรงเรียน ว่าหมายถึง กิจกรรมทางการศึกษา และมวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงานและสถาบัน

ต่าง ๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในสังคม โดยยึดหลักที่ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ๆ จะตอบสนองต่อความต้องการ ความสนใจและประยุกต์ใช้แก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้นได้ด้วย ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนทุกคนในชุมชน โดยจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิภาค ทุกระดับการศึกษา และทุกชุมชนโดยมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สอน ผู้เรียน เวลา สถานที่ หลักสูตรและการสอน การจัดการบริหารและการประเมินผล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542แก้ไขเพิ่มเติม 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) มาตรา 15 กล่าวถึง การศึกษานอกระบบ ว่าเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 “การศึกษานอกระบบ” หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

วรรณันท์ อนันต์กุล (2551) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับผู้เรียน โดยมุ่งหมายในการเสริมสร้างและนำความรู้ประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ให้สอดคล้องกับความจำเป็น ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเองไปตลอดชีวิต

The encyclopedia of informal education (2009) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเกี่ยวข้องกับ ความต้องการในการเรียนรู้ของกลุ่มที่ด้อยโอกาส การเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะพิเศษของบุคคล การศึกษาที่เน้นถึงเป้าหมายเป็นสำคัญ และการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นทั้งการจัดการและวิธีการ

สรุป ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ถูกจัดขึ้น นอกเหนือไปจากการจัดการศึกษาตามระบบปกติ โดยมีเนื้อหา จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการ ใน ลักษณะยืดหยุ่น เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการด้านการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย ตาม ความสมัครใจ และตามโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

2. ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญและนักการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของ ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

อุ้นดา นพคุณ (2523) ได้อธิบายถึงภารกิจที่เป็นไปได้ของการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียน เพื่อพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ รูปแบบตามลักษณะ และ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ
- 2) จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติการณ์อยู่ เพื่อเพิ่มพูน ทักษะ ความรู้
- 3) จัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพิ่มพูนความรู้ หรือการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับผู้ที่ออกจากระบบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว

ปฐม นิคมนนท์ (2528) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของไทยที่จัดอยู่ใน ปัจจุบันจัดเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) การให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต และการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษา ประเภทที่สำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งการจัดการศึกษารูปแบบนี้จัดในลักษณะ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทต่าง ๆ
- 2) การให้การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และลักษณะวิชาชีพ ได้แก่ การศึกษาที่จะช่วย ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนางานอาชีพและความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาประเภทนี้เป็นการจัดการ สอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นและกลุ่มสนใจ
- 3) การจัดการศึกษาเพื่อการให้ข่าวสารข้อมูล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลและ ข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมความรู้ ความคิดต่าง ๆ และเพื่อป้องกัน การลืมนั่นสิ่ง การจัดการศึกษาประเภทนี้ในลักษณะห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน เผยแพร่สิ่งพิมพ์ โสตทัศนศึกษาและสื่อมวลชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นเป็นการมุ่งผลิต เพื่อพัฒนาประชากร ทั้งนี้เพราะเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนา คือ มุ่งให้ประชาชน “มีความสุข อยู่

ดีกิดิ” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาตนเองของสังคม เน้นความร่วมมือในการพัฒนา เน้นอิสระในการตัดสินใจเลือก นั่นก็หมายถึง การยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคล

สุรกุล เจนอบรม (2541) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียนปัจจุบันได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้

- 1) เพื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็น “คนคิดเป็น”
- 2) เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป
- 3) เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะและทักษะที่จำเป็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

- 4) เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นมรดกของชาติ

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2550) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่า สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างหลากหลายและทั่วถึง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับคนทั่วไป

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบจะต้องอาศัยแนวคิดและปรัชญาที่หลากหลาย มาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมุ่งให้กลุ่มเป้าหมายสามารถคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อสามารถให้ดำรงตนอยู่ในสังคมและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

3. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ดังนี้

ทวีป อภิสิทธิ์ (2522) ให้วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

- 1) เพื่อให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ และมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้า จะได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติม

2) เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยใช้เหตุผลและมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันจะช่วยให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

3) เพื่อให้ประชาชนที่มีอยู่ในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในขั้นที่สูงขึ้น เป็นการสร้างภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องกันไป

4) เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพ และเพิ่มเติมวิชาความรู้ในการประกอบอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่ หรือการที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ตามความต้องการ อันจะเป็นประโยชน์ในการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตน ของครอบครัว ของชุมชน และของประเทศ

5) เพื่อให้ประชาชนได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน

6) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

7) เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

อุดม เขียววงศ์ (2523) กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1) ฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น

2) เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป

3) เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะ และทักษะ ที่จำเป็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

4) เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นมรดกของชาติ

อาษัญญา รัตนอุบล (2550) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ดังนี้

1) เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของประชากรให้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองต่อไป เนื่องจากในการพัฒนาประเทศนั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายคือคุณภาพของประชากรอันเป็นปัญหาค้นมูลฐานของประเทศ หากประชากรมีคุณภาพแล้ว การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง ก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องการให้ประชาชนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องต่อไปนี้คือ

1.1) เพิ่มพูนความรู้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ซึ่งมีไม่เฉพาะการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงความรู้ ความเข้าใจในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านเศรษฐกิจ การปกครองและสุขภาพอนามัย เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

ยกระดับและปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของตนเองหรือชุมชนของตนให้ดีขึ้น 1.2) เกิดทัศนคติที่ดี ในสังคมที่ประชาชนมีคุณภาพ ประชาชนจำเป็นที่จะต้องมี

1.2) ทัศนคติที่ดีในการทำงาน การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ คบค้าสมาคมกับผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างและปลูกฝังทัศนคติที่ดี และเหมาะสมถูกต้องให้แก่ประชาชนตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชรา ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครองแบบประชาธิปไตย การซื้อสตัค การตรงต่อเวลา และการเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น

1.3) เกิดทักษะหรือความชัดเจนในชีวิต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการคมนาคมสื่อสารที่รวดเร็วขึ้นกว่าเดิม สังคมจึงไม่อาจหยุดนิ่ง เศรษฐกิจจึงมีการบีบรัดตัว บังคับให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องช่วยให้ความรู้แก่บุคคลเพื่อการปรับตัวกับสภาพและสถานการณ์ใหม่ของสังคมให้ได้ นอกจากนี้แล้วการที่ประชากรของโลกเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของประชาชนได้รับผลกระทบ ด้วยเหตุนี้บุคคลจึงควรต้องได้รับความรู้เพื่อจะเป็นผู้ที่มีคุณภาพ มีทักษะในอาชีพของตน เพื่อการแข่งขันในตลาดแรงงาน หรือเพื่อจะได้มีทักษะรู้จักประหยัดทรัพยากร และรู้จักใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนให้มากที่สุด

2) เพื่อพัฒนาด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมุ่งหวังให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม หรือพัฒนาด้านวัตถุที่ดีขึ้น เช่น การส่งเสริมด้านการผลิต การส่งเสริมการคมนาคมและการส่งเสริมสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังมุ่งหมายที่จะทำ ให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และสามารถเข้าใจปัญหาของตนเองและสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาคือความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วชุมชนจะมีทรัพยากรอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางเทคนิค และทรัพยากรตามธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ก็คือ ตัวประชาชนและความสามารถของบุคคลสำหรับทรัพยากรทางเทคนิคก็คือสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลจากวิทยาศาสตร์และการประดิษฐ์ เช่น ถนนรถยนต์ ปุ๋ยเคมี ฯลฯ และทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน แร่ธาตุ น้ำ และภูมิอากาศ ฯลฯ ถ้าหากประชาชนได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและตระหนักว่าตนเองและชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้างแล้ว ก็จะตระหนักได้ว่าสิ่งใดควรจะต้องปกป้องรักษา หรือสิ่งใดที่สามารถนำทรัพยากรมาใช้พัฒนาสภาพแวดล้อมของตนต่อไปได้ และชุมชนดังกล่าวก็จะมีผลกำไรก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมในการศึกษา

ความเสมอภาคทางการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นสิทธิของมนุษย์และเป็นหัวใจของประชาธิปไตย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีส่วนช่วยสนับสนุนความเป็นธรรมในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย และทุกชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอันจะนำไปสู่ความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและสังคมของตนได้ต่อไป

4) เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย

ในโลกปัจจุบัน ขณะที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เจริญไปอย่างรวดเร็ว มนุษย์จะเริ่มเห็นห่างจากวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชาติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีส่วนช่วยสนับสนุนให้บุคคลเกิดการรับรู้เกี่ยวกับบรรณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะประจำท้องถิ่น อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมของประเทศไทยขึ้น ด้วยเหตุนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะช่วยสนับสนุนให้ประชาชนมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบ รู้จักการประพฤติปฏิบัติตนตามความถูกต้องและเหมาะสมของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย ตลอดจนเป็นผู้ที่มีธรรมะประจำใจ อีกทั้งยังรู้จักรัก และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และทำให้เป็นผู้ที่มีความสุขในชีวิตตามควรแต่ศักยภาพของตน

5) เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะมีมีส่วนช่วยสนับสนุนพัฒนาความสามารถทางด้านประชาธิปไตยของประชาชนไทย และยังส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักการรับผิดชอบงานร่วมกัน รู้จักการแบ่งงานกันทำ รู้จักการปรับตัว รู้จักเคารพในความคิดเห็น และสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังมีส่วนช่วยสนับสนุนให้ประชาชนได้รู้จักคิดวิพากษ์ วิจาร์ณ วิเคราะห์ปัญหา และสามารถตัดสินใจภายใต้ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องอีกด้วย

6) เพื่อพัฒนาจิตใจ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะช่วยให้บุคคลได้ใช้ชีวิตอย่างสมบูรณ์ รู้จักการใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อน รู้จักการอ่านหนังสือที่ตนสนใจ รู้จักฟังเพลงเพื่อความเพลิดเพลิน และได้รู้จักการพักผ่อนจากความตึงเครียดของชีวิตอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังช่วยสนับสนุนให้บุคคลรู้จักพัฒนาจิตใจของตนเองให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติ มีค่านิยมที่เหมาะสม มีความเชื่อและเข้าใจในเรื่องของความดีและความเลว ตลอดจนสามารถวินิจฉัย ตัดสินใจและเข้าใจสภาพการณ์ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่าวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยภาพรวมแล้วมีเป้าหมายเพื่อการบริการและช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถปรับชีวิตให้เข้ากันได้ หรือผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ให้เป็นเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิตและการทำงาน สร้างชุมชนทุกชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และส่งเสริมให้สังคมในภาพรวมทุกพื้นที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ตามสภาพท้องถิ่น หรือตามสภาพการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ก็ย่อมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

4. หลักการและลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่า สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างหลากหลายและทั่วถึง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับคนทั่วไป (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2550)

การจัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียนนับเป็นโอกาสที่สำคัญที่สามารถช่วยพัฒนาขีดความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศได้

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการและเหตุผลดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2539)

- 1) ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาโดยเป็นการจัดการบริการทางการศึกษาโดยไม่มีจำกัดด้านเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความห่างไกล ฯลฯ
- 2) การกระจายโอกาสทางการศึกษา
- 3) ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 4) ความยืดหยุ่นในกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ
- 5) สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

6) สัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิต โดยเนื้อหากิจกรรมควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายสอดคล้องกับสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น

7) มีความหลากหลายในรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสะดวก

8) การจัดการเรียนการสอนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

9) ผู้สอนหรือผู้ที่มาให้ความรู้ ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นครูหรืออาจารย์จากสถาบันการศึกษา

10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

11) นำผลการศึกษาในปัจจุบันไปปรับใช้ได้เหมาะสม

12) ความยืดหยุ่นเรื่องเวลาเรียน และสถานที่เรียน

นอกจากนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1) ผู้เรียน ไม่มีการกำหนดอายุ การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจเป็นสำคัญ

2) ผู้สอน อาจจะเป็นครูผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญและเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนโดยตรง หรือเป็นผู้มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของคนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร

3) หลักสูตรและเนื้อหาวิชา มีความยืดหยุ่นได้มาก ปรับตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละท้องถิ่น โดยจะมุ่งการนำไปใช้ประโยชน์

4) รูปแบบการจัด ไม่มีรูปแบบแน่นอน แตกต่างกันไป เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้บริหาร

5) การเรียนการสอน แตกต่างกันไป แล้วแต่ความเหมาะสม

6) สถานที่ จะกระจาย เปลี่ยนแปลงและโยกย้ายได้ตามความเหมาะสม

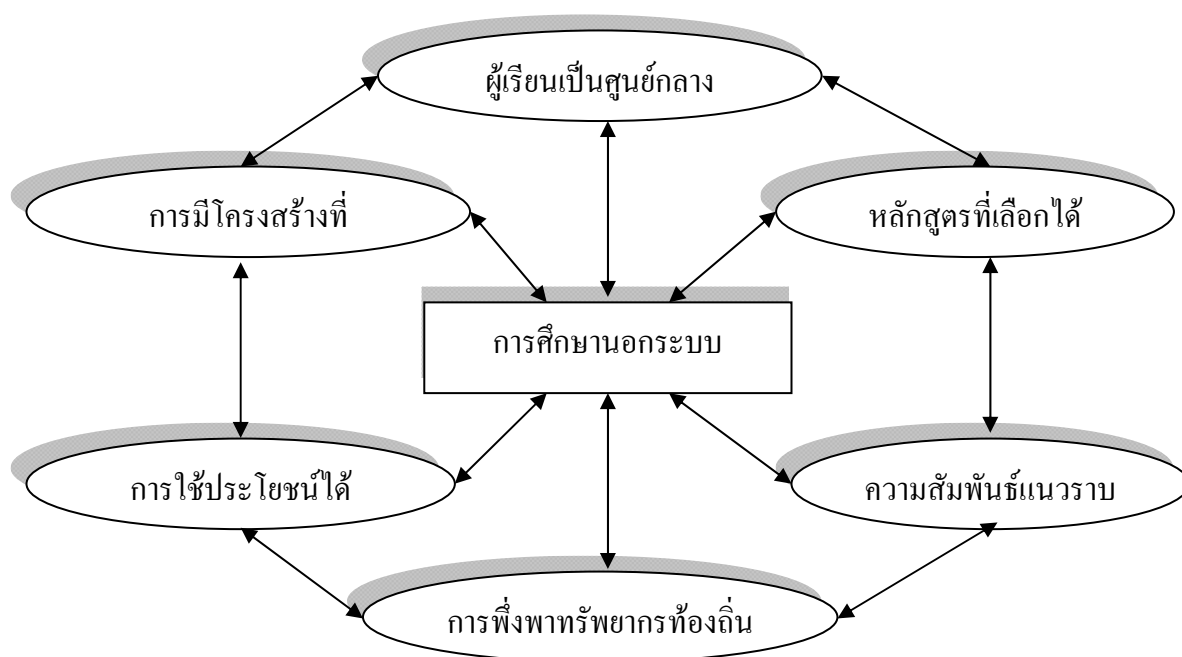
7) ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับชนิดลักษณะของวิชาและความสนใจของผู้เรียน

8) หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบ มีทั้งภาครัฐและเอกชน

9) การรับรองความสามารถและคุณวุฒิ ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญมากนัก

10) ความยืดหยุ่นของการจัด มีความยืดหยุ่นได้มาก

วรรัตน์ อภินันท์กุล (2549) ได้สรุปหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สรุปจากหลักการการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นภาพชัดเจนว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะยึดแนวคิดที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังให้ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกันอีกด้วย หลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จัดขึ้นเพื่อความสะดวกในการศึกษา มีความยืดหยุ่น หลากหลายรูปแบบสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ได้เหมาะสม

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ นั้น ผู้ดำเนินการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต้องยอมรับและมีความเชื่อมั่นในความสามารถที่มีประจำตัวบุคคล คือ เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และมีโอกาสที่จะก้าวหน้าได้ในทางปฏิบัติด้านการเรียนการสอนผู้ใหญ่ บทบาทของครูผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นจะเน้น “ครู” ในฐานะเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนรู้” (Learning Facilitator) ครูต้องเข้าใจบทบาทใหม่นี้ ก็จะต้องเป็นผู้ช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนช่วยวางวัตถุประสงค์และออกแบบสร้างประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ รวมถึงช่วยจัดอุปกรณ์การเรียนที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุความสำเร็จในการเรียน ไม่ใช่เป็นผู้กำหนดหรือแสดงเอง ผู้อำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สัมฤทธิ์ผล บรรลุวัตถุประสงค์ที่

วางไว้ร่วมกัน ต้องเข้าใจการจัดตั้งแวดล้อมและการสร้างบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และควรเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนที่นั่นต้องใช้ เวลาสำหรับการเตรียมการวางแผน การออกแบบ การจัดประสบการณ์มากกว่าที่จะไปคิดเรื่อง “จะสอนอย่างไร” แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังจะต้องเตรียม เครื่องมือสำหรับประเมินผลการ เรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนทราบว่าเขากำลังก้าวหน้ามากน้อยเพียงไร อันจะเป็นแรงผลักดัน หรือจูงใจให้เขาก้าวหน้าในการเรียนต่อไป

5. กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

กลุ่มเป้าหมายหลักที่การศึกษานอกระบบจะให้บริการคือ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขา อาชีพ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ และให้ความสำคัญมากแก่ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ถ้าพิจารณาตามช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมาย ของการศึกษานอกระบบจะครอบคลุมดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2545)

- 1) กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน
- 2) กลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสหรือด้อยโอกาสทางการศึกษาในระบบ โรงเรียนนอกจากนั้นยังครอบคลุมกลุ่มวัยเรียนที่ต้องการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบเพิ่มเติม
- 3) กลุ่มพ้นวัยเรียนมาแล้วหรือกลุ่มวัยทำงาน
- 4) กลุ่มผู้สูงอายุ

กลุ่มเป้าหมายตามความจำเป็นที่จะต้องให้บริการเร่งด่วนมีดังนี้

กลุ่มเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อแต่ต้องเข้าสู่ ตลาดแรงงาน กลุ่มแรงงานที่อยู่ ในตลาดแรงงานอยู่แล้วและ มีการศึกษาน้อย ตลอดจนความรู้และ ทักษะทางอาชีพ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น สตรี ผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ เด็กเร่ร่อน ผู้ต้องโทษปลด ผู้ด้อยโอกาสในลักษณะอื่น ๆ กลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งต้องดูแลบุตรก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษา กลุ่มผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน องค์กรท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้แก่ชุมชน

วิศนี สิตตระกูล และชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2547) ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยกลุ่มเป้าหมายหลักที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะให้บริการ คือ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัย สูงอายุ และให้ความสำคัญมากแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ถ้าพิจารณาตามช่วงอายุตั้งแต่แรก เกิดจนตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะครอบคลุม ดังนี้ กลุ่มเด็กก่อน วัยเรียนกลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสหรือด้อยโอกาสทางการศึกษาในระบบ โรงเรียน

นอกจากนี้ยังครอบคลุมกลุ่มวัยเรียนที่ต้องการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพิ่มขึ้น กลุ่มพ้นวัยเรียนมาแล้วหรือกลุ่มวัยทำงานกลุ่มผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบควรจัดบริการให้ทุกกลุ่มเป้าหมายไปพร้อมกัน แต่หากจำเป็นต้องมีการจัดลำดับเพื่อให้บริการ อาจพิจารณาจากจำนวน จากความจำเป็นเร่งด่วน และความเป็นธรรมในเรื่องโอกาสทางสังคม กลุ่มที่ควรให้ความช่วยเหลือเร่งด่วนได้แก่ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ กลุ่มแรงงานที่มีการศึกษาน้อย เป็นต้น

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ความหมายการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นิสา ชูโต (2536) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า โปรแกรมหมายถึง “ความคิด” หรือ “แนวทาง” “กิจกรรม” หรือผลรวม ที่เกิดจากกิจกรรม ที่ได้จัดวางไว้ในโปรแกรม ๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลา ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลา ดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

Shroeder (1975) ได้ให้ความหมาย ของคำว่าโปรแกรม ดังนี้คือ

- 1) โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศหนึ่ง
- 2) โปรแกรมหมายถึง กิจกรรม ทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดในองค์กรหนึ่ง
- 3) โปรแกรมหมายถึงกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- 4) โปรแกรมหมายถึงกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เปิดสอนในระยะสั้น

Boyle (1981) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดจากกิจกรรม การวางโปรแกรม โปรแกรมประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน การสอน การประเมิน และการรายงานผล

Tyler (1986) ได้ให้ความหมาย ของโปรแกรมว่า คือ โครงร่างของงานที่จะกระทำ หรือการจัดเตรียมแผนงานที่จะทำ หรือชุดเหตุการณ์ที่รวบรวม ไว้ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำในค่ายหรือศูนย์ต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า โปรแกรมหมายถึง การจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีการจัดอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล

2. กระบวนการพัฒนาโปรแกรม

Boone (1992) ได้เสนอว่า ในการพัฒนาโปรแกรม นักศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือนักพัฒนาโปรแกรมควรมีความเข้าใจพื้นฐาน หรือยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม 5 ข้อ

1) การพัฒนาโปรแกรมเป็นความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวผู้เรียน ไม่ว่าผู้เรียน จะเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มบุคคล หรือชุมชน ในรายบุคคล การเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่าจะเกิดจากผู้เรียน คือ ด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ในระดับกลุ่ม หรือ ชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่า จะเกิดขึ้นในชุมชน คือ วิธีการต่าง ๆ ในการประสานความต้องการและผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

2) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของการตัดสินใจ ดังนั้น นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องเป็นการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นว่าในการวางโปรแกรมจะต้องให้บุคคลหรือตัวแทนของบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์กำหนดความต้องการของบุคคลและปัญหาชุมชน ตลอดจนถึงขั้นตอนการประเมินผลและเสนอรายงาน

3) การพัฒนาโปรแกรมมีหลักสำคัญในเรื่องการร่วมมือ หรือ การมีส่วนร่วมของผู้เข้ามารับบริการกับนักพัฒนาโปรแกรม ในการวิเคราะห์และกำหนดว่าอะไรคือความต้องการ หรือปัญหาที่ต้องการแก้ การเลือกทรัพยากรและวิธีปฏิบัติงาน ตลอดจนถึงวิธีการประเมินที่เหมาะสมที่สุด

4) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของระบบและแนวคิด กล่าวคือ การพัฒนาโปรแกรมเป็นระบบใหญ่ ๆ ที่ประกอบด้วยแนวคิดต่าง ๆ ในระบบใหญ่นี้จะประกอบด้วยระบบย่อยอีก 3 ระบบที่มีแนวความคิดที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สามารถจำแนกได้ดังนี้ ระบบการวางแผน ระบบการสร้างและการนำโปรแกรมไปปฏิบัติ ระบบการประเมินผลและความรับผิดชอบในการรายงานผล

5) การพัฒนาโปรแกรมเป็นวิธีการที่สำคัญวิธีการหนึ่งที่องค์กรจะได้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ทำให้องค์กรมีความตื่นตัว ทนต่อเหตุการณ์ และสามารถปรับปรุงองค์กรได้ในอนาคต

3. วัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรม

Boone (1992) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรม ดังนี้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของนักศึกษานอกระบบโรงเรียน ในการเป็นผู้นำทาง การศึกษาและการพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อประสานงานกับคนในชุมชนเพื่อร่วมมือในการวิเคราะห์และกำหนดความต้องการ และปัญหาในการพัฒนาโปรแกรม เพื่อให้โอกาสองค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้แสดงบทบาทในการใช้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาปัจจัยในชุมชนให้มีประสิทธิภาพส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

Caffarella (1994) ได้กล่าวว่า ผลที่คาดหวังจากการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การเปลี่ยนแปลงในปัจเจกบุคคล การเปลี่ยนแปลงในองค์กร การเปลี่ยนแปลงในชุมชน

4. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมมีแนวคิดดังนี้

4.1 การมีส่วนร่วม มี 2 แนวคิด แนวคิดที่ 1 คือวิทยากรและผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มหรือผู้พัฒนาการวิจัยควรเป็นผู้พัฒนาโปรแกรม ส่วนผู้เรียน จะเรียนรู้เพื่อให้ได้ประโยชน์จากการร่วมกิจกรรมของการวิจัยที่วางแผน อีกแนวคิด คิดว่าผู้เรียนควรมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาโปรแกรม บนความเชื่อที่ว่าผู้เรียนมิได้เรียนแต่เนื้อหา แต่เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาด้วย เพื่อสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง

4.2 ความต้องการและความสนใจ แบ่งออกเป็นความต้องการของผู้เรียน เพื่อพัฒนาประโยชน์ของตนเอง ความต้องการของนักศึกษานอกระบบโรงเรียนมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาเชิงวิชาการที่เป็นผลดีต่อผู้เรียนและชุมชน แต่อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ความต้องการของสถาบันเพื่อปฏิบัติตามนโยบายและกำหนดเวลาที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ผู้พัฒนาโปรแกรมต้องเผชิญกับความต้องการที่แตกต่างกัน ต้องตัดสินใจเลือกเพื่อตอบสนองความต้องการใดต้องการหนึ่ง

4.3 ความสมดุลของโปรแกรม (Balance Program) ผู้พัฒนาโปรแกรมต้องคำนึงถึงความสมดุลของการออกแบบโปรแกรมที่สามารถตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มิใช่ตอบสนองเพียงบางคน เพื่อให้โปรแกรมมีประสิทธิภาพ

4.4 การประเมิน แนวคิดแรกคิดว่าน่าจะเป็นบุคคลภายนอกประเมิน แนวคิดที่สอง คิดว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมกับการพัฒนาโปรแกรมตั้งแต่ต้น เป็นผู้รายละเอียดสมควรเป็นผู้ประเมิน

4.5 การตัดสินใจ แนวคิดแรกคิดว่าผู้พัฒนาโปรแกรมควรผลักดันความเชื่อของผู้เรียน จึงเสนอแนวคิดให้ผู้เรียนพัฒนาความเชื่อค่านิยม เจตคติของตนโดยอาศัยกระบวนการทางการศึกษา สามารถทำให้ผู้เรียน นำตนเองในการจัดการเรียนรู้ได้

4.6 การสนับสนุน แนวคิดหนึ่งคือไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เรียน อีกมุมมองหนึ่งเห็นว่าควรเก็บค่าเรียนเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากผู้เรียน เพื่อสร้างค่าแก่ตนเองให้กับผู้เรียน

4.7 จุดเน้น กลุ่มเป้าหมาย อาจเป็นรายบุคคล เน้นศักยภาพการจัดการเรียนรู้ หรือในสภาวะกลุ่มด้วยเหตุที่กลุ่มเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม การจัดการเชิงชุมชน สามารถครอบคลุมประเด็นทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมอย่างกว้างขวาง การเชื่อมโยงการแก้ปัญหาต้องครอบคลุม

4.8 ภาพทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความสำคัญแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ เชิงปริมาณ และเชิงภาพ

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วยหลักการใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วม ของการพัฒนาโปรแกรม หรือการให้ความร่วมมือ ระหว่างผู้เรียนและวิทยากรและผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่ม เน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก โดยต้องสามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย ภาพทางการศึกษานั้น ทั้งด้านปริมาณและภาพ

5. ประเภทของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากการศึกษา ค้นคว้า พบว่า มีการแบ่งประเภทโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

Boyle (1981) ได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Programs) เน้นระบุปัญหาของกลุ่มคน ชุมชน ที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จุดเริ่มต้นของโปรแกรมเกิดในสถานการณ์ที่กลุ่มเครือ มักไม่ทราบสาเหตุปัญหาที่แท้จริง แต่ทุกคนเห็นพร้อมว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือนำไปสู่การแก้ปัญหา เป้าหมายของโปรแกรมเน้นเรื่อง องค์ความรู้ เจตคติ ทักษะความชำนาญ ในการประเมินถือว่ากลุ่มคนหรือชุมชนพัฒนาขึ้นในทางใดทางหนึ่งถือเป็นผลคุ้มค่าของการพัฒนาเชิงโปรแกรม ในการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพัฒนาเน้นวัตถุประสงค์ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก

2) โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Program) เน้นการพัฒนาปรับปรุงตัวบุคคลให้ก้าวหน้า เน้นการสอนเนื้อหาพื้นฐานทางด้านวิทยาการ (Discipline) การกำหนดวัตถุประสงค์เน้นวัตถุประสงค์จากความรู้ในวิทยาการ เป็นโปรแกรมที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่ชัดเจน มีการลำดับจัดวางเนื้อหาเป็นไปตามหลักวิชา การประเมินผลมุ่งวัดที่ความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดการพัฒนาส่วนบุคคล กิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการเรียนการสอน

3) โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Informational Program) เน้นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ระหว่างผู้จัดโปรแกรมกับผู้เรียนผ่านระบบสารสนเทศ เน้นข้อมูล ความรู้ที่มาจากการวิจัย กฎหมาย มาตรการใหม่ ๆ วิธีการใช้ความรู้เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ทันที การประเมินเน้นที่จำนวนผู้เรียน และปริมาณของสารสนเทศที่เผยแพร่ออกไป

สรุปได้ว่าโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของBoyle (1981) แบ่งออกเป็น โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Programs) ที่มีวัตถุประสงค์มุ่งพัฒนาตามความต้องการกลุ่มบุคคลหรือชุมชน โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Program) มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ตัวบุคคลมีความรู้ ความสามารถตามหลักวิชาที่หลักสูตรกำหนด โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Informational Program) มีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ผ่านทางระบบสารสนเทศ Boyle (1981) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาโปรแกรม หมายถึงการปฏิบัติการและการตัดสินใจอย่างมีจุดมุ่งหมาย ร่วมกันระหว่างนักพัฒนาโปรแกรมกับประชาชน

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรม

Boyle (1981) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรม 15 ข้อ ที่ควรพิจารณาเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการโปรแกรมการศึกษานอกระบบ ดังนี้

1. การสร้างพื้นฐานทางปรัชญาในการจัดโปรแกรม (Philosophical Basic for Programming) การวิเคราะห์ความเชื่อของผู้จัดโปรแกรมเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพื้นฐานในการจัดทำโปรแกรมแม้จะเป็นสิ่งที่กระทำไม่ถ่วงน้ำหนัก ความเชื่อมีอิทธิพลอย่างมากในการเลือกวิธีปฏิบัติในขั้นตอนของการวางโปรแกรมตั้งแต่การเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีวิเคราะห์ต่างกัน ปัญหาและสาเหตุซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นผู้ที่มีความเชื่อและปรัชญาต่างกัน จะเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีวิเคราะห์ต่างกัน ความแตกต่างตามความเชื่อเชิงปรัชญามีผลในทุกขั้นตอนจนกระทั่งขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินโปรแกรมและการรายงานความสำเร็จของโปรแกรม

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการ (Situational Analysis of Problems and needs) การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหา และความต้องการเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการจัดทำโปรแกรม เนื่องจากขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมวัตถุประสงค์ของโปรแกรม การวิเคราะห์สถานการณ์เป็นการศึกษาวิเคราะห์แปลความพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลเป็นหมายและชุมชนจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดทำโปรแกรมมักเริ่มจากสถานการณ์ที่คลุมเครืออาจกำหนดความต้องการที่ชัดเจนยังไม่ได้ หรือแม้มีการกำหนดความต้องการได้แต่ก็อาจเป็นความต้องการที่มีใช้ความต้องการที่แท้จริงจึง ยังต้องนำมาวิเคราะห์เลือกและจัดลำดับความสำคัญตามสภาพความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ รวมทั้งตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่จะนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์

3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำโปรแกรมของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย (Involvement of Potential Clientele) ผู้จัดทำหรือผู้กำหนดโปรแกรมการศึกษานอกกระบบต้องตัดสินใจในรายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เช่น ใครบ้างมีส่วนร่วม ควรมีส่วนร่วมอย่างไร มากน้อยแค่ไหน นำมาใช้ในการวิเคราะห์ลึกซึ้งเท่าใด ให้น้ำหนักความสำคัญแค่ไหน การตัดสินใจดังกล่าวมีผลต่อการเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบของโปรแกรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายเป็นปัจจัยที่สำคัญต้องพิจารณาประกอบด้วย

4. ระดับความรู้ปัญญา สถานะภาพสังคมของกลุ่มบุคคลที่จะมีส่วนร่วม (Levels of Intellectual and Social Development of Potential Clientele) กิจกรรมในโปรแกรมการศึกษานอกกระบบเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ควรเน้นที่ผู้เรียนในสภาพชีวิตจริงและผู้เรียนเป็นผู้กระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นนักการศึกษานอกกระบบต้องให้ความสำคัญในประเด็นความแตกต่างระหว่างบุคคลดังนั้นผู้จัดโปรแกรมจึงควรให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำโปรแกรมความแตกต่างระหว่างบุคคลอาจเป็นทั้งปัจจัยในเชิงบวก และปัจจัยเชิงลบได้ทั้งสิ้นผู้จัดทำโปรแกรมจึงต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการตัดสินใจเลือกอย่างเหมาะสมที่สุด

5. แหล่งข้อมูลเพื่อการพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ (Sources to Investigate and Analyze in Determining Program Objectives) ผู้จัดโปรแกรมควรพยายามใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายจำนวนแหล่งข้อมูลมากและหลากหลายเท่าไรยิ่งช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ มีความเป็นไปได้สูงมากเท่านั้นแหล่งข้อมูลที่นิยม คือ ผู้เรียนหรือประชาชนที่ร่วมโปรแกรมนั้นเองชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาผู้จัดโปรแกรมควรพยายามใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ยิ่งจำนวนแหล่งข้อมูลมากและหลากหลายเท่าไร ก็ยิ่งช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการมีความเป็นไปได้สูงมากเท่านั้นแหล่งข้อมูลที่นิยม คือผู้ ต้องมีการเปลี่ยนทิศทางตามไปด้วย ตามที่กล่าวมาแล้วที่ว่าโปรแกรมเชิงพัฒนามักเริ่มสภาพการณ์ที่คลุมเครือ ดังนั้นในการศึกษาแหล่งข้อมูลเบื้องต้น อาจกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ระดับหนึ่ง แต่เมื่อการการศึกษาแหล่งข้อมูลและการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายคืบหน้าไป ระดับความต้องการอาจพัฒนาลึกซึ้งมากขึ้น อาจทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงแหล่งข้อมูลในภายหลัง

6. ข้อจำกัดในด้านบุคคลและสถาบัน (Recognition of Institution and Individual Constrains) การวางโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ควรตระหนักในข้อจำกัดทั้งด้านบุคคลและด้าน

สถาบันข้อจำกัดเหล่านี้อาจปรากฏให้เห็นชัดเจนบ้าง มีอยู่แต่อาจไม่เห็นชัดเจนบ้าง ข้อจำกัดเหล่านี้ประกอบด้วย 1) ปรัชญาเกี่ยวกับการวางโปรแกรมของสถาบันที่อาจเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้านประเด็นเนื้อหาในกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่ม 2) ทรัพยากรเงินและวัสดุที่อาจไม่เพียงพอสำหรับกลุ่มที่มีระดับสังคมเศรษฐกิจต่ำบางกลุ่ม 3) ความเชื่อบางชนิดของบุคคลภายนอก ผู้สนับสนุนทรัพยากรในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 4) ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของผู้บริหารโปรแกรม 5) ความเชื่อของบุคคลเป้าหมายและของชุมชน 6) ความเชื่อของผู้รับผิดชอบการวางโปรแกรมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ข้อจำกัดเหล่านี้อาจหลีกเลี่ยงได้ถ้ามีการจัดการที่ดี ที่สำคัญผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดโปรแกรมต้องตระหนักในความสำเร็จของข้อจำกัดดังกล่าว และยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางโปรแกรม

7. เกณฑ์สำหรับจัดลำดับความสำคัญ (Criteria for Establishing Program Priorities) ผู้จัดโปรแกรมมีโอกาสเผชิญกับความต้องการที่หลากหลายและมีความจำเป็นด้วยกันทั้งสิ้น แต่อาจมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและทรัพยากร การตัดสินใจเลือกจึงเป็นสิ่งที่ยาก การจัดลำดับความสำคัญเป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจขั้นต้นของการจัดลำดับความสำคัญคือกำหนดเกณฑ์กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์เพื่อให้การตัดสินใจและจัดลำดับความสำคัญเป็นที่ยอมรับและสมเหตุสมผลตามสภาพการณ์จริง

8. ความยืดหยุ่นของแผนโปรแกรม (Degree of Flexibility of Planned Programs) ความยืดหยุ่นและความสามารถเปลี่ยนแปลงได้เป็นหลักสำคัญของการวางโปรแกรมการประเมินอย่างต่อเนื่องช่วยให้มีการปรับปรุงทิศทางของโปรแกรมให้สอดคล้องกับสภาพความจริงทั้งในด้านทรัพยากรและปัญหา

9. การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากอำนาจที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Legitimation and Support with Formal and Informal Power Situation) ในหลายขั้นตอนของกระบวนการจัดโปรแกรมที่จำเป็นต้องเกิดการยอมรับและเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากแหล่งอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเช่นในขั้นที่วางโปรแกรมและเจ้าหน้าที่เข้าไปศึกษากลุ่มเป้าหมาย หรือในขั้นที่องค์กรที่รับผิดชอบโปรแกรมเข้าไปในชุมชนชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทและอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับและสนับสนุนกระบวนการวางโปรแกรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มศึกษาสภาพการณ์จนกระทั่งประเมินโปรแกรมผู้จัดโปรแกรมและเจ้าหน้าที่โปรแกรมพึงสำรวจในประเด็นนี้ ซึ่งมีความละเอียดอ่อนเป็นอันมากองค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่ให้ความเห็นชอบเชิงกฎหมายอาจมีหลายองค์กรและหลายระดับ ผู้จัดโปรแกรมต้องศึกษาให้ชัดเจนล่วงหน้า การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากแหล่งอำนาจในท้องถิ่นเป็นข้อกำหนดประสิทธิภาพและความสำเร็จของโปรแกรม

10. การเลือกและดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ (Selecting and Organizing Learning Experiences) ความหมายของการเรียนรู้ที่นิยมกว้างขวางมักสรุปว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมในความหมายนี้หมายรวมไปถึงการปฏิบัติการคิดและการรู้สึก กรรมวิธีที่จะใช้อำนวยให้เกิดการเรียนรู้ก็จะสอดคล้องกับความเชื่อทางปรัชญาตัวอย่างเช่น ตามความ เชื่อของศึกษาผู้ใหญ่เชิงเสรีนิยม (Liberal Adult Education) วิธีการเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ ผู้สอนเป็นผู้นำในการซักถามโต้ตอบ (Dialectic) โดยผู้เรียนผู้ใหญ่ต้องอ่านทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์จากตำราที่ผู้สอนเป็นผู้แนะนำ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนโดยใช้เหตุผลและความคิด กระบวนการนี้คาดหวังการเกิดปัญญา (Intellectual) ในตัวผู้เรียน ผู้สอนต้องเป็นผู้รอบรู้ในสาขาที่แนะนำผู้เรียน ผู้สอนต้องศึกษาและคิดหาเหตุผลอยู่ตลอดเวลา ส่วนนักการศึกษาผู้ใหญ่ที่เชื่อในเชิงมนุษยนิยมที่เชื่อในศักยภาพของมนุษย์แต่ละบุคคล มนุษย์แต่ละคนจึงเป็นเอกลักษณ์ (Unique) และมีความแตกต่างระหว่างบุคคล มนุษย์มีธรรมชาติที่รักดี ต้องการพัฒนา ผู้สอนจึงมีบทบาทในการสนับสนุน สร้างสภาพเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนผู้ใหญ่รับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายใน (Internal Process) ของแต่ละบุคคลจากตัวอย่างข้างต้น ผู้จัดโปรแกรมจึงจำเป็นต้องตรวจสอบความเชื่อเชิงปรัชญาของตนเองและองค์กรสร้าง เป็นกรอบความคิดเชิงปรัชญาแล้วจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) ให้สอดคล้องกับความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษา นอกระบบและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

11. การเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ (Identify Instructional Design) ผู้จัดโปรแกรมยังต้องรับผิดชอบในการเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งเลือกวิธี (Method) เทคนิค (Technique) และเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Device) ให้เหมาะสมกับเนื้อหา รูปแบบของกิจกรรม และผู้เรียนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ไม่มีวิธี เทคนิค และเครื่องมือใดที่ดีที่สุด การตัดสินใจเลือกใช้ควรใช้ข้อควรพิจารณาดังนี้คือ 1) วัตถุประสงค์ของการเรียน 2) ความสนใจ และคุณลักษณะอื่น ๆ ของผู้เรียนผู้ใหญ่ 3) ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน 4) ความพร้อมของเครื่องมือและทรัพยากร และ 5) ความสนใจความถนัดของผู้จัดโปรแกรม ในบางกรณีข้อมูลทั้งห้าประการนี้อาจไม่สามารถหาได้ ผู้จัดโปรแกรมอาจต้องตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลเท่าที่มี ที่สำคัญต้องพิจารณาความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษาประกอบด้วย

12. การใช้ประโยชน์การประชาสัมพันธ์ (Utilizing Effective Promotional Priorities) ในชุมชนและท้องถิ่น มีโปรแกรมจำนวนมากที่แข่งขันกันเพื่อรับการสนับสนุนในทุกด้าน โปรแกรมการศึกษานอกระบบแม้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโปรแกรมแต่จำเป็นต้องการประชาสัมพันธ์ทำให้บุคคล เป้าหมายและชุมชนมีความรู้สึกที่ดีความเข้าใจอันดีรับทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งช่วยสร้างความร่วมมือของบุคคลเป้าหมายและชุมชน

13. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร (Obtaining Resources Necessary to Support the Program) บุคคลเป้าหมายของโปรแกรมการศึกษานอกระบบในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น การสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงิน ความร่วมมือทางวิชาการที่ความจำเป็นมากขึ้นให้เพียงพอเพื่อ ความต่อเนื่องของโปรแกรมและคุณภาพของโปรแกรม ผู้จัดโปรแกรมควรเปิดโอกาสให้ผู้มี อิทธิพลในการตัดสินใจสนับสนุนทรัพยากรดังกล่าว เข้าร่วมในกระบวนการวางโปรแกรมเพื่อ ความเข้าใจที่ดีและเพิ่มการยอมรับในโปรแกรกดังกล่าว

14. การประเมินประสิทธิภาพ ผลสำเร็จ ผลกระทบ (Determining the Effectiveness, Result, and/or Impact) การประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบที่เหมาะสมและเชื่อถือได้เป็นสิ่ง ที่จำเป็นการประเมินโปรแกรมอย่างเป็นทางการและเป็นระบบอาจเป็นเรื่องสิ้นเปลือง ใช้ทั้งเวลา และแรงงานมากเช่นเดียวกัน แต่การประเมินอย่างไม่เป็นทางการก็อาจสร้างปัญหาเรื่องความไม่ น่าเชื่อถือได้ดังนั้นเป็นการยากที่ผู้จัดโปรแกรมต้องเลือกและตัดสินใจ

15. การประชาสัมพันธ์และรายงานผลโปรแกรม (Communicating the Value of the Program to Appropriate Decision Makers) เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงาน การรายงานผลสำเร็จของ โปรแกรมให้ผู้สนับสนุนโปรแกรมทราบเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ การรายงานควรแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของผลสำเร็จ รวมทั้งความเข้าใจในอุปสรรคและข้อจำกัดของโปรแกรม วิธีการรายงาน มีหลากหลาย ตั้งแต่ชนิดอย่างไม่เป็นทางการ จนถึงลักษณะเป็นทางการในรูปผลการประเมินหรือ วิจัยเต็มรูปแบบ

กระบวนการพัฒนาโปรแกรม

Boyle (1981) ได้ เสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมที่มีรายละเอียด ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา การพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนามีลักษณะ สำคัญที่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม เริ่มต้นจากสภาพความต้องการและปัญหาในชุมชน ที่อาจจะไม่ชัดเจนในระยะเริ่มต้น และเมื่อมีการรวบรวมข้อมูลหรือทำกิจกรรมบางอย่าง วัตถุประสงค์ของโปรแกรมอาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นขั้นตอนพัฒนาโปรแกรมบาง ขั้นตอนอาจจะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่บางขั้นตอนอาจดำเนินการในระยะใกล้เคียงกันหรือ อาจสลับขั้นตอนกันได้ ขั้นตอนที่จะเกิดขึ้นตามลำดับมี 8 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดพื้นฐานสำหรับการพัฒนาโปรแกรม

ผู้พัฒนาโปรแกรมควรมีความแน่วแน่ในความเชื่อเชิงปรัชญาการศึกษานอกระบบ เพื่อ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรม เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ธรรมชาติของผู้เรียน ผู้สอน และกระบวนการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งการวางนโยบายของโปรแกรมต้องเป็นที่เข้าใจอย่าง ชัดเจนในบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

- กำหนดพื้นฐานทางปรัชญาที่จะนำมาใช้ในการวางแผนโปรแกรมขององค์กร
- พิจารณาถึงความเชื่อหรือปรัชญาของนักพัฒนาโปรแกรมเกี่ยวกับการจัดการเรื่อง การเรียนการสอน ลักษณะของผู้เรียน ผู้สอน การพัฒนาโปรแกรม
- พิจารณาเรื่องนโยบาย ระเบียบ แนวทางปฏิบัติและทำความเข้าใจเกี่ยวกับ เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย

ในขั้นตอนนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในอดีต ปัจจุบันและอนาคตเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ข้อมูลที่ควรสนใจอาจจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชน จากเอกสารของสถาบันที่เกี่ยวข้องจากเอกสารวิชาการ ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบกันช่วยให้เข้าใจ ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้อาจจะใช้วิธีพบปะกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าใจปัญหา ความต้องการและความเป็นไปได้ของการพัฒนาโปรแกรม นอกจากนั้นควรศึกษาโปรแกรมของ หน่วยงานขององค์กรอื่นที่ดำเนินการอยู่ ด้านประชากร พื้นที่ ศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางสังคม

- สนทนาและศึกษาบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับ สถานการณ์ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีผลต่อโปรแกรม
- ศึกษาแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ได้อย่างไร เพียงพอหรือไม่ เช่น เงิน คน ที่จะให้ความร่วมมือหรือแรงงาน อุปกรณ์วัสดุต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาและกำหนดผลที่ต้องการจากการพัฒนาโปรแกรม

ในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดผลของสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดจากการพัฒนาโปรแกรม โดยการกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างกว้าง ๆ ก่อน ซึ่งผลลัพธ์นี้จะต้องให้สอดคล้องกับ สถานการณ์หลังจากนั้นนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะ ที่ระบุการเปลี่ยนแปลงและการ พัฒนาที่ต้องการให้เกิดขึ้นในบุคคลเป้าหมายร่วมในโปรแกรม อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์โดยรวมที่ สำคัญคือ ควรระบุได้ว่าบุคคลผู้ร่วมโปรแกรมต้องเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาอย่างน้อยที่สุดในด้าน ความรู้ เจตคติ และด้านทักษะ เท่าใดหรืออาจจะระบุปริมาณเนื้อหาความรู้ที่ต้องการสอน โดยใน การตรวจสอบควรตรวจสอบทั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะให้แน่ใจว่ามีลักษณะ ดังนี้คือ ต้องสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์สถานการณ์ และประโยชน์ของโปรแกรมจะตกอยู่กับ กลุ่มเป้าหมาย ผลลัพธ์และประโยชน์ดังกล่าวเกิดจากกิจกรรมของโปรแกรมที่วางไว้ และผลลัพธ์ เหล่านั้นแม้เป็นเป้าหมายกลางของกลุ่มแต่ก็ควรยอมรับและยึดหยุ่นตามความต้องการและความ แตกต่างระหว่างบุคคล สรุปได้ดังนี้

- ใ้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมถกแถลงความต้องการและปัญหาเพื่อ กำหนดกำหนดเป็นผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรมซึ่งควรเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้าน

สังคมเศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อม ในบางกรณีการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาอาจถูกกำหนดโดยที่ปรึกษาร่วมกับกลุ่มผู้รับบริการ

- ระบุผลที่พึงประสงค์และพัฒนาให้เป็นวัตถุประสงค์เฉพาะ (Specific Objectives) ถ้าหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้รับบริการควรได้ความรู้ขั้นต่ำในเรื่องใด ระบุให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไร และต้องการการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใดบ้างใดเกี่ยวกับการกระทำหรือความเชื่อและจะต้องให้ความรู้ในเรื่องใดบ้างตลอดจนพิจารณาระดับความรู้ที่มีอยู่ของผู้รับบริการก่อนเข้าร่วมโปรแกรม
- จัดลำดับผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรมว่า (1) วัตถุประสงค์เฉพาะตรงกับ การวิเคราะห์ความต้องการและสถานการณ์ปัญหาหรือไม่ (2) วัตถุประสงค์เฉพาะดำเนินการได้ใน สภาพความเป็นจริง ตามเงื่อนไขของกลุ่มผู้รับบริการนี้ งบประมาณและเวลาที่มีอยู่ (3) ผลที่พึงประสงค์
- ตอบสนองความต้องการของคนส่วนมาก แต่มีความยืดหยุ่นสำหรับบุคคลบางคน เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างไป
- ตัดสินใจลำดับความสำคัญของโปรแกรมโดยใช้เกณฑ์ว่าเรื่องใดมีความจำเป็น เร่งด่วนและสำคัญ โดยนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มาจากชุมชนและกลุ่มบุคคล

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดแหล่งทรัพยากรและความสนับสนุน

ในขั้นตอนนี้ควรพิจารณาความเพียงพอของทรัพยากรด้านการเงิน กำลังคน อุปกรณ์ เครื่องมือและความพร้อมใช้ของทรัพยากรด้วย นอกจากนั้นยังควรกำหนดบุคคลที่มีความรู้สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม รวมทั้งตรวจสอบว่าผู้นำของโปรแกรมมีเวลาเพียงพอที่จะอุทิศให้กับโปรแกรมประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างมาก หากมองข้ามอาจจะทำให้เกิด การ สะดุดในขั้นตอนต่าง ๆ ได้ สรุปได้ดังนี้

- พิจารณาทรัพยากรที่จะต้องนำมาใช้ เช่น คน เวลา เงิน และวัสดุอุปกรณ์เพียงพอหรือไม่ และทรัพยากรเหล่านี้มีอยู่พร้อมเพียงเวลาต้องการใช้หรือไม่
- กำหนดบุคคลที่มีความชำนาญจากศาสตร์ต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้โปรแกรมมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- พิจารณาว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำในโปรแกรมมีเวลาที่จะร่วมโปรแกรมได้จริงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับ เรียงตามลำดับของประสบการณ์การเรียนรู้โดยมีข้อมูลประกอบการพิจารณาคือภูมิหลังที่อาจจะแตกต่างกันของผู้เรียนเช่น ประสบการณ์เดิม ระดับการศึกษา สถานะทางสังคม เป็นต้นนอกจากนั้น ควรจะพิจารณาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับลักษณะและภูมิหลังของ

กลุ่มเป้าหมาย พิจารณาเลือกวิธีการ แล้วจึงเลือกเทคนิคของกิจกรรม กำหนดอุปกรณ์ เครื่องมือตามความเหมาะสม และกำหนดบทบาทของคณะเจ้าหน้าที่ตามแผนการสอน สรุปได้ดังนี้

- พิจารณาและเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับตามประสบการณ์เดิม ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ และจัดลำดับเนื้อหาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรม
- ตัดสินว่าผู้พัฒนาโปรแกรมจะมีบทบาทร่วมกับผู้เรียนมากน้อยเพียงใดในกระบวนการเรียนการสอน
- กำหนดวิธีการเรียนการสอนและกิจกรรมเฉพาะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (เช่น การฝึกอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือการผสมผสานวิธีการต่าง ๆ ที่ได้ยกเป็นตัวอย่าง) วิเคราะห์ทฤษฎีและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนพยายามใช้วิธีการใหม่ ๆ เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย
- กำหนดหน้าที่ของคณะเจ้าหน้าที่และวิทยากร
- กำหนดและพัฒนาเอกสารที่จะต้องใช้เตรียมให้พร้อมและกำหนดเวลาที่จะใช้ในการนำเสนอ

ขั้นตอนที่ 6 แผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้ เป็นการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ มีข้อควรพิจารณา 3 ประการคือ การกระตุ้นความสนใจให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการและเป็นกิจกรรมเสริม (follow-up) โปรแกรมอย่างเพียงพอ เพื่อย้ายผลลัพธ์ให้มากขึ้น โดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่มีความต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค ปรับแผนการปฏิบัติตามความจำเป็น สรุปได้ดังนี้

- เลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม และสภาพการเพื่อ 1) สร้างความสนใจ 2) ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะทำให้บรรลุผลที่คาด หรือ 3) สามารถติดตามผลได้
- ดำเนินการเรียนการสอนให้มีความต่อเนื่องและเพื่อให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม
- ทำปฏิทินกิจกรรมที่แสดงให้เห็นกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เวลาในการเตรียมเอกสาร การไปพบปะกลุ่มวิทยากร และการจัดลำดับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติการและประเมินผลปฏิทินกิจกรรมจะต้องประกอบด้วย 1) การจัดลำดับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างถูกต้องและอย่างต่อเนื่อง และ 2) การระบุความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ และเวลาเตรียมการ
- นำโปรแกรมไปแก้ไขปฏิบัติและแก้ไขปรับปรุง คัดแปลงเมื่อเกิดความจำเป็นขึ้นใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 ความน่าเชื่อถือได้ของการใช้ทรัพยากร

ในระหว่างการค้าเนกา การประเมินโปรแกรมในแง่มุมต่าง ๆ มีประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาโปรแกรมตั้งแต่ต้นจนจบโปรแกรม ผู้จัดโปรแกรมควรจัดให้มีการประเมินในทุกขั้นตอนซึ่งในการประเมินดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเตรียมประเด็นและตัวชี้วัดซึ่งต้องรวบรวมเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการพิจารณา เครื่องมือและผู้รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งรูปแบบและเทคนิคการประเมินขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยเช่นวัตถุประสงค์ของโปรแกรมหรือการใช้ประโยชน์ของผลการประเมินหรือผู้รับผิดชอบการประเมินเป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- วางแผนให้มีการประเมินผลทุกขั้นตอน เช่น ประเมินแผนการสอนก่อนนำไปปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้าและคุณภาพของโปรแกรมขณะปฏิบัติงานและวางแผนเพื่อการประเมินผลครั้งสุดท้าย
- ในการประเมินผลทุกครั้ง ระบุว่ามิเหตุผลอะไรที่มีการประเมินและจะนำผลไปใช้อย่างไร
- ระบุเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินโปรแกรม เช่นตัวบ่งชี้วัดและข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้และมีการสร้างเกณฑ์การสังเกตประกอบการประเมิน
- กำหนดว่าต้องใช้ข้อมูลหลักฐานอะไรบ้าง และจะเก็บรวบรวมด้วยวิธีการอะไร จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลข้อมูลอย่างไร
- ประเมินผลและกำหนดว่าควรเสนอผลให้กับใคร ในรูปแบบใด

ขั้นตอนที่ 8 การรายงานผลลัพธ์และคุณค่าของโปรแกรม

ขั้นตอนนี้สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับบุคคลที่จะรับรู้รายงานนี้ซึ่งมีหลายระดับตั้งแต่ประชาชนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมองค์กรที่เกี่ยวข้องผู้สนับสนุนและเนื้อหาของรายงานเป็นได้ตั้งแต่แบบไม่เป็นทางการ รายกลุ่มในการประชุม จนถึงเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ เป็นรายงานการวิจัยเต็มรูปแบบ นอกจากนั้นควรมีการติดตามผลภายหลัง อาจจะเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อยืนยันผลสำเร็จของโปรแกรม สรุปได้ดังนี้

- จัดทำรายงานหลายรูปแบบ เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน เช่นกลุ่มวิทยากร ประชาชน กลุ่มที่ปรึกษากำหนดนโยบาย รูปแบบการเสนอรายงานอาจเป็นรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการไม่ว่าจะเป็นการทำรายงานเป็นเอกสารประเมินผลหรือการพบปะสนทนา รายงานควรประกอบด้วย 1) ความจำเป็นที่ต้องมีโปรแกรดังกล่าว 2) โปรแกรมเป็นเรื่องอะไร 3) บทบาทของผู้ให้ความรู้ 4) ผลที่คาดหวัง 5) ประโยชน์ 6) การปฏิบัติงาน และ 7) ปฏิกริยาของผู้เข้าร่วมโปรแกรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง

- ติดตามด้วยการตอบคำถามหรือข้อสงสัยเพิ่มเติมโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีความเหมาะสมช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับโปรแกรม

สรุปได้ว่า การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงพัฒนาของ Boyle ผู้วิจัยได้เลือกนำมาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมเนื่องจากเป็นโปรแกรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เรียนคือ ประชาชน

2. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบัน โปรแกรมเชิงสถาบันเป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด การวิเคราะห์ความต้องการหรือเนื้อหาดำเนินการตามหลักวิชาการและพื้นฐานทางองค์ความรู้ โปรแกรมเชิงสถาบันจำนวนมากมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวคน เพื่อพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงพัฒนาด้านปัญญา ด้านเจตคติ และด้านทักษะหรือสมรรถภาพอะไรบ้าง ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง การที่โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน ดังนั้น ในการวางแผนความจำเป็นจึงอยู่ที่การเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสมและการจัดให้มีการต่อเนื่อง (Continuity) การเรียงลำดับ (Sequence) และการผสมผสาน (Integration) โปรแกรมเชิงสถาบันจะถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทที่มีประกาศนียบัตร มีการรับรองผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การฝึกอบรมระหว่างประจำการ ฯลฯ ขั้นตอนในการวางแผนโปรแกรมเชิงสถาบันมีดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

- กำหนดว่าใครจะเป็นกลุ่มผู้รับบริการ ถ้าหากกลุ่มดังกล่าวสังกัดสถาบัน องค์กร สมาคมวิชาชีพ หรือกลุ่มในชุมชน การประสานงานกับองค์กร และกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้วัตถุประสงค์โปรแกรมกระจ่างขึ้น

- ศึกษาวิเคราะห์ภูมิหลังของกลุ่มผู้รับบริการว่ามีความต้องการ คุณลักษณะ ความสามารถ ปัญหา ฯลฯ อะไรบ้าง

- ศึกษาว่าหน่วยงานหรือองค์กรอื่นจัดโปรแกรมที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน

ขั้นตอนที่ 2 ระบุเนื้อหา

- พยายามเปรียบเทียบ ระดับความสามารถของผู้เรียนกับเนื้อหา ที่จะสอนซึ่งอาจจะใช้วิธีการทดสอบก่อนการเรียนการสอน

- ศึกษาประสบการณ์ภูมิหลังของ กลุ่มผู้รับบริการในด้านการศึกษา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน โปรแกรมต่าง ๆ ในหลายกรณี ข้อมูลดังกล่าวอาจจะหาได้จากผู้เข้าโปรแกรมก่อนการลงทะเบียน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดการเรียนรู้การสอน

การพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับ เรียงตามลำดับของ ประสบการณ์การเรียนรู้โดยมีข้อมูลประกอบการพิจารณา คือภูมิหลังที่อาจจะแตกต่างกันของผู้เรียน เช่น ประสบการณ์เดิมระดับการศึกษา สถานะทางสังคม เป็นต้น นอกจากนั้นควรจะพิจารณาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับลักษณะและภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมายพิจารณาเลือกวิธีการแล้วจึงเลือกเทคนิคของกิจกรรม กำหนดอุปกรณ์ เครื่องมือตามความเหมาะสม และกำหนดบทบาทของคณะเจ้าหน้าที่ตามแผนการสอน สรุปได้ดังนี้

- เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนอย่างชัดเจน
- ประชาสัมพันธ์โดยวิธีหลากหลายที่เหมาะสม อาจผ่านสื่อมวลชน ผ่านหน่วยงาน
- กำหนดวิธีการเรียนการสอนและกิจกรรมเฉพาะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (เช่น การฝึกอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือการผสมผสานวิธีการต่าง ๆ ที่ได้ยกเป็นตัวอย่าง) วิเคราะห์ทฤษฎีและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียน พยายามใช้วิธีการใหม่ ๆ เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย

- กำหนดหน้าที่ของคณะเจ้าหน้าที่และวิทยากร
- กำหนดและพัฒนาเอกสารที่จะต้องใช้เตรียมให้พร้อมและกำหนดเวลาที่จะใช้ในการนำเสนอ

ขั้นตอนที่ 4 การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ

ขั้นตอนการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ มีข้อควรพิจารณา 3 ประการคือ การกระตุ้นความสนใจให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ รวมทั้งกิจกรรมเสริมในการติดตามประเมินผลต่อผลหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม (follow-up) ขยายผลการอบรมโดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่มีความต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค ปรับแผนการปฏิบัติตามความจำเป็น สรุปได้ดังนี้

- เลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม และสภาพการเพื่อ (1) สร้างความสนใจ (2) ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะทำให้บรรลุผลที่คาดหวัง หรือ (3) สามารถติดตามผลได้
- ดำเนินการเรียนการสอนให้มีความต่อเนื่อง และเพื่อให้ผู้เรียน เข้ามามีส่วนร่วม

- ทำปฏิทินกิจกรรมที่แสดงให้เห็นกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เวลาในการเตรียมเอกสาร การไปพบปะกลุ่มวิทยากร และการจัดลำดับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติการและประเมินผลปฏิทินกิจกรรมจะต้องประกอบด้วย (1) การจัดลำดับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างถูกต้องและอย่างต่อเนื่อง (2) การระบุความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ และเวลาเตรียมการ

- สร้างสภาพเอื้อในการสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับผิชอบโครงการ เพื่อทราบปัญหาอุปสรรค และการเปลี่ยนแปลง

- นำโปรแกรมไปแก้ไขปฏิบัติ และแก้ไขปรับปรุง ดัดแปลงเมื่อเกิดความเป็นขึ้นใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลโปรแกรม

การประเมินผลโปรแกรมในแง่มุมต่าง ๆ มีประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาโปรแกรม ตั้งแต่ต้นจนจบโปรแกรม ผู้จัดโปรแกรมควรจัดให้มีการประเมินในทุกขั้นตอนซึ่งในการประเมินดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเตรียมประเด็นและตัวชี้วัดซึ่งต้องรวบรวมเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการพิจารณาเครื่องมือและผู้รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งรูปแบบ และเทคนิคการประเมินขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น วัตถุประสงค์ของโปรแกรม หรือการใช้ประโยชน์ของผลการประเมินหรือผู้รับผิดชอบการประเมินเป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- วัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดในตัวผู้เรียน ถ้ามีการวัดความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนเข้าร่วมโปรแกรม สามารถนำมาเปรียบเทียบกับเพื่อดูความก้าวหน้าได้

- พิจารณาทบทวนแผนว่า ผู้เรียนอาจก้าวหน้าได้มากกว่านี้อีกหรือไม่ เพราะเหตุใดผลสัมฤทธิ์ เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

- ทบทวนแผนของกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

Boone (1992) ได้นิยามการพัฒนาโปรแกรมไว้ว่า คือกระบวนการในการวางแผนที่เป็นระบบเปิดเสรีและครอบคลุม เพื่อคาดการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างองค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เจ้าหน้าที่กับผู้เรียนหรือตัวแทนของผู้เรียน ในการจัดทำและส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ผู้เรียนพึงประสงค์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้เรียนในชุมชน

Boone (1992) ได้เสนอว่า ในการพัฒนาโปรแกรม นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือนักพัฒนาโปรแกรม ควรมีความเข้าใจพื้นฐานหรือยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม 5 ข้อ คือ

1) การพัฒนาโปรแกรมเป็นความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change) ขึ้นในตัวผู้เรียน ไม่ว่าผู้เรียนจะเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มบุคคลหรือชุมชน ในระดับรายบุคคล การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน คือ ด้านความรู้ ทักษะเจตคติ ในระดับกลุ่มหรือชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในชุมชนคือวิธีการต่าง ๆ ในการประสานความต้องการและผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

2) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision making) ดังนั้น นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นว่า ในการวางโปรแกรมจะต้องให้บุคคลหรือตัวแทนของบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งอาจจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอนของโปรแกรม ตั้งแต่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของบุคคล และปัญหาของชุมชน ตลอดจนขั้นตอนการประเมินผลและเสนอรายงาน

3) การพัฒนาโปรแกรมมีหลักการสำคัญในเรื่องของความร่วมมือ (Collaborations) หรือการมีส่วนร่วมของผู้เข้ามารับบริการกับนักพัฒนาโปรแกรม ในการวิเคราะห์และกำหนดว่า อะไรคือความต้องการหรือปัญหาที่ต้องการจะแก้การเลือกทรัพยากร และวิธีปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการประเมินผลที่เหมาะสมที่สุด

4) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของระบบ และแนวความคิด (Systems and Concepts) กล่าวคือ การพัฒนาโปรแกรมเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยแนวความคิดต่าง ๆ ในระบบใหญ่นี้จะประกอบด้วยระบบย่อยอีก 3 ระบบที่มีแนวความคิดที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ระบบย่อย 3 ระบบสามารถจำแนกได้เป็น

4.1) ระบบการวางแผน (Planning)

4.2) ระบบการสร้างและการนำโปรแกรมไปปฏิบัติ (Design and Implementations)

4.3) ระบบการประเมินผลและความรับผิดชอบในการรายงานผล (Evaluation and Accountability)

5) การพัฒนาโปรแกรมเป็นวิธีการที่สำคัญวิธีการหนึ่ง ที่องค์กรจะได้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ทำให้องค์กรมีความตื่นตัว ทนต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถปรับปรุงองค์กรให้ปฏิบัติงานดีขึ้นในอนาคต

บทบาทและหน้าที่ของนักพัฒนาโปรแกรม

1. หน้าที่ฐานะเป็นนักส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความร่วมมือ

2. ในการพัฒนาโปรแกรม นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องทำหน้าที่นำเสนอความต้องการของผู้เรียนหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรมหรือปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ขององค์กรได้ทราบ เพราะทุกขั้นตอนของการพัฒนาโปรแกรมจะต้องอาศัยความร่วมมือ จากคณะเจ้าหน้าที่ขององค์กรทุกฝ่าย

3. คุณสมบัติและนิสัยของนักพัฒนาโปรแกรมจะทำให้ นักพัฒนาโปรแกรมปฏิบัติงานและวางโปรแกรมแตกต่างกันตามปรัชญา ความเชื่อเจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

4. นักพัฒนาโปรแกรมควรเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างกรอบแนวความคิด (Conceptual Framework) จากแนวความคิดที่หลากหลายและสังเคราะห์ให้สอดคล้องกับภารกิจและปรัชญาขององค์กรได้

5. หน้าที่ของนักพัฒนาโปรแกรม คือ การตัดสินใจในการเลือกวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุดในทุกขั้นตอนของโปรแกรม และการตัดสินใจจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ

6. นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องมีหน้าที่ในการวางแผน การสร้างและนำโปรแกรมไปปฏิบัติ การประเมินผลโปรแกรมและความรับผิดชอบในการรายงานวัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรม (Program's Objective)

วัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรม (Program's Objective)

1. วัตถุประสงค์ในการสร้างกรอบความคิดเชิงเหตุและผล (Rational Conceptual Framework) เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการศึกษาของผู้เรียน

2. วัตถุประสงค์ในการประสานงานกับฝ่ายประชาชนเพื่อร่วมมือกันในการวิเคราะห์ และกำหนดความต้องการและปัญหาในการพัฒนาโปรแกรม

3. วัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการปฏิบัติงานของนักศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเป็นผู้นำ และผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4. วัตถุประสงค์ในการให้โอกาสองค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แสดงบทบาทในการใช้การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการพัฒนาปัจจัยภายในแต่ละชุมชนให้มีประสิทธิภาพส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาโปรแกรมของ Boone นั้นเป็นการจัดให้บุคคลหรือตัวแทนของบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งอาจจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอนของโปรแกรม ตั้งแต่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของบุคคลและปัญหาของชุมชน ตลอดจนขั้นตอนการประเมินผลและเสนอรายงาน เป้าหมายคือการร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างองค์กร บุคคลและ ชุมชน

Caffarella (2002) ได้พัฒนาการโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาจาก Knowles ซึ่งหลักการจัดนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ที่เกี่ยวเนื่องสอดคล้องกันทุกขั้นตอน โดยมีแนวคิดและหลักการจัด ไว้ 12 ข้อ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจในบริบท (Discerning the context) นักวางแผนโปรแกรมควรต้องให้ความสำคัญกับบริบท เนื่องจากองค์กร การเมือง และเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มจำนวนของผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษอบรรณที่หลากหลายมากขึ้น การวิเคราะห์บริบทจึงต้องใช้ทั้งทักษะ และศิลปะ การวางแผนบริบท บริบท ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านคน (การมีส่วนร่วมของประชาชน) ปัจจัยด้านองค์กร (องค์ประกอบขององค์กร) และ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม) ซึ่งเป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรม กระบวนการวางแผน จนถึงการวางแผนภาระหน้าที่ในการทำงาน

1.1 ปัจจัยด้านคน (การมีส่วนร่วมของประชาชน) คนเป็นผู้วางแผนโปรแกรมไม่ว่าโปรแกรมนั้นจะเป็นแบบพบปะ เฝ้าดูหน้ากัน ผ่านทางเทคโนโลยี โทรศัพท์ email หรือทั้งสองแบบรวมกัน การวางแผนโปรแกรมย่อมต้องมีความ สัมพันธ์กับคน เช่น ต้องพิจารณาว่าควรเชิญใครมาเข้าร่วมประชุมวางแผน ใครควรทำอะไร เมื่อไหร่ และใครเป็นผู้มีอำนาจในโปรแกรมนี้นั้น นักวางแผนโปรแกรมจะต้องมีทักษะในการติดต่อสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความสามารถในการวางแผนตามแต่ละ สถานการณ์รวมถึงการเจรจาต่อรองระหว่างผู้เกี่ยวข้อง โดยหลักการสำคัญในการกำหนดรูปแบบสถานการณ์ให้พิจารณาว่า ใครคือผู้เข้าร่วมโปรแกรม และบุคคลเหล่านั้นมาจากองค์กรใด สรุปนักวางแผนโปรแกรมจะต้องให้คนทำงานที่มีความสัมพันธ์กับงาน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ นักวางแผนโปรแกรมต้องมีความชัดเจนในด้านสังคม ทักษะการติดต่อสื่อสารและความสามารถในการเจรจาต่อรองที่จะเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น บุคคลกลุ่มชน องค์กร และชุมชนในวงกว้าง ปัจจัยด้านองค์กร (องค์ประกอบขององค์กร)

1.2 บริบทขององค์กรสามารถจำแนกออกอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 บริบท คือ บริบทด้านโครงสร้าง บริบทด้านนโยบาย และบริบทด้านวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

1) บริบทด้านโครงสร้างขององค์กร ประกอบด้วย พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ขององค์กร การตั้งการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น นโยบายและกระบวนการมาตรฐาน ในกระบวนการทำงาน เช่น พนักงานทุกคนต้องได้รับการอบรมโดยบริษัทให้การสนับสนุนแต่ต้องผ่านการเห็นชอบจากหัวหน้างานก่อน ระบบอำนาจการบริหารองค์กรอย่างเป็นทางการ ระบบบริหารองค์กรอย่างไม่เป็นทางการ ระบบข้อมูลข่าวสาร รูปแบบการตัดสินใจขององค์กร คือ เบื้องต้นพิจารณาโปรแกรมการศึกษาจากหัวหน้าระดับสูง และพนักงานทุกคนสามารถร่วม

ตัดสินใจแบบประชาธิปไตยงบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ ทางกายภาพ เครื่องอำนวยความสะดวก

2) บริบทด้านนโยบายขององค์กร ประกอบด้วยความร่วมมือ ทั้งจากฝ่ายผู้จัดโปรแกรม ผู้เข้าร่วมโปรแกรม และรัฐบาล เพื่อศึกษาถึงความต้องการทางการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย หรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานพิเศษที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยที่จะโปรแกรมการศึกษา การซื้อขายแลกเปลี่ยนและการดำรงตำแหน่ง การเมือง การจัดหาทรัพยากร การต่อรองและการจัดการสำหรับตำแหน่ง, อำนาจของบุคคลและของกลุ่ม ระบบเครือข่าย, นโยบายการเงินทุน และการจัดเตรียมแหล่งเงินทุน

3) บริบทด้านวัฒนธรรมขององค์กร ประกอบด้วยประวัติความเป็นมา เรื่องราวขององค์กร ประเพณีขององค์กร ความเชื่อและค่านิยมขององค์กร พิธีกรรม สัญลักษณ์ และวีรบุรุษขององค์กร เช่นมีการสนับสนุนด้านการให้โปรแกรมการศึกษากับพนักงานเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้เป็นบริบทเฉพาะของแต่ละองค์กร ปัจจัยภายในองค์กร แต่นักการศึกษา ผู้จัดการอบรมต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกองค์กรด้วย ปัจจัยหลักสำคัญที่เป็นรากฐานขององค์กรประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้าง ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาปัจจัยที่เป็นบริบทขององค์กร นักวางแผนโปรแกรมต้องวิเคราะห์ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกองค์กรที่เกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมด้วย

1.3 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม) สภาพแวดล้อมมีความสำคัญในหัวข้อเฉพาะ เช่น ความแตกต่างในสถานที่ทำงาน การให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์ การเรียนรู้ของเด็ก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการทำงาน หัวข้อเหล่านี้เน้นในเรื่องเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งไม่ใช่มีความสำคัญแค่ในองค์กรแต่ส่งผลต่อสังคมอีกด้วย

2. การสร้างฐานสนับสนุนที่น่าเชื่อถือและเข้มแข็ง (Building a solid base of support) การสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งของการสนับสนุนเพื่อการวางแผน และการนำการศึกษาและโปรแกรมการฝึกอบรม นับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักวางแผนโปรแกรม การสนับสนุนนี้ในรูปแบบของทั้งความรับผิดชอบและการลงมือปฏิบัติ ความรับผิดชอบคือ สัญญาที่เกิดขึ้นซึ่งโดยมากจะอยู่ในรูปแบบของคำบอกกล่าวที่เขียนขึ้นหรือเป็นคำพูดที่กล่าวขึ้น ในการสร้างพื้นฐานการสนับสนุนสำหรับการวางแผนโปรแกรม นักวางแผนต้องให้ความสนใจต่องานหลัก 5 ข้อต่อไปนี้

2.1 มั่นใจการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีความสำคัญ รวมถึงผู้เรียนในปัจจุบันและที่เป็นไปได้ทุกระดับของพนักงานองค์กร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนอื่น มีการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการวางแผน และการนำกิจกรรมการศึกษาและการฝึกอบรม ยุทธศาสตร์การถ่ายโอนความรู้ และการทำงานของคณะกรรมการงานและกลุ่มที่เป็นทางการและที่สร้างขึ้นเฉพาะกิจ

2.2 การบ่มเพาะการสนับสนุนองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการสร้างกลไกอย่างมีโครงสร้างที่เหมาะสม เช่น การกล่าวถึงพันธกิจและเป้าหมาย มาตรฐานการจัดการกระบวนการและนโยบาย อะไรคืออำนาจอย่างเป็นทางการที่หน่วยมีเหนือโปรแกรม

2.3 ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ในกิจกรรมที่เป็นทางการ เกี่ยวกับงาน และการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเอง และการให้คุณค่าแก่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.4 การได้มาและการรักษาไว้ซึ่งการสนับสนุนจากชุมชนที่กว้างขึ้น ผ่านทางคณะกรรมการและกลุ่มที่เป็นทางการและที่สร้างขึ้นเฉพาะกิจ ด้วยสมมติฐานที่สำคัญซึ่งความคิดและการสังเกตจากสมาชิกถูกได้ยินและถูกใช้ การวางแผนอย่างเป็นทางการโดยจะได้รับการส่งเสริม และปฏิสัมพันธ์อย่างร่วมมือกันเป็นมาตรฐานในการจัดการ

2.5 การสร้างและรักษาไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนอย่างร่วมมือกันกับองค์กรและกลุ่มอื่นๆ จะทำให้ตัวนำส่งที่แตกต่างกันสำหรับการวางแผนโปรแกรมและการส่ง ที่อยู่ในผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของคณะผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3. การจำแนก หรือระบุแนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Identifying program ideas) การระบุแนวคิดที่ตรงประเด็นสำหรับโปรแกรมประเภทการศึกษาและการฝึกอบรมจากการสนทนาที่ครอบคลุมเนื้อหาอย่างไม่เป็นทางการ โครงสร้างการประเมินความต้องการ แนวคิดเหล่านี้มาจากความต้องการทางการศึกษา ปัญหาจากการทำงาน โอกาสใหม่ ความต้องการของลูกค้า ภาพพจน์ของการปฏิบัติที่ยอดเยี่ยม และอื่น ๆ แนวคิดโปรแกรมจากรูปแบบของแหล่งดังนี้ บุคคล ความรับผิดชอบ และภาระหน้าที่ของช่วงชีวิตผู้ใหญ่ องค์กร ชุมชน และสังคมทั่วไป ก่อให้เกิดวิธีการมากมาย สิ่งสำคัญที่สุดในภาระหน้าที่แนวคิดการระบุโปรแกรมดังนี้

3.1 ตัดสินใจว่าใช้อะไรเป็นแหล่งที่มาของแนวคิดการระบุสำหรับโปรแกรมการศึกษา และการฝึกอบรม (เช่น การเข้าร่วมโปรแกรมในปัจจุบันหรือที่คาดหวัง นายจ้าง องค์กรและผู้นำชุมชน ประเด็นส่วนตัว ข้อบังคับของรัฐบาล และคำสั่งของสภานิติบัญญัติ ปัญหาชุมชนและสังคม

3.2 การก่อให้เกิดแนวคิดผ่านประเภทของเทคนิค ตัวอย่างที่ใช้บ่อยมากที่สุด คือ การตอบคำถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่ม การวิเคราะห์งาน การทบทวนการพิมพ์และการใช้เครื่องมือคอมพิวเตอร์ เครื่องชี้แนะสังคม และการสนทนากับเพื่อนร่วมงาน การเปิดประชุมที่มีอยู่กับแนวคิดโปรแกรมในการใช้แต่ละเทคนิคอาจจะไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือแม้แต่ที่ไตร่ตรองแล้ว

3.3 ให้ทราบว่าโครงสร้างการประเมินความต้องการอย่างชัดเจนไม่ใช่เฉพาะวิธีระบุแนวคิดสำหรับโปรแกรมการศึกษาและการฝึกอบรมเท่านั้น ตามความเป็นจริง การก่อให้เกิด

แนวคิดโปรแกรมของวิธีนี้ไม่ได้ใช้บ่อยนัก ก่อนข้างจะเป็นวิธีที่เป็นทางการเล็กน้อย และไม่เป็นทางการ บ่อยครั้งการว่าจ้างใช้กระบวนการโครงสร้างอย่างมาก

3.4 ให้ความแน่ใจว่าคุณสามารถป้องกันว่าทำไมการใช้โครงสร้างการประเมินความต้องการมีการรับรอง และเลือกหรือพัฒนารูปแบบของการดำเนินการนี้ การประเมินอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม

3.5 การพิจารณาประเด็นเนื้อหาว่าอาจจะเกิดผลต่อแนวคิดที่ก่อให้เกิดโปรแกรม

3.6 เข้าใจว่าการวางแผนสำคัญที่สุดในฐานะผู้วางแผนโปรแกรมไม่สามารถใช้แนวคิดโปรแกรมทั้งหมดมาระบุ ดังนั้นผู้วางแผนจะใช้แนวคิด ประเภท และลำดับความต้องการอย่างเป็นประจำ

4. การจัดประเภทและการจัดลำดับความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Sorting and prioritizing program ideas)

4.1 กำหนดว่าโปรแกรมการศึกษาให้มีทางเลือกมากกว่าหนึ่งในการนำมาใช้หรือการนำมาซึ่งความคิดที่ตอบสนองได้ดีที่สุด

4.2 การพัฒนากระบวนการจัดลำดับความคิดทั้งหลายสำหรับโปรแกรมการศึกษาแล้วนำมาวางแผน วิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้มานำมาสร้างเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจเลือกแต่ละแนวคิด

4.3 การนำความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการผสมผสานทางเลือกและการสร้างสรรค์เครือข่ายจากภาคประชาชนที่ตั้งใจฟังและแสดงออกเมื่อประเด็นที่เป็นทางเลือกโดยการเข้าไปแทรกแซงขององค์กรนั้น ๆ ได้รับความต้องการ

5. การพัฒนาวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (Developing program objectives)

5.1 การเขียนวัตถุประสงค์โปรแกรมเป็นผลมาจากผู้มีส่วนร่วมที่ตั้งใจจะเรียนและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ ที่ได้รับการจัดการอย่างดีในการจัดโปรแกรม

5.2 มีผลลัพธ์ของโปรแกรมที่แน่นอนทั้งที่วัดได้และวัดไม่ได้ให้มีความเหมาะสมกันโดยนำมาสรุปและหาทางแก้ไขปรับปรุงวัตถุประสงค์ในแต่ละที่

5.3 ตรวจสอบโปรแกรมด้วยการดูว่าวัตถุประสงค์โครงการถูกเขียนได้ชัดเจน เพียงพอและเป็นที่เข้าใจของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้มีส่วนร่วมในโปรแกรม หรือผู้สนับสนุนองค์กร

5.4 นำวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมาใช้อย่างสม่ำเสมอในโปรแกรมที่จัดนั้น ๆ หาจุดที่ตรวจสอบได้เท่าที่จะหาได้ เช่น ทำการถ่ายโอนการเรียนรู้หรือแผนการประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่

6. การออกแบบแผนการสอน (Designing instructional plans)

6.1 การทำความเข้าใจให้ชัดเจนในวัตถุประสงค์ และแต่ละส่วนของการสอน

6.2 เลือกและจัดลำดับเนื้อหา โดยอยู่บนฐานของความรู้ของผู้มีส่วนร่วมในโปรแกรม ตลอดจนประสบการณ์ เนื้อหาที่มาจากธรรมชาติของผู้สอนที่ได้เลือกนำมาใช้

6.3 เลือกเทคนิคการสอนที่มุ่งประเด็นไปสู่ผลลัพธ์ของการเรียนรู้และที่คุณสามารถนำไปใช้ได้ เช่น ใช้การบรรยาย กรณีศึกษา บทบาทสมมุติ การเล่าเรื่องราว เกมส์ การวิเคราะห์โดยใช้การอุปมาอุปมัย

6.4 เลือกองค์ประกอบ แต่ละการประเมินในแต่ละส่วนของการสอนที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโปรแกรมและช่วยให้แน่ใจได้ว่าการสอนจะส่งผลถึงผลลัพธ์ตามที่ต้องการ

7. การออกแบบแผนการถ่ายโอนความรู้ (Devising transfer-of-learning plans)

7.1 การตัดสินใจใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการถ่ายโอนการเรียนรู้ควรเป็นลักษณะการว่าจ้างให้ทำงาน

7.2 กำหนดบุคคลสำคัญที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น ผู้มีส่วนร่วมในโปรแกรม เจ้าหน้าที่วางแผนโปรแกรม ผู้สอนเจ้าหน้าที่นิเทศก์ หรือผู้นำชุมชน

7.3 เลือกกลยุทธ์การถ่ายโอนที่จะใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดกับผู้ช่วยที่มีส่วนร่วมเพื่อที่จะนำไปใช้กับคนที่จะได้รับการเรียน เช่น แผนการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับปัจเจกบุคคล การจัดให้ผู้ที่ถูกคาดหวังถึง หรือกลุ่มผู้ฝึกสอน การช่วยเหลือตนเอง หรือการสนับสนุนกลุ่มหรือการพัฒนาโดยการเข้ามาแทรกแซงโดยองค์กร

8. สร้างแผนงานการประเมินผล (Formulating evaluation plans)

8.1 ระบุวิธีการประเมินผลหรือวิธีการที่จะนำมาใช้ เช่น การประเมิน โดยยึดวัตถุประสงค์ หรือการประเมินโดยใช้กึ่งกฎหมาย รวมทั้งการใช้แบบไม่เป็นทางการหรือการประเมินที่เหมาะสมโดยไม่มีแผน

8.2 การกำหนดการประเมินที่จะใช้ข้อมูลการประเมินจากการรวบรวมข้อมูล เช่น จากการสังเกต แบบสอบถามหรือผลลัพธ์จากการทบทวนเรื่องเก่า

8.3 การประเมินโดยดูจากข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์ รวมทั้งการผสมข้อมูลที่รวบรวมมาจากกระบวนการประเมินแบบไม่เป็นทางการ

8.4 การพัฒนาในปัจจุบันที่เป็นไปตามกระแสและหรือการทิศทางของโปรแกรมการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของการตัดสินใจที่ถูกสร้างขึ้นมาและความคิดที่ได้รับการแนะนำ จากคำปรารภที่มีขึ้นมาจากคำแนะนำต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่จำเป็น

9. การจัดทำผลสำหรับการสื่อสารและการให้ข้อเสนอแนะ (Making recommendations and communicating results)

9.1 เตรียมโครงการเพื่อการส่งรายงาน (ยกตัวอย่างเช่น ส่งรายงานให้กับนักหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่ นำเสนอกับสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ไปสเตอร์ การจัดนิทรรศการ) เพื่อนำมาประชาสัมพันธ์ถึงหน้าที่ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และคำนึงถึงผู้รับทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของโปรแกรม

9.2 ให้การรับรองรายงานที่สร้างขึ้นเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับบุคคล กลุ่มองค์กร และหรือเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างกว้างขวาง

9.3 ติดตามถึงความต้องการที่เหมาะสมกับบุคคล กลุ่มบุคคล โดยมีการตอบ คำถามที่ชัดเจนหรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับโปรแกรมนั้น ๆ

10. การเลือกรูปแบบ ตาราง และความต้องการของทีมงาน (Selecting formats, schedules and staff needs)

10.1 เลือกรูปแบบที่เหมาะสมหรือรวบรวมรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเรียนเป็นส่วนตัว การเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ (แบบเผชิญหน้ากัน) กลุ่มใหญ่ การเรียนทางไกล หรือ รูปแบบการเรียนรู้ผสม

10.2 การจัดตารางที่ลงตัวและมีรูปแบบที่เหมาะสม และบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมและหรือข้อตกลงในเงื่อนไขการทำงาน

10.3 ระบุเจ้าหน้าที่ที่จำเป็น เช่น ผู้ออกแบบโปรแกรม ผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน โปรแกรม ผู้สอนหรือผู้อำนวยการความสะดวกหรือนักประเมินผลโปรแกรม

10.4 กำหนดเจ้าหน้าที่ภายใน (ทั้งที่จ่ายค่าจ้างแบบเต็มเวลาและอาสาสมัครที่จ้างชั่วคราว) สามารถวางแผนและควบคุมโปรแกรมหรือความจำเป็นที่ต้องได้รับการแนะนำจากภายนอกองค์กรตามที่ตกลงกันไว้ในเวลาเดียวกันหรือการแนะนำที่เพิ่มเติมเข้าไปใหม่

11. การจัดเตรียมแผน การตลาดและงบประมาณ (Preparing budgets and marketing plans)

11.1 ประมาณค่าใช้จ่ายสำหรับโปรแกรม สรุปค่าใช้จ่ายสำหรับการพัฒนาโครงการ ค่าธรรมเนียมในการเรียกเก็บและโปรแกรมการประเมินผล เช่น เงินเดือนเจ้าหน้าที่ ค่าใช้ของผู้มีส่วนร่วม การคิดราคาที่เพิ่มขึ้นสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รายจ่ายอันเนื่องมาจากอุปกรณ์การสอน ราคาในการถ่ายโอนการเรียนรู้

11.2 การกำหนดเงินทุนที่ใช้ในโปรแกรม เช่น ค่าธรรมเนียม เรียกเก็บจากผู้มีส่วนร่วมในโปรแกรม เงินช่วยเหลือจากองค์กร ทุนจากรัฐบาล

11.3 การควบคุมสัดส่วนจำนวนคน จากการวิเคราะห์ที่ช่วยกำหนดภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมโปรแกรม อันเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนการตลาดในเบื้องต้น

11.4 เลือกและเตรียมการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ โบรชัวร์ การส่งเป็นจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) บอกรายละเอียดที่ชัดเจน ว่าใคร อะไร ที่ไหนทำไม และอย่างไรของโปรแกรมที่จัดนั้น ๆ

11.5 เตรียมจุดมุ่งหมายและการส่งเสริมโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจ ให้อย่างระมัดระวัง ในกลุ่มเป้าหมายและใช้ประเภทของการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ตามที่คิดว่าเหมาะสม รวมทั้งกรอบระยะเวลาและค่าใช้จ่าย

12. การประสานงานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริเวณงาน (Coordinating facilities and on-site vents)

12.1 หาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการติดต่อบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนที่เอื้อต่อการทำงาน

12.2 ดูแลการจัดการและการประสานงานโปรแกรมทั้งหมด เช่น การปฏิบัติเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก ผู้สอนและเจ้าหน้าที่ เครื่องมือ และตารางการจัดโปรแกรม

12.3 สร้างสรรค์บรรยากาศที่เป็นบวกในการเรียนรู้ จากการดำเนินงานของผู้มีส่วนร่วมในโปรแกรม

12.4 รวบรวมข้อมูลสำหรับการประเมินผลของโปรแกรมและจัดให้มีการส่งเสริมเมื่อมีความต้องการ และเมื่อสิ้นสุดการประเมินผลโปรแกรม

12.5 การให้การยอมรับผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วมในโปรแกรม เช่น การให้ประกาศนียบัตร มีการฉลอง และขอบคุณเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนร่วมสำหรับการมีส่วนในการจัดโปรแกรม

12.6 การมีเงื่อนไขที่ผูกมัดหลังจากโปรแกรมสิ้นสุด เช่น การเก็บวัสดุ อุปกรณ์แบบฟอร์มการบริหารงานที่สมบูรณ์ รวมทั้งดำเนินการสอบถามเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน

Friere (1970) ได้นำเสนอการวางโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ Pedagogy of the Oppressed มี 13 ขั้นตอน ดังมีรายละเอียดตามที่ Boone (1992) ได้วิเคราะห์ไว้ดังต่อไปนี้คือ (อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ , 2528)

1. ศึกษาและวิจัยชุมชนอย่างสมบูรณ์แบบ
2. เข้าพบกลุ่มอิทธิพลและสนทนาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรม
3. แสวงหาอาสาสมัครเพื่อช่วยในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตในชุมชน
4. เจ้าหน้าที่และคนในชุมชนร่วมกันเสนอรหัส (Code) หรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาความขัดแย้งและร่วมกันกำหนดวิธีการปฏิบัติ
5. สังเกตวิถีชีวิตชุมชนในช่วงเวลาที่ต่างกันและรวบรวมเป็นข้อมูลประกอบการรายงาน
6. คณะเจ้าหน้าที่ประเมินข้อมูลที่ได้นำมา

7. คัดเลือกสถานการณ์ความขัดแย้งในชุมชน
8. นำสถานการณ์ที่ได้คัดเลือกไปสร้างสื่อการเรียนการสอนที่แสดงถึงสถานการณ์นั้น ๆ
9. เริ่มการถอดรหัส (Decoding) หรือการให้ประชาชนพิจารณาสถานการณ์ที่ขัดแย้งและแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
10. คณะทำงานศึกษาผลจากการสนทนาเพื่อกำหนดประเด็น
11. จำแนกเป็นประเด็นย่อยและเข้ารหัสอีกครั้ง
12. เตรียมเอกสารจากการถอดรหัส
13. เสนอรายงานให้กับประชาชนในชุมชน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 13 ขั้นตอนนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เข้าร่วมโปรแกรมให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ ที่ถูกต้องหรือเรียกว่าการเกิด มโนธรรมสำนึกที่จะแสดงออกด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ หรือการปฏิบัติ ในระหว่างการเรียนรู้ หรือหลังจากนั้น

Friere (1970) ได้เสนอการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเสนอรหัส (Codification) เสนอสถานการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียน และควรเป็นสถานการณ์ที่มีลักษณะขัดแย้ง (Contradiction) ซึ่งวิธีการนำเสนออาจทำได้ด้วยวาจา รูปภาพ รูปถ่าย เทปอัดเสียง ภาพฉายแต่ต้องหลีกเลี่ยงการจูงใจให้คล้อยตามเพราะเป็นวิธีการของผู้กดขี่

ขั้นตอนที่ 2 การถอดรหัส (Decoding) เป็นการถอดความหมายด้วยวิธีการสนทนาพาที แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการวิพากษ์วิจารณ์ ผู้เรียนต้องเริ่มตระหนักและมองเห็นปัญหา ใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ เป็นการสร้าง Critical Consciousness และสิ่งนี้เองที่จะเป็น การปฏิวัติวัฒนธรรม เงียบ (Culture of Silence) หัวใจสำคัญของวิธีการสอนคือ การใช้ความคิด วิพากษ์วิจารณ์และการเสวนา (Dialogue) โดยใช้ภาษาง่าย ๆ

เป้าหมายการสอนของ Friere (1970) คือ การให้เกิดจิตสำนึก (Consciousness) ขึ้นในผู้เรียน ซึ่ง Friere หมายถึงกิจกรรมทางสังคม (Social Activity) การที่มนุษย์จะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดได้นั้น ก็ด้วยการสื่อความหมายและการสนทนาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน Friere ได้แบ่งจิตสำนึกของมนุษย์ออกเป็น 4 ระดับคือ

1. ระดับต่ำสุดของจิตสำนึก คือ จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness) สภาพของประชาชนที่มีจิตสำนึกเช่นนี้ มีมากในประเทศโลกที่สาม ยกจน คั่นรณ ระดับพื้นฐานต่ำสุด เชื่อถือโชคลาง

2. ระดับจิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง (Semi-Intransitivity) ในระดับนี้จิตสำนึกไม่เต็มที่ รับค่านิยมผิด ๆ ใช้อารมณ์และรุนแรง

3. จิตสำนึกในระดับที่ 3 คือการเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (Naive Transitivity) กล่าวคือประชาชนซึ่งเคยสงบเงียบ เกิดตระหนักรู้ มีการประท้วงวิพากษ์วิจารณ์ ถูกปลุกกระดมให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ ขาดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อดีคือ ประชาชนเริ่มตระหนักรู้ว่าตัวเองมีส่วน ในการกำหนดชะตาชีวิต

4. จิตสำนึกในระดับสูงสุดคือ ขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) มีการไตร่ตรอง มีการคิด สนทนา (Dialogue) มีความเชื่อมั่น มีการผสมผสานระหว่างการกระทำและการใคร่ครวญเข้าด้วยกัน คือ มโนธรรมสำนึก (Conscientization) หรืออาจกล่าวได้ว่า มโนธรรมสำนึกของ Friere อันเป็นจิตสำนึกขั้นที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ อีกนัยหนึ่งก็คือ (Critical Thinking)

Tyler (1986) ได้กำหนดหลักการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา (Choose Education Objectives) การกำหนดวัตถุประสงค์นี้ พิจารณาจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียนสภาพชีวิตของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจ และจากแนวคิดทฤษฎี หลักการ หรือข้อเท็จจริงด้านเนื้อหา

2. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Select Learning Experience) Tyler มีความเห็นว่าหลักในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้นั้นควรจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนและนำไปใช้จริงได้ เกิดความพึงพอใจทำให้มีปฏิกิริยาได้ตอบ ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ และทำให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organize Learning Outcomes) Tyler เห็นว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องมีความต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนและสามารถบูรณาการได้ โดยจัดทั้งในรูปแบบของการให้ข้อมูลความรู้ แนวคิด ค่านิยม และทักษะได้

4. การประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluate Learning Outcomes) Tyler จะให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยประเมินจากการกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ระบุสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้เลือกออกแบบวิธีสำหรับรวบรวมข้อมูลหลักฐาน การกำหนดตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูล การสรุป และจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Friere (1970), Knowles (1980), Boyle (1981), Tyler (1986), Boone (1992), และ Caffarella (2002) รายละเอียดดังนี้

โปรแกรมการศึกษานอกระบบของ Boyle (1981) มีรูปแบบการพัฒนาโปรแกรม 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) โปรแกรมเชิงพัฒนา 2) โปรแกรมเชิงสถาบัน และ 3) โปรแกรมเชิงสารสนเทศ

โปรแกรมการศึกษานอกระบบของ Boone (1992) มีรูปแบบการพัฒนาเป็น 3 ระบบที่ ประกอบด้วย 1) ระบบการวางแผน 2) ระบบการสร้างและนำโปรแกรมไปปฏิบัติ และ 3) ระบบการประเมินผลและความรับผิดชอบในการรายงานผล

โปรแกรมการศึกษานอกระบบของ Caffarella (2002) มีรูปแบบในการพัฒนาโปรแกรม (Interactive Model) 12 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ทำความเข้าใจในบริบท 2) การสร้างฐานสนับสนุนที่น่าเชื่อถือและเข้มแข็ง 3) จำแนกหรือระบุแนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรม 4) การจัดประเภทและการจัดลำดับความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรม 4) การพัฒนาวัตถุประสงค์ของโปรแกรม 5) การออกแบบแผนการสอน 6) การออกแบบแผนการถ่ายโอนความรู้ 7) การกำหนดแผนการประเมิน 8) การจัดทำผลสำหรับการสื่อสารและการให้ข้อเสนอแนะ 9) เตรียมโครงการเพื่อการส่งรายงาน 10) การเลือกรูปแบบตารางและความต้องการของทีม 11) การจัดเตรียมแผนการติดตามและงบประมาณ และ 12) การประสานงานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริเวณงาน

โปรแกรมการศึกษานอกระบบของ Friere (1970) รูปแบบการพัฒนาโปรแกรม ประกอบด้วย 13 ขั้นตอนได้แก่ 1) ศึกษาและวิจัยชุมชนอย่างสมบูรณ์ 2) เข้าพบกลุ่มอิทธิพลและสนทนาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) แสวงหาอาสาสมัครเพื่อช่วยในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตในชุมชน 4) เจ้าหน้าที่และคนในชุมชนร่วมกันเสนอหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาตามความขัดแย้งและร่วมกันกำหนดวิธีการปฏิบัติ 5) สังเกตวิถีชีวิตชุมชนในช่วงเวลาที่ต่างกันและรวบรวมข้อมูลประกอบรายงาน 7) คณะเจ้าหน้าที่ประเมินข้อมูลที่ได้มา 8) นำสถานการณ์ที่ได้คัดเลือกไปสร้างสื่อการเรียนการสอน 9) เริ่มการถอดรหัสหรือให้ประชาชนพิจารณาที่ขัดแย้งและวิพากษ์วิจารณ์โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 10) คณะทำงานศึกษาผลการสนทนาเพื่อกำหนดประเด็น 11) จำแนกประเด็นย่อยและเข้ารหัสอีกครั้ง 12) เตรียมเอกสารการถอดรหัส และ 13) เสนอรายงานให้กับประชาชนในชุมชน

โปรแกรมการศึกษานอกระบบของ Tyler (1986) การพัฒนาโปรแกรมมีรูปแบบ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา 2) เลือกประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ เน้นใช้ได้จริง 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต้องมีความต่อเนื่อง และ 4) การประเมินผล เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ผู้วิจัยเลือกโปรแกรมเชิงพัฒนาของ Boyle (1981) มาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน เนื่องจากต้องการให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ให้มีองค์ความรู้ มี

ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามคุณสมบัติของผู้ที่มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม ที่มีกระบวนการเรียนรู้จากการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระเชิงภาษา และการเรียนรู้โดย การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยมีเนื้อหาที่ช่วยให้เกิด ความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิชชุมชน ซึ่งผู้เรียนและผู้พัฒนาโปรแกรมมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดพื้นฐานสำหรับพัฒนาโปรแกรม 2) การ วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มผู้รับบริการ 3) การพิจารณาผลที่พึงประสงค์ 4) การ กำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน 5) การสร้างแผนกิจกรรม 6) โปรแกรมการปฏิบัติงาน 7) ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร และ 8) การรายงานค่าของโปรแกรม

ตอนที่ 4 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม

1.1 ความหมายความรับผิดชอบต่อสังคม

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ และคณะ (2549) ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ ความหมายความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจไว้ว่า การดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอก องค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับใกล้และไกล ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร หรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กร ในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

The World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) ให้คำจำกัด ความ ความรับผิดชอบต่อสังคม ไว้ว่า ความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องขององค์กรปฏิบัติตามพันธสัญญา ในการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อม กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานและครอบครัว ตลอดจนชุมชนและสังคม

The European Commission (EC) หรือคณะกรรมการยุโรป ได้ให้คำจำกัดความของ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมว่า การผสานความเข้าใจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ใน กระบวนการดำเนินธุรกิจและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้พื้นฐานการกระทำตาม ความสมัครใจ

International Organization for Standardization - ISO 26000 กำหนดว่า ความรับผิดชอบต่อ ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ด้วยพฤติกรรมที่โปร่งใสและมีจริยธรรม

United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การที่บริษัทเข้าไปเกี่ยวข้องและมีผลกระทบเชิงบวกต่อความต้องการ และเป้าหมายของสังคม

Kotler & Lee (2005) ให้ความหมายว่าความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจเป็นพันธกิจในการปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้นด้วยบทเรียนทางธุรกิจและการให้ในสิ่งที่องค์กรมี

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กร หรือหน่วยงานดำเนินการ เพื่อคำนึงถึงส่วนรวม และผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาในเชิงบวก ทั้งต่อสังคมสิ่งแวดล้อม

1.2 องค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อสังคม ตามมาตรฐาน ISO 26000 (อ้างอิง)

ได้กำหนดองค์ประกอบหลักของความรับผิดชอบต่อไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Organization Governance) กล่าวคือ องค์กรควรกำหนดหน้าที่ให้คณะกรรมการฝ่ายจัดการ ผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถสอดส่องดูแลผลงานและการปฏิบัติงานขององค์กรได้ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใส พร้อมรับการตรวจสอบ และสามารถชี้แจงให้ผู้มีส่วนได้เสียได้รับทราบถึงผลการปฏิบัติงานได้

2) คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยสิทธิดังกล่าวควรครอบคลุมถึงสิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

3) ข้อปฏิบัติด้านแรงงาน (Labor Practices) องค์กรต้องตระหนักว่าแรงงานไม่ใช่สินค้า ดังนั้นแรงงานจึงไม่ควรถูกปฏิบัติเสมือนเป็นปัจจัยการผลิต

4) การดูแลสิ่งแวดล้อม (Environment) องค์กรจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการป้องกันปัญหามลพิษการบริโภคอย่างยั่งยืน (Sustainable Consumption) และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินการผลิตและบริการ

5) การดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรม (Fair Operating Practices) องค์กรต่าง ๆ ควรแข่งขันกันอย่างเป็นธรรมและเปิดกว้าง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการลดต้นทุนสินค้าและบริการ นวัตกรรมการพัฒนาสินค้าหรือกระบวนการใหม่ ๆ รวมถึงจะช่วยขยายการเติบโตทางเศรษฐกิจและมาตรฐานการครองชีพในระยะยาว

6) ใส่ใจต่อผู้บริโภค (Consumer Issues) องค์กรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้รับทราบข้อมูลในการใช้สินค้าและบริการอย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้งานและสุขภาพของผู้บริโภค นอกจากนี้เมื่อพบว่าสินค้าไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด องค์กรก็ต้องมีกลไกในการเรียกคืนสินค้า พร้อมทั้งยังต้องให้ความสำคัญกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอีกด้วย และ

7) การแบ่งปันสู่สังคมและชุมชน (Contribution to the Community and Society)

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เพียงแต่จะเกิดประโยชน์ในด้านการแข่งขันทางธุรกิจเพื่อตอบรับกับกระแสโลกเท่านั้น แต่ผลของการมี CSR ยังจะช่วยให้ธุรกิจของบริษัทเติบโตอย่างยั่งยืน และผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ได้รับประโยชน์ในระยะยาวอีกด้วย

1.3 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชน

คณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหาร กลุ่มสื่อมวลชน และ กลุ่มพัฒนากำลังคน (2526) กล่าวว่า การที่ประชาชนรู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคม ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมโดยตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ละเลยที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวและกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

ไกรยุทธ ชีรตยาภินันท์ (2536) กล่าวว่า พฤติกรรมที่อยู่ในขอบข่ายที่คาดหวังจากบทบาทหน้าที่หนึ่ง ๆ ถ้าเรามีบทบาทเป็นพ่อเป็นแม่ เราก็เลี้ยงดูลูกอย่างที่ตั้งใจคาดหวังจากผู้เป็นพ่อเป็นแม่ ไม่ละเลยหน้าที่อันต้องปฏิบัติ ไม่บิดเบือนหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ ถ้าเรามีบทบาทเป็นข้าราชการผู้รับใช้ประชาชน เราก็ทำภารกิจต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง ด้วยความตั้งใจปฏิบัติงานให้มีคุณภาพสูงสุดเท่าที่ความสามารถจะพึงทำให้เกิดขึ้นได้ และด้วยการประหยัดทรัพย์สินของทางราชการในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ถ้าเราเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เราก็ควรทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความคาดหวังของหน้าที่ การเสียภาษีที่ถูกต้องก็เป็นกิจกรรมหนึ่ง การช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่ตกทุกข์ได้ยากก็เป็นกิจกรรมหนึ่ง การช่วยเหลือสังคมโดยการบริจาคเงินทองเพื่อสร้างอาคาร โรงพยาบาลตามกำลังศรัทธา และทรัพยากรที่เป็นอยู่ ก็เป็นภารกิจหนึ่ง ดังนั้น การปฏิบัติงานปฏิบัติภารกิจที่คาดหวังจากหน้าที่จากบทบาทที่มีอยู่จึงเป็นพฤติกรรมที่จัดได้ว่า เป็นลักษณะของประชาชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

กรมวิชาการ (2544) กล่าวว่า การที่ประชาชนรู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้อง เหมาะสม เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

Good (1973) กล่าวว่า คุณธรรมในบุคคล ซึ่งเป็นความคิดรวบยอดในความรู้สึกรับผิดชอบต่อชีวิต อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความปรารถนาสามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่

Bubbie & Ruth. (1982) กล่าวว่า ความสามารถของแต่ละบุคคลในการคาดหมายที่จะมีการปฏิบัติและแยกแยะโอกาสที่สามารถนำเขา ให้แสดงออกถึงความรับผิดชอบได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชน หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แสดงออกมาในลักษณะของการมีความตั้งใจ ความพยายาม ความเอาใจใส่

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบของสังคม มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้สังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยกันดูแล รักษาสมบัติของส่วนรวม ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม งดเว้นการกระทำที่เป็นผลเสียหายแก่สังคม ให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ ความสนุกเพลิดเพลินแก่คนในสังคมตามความสามารถของตนเอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของสังคม ป้องกัน พัฒนา แก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง งดเว้นการกระทำอันเป็นผลเสียหายแก่ส่วนรวม และสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่สังคม

1.4 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน

สื่อสารมวลชนถือเป็นสื่อกลางที่นำข่าวสาร และเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งบทบาทของสื่อสารมวลชนมีผลกระทบต่อสังคมในภาพรวมอย่างชัดเจน เพราะมีหน้าที่เผยแพร่และนำเสนอข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ให้สังคมได้รับรู้ โดยบทบาทของสื่อสารมวลชนจำเป็นต้องมีการกลั่นกรอง ต้องมีการดำเนินงานที่ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสังคมในหน้าที่และบทบาทของสื่อสารมวลชน

1.5 บทบาทของสื่อสารมวลชนในสังคม

การสื่อสารมวลชนเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคม ที่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบครบสามประการคือ มีเสรีภาพในการสื่อสาร มีจิตสำนึกที่ดีในการเป็นผู้ถ่ายทอด และต้องมีความรับผิดชอบ สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นนักข่าว นักจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ นักหนังสือพิมพ์ ผู้ประกาศข่าว หรือบุคคลอื่นใดที่ทำหน้าที่ในการประสานการถ่ายทอดหรือติดต่อสื่อสารเพื่อเผยแพร่ข่าวสารไปยังมวลชนกลุ่มกว้าง จึงต้องเป็นบุคคลที่มีจิตวิญญาณ มีความรู้สึกรับผิดชอบ และมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ได้สื่อสารออกไปไม่ว่าจะด้วยการสื่อสารแบบใดก็ตาม

จะเห็นว่าไม่เพียงแต่ผู้ทำหน้าที่สื่อสารจะต้องเข้าใจวิธีในการสื่อความหมายแล้ว ผู้ที่เป็นคนกลางในการทำหน้าที่ติดต่อยังต้องมีจิตสำนึกที่ดีด้วย จิตสำนึกที่ดีทำให้เกิดความรับผิดชอบ จิน และความรับผิดชอบต่อจะทำให้การสื่อสารสมบูรณ์และมีคุณค่า เป็นการสื่อสารที่สร้างให้เกิดพัฒนาการในสังคม

ตามแนวคิดที่มุ่งผลของการสื่อสาร (Effect Approach) เป็นแนวคิดที่ใช้วิธีกำหนดทิศทางสื่อในฐานะที่เป็นผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ผู้เปิดปิดประตูข่าว (Gatekeeper) หรือผู้กำหนดวาระ (Agenda Setter) แนวคิดนี้เป็นอุปสรรคต่อการมีอิสรภาพของสื่อ โดยเห็นว่าสื่อเป็นเครื่องมือของการโฆษณาชวนเชื่อ และประชาชนเป็นเพียงผู้รับข้อมูลที่สื่อป้อนให้เพื่อให้เกิดผลตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในทิศทางที่ต้องการ

ตามแนวคิดที่มุ่งอรรถประโยชน์ของผู้รับสาร (Uses and Gratification Approach) เป็นแนวคิดที่คำนึงถึงความต้องการของประชาชนผู้รับสาร ซึ่งส่งอิทธิพลถึงการนำเสนอข่าวสาร แนวคิดนี้ สื่อมวลชนจำต้องกำหนดบทบาทและภารกิจของตนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้รับสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเป็นหน้าที่พื้นฐานที่มีต่อสังคมของสื่อมวลชนใน 5 ด้าน สำคัญได้แก่

1) ด้านสารสนเทศ (Information) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ สภาพ เงื่อนไข สถานการณ์ของโลก และสังคม ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของอำนาจต่าง ๆ การเผยแพร่ข่าวสาร คุณภาพชีวิต

2) ด้านความสัมพันธ์เชื่อมโยงในสังคม (Correlation) โดยการอธิบาย ตีความ เสนอแนะ วิเคราะห์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ สถานการณ์ ข่าวสารต่าง ๆ ให้การสนับสนุนต่อองค์กรต่าง ๆ ภายใต้บรรทัดฐานและศีลธรรมของสังคมมีการอบรมศีลธรรมอันดี เป็นตัวเชื่อมร้อย กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ชุมชน สร้างความสามัคคี สร้างประสามติ จัดลำดับความสำคัญทางชนชั้น และสถานการณ์ต่าง ๆ

3) ด้านความต่อเนื่อง (Continuity) ทางวัฒนธรรม ให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกัน และพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ที่ดี ส่งเสริมการรักษาค่านิยมที่ดี

4) ด้านความบันเทิง (Entertainment) ความสนุกสนาน เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดต่าง ๆ

5) ด้านการเคลื่อนไหวผลักดันทางวัฒนธรรม (Mobilization) โดยการณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ

สรุปได้ว่า สื่อมวลชนย่อมต้องดำรงซึ่งเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารตามแนวคิดอิสริยานิยม (Libertarianism) โดยปราศจากการครอบงำทางการเมืองหรือทางธุรกิจ แม้การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจะเป็นเครื่องแสวงหาสัจจะของสังคม เป็นตลาดเสรีของความคิดอ่าน แต่ก็มิใช่เครื่องมือการแสดงออกของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เสรีภาพในการทำหน้าที่จึงควรมีขอบเขตที่ไม่ล่วงไปเป็นความมีอภิสิทธิ์ (Privileged Function) จนกลายเป็นอำนาจที่เหนือกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป

1.6 บทบาทสื่อมวลชนต่อความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากเสรีภาพตามแนวคิดอิสริยานิยม ขณะเดียวกันสื่อมวลชนก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ควบคู่กันไปด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากภายในตัวเอง (Inside-Out) และเกิดจากการที่สาธารณชนหรือสังคมภายนอก (Outside-In) เข้าไปตรวจสอบการทำงานเพื่อให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคม

การพิจารณาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมจากมุมมองภายในตัวสื่อเองจะเกี่ยวข้องกับจริยธรรม จรรยาบรรณ เช่น หากสื่อเอาตัวเองไปผูกพันกับธุรกิจมากเกินไป การสุมเสี่ยงต่อการละเมิดจรรยาบรรณก็มีความเป็นไปได้สูง สื่อมวลชนจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อจริยธรรมของตนและนำไปสู่การรักษาความเป็นกลางของสื่อ

การวางตัวเป็นกลางในที่นี้ มิใช่การเพิกเฉยไม่ดำเนินการใด ๆ เพราะเกรงจะไปกระทบกับผู้เกี่ยวข้อง หรือการที่สื่อนำเสนอข่าวทั้งสองด้านเพื่อให้ผู้ที่พาดพิง และผู้ที่ถูกพาดพิงได้มีโอกาสชี้แจง ก็มีใช้การรักษาความเป็นกลาง แต่เป็นเรื่องของความเสมอภาค หรือการนำเสนอข่าวโดยไม่ยืนอยู่ข้างใดเลย ไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่ห่วงใยความเป็นไปของสังคม เช่น เรื่องคาราหยังร้างตบตีกัน เรื่องถูกห่วยลอตเตอรี่ เรื่องผีเรื่องไสยศาสตร์ ก็มีใช้การวางตัวเป็นกลาง แล้วออกตัวว่าให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน

การรักษาความเป็นกลางของสื่อ คือ การดำรงอยู่ในข้างที่ถูกต้อง อยู่ในฝั่งของคนดีเป็นการให้โอกาสคนดีได้มีบทบาทในสังคม เพราะคนดีย่อมสร้างระบบที่ดี และระบบที่ดีจะส่งเสริมให้คนดีได้มีโอกาสทำดีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องป้องปรามคนเลวให้ทำเลวยากขึ้น หรือไม่มีโอกาสทำเลวเลย ความเป็นกลางจะเกิดขึ้นได้ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเลวไปสู่ดี จากการเอาเปรียบไปสู่การเสียสละ จากไร้สาระไปสู่สาระ สื่อมวลชนต้องกล้าที่จะชี้ถูกชี้ผิดและบอกทางเลือกให้แก่สังคม มีความชัดเจนโปร่งใส เป็นสื่อกลางที่ช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม (บริษัท คอนเน็กซ์ เน็กซ์ เวิลด์ไวด์ จำกัด, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2553)

1.7 แนวปฏิบัติในการเสนอข่าวสารเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน

บริษัท คอนเน็กซ์ เน็กซ์ เวิลด์ไวด์ จำกัด (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2553) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการเสนอข่าวสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนที่ได้ประมวลไว้มีอยู่ด้วยกัน 7 ข้อ ดังนี้

1) เป็นผู้ประสานงานที่ดีให้กับภาคธุรกิจ การประสานงานในที่นี้คือ การเสนอตัวเข้าทำประโยชน์ให้แก่สังคม แม้ธุรกิจจะดำเนินการรับผิดชอบต่อสังคมตามบทบาทหน้าที่และความสมัครใจของตนเองแล้ว ก็อาจยังไม่เพียงพอต่อการรณรงค์ส่งเสริมเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย จึงจำเป็นที่สื่อมวลชนทุกประเภทจะยื่นมือเข้ามาทำหน้าที่ทั้งผู้ให้ความรู้ (Educator) และผู้ส่งเสริม (Promoter) เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น การประสานงานหรือการให้ความร่วมมือกับภาคธุรกิจ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการรณรงค์เพื่อส่งเสริมเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม

2) เป็นผู้ช่วยชี้นำในทางที่ถูกต้อง ในหลายกรณีเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ มิได้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย รัฐบาลไม่สามารถออกกฎหมายบังคับให้ธุรกิจ

ต้องแสดงบทบาทความรับผิดชอบต่อสังคมได้ในทุกเรื่อง สื่อมวลชนจึงต้องดำรงบทบาทของการชี้นำให้เกิดการปฏิบัติ สร้างการตอบรับของสังคมต่อธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือสร้างกระแสกดดันให้ธุรกิจจำต้องปฏิบัติเพื่อมิให้สร้างความเสียหายหรือความเดือดร้อนแก่สังคม

3) เป็นผู้นำเสนอตัวอย่างที่ดีแก่สังคม เนื่องจากสื่อมวลชนมีอิทธิพลในการโน้มน้าวคนกลุ่มใหญ่ให้คล้อยตามหรือเห็นดั่งาม การหยิบยกธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งได้ดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องมาเป็นตัวอย่างให้แก่สังคมในด้านบวก เพื่อให้สังคมได้ชมเชยและธุรกิจอื่น ๆ ที่เห็นดีด้วยสามารถที่จะนำไปปฏิบัติตาม ถือเป็นบทบาทที่สื่อมวลชนพึงกระทำ

4) เป็นผู้คัดค้านพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง หากสื่อมวลชนไม่เป็นผู้ริเริ่มคัดค้านความไม่ถูกต้องหรือความไม่รับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจที่แทรกซึมเข้ามาในสังคมไทย หรือเพียงแต่วางเฉยก็เทียบได้กับการสนับสนุนโดยพฤตินัย ฉะนั้น การหยิบยกธุรกิจที่ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความเสียหายหรือความเดือดร้อนให้แก่สังคมมาเป็นตัวอย่างในด้านลบเพื่อธุรกิจอื่น ๆ จะได้ไม่ปฏิบัติตาม และให้ได้รับการตำหนิจากสังคมเพื่อการแก้ไขปรับปรุงก็ถือเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่พึงกระทำเช่นกัน

5) เป็นผู้ที่ต้องไม่ให้อิทธิพลของธุรกิจอยู่เหนือสำนึกรับผิดชอบ การนำเสนอข่าวความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน ต้องไม่ถูกชี้นำโดยองค์กรธุรกิจแต่เพียงฝ่ายเดียว สื่อต้องทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง มีการสำรวจเชิงวิเคราะห์ต่อกิจกรรมที่องค์กรธุรกิจดำเนินการเพื่อสังคมว่าส่งผลกระทบต่อสังคมมากน้อยเพียงใด ประโยชน์ที่สังคมได้รับเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ชุมชนที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นอย่างไรต่อกิจกรรมที่องค์กรธุรกิจเข้ามาดำเนินการ

6) เป็นผู้จำแนกรูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคม ด้วยการที่สื่อมวลชนเป็นเสมือนหน้าต่างของการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ และสังคม ประกอบกับมีทรัพยากรและเครื่องมือต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์และนำเสนอเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม การแยกแยะระหว่างกิจกรรมเพื่อสังคมกับกิจกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการสื่อสารที่จะเผยแพร่สู่สาธารณชน บทบาทของสื่อมวลชนจึงต้องสามารถจำแนกข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากองค์กรธุรกิจและทำหน้าที่นำเสนอสู่ประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

7) เป็นผู้ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ด้วยการกระตุ้น ความสนใจในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ ส่งเสริมให้เกิดการเข้ามีส่วนร่วมของภาคประชาชนทั้งการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและคัดค้านการดำเนินงานขององค์กรที่ขาด

ความรับผิดชอบ เป็นผู้โน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทางที่ดีขึ้น สนับสนุนให้เกิดการยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.8 แนวคิดด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน

จริยธรรมกับวิชาชีพสื่อมวลชน

สุกานดา วรพันธุ์พงศ์ และสมหมาย ปาจรินทร์ (2547) ได้กล่าวถึงจริยธรรมกับวิชาชีพสื่อมวลชนไว้ดังนี้

สื่อมวลชนในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่ให้ข่าวสารไปสู่บุคคลต่าง ๆ มากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เชื่อมโยงให้หน่วยต่าง ๆ สัมพันธ์กัน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับรัฐบาล วงการธุรกิจ และองค์กรเอกชน มีความสามารถในการเข้าถึงมวลชนผู้รับสารได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง สามารถสร้างความรู้ ทักษะคติ ตลอดจนพฤติกรรมบางประการให้กับมวลชนได้ เช่น ทำให้เกิดประชามติหรือสาธารณมติ (Public Opinion)

การที่สื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม มีหน้าที่ (Function) บทบาท (Role) และอำนาจ (Power) ในการชักจูงหรือโน้มน้าวใจ ทำให้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ จริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อวิชาชีพของสื่อมวลชนดังนี้

1) เป็นหลักแห่งการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักการของวิชาชีพ

สื่อมวลชนต้องมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหลักการของวิชาชีพ อันส่งผลทั้งต่อตนเองและสาธารณชน เช่นเดียวกับที่แพทย์มีเป้าหมายเพื่อรักษาผู้ป่วยให้มีสุขภาพดีขึ้น นักกฎหมายมีจุดมุ่งหมายเพื่อผดุงความยุติธรรม ฉะนั้นสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร จึงต้องปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงความถูกต้อง เป็นธรรมเป็นกลางไม่กล่าวให้ร้ายใครด้วยความเท็จ

2) เป็นหลักในการสะท้อนสภาพความเป็นจริงของสังคม

สื่อมวลชนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยคำนึงถึงหลักจริยธรรม ไม่บิดเบือนข่าวสารและนำเสนออย่างเป็นธรรม ให้โอกาสต่อบุคคลและองค์กรทุกหน่วยในสังคมได้บอกเล่าความต้องการของตนอย่างเท่าเทียมกัน ข่าวสารที่ปรากฏจะเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของประชาชน สิ่งแวดล้อม และความเป็นไปในสังคมได้อย่างชัดเจนและเป็นจริง

3) เป็นหลักในการสร้างสำนึกสาธารณะ

สื่อมวลชนเป็นแหล่งให้ข่าวสาร ความรู้ ข้อคิดเห็นอันหลากหลายแก่สื่อมวลชนทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการบริหารบ้านเมืองของคณะผู้บริหาร เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในสังคม ฯลฯ การปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมจะช่วยกระตุ้นให้สังคมตระหนักรับรู้สภาพปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการ

วิพากษ์วิจารณ์ ความรู้สึกต้องการมีส่วนร่วมในประเด็นปัญหาของสังคม ฯลฯ ถือเป็นการสร้างสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางวิชาชีพสื่อมวลชนที่ว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตลาดเสรีของความคิดเห็น (Free Market Place of Ideas)

4) เป็นหลักในการจรรโลงเสรีภาพของสื่อมวลชน

เสรีภาพ หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำได้โดยไม่ไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลอื่น มนุษย์มีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นโดยเสรี ทั้งโดยการพูด การเขียน หรือการแสดงออกใด ๆ แต่หากบุคคลใช้เสรีภาพอย่างไร้หรือเกินขอบเขตและไร้จริยธรรม ย่อมอาจนำพาสังคมไปสู่ความวุ่นวายเสียหายได้

1.9 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนในการจัดรายการวิทยุชุมชน

กรมการศาสนา (2552) (อ้างจากจรรยาบรรณวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ (2538)) โดยสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กล่าวถึง จรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน หรือคุณลักษณะของความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว
 - 1.1 ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งรู้้อยู่แก่ใจว่าเป็นเท็จไม่ว่าลักษณะใด ๆ
 - 1.2 ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการแตกแยก
 - 1.3 ไม่เสนอข่าวลือและภาพไร้สาระ ชวนให้หลงเชื่อ งามาย
 - 1.4 ไม่เสนอข่าวและภาพด้วยความลำเอียง
 - 1.5 ไม่สอดแทรกความเห็นใด ๆ ของตนลงไปในช่วง
 - 1.6 ไม่เสนอข่าวและภาพ ในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม ลัทธิความเชื่อในศาสนาใดๆ
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น
 - 2.1 แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยสำนึกความรับผิดชอบ
 - 2.2 ไม่แสดงความคิดเห็นชี้นำ และการวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นการส่อไปในทางมโนคติ
 - 2.3 เคารพความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น
 - 2.4 แสดงความคิดเห็นของตนด้วยความสุภาพ
 - 2.5 ละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำเช่นนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ
3. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

3.1 โฆษณาสินค้าหรือบริการด้วยการให้ความสารที่ถูกต้อง ไม่โอ้อวดเกินความจริง

3.2 โฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีของประชาชน

3.3 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการเป็นการหลอกลวง

3.4 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยมีเจตนาให้หลงเชื่อมง่าย

3.5 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

3.6 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาเพื่อค้ากำไรเกินควร

สรุปได้ว่า สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์กันในด้านผลกระทบต่อสังคม เนื่องจากในปัจจุบันสื่อมวลชนมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้างเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารและเรื่องราวต่าง ๆ ให้สังคมได้รับรู้ โดยการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ นั้น สื่อมวลชนต้องมีการบรรณาธิของสื่อ ต้องมีความคำนึงถึงผลกระทบของการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่ออกไปสู่สังคม และต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมไม่ว่าจะเป็นตัวองค์กรหรือหน่วยงานของสื่อมวลชนหรือแนวทางปฏิบัติในการเสนอข่าวสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน ทั้งสองจุดนี้ต้องมีการดำเนินงานที่ควบคู่กันไป ซึ่งแนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างให้องค์กรมีความดี และก่อให้เกิดความยั่งยืนของการดำเนินงาน

2. แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

2.1 ความหมายของการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

ทฤษฎีการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) เป็นทฤษฎีที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ ชื่อว่า Mezirow ได้พัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1978 โดยมองว่า ผู้ใหญ่มีศักยภาพของความเป็นอิสระเสรีในการคิดและการกระทำที่สูง (Clark, 1993: 50) และมีความเชื่อในเรื่องรากฐานของพฤติกรรมมนุษย์ นั่นคือ เป็นผลมาจากกระบวนการคิดผลรวมของความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม ทักษะ ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ใช้ในการแปลความหมายสิ่งต่าง ๆ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Mezirow, 1991)

Mezirow (2000) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลตีความหรือแปลความหมายจากประสบการณ์เก่าเพื่อการพัฒนา ทบทวน การแปลความหมายของประสบการณ์นั้นและนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลทบทวนกรอบโครงสร้างในการคิดที่บุคคลใช้ในการแปลความหมายหรือทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า “กรอบความคิด” ของบุคคล

จากความหมายของการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ทำให้อธิบายความหมายของ “การเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์” ว่าเป็นการกระบวนการที่บุคคลปรับเปลี่ยนกรอบความคิดที่เคยยึดถือมา เช่น ทศนคติ ค่านิยม หรือนิสัยต่าง ๆ ไปเป็นมโนทัศน์ใหม่ที่มีความครอบคลุมกว่าเดิม เปิดกว้าง ทิความชัดเจน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดได้ เป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากการวิพากษ์อดีต ที่ก่อให้เกิดความเชื่อใหม่ขึ้นมา โดยความคิดความเชื่อนี้ได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสม และเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป ดังนั้นองค์ประกอบที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์จึงประกอบด้วย

- 1) ประสบการณ์ของบุคคล
- 2) การมองย้อนอดีตอย่างวิพากษ์วิจารณ์
- 3) การเสวนาและอภิปรายด้วยเหตุผล ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการปฏิสัมพันธ์ด้วย เช่น ข้อมูลข่าวสารที่สมบูรณ์ ความรู้ ความสามารถที่จะประเมินข้อโต้แย้งและความมีเสรีภาพในการคิดและวิพากษ์

2.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

การเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เปลี่ยนกรอบความคิดของตนเอง โดยการวิพากษ์และวิเคราะห์ประสบการณ์ในอดีต ความเชื่อ สมมติฐาน หรือแนวคิดที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวในแง่มุมใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการปรับเปลี่ยนกรอบความเชื่อและความคิดของบุคคลจะประสบผลสำเร็จอย่างดีในภาวะวิกฤตการณ์ของชีวิต คือ ภาวะที่บุคคลไม่สามารถตัดสินใจกับปัญหา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ประกอบด้วยขั้นตอน 10 ขั้นตอน ดังนี้

1) ความรู้สึกไม่พอใจกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่หรือภาวะวิกฤติของชีวิต (Disorienting Dilemma) เป็นขั้นตอนแรกของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดย Mezirow (1991) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เริ่มต้นได้อย่างดีเมื่อผู้ใหญ่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากในชีวิต เมื่อริเริ่มขึ้นแล้ว กระบวนการเรียนรู้จะติดตามมาได้ง่ายทำให้สามารถพิชิตปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญ

2) การตรวจสอบตนเอง (Self-examination) เป็นการตรวจสอบกรอบความเชื่อของตนเอง การยึดถือปฏิบัติของตนเองเพื่อสร้างความเข้าใจในตนเอง มองเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมรอบข้าง และมุมมองของตนเองที่มีต่อโลก กระบวนการทบทวนชีวิตนี้ทำให้ผู้ทบทวนได้เห็นภาพระบบความคิดของตนเอง ซึ่งเป็นระบบภายในที่แสดงออกสู่ภายนอก

3) การประเมินตนเองอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Assessment) เป็นการประเมินความเชื่อเบื้องต้น (Assumption) ของตนเองภายหลังจากการตรวจสอบตนเอง โดยอาศัยวิธีการวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อเบื้องต้น ซึ่งกรอบความเชื่อเบื้องต้นจะเป็นตัวกำหนดมุมมองโลกและทัศนคติส่วนบุคคล

4) การวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันในประสบการณ์ที่คล้ายกัน (Recognition that others have shared similar transformations) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น การสนทนา การร่วมวิพากษ์สถานการณ์ต่าง ๆ กับผู้ที่มีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน โดยใช้ประสบการณ์เดิมของบุคคล เพื่อให้ได้ประสบการณ์ใหม่และความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการสนทนาหรือการวิพากษ์ ซึ่งเชื่อมโยงต่อเนื่องถึงการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน

5) การค้นหาทางเลือกบทบาทใหม่ของตน (Exploration of new roles or actions) ขั้นตอนนี้เกิดจากความเข้าใจการยึดถือปฏิบัติของตนเองและกลุ่ม ตลอดจนสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ส่งผลให้เกิดการค้นหาทางเลือกใหม่ ความสัมพันธ์ รวมถึงการกระทำใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตที่เคยยึดถือให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

6) การวางแผนการปฏิบัติ (Development of a plan for action) เป็นขั้นตอนการวางแผนหลังจากการประเมินสถานการณ์และจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

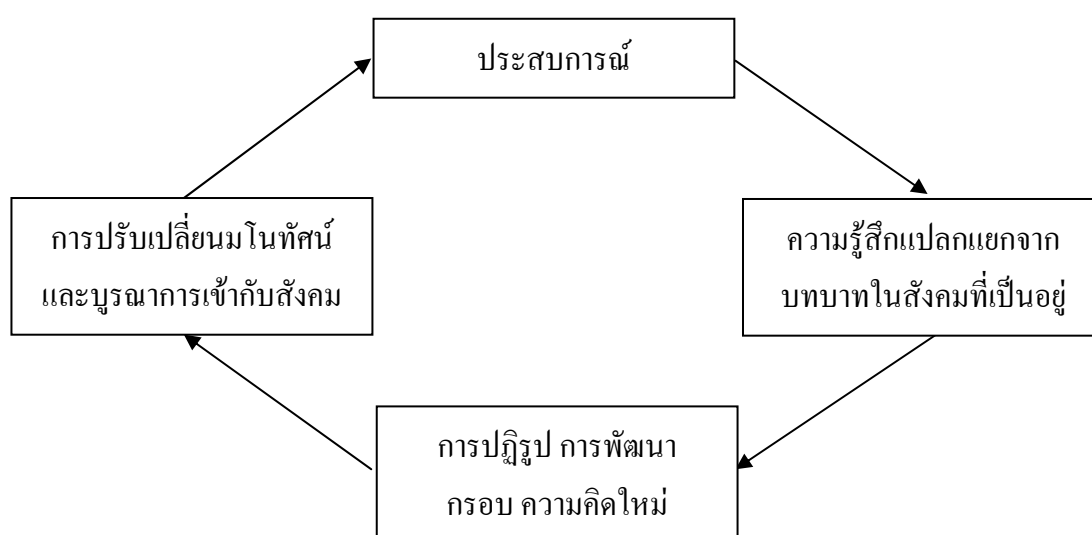
7) การศึกษาหาความรู้และทักษะที่ใช้ในการดำเนินงานตามแผน (Acquisition of knowledge and skills for implementing the plan) เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมในด้านองค์ความรู้เพื่อการปฏิบัติ ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติจะศึกษาหาความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ เพื่อทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

8) การทดลองปฏิบัติตามแผนและประเมินผลย้อนกลับ (Tryout of the plan) เป็นการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ ซึ่งในระหว่างปฏิบัติการและหลังปฏิบัติการ ควรมีการติดตามประเมินผลควบคู่ไปด้วย ส่งผลให้เกิดการแก้ไขปรับเปลี่ยนได้ทันเมื่อเกิดปัญหาหรือข้อผิดพลาดต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมให้เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนที่วางไว้

9) การพัฒนาความสามารถและความเชื่อมั่นในตนเองในการปฏิบัติตามบทบาทใหม่ (Development of competence and self-confidence in new roles) ขั้นตอนนี้เกิดขึ้น เมื่อบุคคลหรือกลุ่มสามารถปฏิบัติตามแผนที่ได้วางแนวทางไว้ได้สำเร็จ โดยจะมีความเชื่อมั่นต่อความคิดความเชื่อใหม่ ๆ รวมทั้งความสัมพันธ์กับสังคมรอบข้างหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในแนวทางใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติตามแนวทางใหม่ที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

10) การบูรณาการมโนทัศน์ใหม่เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต (Reintegration into life on the basis of new perspectives) เมื่อความเชื่อมั่นได้เกิดขึ้น บุคคลหรือกลุ่มจะผสมผสานสิ่งใหม่เข้าสู่วิถีชีวิตบนพื้นฐานของแนวความคิดใหม่ ซึ่งเมื่อถึงขั้นตอนนี้ ความยั่งยืนของกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้น การกระทำใด ๆ ในวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาตนเองหรือสังคม โดยจะมีการทบทวนอย่างรอบคอบอย่างเป็นขั้นตอน นำไปสู่การปรับเปลี่ยนสู่ทัศนคติความคิดและการปฏิบัติใหม่ได้ในที่สุด

ภาพที่ 2 วงจรการเรียนรู้ (Learning Cycle) จากกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Mezirow, 1990)

2.3 เทคนิควิธีการที่ใช้ในทฤษฎีการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

เนื่องจากความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการหรือเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการเกิดมโนทัศน์ที่มีความหมาย หรือการทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่มีอยู่เดิม ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเริ่มต้นวิพากษ์อดีตของตนเอง สามารถทำได้หลายวิธีการ (Mezirow, 1990) ได้แก่

- 1) การใช้การวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น (Critical incidents)
- 2) เขียนประวัติชีวิตของตน หรือนำเสนอประวัติของตน
- 3) การเขียนบันทึกส่วนตัว
- 4) การวิเคราะห์อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อวิถีคิดของตน
- 5) การใช้เอกสารหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ว่ามีผลกระทบต่อความคิดของบุคคลอย่างไร

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา วิจัยการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน 2) เพื่อทดลองใช้รูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน 3) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experiment) ประกอบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในรูปแบบการวิจัย (Experimental Design) แบบ 2 กลุ่ม ทดสอบก่อนหลัง (Two Groups Pretest-Posttest Design) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งระยะการวิจัยเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างโปรแกรม การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) แนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ แนวคิดการกระทำเชิงภาษา แนวคิดการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม และแนวคิดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน มาเป็นแนวคิดหลักของการออกแบบและพัฒนาโดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ใน 5 ขั้นตอนแรก

1. กำหนดพื้นฐานสำหรับพัฒนาโปรแกรม
2. วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและผู้รับบริการ
3. พิจารณาผลที่พึงประสงค์
4. กำหนดแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุน
5. สร้างแผนการสอน

ระยะที่ 2 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) แนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ แนวคิดการกระทำเชิงภาษา แนวคิดการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม และแนวคิดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน มาเป็นแนวคิดหลักของการออกแบบและพัฒนา โดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ดำเนินการใน 2 ขั้นตอนสุดท้าย ดังนี้

6. การปฏิบัติงาน

7. ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร

ระยะที่ 3 การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข ของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข ของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปทดลองใช้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุ ให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเหมาะสมกับบริบทต่างๆ โดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ดำเนินการในขั้นตอนสุดท้าย คือ ขั้นตอนที่ 8 การรายงานค่าของโปรแกรม

การดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ระยะดังกล่าว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอันได้แก่การพัฒนาโปรแกรมของ Boyle (1981) แนวคิดการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Transformative Learning) ของ Mezirow (1991) แนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ ของ Willis (1996) Habermas (1987) แนวคิดความ

รับผิดชอบต่อสังคม (กรมการศาสนา ,2552) อ้างจากจรรยาบรรณวิชาชีพนักจัดการวิทยาและ
โทรทัศน์ (สมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, 2538) และแนวทางการเสริมสร้างความรู้
ความเข้าใจต่อสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการ
โทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2554)

2. ดำเนินการสร้างโปรแกรมตามแนวคิดข้างต้นมาผสมผสานและดำเนินการตาม
ขั้นตอนแนวคิดของ Boyle (1981) ใน 5 ขั้นตอน ซึ่งได้ดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดพื้นฐานการพัฒนาโปรแกรม

1.1 กำหนดพื้นฐานทางปรัชญาที่จะนำมาใช้ในการวางโปรแกรม โดยพิจารณาถึงการ
จัดการเรียนการสอน ใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้ผู้ใหญ่ พระราชบัญญัติการศึกษา การจัดการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนของผู้ใหญ่ ผู้เรียนคือ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และผู้วิจัยทำหน้าที่
เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้จัดโปรแกรม และผู้สอน มีวิทยากรและผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มร่วมใน
การดำเนินโปรแกรม

1.2 ทำการศึกษา ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยการสนทนากับนายบุญส่ง จันทร์ส่องศรีมี
ผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ และประธานกลุ่มปฏิรูปสื่อจังหวัดกาญจนบุรี เป็นผู้
บุกเบิกวิทยุชุมชนแห่งแรกในประเทศไทย พร้อมอัดเทป เพื่อนำ เนื้อหา มาวิเคราะห์ และจัดทำ
โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.3 อาสาสมัคร ผู้วิจัยได้เลือกอาสาสมัครในการเป็นเข้าร่วมโครงการ โดยเลือกตามความ
สมัครใจของผู้เข้าร่วม

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มผู้รับบริการ คือ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี
ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาดังนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์รวบรวมวิถีชีวิต ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์
บุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ที่รับฟังรายการวิทยุชุมชน วิทยากร ผู้จัดรายการ
วิทยุชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีวิทยุชุมชน หัวหน้าสถานีวิทยุชุมชน และประธานกลุ่มปฏิรูปสื่อ จังหวัด
กาญจนบุรีพร้อมอัดเทป เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา

2.2 ศึกษาความต้องการเรียนรู้ ของการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานี
วิทยุชุมชน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และการดำเนินการวิจัยด้วยการใช้แบบสอบถาม และแบบ
สัมภาษณ์กับประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100
คน บุญธรรม จิตปรีดาบริสุทธิ์ (2549) กล่าวว่า การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่จำนวนประชากร

ไม่มาก ควรกำหนดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนประชากร แต่ไม่ควรจะน้อยกว่า 100 ตัวอย่าง) ช่วยให้ข้อมูล ในด้านความต้องการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนนี้ คือ แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
ขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถาม มีดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี หลักการจัดโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นในการหาความต้องการ ผู้วิจัยเข้ารับการเรียนรู้ ฝึกอบรม และศึกษาดูงาน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรการพัฒนาพลังและความสำเร็จของชีวิตด้วยจิตวิทยานิโอฮิวแมนนิส โดย รศ. ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล โดยสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2554 หลังจากเข้าอบรม ผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับ ในเรื่องการทำกิจกรรมนิโอฮิวแมนนิส มาประยุกต์ใช้กับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยการนำกิจกรรมการเห็นคุณค่าในตนเอง การเดินเกาซิก และการทำโยคะ มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้การจัดฝึกอบรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจากภายในจิตใจ อย่างแท้จริง

2. หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะบุคลากรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เมื่อเดือน สิงหาคม 2554 หลังจากเข้าอบรม ผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับ ประกอบด้วยหลักการของวิทยุชุมชน เทคนิคและเทคโนโลยีในการจัดการวิทยุชุมชน การผลิตรายการวิทยุชุมชน การเขียนเชิงสร้างสรรค์และการใช้ภาษาไทย กฎหมายและจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน นำมาพัฒนาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในงานด้านวิทยุชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตความรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อจัดการฝึกอบรมให้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชนต่อไป

สร้างแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน (รายละเอียดในภาคผนวก ค) ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อคำถาม 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นการตอบแบบเลือกคำตอบและการเติมคำในช่องว่างเพื่อให้ทราบข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 6 ระดับ โดยมีความหมาย ดังนี้

5 หมายความว่า ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามมากที่สุด

4 หมายความว่า ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามมาก

3 หมายความว่า ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามปานกลาง

2 หมายความว่า ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามน้อย

1 หมายความว่า ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามน้อยที่สุด

0 หมายความว่า ผู้ตอบไม่มีความต้องการในประเด็นที่ถาม

การพิจารณาแปลผลตามเกณฑ์คะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายความว่า มีความต้องการในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายความว่า มีความต้องการในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายความว่า มีความต้องการในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายความว่า มีความต้องการในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายความว่า มีความต้องการในระดับน้อยที่สุด

คะแนน 0 หมายความว่า ไม่มีความต้องการ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นการตอบแบบเติมคำในช่องว่าง เพื่อให้ทราบถึงความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม ระยะเวลาในการจัด และประเภทของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาและพัฒนาดตนเอง

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนทั้งหมด 6 ท่าน (ดังรายนามในภาคผนวก ก) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 6 ท่าน โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence :IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบสอบถามมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ค) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้สอบถามความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง

ความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนได้ และผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับปรุงแก้ไขในส่วนของการประเมินหัวข้อความต้องการเรียนรู้ เรื่องการใช้เสียงอย่างถูกต้อง เปลี่ยนให้เป็นการใช้เสียงและภาษาไทยให้ถูกต้องตามอักขระวิธี

หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน จำนวน 40 คน เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2554 ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี และมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโปรแกรมของผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุชุมชนต้นแบบกาญจนบุรี และเจ้าหน้าที่วิทยุชุมชน FM.98.25 MHz เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน จำนวน 100 คน และได้แบบสอบถามกลับมา จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นคำถามปลายเปิด และการเติมคำในช่องว่างนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม เดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมและประเภทของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาและทราบถึงความต้องการเรียนรู้ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยนำข้อมูลที่ได้ออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาผลที่พึงประสงค์

ผู้วิจัยได้กำหนดผลที่พึงประสงค์ไว้ว่า ผู้เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จำนวน 128 ชั่วโมง ได้รับความรู้ มีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น จากการเข้าร่วมโปรแกรม โดยสามารถวัดผลลัพธ์ ด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ ได้เป็นสถิติก่อนและหลังการทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน

พิจารณาว่าทรัพยากรที่จะต้องนำมาใช้ เช่น คน เวลา เงิน และวัสดุอุปกรณ์ เพียงพอ หรือไม่ และทรัพยากรเหล่านี้มีอยู่พร้อมเพียง เวลาต้องใช้หรือไม่ กำหนดบุคคลที่มีความชำนาญการจากศาสตร์ต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้โปรแกรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พิจารณาว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำในโปรแกรมมีเวลาที่จะร่วมโปรแกรมได้จริงหรือไม่ โดยกำหนดแหล่งทรัพยากร แหล่งที่มา ของ

เงินทุนในการวิจัย คือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถานที่ในการจัดฝึกอบรม คือจังหวัดกาญจนบุรี และวิทยากรผู้ให้ความรู้ คือผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ด้านงานสื่อสารมวลชน และความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล และคุณสิวพร ญาณวิทยากุล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างแผนการเรียนรู้

นำความต้องการเรียนรู้ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุ ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 2 มาสร้างแผนการเรียนรู้ โดยพิจารณา ถึงภูมิหลังที่แตกต่างกันของผู้เรียน และพิจารณาเลือกวิธีการ เทคนิคของกิจกรรม กำหนดอุปกรณ์ เครื่องมือ บทบาทของคณะทำงานให้เหมาะสมตามแผนการสอน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

3. กิจกรรมการเรียนรู้ ที่นำกระบวนการจากการสังเกตทฤษฎี การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติการกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ จากกรอบแนวคิดในการวิจัย นำมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) คือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ และมอบหมายชิ้นงาน ให้กับผู้เรียน

3.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

3.2.1) นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) คือ ผู้สอนนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหา และข้อเท็จจริง ในแต่ละสาระการเรียนรู้แก่ผู้เรียน อาจอยู่ในรูปแบบของการบรรยายหรือการสาธิต เป็นต้น

3.2.2) การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) คือ ปฏิกริยาตอบกลับจากผู้เรียน หลังจากที่ได้รับข้อมูลเนื้อหาสาระในขั้นตอนที่ 1 โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ได้ดังนี้

3.2.2.1) ตั้งสมมติฐาน คือ ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน หรือข้อคำถามที่เกิดขึ้นใน ผู้เรียนแต่ละคน หลังจากได้รับความรู้จากผู้สอน

3.2.2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด คือ ผู้เรียนปรับความคิดเลือกหาคำตอบ ใน ข้อคำถามหรือสมมติฐาน ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ตั้งไว้ อยู่ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่มหรือลง พื้นที่สำรวจชุมชน เพื่อหาคำตอบนั้นๆ

3.2.2.3) ตัดสินใจ คือ ผู้เรียนตัดสินใจเลือกคำตอบ ในข้อคำถามหรือ สมมติฐานที่ตนเองได้ตั้งไว้ และตัดสินใจปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดด้วยตนเอง

3.2.3) การตอบย้าข้อมูล (Avowals) คือ ผู้สอนสรุปบทเรียน เน้นย้ำข้อเท็จจริง จาก ข้อมูลที่ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว

3.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task) คือ ตรวจสอบชิ้นงาน ที่ได้มอบหมายให้ผู้เรียนในแต่ละวัน สรุปและประเมินผล

4. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้

4.1 แหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติงานของผู้จัดการวิทยุชุมชน และแหล่งความรู้ในชุมชน เช่น บุคคลตัวอย่างในชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

4.2 สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน วีซีดี คลิปวิดีโอ เครื่องเล่น เทป และซีดี เครื่องมืออุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และเอกสารประกอบการสอน

5. การประเมินผลการเรียนรู้

5.1 การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

5.1.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน

5.1.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน

5.1.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน

5.2) การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

5.2.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน

5.2.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่องานของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่องานของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.3.4 แบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน เกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานของผู้เรียน คือ ความถูกต้องและความคิดสร้างสรรค์

5.3.5 แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

6. ระยะเวลาในการเรียนรู้

การจัดโปรแกรมใช้เวลา 128 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 21-22 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 2 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 3 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 4 ศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมการทำงาน ที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชน ร่วมด้วยช่วยกัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 5 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานในการจัดรายการวิทยุชุมชน และร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม กับเยาวชนที่หมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในงานวิทยุชุมชน มาสร้างและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

การตรวจสอบคุณภาพโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน จำนวน 6 ท่าน

(รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และการใช้ภาษา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าร่างโปรแกรมมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา , 2545) ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง และผู้ทรงคุณวุฒิให้เพิ่มในประเด็นการลงพื้นที่ศึกษาบุคคลต้นแบบหรือบุคคลที่ประสบความสำเร็จภายในชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จและนำเสนอเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเขียนบทรายการวิทยุชุมชน เพื่อออกอากาศเผยแพร่ให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบทั่วถึงกัน

การพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย

1. แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
2. แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
3. แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
4. แบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน เกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานของผู้เรียน คือ ความถูกต้องและความคิดสร้างสรรค์
5. แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย มีรายละเอียดของการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจาก หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน

2. ผู้วิจัยเข้ารับการเรียนรู้ ฝึกอบรม และศึกษาดูงาน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 หลักสูตรการพัฒนาพลังและความสำเร็จของชีวิตด้วยจิตวิทยานิโอฮิวแมนนิส โดย รศ.ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล โดยสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2554 หลังจากเข้าอบรม ผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับ ในเรื่องการทำกิจกรรมนีโอฮิวแมนนิส มาประยุกต์ใช้กับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความ

รับผิดชอบสังคม สำหรับผู้จรัยการวิทยุชุมชน โดยการนำกิจกรรมการเห็นคุณค่าในตนเอง การเดินเกาซิกิ และการทำโยคะ มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้การจรัดฝึกรบรมมีประสิทธิภพมากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนาคลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้จรัยการวิทยุชุมชนจากภายในจิตใจอย่างแท้จริง

2.2 หลักศูตรฝึกรบรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะบุคลากรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เมื่อเดือน สิงหาคม 2554 หลังจากเข้าอบรม ผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับประกอบด้วย หลักการของวิทยุชุมชน เทคนิคและเทคโนโลยีในการจัดการวิทยุชุมชน การผลิตรายการวิทยุชุมชน การเขียนเชิงสร้างสรรค์และการใช้ภาษาไทย กฎหมายและจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน นำมาพัฒนาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในงานด้านวิทยุชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตความรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจรัยการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบตอสังคม เพื่อจัดการฝึกรบรมให้กับผู้จรัยการวิทยุชุมชนต่อไป

3. เนื้อหาความรู้องค์ประกอบของความสามารถในการจรัยการวิทยุชุมชน ความรับผิดชอบตอสังคม ตามการศึกษาข้อมูลจากหนังสือเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ออกเป็น 7 ด้าน คือ 1. หลักการวิทยุชุมชน 2. การผลิตรายการวิทยุชุมชน 3. รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4. การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5. จรรยาบรรณในการเสนอข่าว 6. จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น 7. จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา

4. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้นเอง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของเนื้อหา และความต้องการเรียนรู้ของผู้จรัยการวิทยุชุมชน เพื่อใช้วัดผลก่อนและหลังการทดลอง

4.1 การสร้างแบบวัดความรู้ ความสามารถในการจรัยการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบตอสังคม สำหรับผู้จรัยการวิทยุชุมชน

การสร้างแบบวัดความรู้ ความสามารถในการจรัยการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบตอสังคม สำหรับผู้จรัยการวิทยุชุมชน ลักษณะของคำถามเป็นลักษณะการเลือกตอบ (Multiple Choice) ที่ประกอบด้วยตัวเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ได้แก่

ข้อที่ 1-5 วัดความรู้เรื่องหลักการวิทยุชุมชน จำนวน 5 ข้อ

ข้อที่ 6-14 วัดความรู้เรื่องการผลิตรายการวิทยุชุมชน จำนวน 9 ข้อ

ข้อที่ 15-21 วัดความรู้เรื่องรูปแบบรายการวิทยุชุมชน จำนวน 7 ข้อ

ข้อที่ 22-25 วัดความรู้เรื่องการใช้เสียงอย่างถูกต้อง จำนวน 4 ข้อ

ข้อที่ 26-30 วัดความรู้เรื่องความรับผิดชอบตอสังคม จำนวน 5 ข้อ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบวัดความรู้

ผู้วิจัยนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน จำนวน 6 ท่าน (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า แบบวัดนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา , 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.8-1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดความรู้สามารถนำไปใช้ในการประเมินโปรแกรมได้จริง และผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับปรุงในประเด็นหัวข้อคำถามให้เห็นชัดเจนในส่วนของคำว่า ไม่ใช่ เป็นเปลี่ยน ไม่ใช่ เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นชัดเจนและไม่สับสน ในส่วนของตัวเลือกที่เป็นคำตอบ ก ข ค ง ควรมีการกระจายตอบให้อยู่ในสัดส่วนที่เท่ากัน และคำตอบ ง.ถูกทุกข้อ มีจำนวนมากเกินไปให้ลดลงหรือปรับเปลี่ยนตัวเลือกข้อคำตอบใหม่

หลังจากนั้นผู้วิจัย ทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก โดยนำแบบทดสอบความรู้ดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 40 คน เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และวันที่ 17 มกราคม 2555 ที่สถานีวิทยุชุมชนเสียงกาญจน์ ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบทดสอบมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน โดยใช้สูตร KR-20 ของแบบทดสอบนี้มีค่าเท่ากับ 0.8 ซึ่งค่าความยากง่ายมีคุณภาพที่อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .02 ถึง .08 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และค่าอำนาจจำแนกมีคุณภาพที่อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .02 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) พบว่าค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบนี้มีค่าตั้งแต่ .03 ขึ้นไปทั้งหมด จึงถือว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่น มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง

4.2 การสร้างแบบวัดทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อคำถามของแบบวัดทัศนคติ ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่อสังคม มีข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale type) 5 ระดับ โดยมีความหมาย ดังนี้

- 5 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม มากที่สุด
- 4 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม มาก
- 3 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม ปานกลาง
- 2 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม น้อย
- 1 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม น้อยที่สุด

ข้อความที่มีความหมายด้านบวก จะมีวิธีการคิดคะแนนดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้คะแนน	5
เห็นด้วย	ได้คะแนน	4
ไม่แน่ใจ	ได้คะแนน	3
ไม่เห็นด้วย	ได้คะแนน	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้คะแนน	1

ข้อความที่มีความหมายด้านลบ จะมีวิธีการคิดคะแนนดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้คะแนน	1
เห็นด้วย	ได้คะแนน	2
ไม่แน่ใจ	ได้คะแนน	3
ไม่เห็นด้วย	ได้คะแนน	4
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้คะแนน	5

การพิจารณาคะแนนความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น เป็นคะแนนรวมจากแบบวัด ถือตามคะแนนเฉลี่ยดังนี้ (ประคอง กรรณสูตร, 2542)

- 4.50-5.00 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม มากที่สุด
- 3.50-4.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม มาก
- 2.50-3.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม ปานกลาง

1.50-2.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่องาน น้อย

1.00-1.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่องาน น้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบวัดทัศนคติ

ผู้วิจัยนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน จำนวน 6 ท่าน (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า แบบวัดนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา , 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.8-1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดทัศนคติสามารถนำไปใช้ในการประเมินโปรแกรมได้จริง และผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับปรุงข้อคำถามแบบวัดทัศนคติ จากข้อคำถามที่ว่า คุณให้ความสำคัญ เปลี่ยนเป็นคุณคิดว่า และข้อคำถามที่ว่า การอ่านออกเสียงให้ถูกต้อง เปลี่ยนเป็นการอ่านออกเสียง และการใช้ภาษาไทยถูกต้องตามอักขรวิธี

หลังจากนั้นผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบวัดดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 40 คน เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และวันที่ 17 มกราคม 2555 ที่สถานีวิทยุชุมชนเสียงกาญจน์ ผลปรากฏว่าผู้ตอบแบบวัดมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สัมพัทธ์ อัลฟาของครอนบาค (Cronbach) ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่น ไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ , 2543) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สัมพัทธ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach) แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.89 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นระดับสูง

4.3 การสร้างแบบวัดพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่องาน

ข้อคำถามของแบบวัดพฤติกรรม ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่องาน มีข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale type) 5 ระดับ โดยมีความหมาย ดังนี้

5 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่องาน มากที่สุด

4 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่องาน มาก

3 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคมปานกลาง

2 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม น้อย

1 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม น้อย

ที่สุด

ข้อความที่มีความหมายด้านบวก จะมีวิธีการคิดคะแนนดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้คะแนน 5

เห็นด้วย ได้คะแนน 4

ไม่แน่ใจ ได้คะแนน 3

ไม่เห็นด้วย ได้คะแนน 2

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้คะแนน 1

การพิจารณาคะแนนความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น เป็นคะแนนรวมจากแบบวัด กี่ตามคะแนนเฉลี่ยดังนี้ (ประคอง วรรณสูตร, 2542)

4.50-5.00 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม มากที่สุด

3.50-4.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม มาก

2.50-3.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม ปานกลาง

1.50-2.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม น้อย

1.00-1.49 ระดับความสามารถและความรับผิดชอบต่อสังคม น้อยที่สุด

การตรวจสอบแบบคุณภาพเครื่องมือแบบวัดพฤติกรรม

ผู้วิจัยนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน จำนวน 6 ท่าน (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าแบบวัดนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา , 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.8-1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดพฤติกรรมสามารถนำไปใช้ในการประเมินโปรแกรมได้จริง และผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับปรุงข้อคำถาม จากที่ว่า คุณทำหน้าที่ถามคำถามแทนผู้ฟัง เปลี่ยนเป็น คุณถามคำถามแทนผู้ฟัง และจากเดิมที่ว่า คุณสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี เปลี่ยนเป็นคุณใช้ภาษาไทยได้ดี และข้อคำถามจากเดิมที่ว่า คุณจะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างชัดเจน เปลี่ยนเป็นคุณแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างชัดเจน

หลังจากนั้นผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบวัดดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 40 คน เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และวันที่ 17 มกราคม 2555 ที่สถานีวิทยุชุมชนเสียงกาญจน์ ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบวัดมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สัมพัทธ์ อัลฟาของครอนบาค (Cronbach) ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่น ไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สัมพัทธ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach) แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่น ที่ 0.95 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นระดับสูง

4.4 การสร้างแบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นเอง โดยอาศัยเกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานของผู้เรียน คือ ความถูกต้องและความคิดสร้างสรรค์

การตรวจสอบแบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน จำนวน 6 ท่าน (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าแบบวัดนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.8-1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน สามารถนำไปใช้ในการประเมินผลงานได้จริง

4.5 การสร้างแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

วิธีการพัฒนา แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและคำร่าเกี่ยวกับองค์ประกอบของโปรแกรม ของ Zinser (1995) และรูปแบบการจัดทำแบบประเมินผลของ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543)

2) สร้างแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ด้านหลักสูตร เนื้อหา และการจัดการ

สำหรับแบบสอบถามความพึงพอใจนั้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรมในการฝึกอบรมในด้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้สอบถามในช่วงสุดท้ายของขั้นการใช้งานและการประเมินผลของกระบวนการฝึกอบรม หลังจากที่ผู้เข้าอบรมได้ผ่านการทดสอบหลังการฝึกอบรมแล้ว โดยแบบสอบถามนี้เป็นลักษณะมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (LikertScale type) 5 ระดับ โดยมีความหมาย ดังนี้

- 5 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด
- 4 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความพึงพอใจมาก
- 3 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความพึงพอใจปานกลาง
- 2 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความพึงพอใจน้อย
- 1 หมายความว่า ผู้ตอบมีระดับ ความพึงพอใจน้อยที่สุด

และมีการพิจารณาแปลผลตามเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 4.50-5.00 ระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด
- 3.50-4.49 ระดับ ความพึงพอใจมาก
- 2.50-3.49 ระดับ ความพึงพอใจปานกลาง
- 1.50-2.49 ระดับ ความพึงพอใจน้อย
- 1.00-1.49 ระดับ ความพึงพอใจน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรม เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ตรวจสอบ (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า แบบวัดนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก คจ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน สามารถนำไปใช้ประเมินโปรแกรมได้จริง

ระยะที่ 2 การทดลองโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 6 โปรแกรมการปฏิบัติงาน และขั้นตอนที่ 7 ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร ของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงพัฒนา (Boyle, 1981) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 6 โปรแกรมการปฏิบัติงาน

เลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการเรียนรู้ โดยนำกระบวนการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ อยู่ในขั้นตอนที่ 5 การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งใจการเรียนรู้ เสริมสร้างภาพพจน์ตนเองและเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติฝึกฝนด้วยตนเองและเป็นกลุ่ม มากระตุ้นความสนใจให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการและเป็นกิจกรรมเสริม (Follow-up) โปรแกรมอย่างเพียงพอ เพื่อย้ายผลลัพธ์ให้มากขึ้น โดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่มีความต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค ปรับแผนการปฏิบัติตามความจำเป็น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การทดลองใช้โปรแกรม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชน ในพื้นที่ภาคกลาง 18 จังหวัด (กรมประชาสัมพันธ์, 2553) ประมาณ 1,500 คน กลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง คือ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ 140 คน โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. อายุระหว่าง 15-60 ปี
2. เป็นคณะกรรมการในสถานีวิทยุชุมชน หรือแนวร่วมภาคประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิทยุชุมชน

3. สนใจในการเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน และสามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ในระยะเวลา 128 ชม.

จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมให้มีความเท่าเทียมกันโดยการสอบวัดความรู้ และแบ่งให้ทั้งสองกลุ่มมีคุณลักษณะด้านความรู้กระจายเท่ากัน คือ มีทั้งคะแนนสูงและต่ำอยู่ทั้งสองกลุ่ม ดังนั้นได้กลุ่มตัวอย่าง 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และ กลุ่มควบคุม 30 คน

2. การออกแบบทดลอง

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มทดลองและกลุ่มประเมินผลก่อนและหลังการทดลอง (Pre-Post Test Design) (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2540) มีผังการทดลองดังนี้

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการทดลอง

E-Group	O_{1E}	X
C-Group	O_{1C}	

โดยที่ E-group หมายถึง กลุ่มทดลอง

C-group หมายถึง กลุ่มควบคุม

X หมายถึง การจัดการทำตามโปรแกรมทดลอง

O_1 หมายถึง การประเมินผลก่อนการทดลอง

O_2 หมายถึง การประเมินผลหลังการทดลอง

ผู้วิจัย จะทำการประเมินก่อนการทดลอง ด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม ในช่วงเวลาที่ 1 และประเมินหลังการ ทดลองพร้อมกันในช่วงเวลาที่ 124

3. การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยประสานขอจัดโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานีวิทยชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัด โดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และแนบเค้าโครงวิจัยฉบับย่อ ถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อขอรับการสนับสนุน บุคลากร และสถานที่ ในการทดลอง และดำเนินการทดลองตามขั้นตอนแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

3.1 กำหนดแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยใช้การโปรแกรมเชิงพัฒนา (Boyle , 1981) ได้แก่ 1) การกำหนดพื้นฐานสำหรับพัฒนาโปรแกรม 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่ม ผู้รับบริการ 3) การพิจารณาผลที่พึงประสงค์ 4) การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน 5) การสร้างแผนการสอน 6) โปรแกรมการปฏิบัติงาน 7) ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร และ 8) การรายงานค่าของโปรแกรม ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ แนวคิดการกระทำเชิงภาษา และกระบวนการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ที่สังเคราะห์ขึ้น ประกอบด้วย

1. ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task)

2. ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

2.1 นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives)

2.2 การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative)

2.2.1 ตั้งสมมติฐาน

2.2.2 ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด

2.2.3 ตัดสินใจ

2.3 การตอบย้าข้อมูล (Avowals)

3. ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task)

โดยเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้เป็นเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วย 1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุชุมชน 2) เทคนิคในการจัดรายการวิทยุชุมชน 3) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 4) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา โดยนำมาสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีกระบวนการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ดังนี้

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยมีรายละเอียดของแผนการสอนดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

3. กิจกรรมการเรียนรู้ ที่นำกระบวนการจากการสังเกตทฤษฎี การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา การเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน จากกรอบแนวคิดในการวิจัย นำมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) คือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ และมอบหมายชิ้นงาน ให้กับผู้เรียน

3.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

3.2.1 นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) คือ ผู้สอนนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหา และข้อเท็จจริง ในแต่ละสาระการเรียนรู้แก่ผู้เรียน อาจอยู่ในรูปแบบของการบรรยายหรือ การสาธิต เป็นต้น

3.2.2 การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) คือ ปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้เรียน หลังจากที่ได้รับข้อมูลที่ให้ข้อมูลเนื้อหาสาระในขั้นตอนที่ 1 โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ ได้ดังนี้

3.2.2.1 ตั้งสมมติฐาน ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน หรือข้อคำถามที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคน หลังจากได้รับความรู้จากผู้สอน

3.2.2.2 ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด ผู้เรียนปรับความคิดเลือกหาคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐาน ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ตั้งไว้ อาจอยู่ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่มหรือลงพื้นที่สำรวจชุมชน เพื่อหาคำตอบนั้นๆ

3.2.2.3 ตัดสินใจ ผู้เรียนตัดสินใจเลือกคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐานที่ตนเองได้ตั้งไว้ และตัดสินใจปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดด้วยตนเอง

3.2.3) การตอบย้าข้อมูล (Avowals) ผู้สอนสรุปบทเรียน เน้นย้ำข้อเท็จจริง จากข้อมูล que ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว

3.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task) ตรวจสอบชิ้นงาน ที่ได้มอบหมายให้ผู้เรียน ปฏิบัติในแต่ละวัน สรุปและประเมินผล

4. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้

4.1 แหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติงานของผู้จัดการวิทยุชุมชน และแหล่งความรู้ในชุมชน เช่น คุณบุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี บุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในการปลูกอบเชย โดยไม่ใช้สารเคมี เป็นต้น

4.2 สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน วีซีดี คลิปวิดีโอ เครื่องเล่น เทป และซีดี เครื่องมืออุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และเอกสารประกอบการสอน

5. การประเมินผลการเรียนรู้

5.1 การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

5.1.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดการวิทยุชุมชน

5.1.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.1.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2) การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

5.2.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.4 แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

6. ระยะเวลาในการเรียนรู้

โปรแกรมใช้เวลา 128 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 21-22 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 2 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 3 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 4 ศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมการทำงาน ที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชน ร่วมด้วยช่วยกัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 5 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน และร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม กับเยาวชนที่หมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ดำเนินการฝึกอบรม ตามตารางการฝึกอบรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยดำเนินการดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนระยะเวลาการฝึกอบรมการเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	วันที่จัดกิจกรรม
1. ผู้เรียนพบวิทยากรเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งกำหนดการฝึกอบรม รวมทั้งการทดสอบแบบวัดความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน และแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลก่อนการฝึกอบรม ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรม	1-12	21 มกราคม 2555
2. หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลักการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ประเภทของวิทยุชุมชน ความหมายของวิทยุชุมชน ปรัชญาของวิทยุชุมชน บทบาทของวิทยุชุมชน	13-25	22 มกราคม 2555
3. หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การผลิตรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย การวางแผนการผลิต การวิเคราะห์กำหนดเนื้อหา การจัดทำและเขียนบทวิทยุ และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต	26-38	27 มกราคม 2555
4. หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 รูปแบบรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ข่าว พุดคุย สัมภาษณ์ สันทนา สารคดี และนิตยสาร	39-51	28 มกราคม 2555
5. หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี	52-64	29 มกราคม 2555
6. หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา	65-77	4 กุมภาพันธ์ 2555
7. หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น	78-90	5 กุมภาพันธ์ 2555
8. หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 การเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าว	91-103	1 กุมภาพันธ์ 2555

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	วันที่จัดกิจกรรม
9. หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 การทัศนศึกษา คูงานสถานีวิทย์แห่งประเทศไทยและสถานีวิทย์ร่วมด้วยช่วยกัน จังหวัด กรุงเทพมหานคร	104-113	7 กุมภาพันธ์ 2555
10. หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 จัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วย การเลี้ยงอาหารกลางวัน และร่วมทำกิจกรรมต้านทานการ พร้อมมอบสื่อการสอนที่เป็นผลงานของแต่ละกลุ่มจัดทำขึ้น (เป็นผลงานของผู้เข้าร่วมอบรมในรูปแบบของ ซีดี เทป รายการวิทยุชุมชน) เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน	114-123	11 กุมภาพันธ์ 2555
11. ผู้เรียนพบผู้สอนหลังการฝึกอบรม เพื่อสอบถามถึงความพึงพอใจในการฝึกอบรม ชมประมวลภาพการฝึกอบรมที่ผ่านมา สรุปผลการฝึกอบรม รวมถึงทำแบบประเมินผลหลังการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร	124-128	12 กุมภาพันธ์ 2555
รวม		128

ขั้นตอนที่ 7 ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร ในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงพัฒนา (Boyle, 1981) ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นกลุ่ม มีการประเมินในทุกขั้นตอน ซึ่งมีแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากแบบวัดความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการสถานีวิทย์ชุมชนทั้งก่อนทดลองและหลังการทดลองของผู้เรียนทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

2. การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนน ก่อนการทดลอง และหลังการทดลองระหว่างกลุ่มการทดลองกับกลุ่มควบคุม สามารถใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Independent Group

3. การเปรียบเทียบผลคะแนน ก่อนการทดลองและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สามารถใช้การทดสอบค่าที(t-test) แบบ Dependent Group (ประคอง กรรณสูตร 2535)

4. การเปรียบเทียบผลคะแนน ในแต่ละด้านก่อนการทดลองและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สามารถใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent Group

5. วิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง คำนวณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

ระยะที่ 3 ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้ ตรงกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงพัฒนา (Boyle, 1981) ขั้นตอนที่ 8 การรายงานค่าของโปรแกรม

ผู้วิจัยศึกษาความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์วิทยากร ผู้ช่วยวิทยากร และกลุ่มทดลองเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริม และเงื่อนไขในการนำโปรแกรมไปใช้ มีรายละเอียดดำเนินการดังนี้

1. พัฒนาแบบสัมภาษณ์ ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ใน 8 ประเด็นดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ 2) กลุ่มผู้เรียน 3) วิทยากร 4) เนื้อหาสาระ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลา 7) แหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ 8) การประเมินผล และ 9) สภาพแวดล้อมและปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือชุดนี้ เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขของโปรแกรมที่พัฒนาขึ้น ไปใช้ หลังการฝึกอบรมสิ้นสุดลงโดยผลที่ได้รับ ผู้วิจัยจะนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ดัดแปลงจากแบบประเมินของชนินทร สุขเจริญ (2551) โดยผู้วิจัยทำการเปลี่ยนเนื้อหาให้เหมาะสม และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ (รายนามตามภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อความ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่า ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าแบบประเมินนั้นมีความเหมาะสมที่ใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนา เครื่องมือสำหรับประเมินผลการศึกษา , 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดตามภาคผนวก จ) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบสัมภาษณ์

ความคิดเห็นที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน สามารถนำไปใช้ประเมินโปรแกรมได้จริง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการอภิปรายกลุ่มโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นที่เป็นองค์ประกอบของรูปแบบ คือ 1. วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา 7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การวัดและประเมินผล (Zinser,1995) ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข ที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่พัฒนาขึ้นไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1. ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.1 ความต้องการเข้าร่วมการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 2 ความต้องการในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม	93	93
ไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม	7	7
รวม	100	100

จากตารางที่ 2 พบว่าประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการงานด้านวิทยุชุมชนมีความต้องการในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ร้อยละ 93 โดยให้เหตุผลของความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมว่า คิดว่าเป็นประโยชน์ในการที่จะสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาการจัดรายการวิทยุชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม ตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ประกอบกับจากการที่ได้ฟังเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในเบื้องต้นและรายชื่อของวิทยากรหลัก ทำให้คิดว่าอยากเข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.2 ระยะเวลาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 3 จำนวนวันที่เหมาะสมสำหรับจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

จำนวนวันที่เหมาะสม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1 - 7 วัน	26	26
8 - 14 วัน	71	71
15 วันขึ้นไป	3	3
รวม	100	100

จากตารางที่ 3 พบว่า ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า จำนวนวันที่เหมาะสมสำหรับจัดโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมควรใช้เวลาประมาณ 8 - 14 วัน (ร้อยละ 71) รองลงมา คือ 1 - 7 วัน (ร้อยละ 26) และ 15 วันขึ้นไป (ร้อยละ 3)

โดยเหตุผลที่ควรจัดโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นเวลา 8 - 14 วัน เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่น้อยเกินไป ทำให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชน ได้รับความรู้ เนื้อหาสาระ และได้ฝึกปฏิบัติจริง ในทักษะต่างๆ จากการทำกิจกรรมอย่างครบถ้วน มีเวลาในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ร่วมกันอย่างเต็มที่ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง

1.3 ช่วงเวลาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 4 ข้อมูลช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ช่วงเวลาที่เหมาะสม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กุมภาพันธ์	73	73
มีนาคม	16	16
เมษายน	11	11
รวม	100	100

จากตารางที่ 4 พบว่า ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่า ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73 รองลงมาเป็นช่วงเดือนมีนาคม คิดเป็นร้อยละ 16 และเดือนเมษายน คิดเป็นร้อยละ 11

โดยเหตุผลที่ควรจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงเวลาที่อากาศเย็นสบาย อุณหภูมิไม่ร้อน และไม่ใช่อุปสรรคสำหรับการทำกิจกรรมนอกสถานที่

1.4 รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 5 รูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การฟังบรรยาย	11	11
การระดมสมอง	5	5
การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	15	15
การฝึกปฏิบัติจริง	25	25
การสาธิต	7	7
การใช้สถานการณ์จำลอง	-	-
การศึกษาด้วยตนเอง	-	-
การทัศนศึกษา	15	15

ตารางที่ 5 (ต่อ)

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม	22	22
รวม	100	100

จากตารางที่ 5 พบว่าประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่าเป็นรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ควรเป็นการฝึกปฏิบัติจริง (ร้อยละ 25) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม (ร้อยละ 22) การทัศนศึกษาและการอภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น (ร้อยละ 15) รองลงมาได้แก่รูปแบบอื่นๆ คือ การฟังบรรยาย (ร้อยละ 11) การสาธิต (ร้อยละ 7) การระดมสมอง (ร้อยละ 5) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยความต้องการในการเรียนรู้ในหัวข้อต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	ลักษณะความต้องการ		
	กลุ่มตัวอย่าง		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการของวิทยุชุมชน			
- ประเภทของการประกอบกิจการ	4.60	0.67	มากที่สุด
- ความหมายของวิทยุชุมชน	4.62	0.72	มากที่สุด
- ปรัชญาของวิทยุชุมชน	4.63	0.66	มากที่สุด
- บทบาทของวิทยุชุมชน	4.67	0.58	มากที่สุด
รวม	4.63	0.66	มากที่สุด
2. การผลิตรายการวิทยุชุมชน			
- การวางแผนการผลิตรายการ	4.51	0.65	มากที่สุด
- อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต	4.53	0.66	มากที่สุด
รวม	4.52	0.65	มากที่สุด
3. รูปแบบรายการวิทยุชุมชน			
- รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว	4.72	0.59	มากที่สุด
- รายการพูดคุยหรือบรรยาย	4.72	0.59	มากที่สุด

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะความต้องการ		
	กลุ่มตัวอย่าง		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
- รายการสัมภาระ	4.72	0.59	มากที่สุด
- รายการสนทนา	4.68	0.67	มากที่สุด
- รายการสารคดี/สปอต	4.70	0.66	มากที่สุด
- รายการนิตยสาร	4.70	0.68	มากที่สุด
รวม	4.70	0.61	มากที่สุด
4. การใช้เสียงและการใช้ภาษาไทย			
อย่างถูกต้องตามอักขรวิธี	4.61	0.54	มากที่สุด
5. จรรยาบรรณในการจัดรายการ			
วิทยุชุมชน			
- ในการเสนอข่าว	4.75	0.49	มากที่สุด
- ในการแสดงความคิดเห็น	4.71	0.50	มากที่สุด
- ในการโฆษณา	4.72	0.58	มากที่สุด
รวม	4.73	0.52	มากที่สุด
6. การเยี่ยมชมสถานีวิทยุชุมชน	4.55	0.71	มากที่สุด
7. การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์			
เพื่อสังคม	4.65	0.65	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนมากที่สุด โดยสามารถแบ่งเป็นด้านการเสนอข่าว ด้านการโฆษณา และด้านการแสดงความคิดเห็นตามลำดับ รองลงมาคือความต้องการการเรียนรู้ในเรื่องรูปแบบวิทยุชุมชน และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมตามลำดับ

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบคือ

1. วัตถุประสงค์
2. กลุ่มผู้เรียน
3. ผู้สอน

4. เนื้อหาสาระ
5. กิจกรรมการเรียนรู้
6. ระยะเวลา
7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน
8. สภาพแวดล้อม
9. การประเมินผล

กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่

1. ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task)
2. ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย
 - 2.1 นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives)
 - 2.2 การเกิดปฏิกริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative)
 - 2.2.1 ตั้งสมมติฐาน
 - 2.2.2 ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด
 - 2.2.3 ตัดสินใจ
 - 2.3 การตอบย้าข้อมูล (Avowals)
3. ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task)

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และเสริมสร้าง ความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. ผู้เรียน

ผู้มีอายุระหว่าง 15-60 ปี เป็นคณะกรรมการ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชน

3. ผู้สอน

ผู้สอนมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยุชุมชน
- 2) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อสารมวลชน
- 3) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านจรรยาบรรณสื่อมวลชน

4.เนื้อหา

เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

- 1) หลักการวิทยุชุมชน
- 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน
- 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน
- 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง
- 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว
- 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น
- 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

5. กิจกรรมการเรียนรู้

โดยนำกระบวนการจากการสังเคราะห์ทฤษฎี การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา การเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน จากกรอบแนวคิดในการวิจัย นำมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ดังนี้

5.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) คือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ และมอบหมายชิ้นงาน ให้กับผู้เรียน

5.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

1) นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) คือ ผู้สอนนำเสนอข้อมูล ข่าวสารเนื้อหา และข้อเท็จจริง ในแต่ละสาระการเรียนรู้แก่ผู้เรียน อาจอยู่ในรูปแบบของการบรรยายหรือการสาธิต เป็นต้น

2) การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) คือ ปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้เรียน หลังจากที่คุณสอนได้ให้ข้อมูลเนื้อหาสาระในขั้นตอนที่ 1 โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ได้ดังนี้

(1) ตั้งสมมติฐาน ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน หรือข้อคำถามที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคน หลังจากได้รับความรู้จากผู้สอน

(2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด คือ ผู้เรียนปรับความคิดเลือกหาคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐาน ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ตั้งไว้ อาจจะอยู่ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่มหรือลงพื้นที่สำรวจชุมชน เพื่อหาคำตอบนั้นๆ

(3) ตัดสินใจ คือ ผู้เรียนตัดสินใจเลือกคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐานที่ตนเองได้ตั้งไว้ และตัดสินใจปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดด้วยตนเอง

3) การตอบย้ำข้อมูล (Avowals) คือ ผู้สอนสรุปบทเรียน เน้นย้ำข้อเท็จจริง จาก ข้อมูลที่ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว

5.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task) คือ ตรวจสอบชิ้นงาน ที่ได้มอบหมายให้ผู้เรียนในแต่ละวัน สรุปและประเมินผล

6. ระยะเวลาในการเรียนรู้

การจัดโปรแกรมใช้เวลา 128 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการรายการ วิทยุชุมชน วันที่ 21-22 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 2 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการรายการ วิทยุชุมชน วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 3 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมในการ จัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 4 ศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมการทำงาน ที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชน ร่วมด้วยช่วยกัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 5 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมในการ จัดรายการวิทยุชุมชน และร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม กับเยาวชนที่หมู่บ้านเด็ก จังหวัด กาญจนบุรี วันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

7. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้

7.1 แหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการ เสริมสร้างความรู้ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการ ปฏิบัติงานของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

7.2 สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน วีซีดี คลิปวิดีโอ เครื่องเล่น เทป และซีดี เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน

8. สภาพแวดล้อม

8.1 สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรม การ ทำกิจกรรมกลุ่ม การสาธิต การฝึกปฏิบัติ เช่น สถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น

8.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม เช่น แสงสว่าง บอร์ด โปรเจกเตอร์ เครื่องฉาย อุปกรณ์ เครื่องมือในการฝึก วิทยุเทป ไมโครโฟน เครื่องขยายเสียง

9. การประเมินผลการเรียนรู้

9.1) การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

1. แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

3. แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

9.2) การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

1. แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

3. แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

4. แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ดำเนินการฝึกอบรม ตามตารางการฝึกอบรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยดำเนินการดังนี้

ตารางที่ 7 จำนวนระยะเวลาการฝึกอบรมการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	วันที่จัดกิจกรรม
1. ผู้เรียนพบวิทยากร เพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งกำหนดการฝึกอบรม รวมทั้งการทดสอบแบบวัดความรู้รับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน และแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลก่อนการฝึกอบรม ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรม	1-12	21 ม.ค. 2555
2. หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลักการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ประเภทของวิทยุชุมชน ความหมายของวิทยุชุมชน ปรัชญาของวิทยุชุมชน บทบาทของวิทยุชุมชน	13-25	22 ม.ค. 2555

ตารางที่ 7 (ต่อ)

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	วันที่จัด กิจกรรม
3. หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การผลิตรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย การวางแผนการผลิต การวิเคราะห์กำหนดเนื้อหา การจัดทำและเขียนบทวิทยุ และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต	26-38	27 ม.ค. 2555
4. หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 รูปแบบรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ข่าว พุดคุย สัมภาษณ์ สันทนา สารคดี และนิยายสาร	39-51	28 ม.ค. 2555
5. หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	52-64	29 ม.ค. 2555
6. หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องการจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา	65-77	4 ก.พ. 2555
7. หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น	78-90	5 ก.พ. 2555
8. หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าว	91-103	10 ก.พ. 2555
9. หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 การทัศนศึกษา ดูงานสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยและสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จังหวัด กรุงเทพมหานคร	104-113	7 ก.พ. 2555
10. หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 จัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ผู้เข้ารับการอบรม เลี้ยงอาหารกลางวัน และร่วมทำกิจกรรม สันทนาการ พร้อมมอบสื่อการสอนที่แต่ละกลุ่มในจัดทำขึ้น (เป็นผลงานของผู้เข้าร่วมอบรมในรูปแบบของ ซีดี เทป รายการวิทยุชุมชน) เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน	114-123	11 ก.พ. 2555
11. ผู้เรียนพบผู้สอนหลังการฝึกอบรม สรุปผลการฝึกอบรม รวมถึงทำแบบประเมินผลหลังการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร	124-128	12 ก.พ. 2555
รวม	128	

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัด

รายการวิทยุชุมชน จากการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้รับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนดังนี้

ตารางที่ 8 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มทดลอง

ลักษณะข้อมูล	กลุ่มทดลอง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เพศ		
ชาย	16	53.33
หญิง	14	46.67
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	5	16.67
21-30 ปี	14	46.67
31- 40 ปี	2	6.67
41-50 ปี	5	16.67
51- 60 ปี	4	13.32
วุฒิทางการศึกษา		
ประถมศึกษา	1	3.33
มัธยมศึกษา	8	26.67
ปวส / อนุปริญญา	7	23.33
ปริญญาตรี	14	46.67
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	3	10.00
5,001 – 10,000 บาท	7	23.30
10,001 – 15,000 บาท	3	10.00
15,001- 20,000 บาท	4	13.30
20,001 – 25,000 บาท	6	20.00
25,001 ขึ้นไป	7	23.30
งานที่สถานีวิทยุชุมชน ถือเป็น		
งานหลัก / อาชีพหลัก	3	10.00
งานอาสาสมัคร / อาชีพเสริม	27	90.00

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูล	กลุ่มทดลอง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
งานที่สถานีวิทยุชุมชน ถือเป็น		
งานหลัก / อาชีพหลัก	3	10.00
งานอาสาสมัคร / อาชีพเสริม	27	90.00
การประกอบอาชีพ		
เกษตรกร	1	3.33
รับจ้าง	8	26.70
พนักงานบริษัทเอกชน	3	10.00
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	3	10.00
แม่บ้าน / พ่อบ้าน	2	6.70
ธุรกิจส่วนตัว	5	16.70
นักเรียน/นักศึกษา	8	26.70
ประสบการณ์ทำงานในวิทยุชุมชน		
1 ปีหรือต่ำกว่า	11	36.70
2 ปี	14	46.70
3 ปี	1	3.30
4 ปี	2	6.70
5 ปีขึ้นไป	1	3.30
หน้าที่ความรับผิดชอบของท่าน		
ในสถานีวิทยุชุมชน		
ผู้ดำเนินรายการ	22	73.33
ช่างเทคนิค / ผู้ควบคุมเสียง	1	3.33
ผู้ควบคุมรายการ / ประสานงาน	3	10.00
อื่น ๆ	4	13.33

จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มทดลองร้อยละ 53.33 เป็นเพศชาย โดยอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 21 -30 ปี การศึกษาส่วนใหญ่ระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีรายได้รอบครัว 5,001 – 10,000 บาท และ 25,001 บาทขึ้นไป จำนวนร้อยละ 90 ถือว่างานวิทยุชุมชนเป็นอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ประกอบ

อาชีพรับจ้างและเป็นนักเรียน/นักศึกษา ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในวิสาหชุมชน 2 ปี และกลุ่มทดลองร้อยละ 73.33 ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

ตารางที่ 9 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มควบคุม

ลักษณะข้อมูล	กลุ่มควบคุม	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เพศ		
ชาย	19	63.33
หญิง	11	36.67
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	3	10.00
21-30 ปี	3	10.00
31- 40 ปี	9	30.00
41-50 ปี	5	16.67
51- 60 ปี	10	33.33
วุฒิทางการศึกษา		
ประถมศึกษา	2.00	6.67
มัธยมศึกษา	6.00	20.00
ปวส / อนุปริญญา	11.00	36.67
ปริญญาตรี	10.00	33.33
สูงกว่าปริญญาตรี	1.00	3.33
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	1	3.33
5,001 – 10,000 บาท	1	3.33
10,001 – 15,000 บาท	1	3.33
15,001- 20,000 บาท	1	3.33
20,001 – 25,000 บาท	9	30.00
25,001 ขึ้นไป	17	56.67
งานที่สถานีวิสาหชุมชน ถือเป็น		
งานหลัก / อาชีพหลัก	0	0
งานอาสาสมัคร / อาชีพเสริม	30	100.00

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูล	กลุ่มควบคุม	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
การประกอบอาชีพ		
เกษตรกร	4	13.33
รับจ้าง	6	20.00
พนักงานบริษัทเอกชน	8	26.67
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	1	3.33
แม่บ้าน / พ่อบ้าน	3	10.00
ธุรกิจส่วนตัว	7	23.33
นักเรียน/นักศึกษา	1	3.33
ประสบการณ์ทำงานในวิสาหุชุมชน		
1 ปีหรือต่ำกว่า	15	50.00
2 ปี	9	30.00
3 ปี	4	13.33
4 ปี	1	3.33
5 ปีขึ้นไป	1	3.33
หน้าที่ความรับผิดชอบของท่าน		
ในสถานีวิสาหุชุมชน		
ผู้ดำเนินรายการ	16	53.33
ช่างเทคนิค / ผู้ควบคุมเสียง	8	26.67
ผู้ควบคุมรายการ / ประสานงาน	6	20.00
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มควบคุมร้อยละ 63.33 เป็นเพศชาย โดยอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 31-40 ปี การศึกษาส่วนใหญ่ระดับ ปวส./อนุปริญญา ส่วนใหญ่มีรายได้ครบครัว 25,001 บาทขึ้นไป กลุ่มควบคุมทุกคนถือว่างานวิสาหุชุมชนเป็นอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในวิสาหุชุมชน 1 ปีหรือต่ำกว่า และกลุ่มควบคุมร้อยละ 53.33 ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ คุณสมบัติทั้ง 2 กลุ่มมีส่วนที่ใกล้เคียงกัน

ผลการประเมินความรู้ความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่องานของ
ประชาชนผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 10 คะแนนความรู้ความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่องาน
ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

คนที่ (30 คน)	กลุ่มทดลอง (คะแนนเต็ม 30)		กลุ่มควบคุม (คะแนนเต็ม 30)	
	คะแนนก่อนทดลอง	คะแนนหลังทดลอง	คะแนนก่อนทดลอง	คะแนนหลังทดลอง
1	7	25	8	20
2	10	26	11	20
3	11	26	12	20
4	12	27	13	20
5	13	28	14	20
6	14	24	14	20
7	15	24	15	21
8	15	25	15	21
9	15	25	15	21
10	15	25	16	21
11	16	25	16	21
12	16	27	16	21
13	16	27	17	22
14	16	28	17	22
15	16	29	17	22
16	17	30	18	22
17	17	30	8	20
18	18	30	11	20
19	18	30	18	22
20	18	30	18	22
21	18	30	18	23
22	18	30	18	23

ตารางที่ 10 (ต่อ)

คนที่ (30 คน)	กลุ่มควบคุม (คะแนนเต็ม 30)		กลุ่มควบคุม (คะแนนเต็ม 30)	
	ก่อนฝึกอบรม	หลังฝึกอบรม	ก่อนฝึกอบรม	หลังฝึกอบรม
23	18	30	18	23
24	18	30	18	23
25	19	30	19	23
26	19	30	19	23
27	19	30	19	23
28	19	30	19	24
29	20	30	20	24
30	20	30	20	24

จากตารางที่ 10 พบว่า ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม หลังจากการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองในทุกข้อ

ตารางที่ 11 คะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลอง

	$\bar{x}$	S.D.
ก่อนฝึกอบรม	16.10	3.06
หลังฝึกอบรม	28.03	2.26

จากตารางที่ 11 พบว่า ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลองในระยะก่อนการฝึกอบรม มีค่าน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละของคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในระยะหลังการฝึกอบรม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมก่อนฝึกอบรม มีค่าสูงกว่าหลังการฝึกอบรม

ตารางที่ 12 คะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มควบคุม

	$\bar{X}$	S.D.
ก่อนฝึกอบรม	16.60	2.90
หลังฝึกอบรม	21.96	1.40

จากตารางที่ 12 พบว่า ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุมในระยะก่อนการฝึกอบรม มีค่าน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละของคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในระยะหลังการฝึกอบรม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมก่อนฝึกอบรม มีค่าสูงกว่าหลังการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลองก่อนและหลังการฝึกอบรม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ก่อนฝึกอบรมกับหลังฝึกอบรม	-11.93	2.11	-30.88	29	.00

จากตารางที่ 13 พบว่า ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม เปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง พบว่า t เท่ากับ -30.887 นำไปเทียบกับ t ตารางได้ค่า t ระหว่าง 3.02– 3.64 แสดงว่า t คำนวณ (-30.88) มีค่ามากกว่า t ตารางทั้งสองระดับนัยสำคัญ จึง Sig ที่ .01 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 คือ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t เท่ากับ -30.88 มีค่า เป็นลบ แสดงว่า กลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับ

การฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการฝึกอบรม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ก่อนฝึกอบรมกับหลังฝึกอบรม	-5.36	1.75	-16.78	29	.00

จากตารางที่ 14 พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม พบว่า t เท่ากับ -16.78 นำไปเทียบกับ t ตารางได้ค่า t ระหว่าง 3.02 – 3.64 แสดงว่า t คำนวณ (-16.78) มีค่ามากกว่า t ตารางทั้งสองระดับนัยสำคัญ จึง Sig ที่ .01 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 คือ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t เท่ากับ -16.78 มีค่า เป็นลบ แสดงว่ากลุ่มควบคุมมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการฝึกอบรม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มทดลองและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม

	t	df	Sig (2-tailed)
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	-12.4	58	.00

จากตารางที่ 15 พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง เปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม พบว่า t เท่ากับ -12.46 นำไปเทียบกับ t ตารางที่ระดับ .05 ได้ค่า t ได้เท่ากับ 2.00 แสดงว่า t คำนวณ (-12.46) มีค่ามากกว่า t ตาราง คือ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถหลังได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง โดยค่า t เท่ากับ -12.46 มีค่า เป็นลบ แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุม

ผลการประเมินความคิดเห็นในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มควบคุม ในก่อนและหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
หลักการของวิทยุชุมชน				
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอบทเพลง มากกว่าเรื่องราวปัญหาของคนในชุมชน**	3.27	.91	2.07	.52
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	3.57	.73	3.83	.53
การผลิตรายการวิทยุชุมชน				
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของคนในชุมชน	3.56	.77	3.87	.62
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน				
4. คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระ และ สปอตโฆษณา ในสัดส่วนที่เท่ากัน**	3.13	.97	2.33	.88

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง				
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	3.67	1.06	2.97	1.27
ความรับผิดชอบต่อสังคม				
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง	3.77	.86	4.10	.66
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว				
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัด**	3.37	.99	2.87	1.10
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง	3.63	.85	3.63	.96
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	3.33	.99	3.73	.64
10. คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	3.57	.85	3.90	.66
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาดต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว	3.80	.99	3.80	.76
12. คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศเป็นข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และไม่ต้องแก้ไขอีก**	3.50	.86	2.73	.94

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงคูหมิ่น เหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	3.50	1.07	3.83	.69
14. คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดย ใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าว จะ เปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	3.70	.87	3.77	.68
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	3.63	.81	3.80	.71
16. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับใน ความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม	3.53	.89	4.00	.58
17. คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาล บ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล**	2.90	.84	2.30	.91
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดง ความคิดเห็น				
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและ การวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทางอคติ	3.53	.97	3.70	.75
19. คุณคิดว่าควรจะเคารพในความคิดเห็น ของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง	3.60	.85	3.77	.73
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัด รายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และ อิสระ**	3.43	1.01	2.80	1.06
21. คุณคิดว่า ควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มี ความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้นมา นำเสนอในรายการวิทยุชุมชน**	2.90	.99	2.43	.73

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
22. คุณคิดว่าควรจะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	3.27	1.01	2.67	.84
23. คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงคุณภาพและรอบคอบ	3.97	.76	3.90	.55
24. คุณคิดว่าควรระงับการแสดงความคิดเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	3.73	.78	3.73	.58
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลงประกาศโฆษณา				
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินนาทีก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ**	2.80	1.15	2.27	.74
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น**	2.87	1.01	2.07	.78
27. คุณคิดว่าควรระงับการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย	3.27	1.08	3.50	.97
28. คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว**	2.87	.89	2.27	.78
29. คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะถือว่าเป็นรายหลักของทางสถานี**	3.07	1.08	2.47	.73

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็น การเสียดสีผู้อื่น	3.50	1.14	3.73	.74

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุและความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปในทางบวก ยกเว้นในประเด็นที่ว่า คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร จะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาดต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว และคุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อเว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุและความรับผิดชอบต่อสังคมไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเท่าเดิม โดยที่ในประเด็นที่ว่า คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศเป็นข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและไม่ต้องแก้ไขอีก คุณคิดว่าการแสดงความเห็นในรายการวิทยุชุมชนควรคำนึงถึงคุณภาพและรอบคอบ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุและความรับผิดชอบต่อสังคม เปลี่ยนแปลงไปในทางลบหรือน้อยลง

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มทดลอง
 ในก่อนและหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
หลักการของวิทยุชุมชน				
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับ การนำเสนอเพลง มากกว่าเรื่องราว ปัญหาของคนในชุมชน**	2.97	1.16	1.20	.41
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	3.83	.74	4.83	.38
การผลิตรายการวิทยุชุมชน				
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิต รายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของ คนในชุมชน	3.93	.78	4.77	.43
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน				
4. คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบ รายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระ และสปอตโฆษณาในสัดส่วนที่เท่ากัน**	3.27	.91	1.13	.34
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง				
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้องตาม อักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	4.53	.68	1.13	.34
ความรับผิดชอบต่อสังคม				
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้อง มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจาก ผลประโยชน์แอบแฝง	4.23	.82	4.63	.49

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว				
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด**	3.50	.97	1.17	.38
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง	4.00	.87	4.77	.43
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	3.80	.88	4.80	.40
10. คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	3.97	.96	4.73	.45
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว	4.03	.89	4.83	.38
12. คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศเป็นข้อมูล ข่าวสารที่ถูกต้อง และไม่ต้องแก้ไขอีก**	3.60	.77	1.23	.43
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	4.06	.83	4.73	.45
14. คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าวจะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	3.93	.91	4.73	.45
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	4.17	.98	4.83	.38

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
16. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่องสังคม	4.13	1.01	4.97	.18
17. คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล**	3.10	.96	1.30	.46
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น				
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทางอคติ	4.03	1.10	4.67	.48
19. คุณคิดว่าควรที่จะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง	4.03	1.03	4.73	.52
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ	3.67	.99	1.37	.49
21. คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้นมานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน**	2.97	1.09	1.37	.49
22. คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	3.63	1.10	1.37	.49
23. คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงคุณภาพและรอบคอบ	4.17	.79	4.87	.34

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด รายการวิทยุ			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
24. คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	3.97	.81	4.80	.40
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลง ประกาศโฆษณา				
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินกว่าที่ได้อัปอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ**	3.00	1.20	1.40	.50
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น**	2.43	1.19	1.30	.46
27. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย	3.10	1.37	4.70	.46
28. คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว**	2.87	1.04	1.60	.50
29. คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะถือว่าเป็นรายหลักของทางสถานี**	3.17	1.17	1.43	.50
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเสียดสีผู้อื่น	3.57	1.30	4.80	.76

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 17 พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุและความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมในทุกประเด็น หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในทุกข้อ

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
หลักการของวิทยุชุมชน				
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอเพลง มากกว่าเรื่องราวปัญหาของคนในชุมชน**	2.07	.52	1.20	.41
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	3.83	.53	4.83	.38
การผลิตรายการวิทยุชุมชน				
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของคนในชุมชน	3.87	.629	4.77	.43
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน				
4.คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระและสปอตโฆษณา ในสัดส่วนที่เท่ากัน**	2.33	.88	1.13	.34
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง				
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษา และการออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	2.97	1.27	1.13	.34

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ความรับผิดชอบต่อสังคม				
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง	4.10	.66	4.63	.49
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว				
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัด**	2.87	1.10	1.17	.38
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสาร ถ้าใช้อย่างถูกต้อง	3.63	.96	4.77	.43
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	3.73	.64	4.80	.40
10. คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	3.90	.66	4.73	.45
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว	3.80	.76	4.83	.38
12. คุณคิดว่า ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและไม่ต้องแก้ไขอีก**	2.73	.94	1.23	.43
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	3.83	.69	4.73	.45

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
14. คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าวจะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	3.77	.68	4.73	.45
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	3.80	.71	4.83	.38
16. คุณคิดว่า สถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม	4.00	.58	4.97	.18
17. คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล**	2.30	.91	1.30	.46
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น				
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทางอคติ	3.70	.75	4.67	.48
19. คุณคิดว่าควรจะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง	3.77	.73	4.73	.52
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ**	2.80	1.06	1.37	.49
21. คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้นมานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน**	2.43	.73	1.37	.49

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
22. คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	2.67	.84	1.37	.49
23. คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงคุณภาพและรอบคอบ	3.90	.55	4.87	.34
24. คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	3.73	.58	4.80	.40
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลงประกาศโฆษณา				
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินกว่าที่ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ**	2.27	.74	1.40	.50
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น**	2.07	.78	1.30	.46
27. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมกมาย	3.50	.97	4.70	.46
28. คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว**	2.27	.78	1.60	.50

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุ			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
29. คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะถือว่าเป็นรายหลักของทางสถานี**	2.47	.73	1.43	.50
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเสียดสีผู้อื่น	3.73	.74	4.80	.76

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 18 พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความคะแนนความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังการฝึกอบรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมหลังการฝึกอบรมในทุกประเด็น หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในทุกข้อ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มควบคุม ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 19 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด
รายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มควบคุม
ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
หลักการของวิทยุชุมชน					
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการ นำเสนอบทเพลง มากกว่าเรื่องราวปัญหา ของคนในชุมชน**	1.20	1.09	6.00	29	.00
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	-.27	.98	-1.49	29	.14
การผลิตรายการวิทยุชุมชน					
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิต รายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของ คนในชุมชน	-.30	1.08	-1.51	29	.14
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน					
4. คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการ วิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระ และสปอต โฆษณา ในสัดส่วนที่เท่ากัน**	.80	1.45	3.02	29	.00
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง					
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้องตาม อักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	.70	1.93	1.98	29	.05
ความรับผิดชอบต่อสังคม					
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชน ต้องมี ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจาก ผลประโยชน์แอบแฝง	-.33	1.35	-1.35	29	.18
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว					
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูล ข่าวสารได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด**	.50	1.59	1.72	29	.09

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง	.00	1.41	.00	29	1.00
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	-.40	1.22	-1.79	29	.08
10. คุณคิดว่า การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	-.33	1.26	-1.43	29	.16
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว	.00	1.36	.00	29	1.00
12. คุณคิดว่า ข้อมูลข่าวสาร ที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูลข่าวสาร ที่ถูกต้อง และไม่ต้องแก้ไขอีก**	.76	1.33	3.15	29	.00
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	-.33	1.44	-1.26	29	.21
14. คุณคิดว่า การรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าว จะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	-.06	1.22	-.29	29	.76
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	-.17	1.08	-.84	29	.40
16. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่นำเสนอ แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม	-.47	1.13	-2.24	29	.03
17. คุณคิดว่า การเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล**	.60	1.06	3.07	29	.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น					
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์ อันเป็นการส่อไปในทางอคติ	-0.17	1.31	-1.35	29	0.18
19. คุณคิดว่าควรที่จะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง	-0.17	1.34	-0.68	29	0.50
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ**	0.63	1.6	2.15	29	0.03
21. คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้น มานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน**	0.47	1.1	2.31	29	0.02
22. คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	0.6	1.49	2.19	29	0.03
23. คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงสภาพและรอบคอบ	-0.06	1.04	-0.34	29	0.73
24. คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	0	1.05	0	29	1

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลง ประกาศโฆษณา					
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินกว่าที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ**	0.53	1.4	2.07	29	0.04
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น**	0.8	1.12	3.89	29	0.00
27. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย	-0.23	1.56	-0.81	29	0.42
28. คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว**	0.6	1.1	2.98	29	0.00
29. คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดเพราะถือว่าเป็นรายหลักของทางสถานี**	0.6	1.3	2.52	29	0.01
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเลียดสีผู้อื่น	-0.23	1.33	-0.96	29	0.34

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 19 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุในประเด็น คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระและสปอตโฆษณาในสัดส่วนที่เท่ากัน คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสาร ที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูล ข่าวสาร ที่ถูกต้องและไม่ต้องแก้ไขอีก คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ คุณ

คิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสาร ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้นมานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณา สามารถยาวเกินกว่าที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่ควรจำกัดความยาว คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง

ก่อนเข้ารับการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม พบว่าค่า t คำนวณ มีค่ามากกว่า t ตารางอย่างมีนัยสำคัญ จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มควบคุมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t มีค่าเป็นบวก แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของความคิดเห็นคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้นหลังเข้ารับการฝึกอบรมต่ำกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

คะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุในประเด็นคุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมพบว่า t เท่ากับ -2.24 นำไปเทียบกับ t ตารางที่ระดับ .05 ได้ค่า t 2.04 แสดงว่า t คำนวณ (-2.24) มีค่ามากกว่า t ตาราง จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t เท่ากับ -2.24 มีค่าเป็นลบ แสดงว่ากลุ่มควบคุมมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

คะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุในประเด็นคุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชน มีส่วนทำ

ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการวิทยุชุมชนคือความต้องการของคนในชุมชน คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูล ข่าวสารได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร จะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาดต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าวจะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทางอคติ คุณคิดว่าควรจะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง, คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชนควรคำนึงถึงความปลอดภัยและรอบคอบ คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมกมาย และคุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเสียดสีผู้อื่น พบว่า t คำนวนเมื่อนำไปเทียบกับ t ตาราง (2.04) ได้ค่า t คำนวน มีค่าน้อยกว่า t ตารางที่ระดับนัยสำคัญ .05 จึงไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้นหลังเข้ารับการฝึกอบรมไม่แตกต่างกับร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มทดลอง ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด
รายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรม
และหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
หลักการของวิทยุชุมชน					
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอเพลงมากกว่าเรื่องราวปัญหาของคนในชุมชน**	.87	.73	6.50	29	.00
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	-1.00	.64	-8.51	29	.00
การผลิตรายการวิทยุชุมชน					
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของคนในชุมชน	-.90	.80	-6.13	29	.00
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน					
4. คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระและสποดโฆษณา ในสัดส่วนที่เท่ากัน**	1.20	1.06	6.18	29	.00
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง					
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	1.83	1.41	7.09	29	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคม					
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง	-.53	.77	-3.76	29	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว					
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด**	1.70	1.26	7.36	29	.00

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้อย่างถูกต้อง	-1.13	1.13	-5.46	29	.00
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	-1.07	.78	-7.44	29	.00
10. คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	-.83	.83	-5.47	29	.00
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าวออกอากาศแล้ว	-1.03	.80	-6.99	29	.00
12. คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการพิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและไม่ต้องแก้ไขอีก**	1.50	1.16	7.04	29	.00
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	-.90	.80	-6.13	29	.00
14. คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าวจะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	-.97	.81	-6.54	29	.00
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	-1.03	.81	-6.99	29	.00
16. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม	-.97	.67	-7.91	29	.00

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
17. คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุน รัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชม รัฐบาล**	1.00	.83	6.59	29	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดง ความคิดเห็น					
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็น และการวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทาง อคติ	-.97	.76	-6.92	29	.00
19. คุณคิดว่าควรที่จะเคารพใน ความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจาก ตนเอง	-.97	.89	-5.95	29	.00
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการ จัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และ อิสระ**	1.43	1.10	7.10	29	.00
21. คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสาร ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเอง เท่านั้น มานำเสนอในรายการวิทยุ ชุมชน**	1.07	.78	7.44	29	.00
22. คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็น ส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วย ให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจใน ประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	1.30	.98	7.20	29	.00
23. คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นใน รายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงความ สุภาพและรอบคอบ	-.97	.67	-7.91	29	.00

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
24. คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดง ความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้น เป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	-1.07	.69	-8.44	29	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลง ประกาศโฆษณา					
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณา สามารถยาวเกินกว่าที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้า และบริการนั้น ๆ**	.87	.89	5.27	29	.00
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่ โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริม ยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้ สูงขึ้น**	.77	.93	4.49	29	.00
27. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มี เจตนาให้หลงเชื่อมมาย	-1.20	1.03	-6.37	29	.00
28. คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและ บริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัด ความยาว**	.67	.96	3.80	29	.00
29. คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุ ชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะ ถือว่าเป็นรายการหลักของทางสถานี**	1.03	.85	6.65	29	.00
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่ เป็นการเสียดสีผู้อื่น	-1.07	.94	-6.18	29	.00

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 20 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม
พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุใน
ประเด็นข้อคำถามเชิงบวก ก่อนเข้ารับการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนน

เฉลี่ยความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง พบว่าค่า t จำนวน มีค่ามากกว่า t ตาราง (2.04) อย่างมีนัยสำคัญในทุกประเด็น จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มทดลองหลังได้รับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถก่อนได้รับการฝึกอบรม โดยค่า t มีค่าเป็นลบ แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้น หลังได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนได้รับการฝึกอบรม

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุในประเด็นข้อคำถามเชิงลบ ก่อนได้รับการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนหลังได้รับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง พบว่าค่า t จำนวน มีค่ามากกว่า t ตาราง (2.04) อย่างมีนัยสำคัญในทุกประเด็น จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุของกลุ่มทดลองหลังได้รับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากความสามารถก่อนได้รับการฝึกอบรม โดยค่า t มีค่าเป็นบวก แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้นหลังได้รับการฝึกอบรมต่ำกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนก่อนได้รับการฝึกอบรม แสดงว่าหลังการอบรมของกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทิศทางด้านบวก

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างหลังการฝึกอบรม ของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 21 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัด
รายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	T	df	Sig (2-tailed)
หลักการของวิทยุชุมชน			
1. คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอ บทเพลงมากกว่าเรื่องราวปัญหาของคนใน ชุมชน**	7.18	58	.00
2. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนมีส่วนทำให้คนใน ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	-8.39	58	.00
การผลิตรายการวิทยุชุมชน			
3. คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการ วิทยุชุมชน คือ ความต้องการของคนในชุมชน	-6.47	58	.00
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน			
4. คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุ ชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระและสปอตโฆษณาใน สัดส่วนที่เท่ากัน**	6.92	58	.00
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง			
5. คุณคิดว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาและ การออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี เพราะเป็น ตัวอย่างให้กับผู้ฟัง**	7.61	58	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคม			
6. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนต้องม ีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจาก ผลประโยชน์แอบแฝง	-3.54	58	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว			
7. คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้ อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด**	7.96	58	.00
8. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร จะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสาร ถ้าใช้อย่างถูกต้อง	-5.87	58	.00

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็น	T	df	Sig (2-tailed)
9. คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไปด้วย	-7.70	58	.00
10. คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวหลายด้าน	-5.70	58	.00
11. คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูลข่าวสารผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันที หลังข่าวออกอากาศแล้ว	-6.65	58	.00
12. คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการพิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และไม่ต้องแก้ไขอีก**	7.91	58	.00
13. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทางศาสนา	-5.93	58	.00
14. คุณคิดว่าการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยใช้ข้อมูลหรือเอกสารของแหล่งข่าว จะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ได้รับอนุญาต	-6.50	58	.00
15. คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก	-6.99	58	.00
16. คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ยอมรับในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม	-8.61	58	.00
17. คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล**	5.33	58	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น			
18. คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์อันเป็นการส่อไปในทางอคติ	-5.95	58	.00
19. คุณคิดว่าควรจะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง	-5.91	58	.00

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็น	T	df	Sig (2-tailed)
20. คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ**	6.70	58	.00
21. คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้นมานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน**	6.65	58	.00
22. คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น**	7.29	58	.00
23. คุณคิดว่า การแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงภาพลักษณ์และรอบคอบ	-8.17	58	.00
24. คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความคิดเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ	-8.21	58	.00
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการลงประกาศโฆษณา			
25. คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ**	5.32	58	.00
26. คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น**	4.60	58	.00
27. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย	-6.08	58	.00
28. คุณคิดว่าโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว**	3.92	58	.00
29. คุณคิดว่าโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะถือว่าเป็นรายการหลักของทางสถานี**	6.37	58	.00
30. คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเสียดสีผู้อื่น	-5.50	58	.00

** ข้อความนิเสธ

จากตารางที่ 21 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุในประเด็นข้อคำถามเชิงบวก กลุ่มควบคุมหลังการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนในกลุ่มทดลอง พบว่าค่า t คำนวณ มีค่ามากกว่า t ตาราง (2.00) อย่างมีนัยสำคัญในทุกประเด็น จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุของกลุ่มควบคุมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุของกลุ่มทดลอง โดยค่า t มีค่าเป็นลบ แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรมมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้นสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุม

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุในประเด็นข้อคำถามเชิงลบ กลุ่มควบคุมหลังการฝึกอบรมเปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดวิทยุชุมชนในกลุ่มทดลอง พบว่าค่า t คำนวณ มีค่ามากกว่า t ตาราง (2.00) อย่างมีนัยสำคัญในทุกประเด็น จึง Sig ที่ .05 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุของกลุ่มควบคุมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุของกลุ่มทดลอง โดยค่า t มีค่าเป็นบวก แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรมมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ข้างต้นต่ำกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุม แสดงว่ากลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทิศทางด้านบวกมากกว่ากลุ่มควบคุม

**ผลการประเมินพฤติกรรมในเรื่องความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชน และ
รับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน**

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มควบคุมในก่อนและหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
หลักการของวิทยุชุมชน				
1. คุณเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมฟัง	3.43	.89	4.23	.86
2. คุณผลิตและออกอากาศรายการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ทั้งข่าวสารและความเป็นอยู่ อันสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสื่อของชุมชน	3.27	.69	3.77	1.01
รวม	3.23	.49	4.00	.77
การผลิตรายการวิทยุชุมชน				
3. คุณใช้เสียงพูดในการทดสอบไมโครโฟนว่าใช้ได้หรือไม่ แทนการเคาะหรือเป่าไมโครโฟน	3.00	.69	3.90	1.03
4. คุณอยู่ห่างไมโครโฟนประมาณ 1 ฝ่ามือ เพื่อป้องกันการเกิดเสียงรบกวนขณะจัดรายการ อาทิ เสียงลมหายใจ	3.37	.76	4.07	.83
รวม	3.36	.66	3.98	.78
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน				
5. ในรายการสัมภาษณ์ คุณถามคำถามแทนผู้ฟัง และควบคุมรายการไม่ให้ออกนอกกรอบที่กำหนดไว้	3.17	.69	3.70	.95
6. ในรายการสนทนา คุณแนะนำผู้ร่วมสนทนาเป็นใคร มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สนทนาอย่างไร ขอบข่ายการสนทนาตลอดจนพูดสรุปเมื่อผู้ร่วมสนทนาพูดจบ	3.27	.58	3.93	.83
รวม	3.15	.58	3.81	.79

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง				
7. คุณอ่านออกเสียงภาษาไทยได้ดี โดยเฉพาะคำควบกล้ำ (ร,ล)	3.10	.66	3.80	.81
8. คุณใช้ภาษาพูดได้ชัดเจน ถูกต้องและคล่องแคล่ว	3.23	.72	3.77	.82
9. คุณยิ้มขณะพูดจัดรายการ แม้พูดฟังไม่เห็นหน้า แต่ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้จากน้ำเสียงที่แจ่มใสของคุณ	3.00	.69	3.97	.77
รวม	3.11	.40	3.84	.68
10. คุณตรวจสอบข่าวสารที่ได้รับ การนำเสนอ	3.33	.60	4.03	.85
11. คุณละเว้นการรับอารมณ์สิ่งใด ๆ ในการนำเสนอข่าวสารที่บิดเบือนความจริง	2.93	.94	4.07	.83
12. คุณรับผิดชอบและแก้ไขโดยเปิดเผยเมื่อเสนอข่าวผิดพลาด	3.13	.90	4.13	.73
13. คุณไม่เสนอข่าวสารที่เป็นการซ้ำเติมระบอบสี บุคคล องค์กร สถาบัน ซึ่งตกเป็นข่าว	2.93	1.01	4.13	.97
14. คุณไม่เสนอข่าวลือไร้สาระ ชวนให้หลงเชื่อมลาย	3.30	.91	4.03	.96
15. คุณไม่เสนอข่าวสารด้วยความลำเอียง อันจะทำให้ประชาชนเข้าใจคลาดเคลื่อน	3.00	1.01	4.17	1.12
16. คุณไม่เสนอข่าวสารที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญ สร้างความแตกแยกของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	3.40	.96	4.33	1.09
รวม	3.22	.55	4.13	.69

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น				
17. คุณใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการแสดงความคิดเห็น	3.37	.89	4.50	.63
18. คุณเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	3.43	.86	4.23	.73
19. คุณเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น	3.50	.86	4.53	.68
20. คุณจะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังรับรู้ว่าคุณมีความเป็นตัวของตัวเองสูง	3.30	.88	3.90	.92
21. คุณแสดงความคิดเห็นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย	3.37	.85	4.17	.65
22. คุณแสดงความคิดเห็นที่เป็นกลางโดยไม่นำความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง	3.20	.85	4.13	.78
23. คุณรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ขัดแย้งกับตนเอง และแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่น เพื่อช่วยในการตัดสินใจ	3.37	.72	4.17	.75
รวม	3.18	.52	4.23	.53
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา				
24. คุณละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาค้ากำไรเกินควร	3.10	.96	4.07	.91
25. คุณละเว้นการโฆษณาที่ทำให้ลายคู่แข่งทางการค้าโดยไม่เป็นธรรม	3.43	.86	4.07	1.11
26. คุณเลือกโฆษณากิจกรรม สินค้า และบริการของชุมชนตนเองก่อน	3.10	.80	3.90	1.27

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
27. คุณโฆษณาณรงค์เชิญชวนให้คนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งโดยไม่ระบุว่าต้องเลือกพรรคการเมืองใด	3.10	.99	4.17	.99
28. คุณดำเนินการโฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีงามของประชาชน	3.50	.73	4.43	.68
29. คุณละเว้นการประกาศโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยปราศจากชื่อผู้ผลิต	3.23	.57	4.03	.93
30. คุณไม่โฆษณาสินค้าที่เป็นอันตรายต่อบุคคลหรือชุมชน เช่น เหล้า บุหรี่ เป็นต้น	3.17	.83	4.10	1.13
รวม	3.35	.66	4.11	.71

จากตารางที่ 22 พบว่า กลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยความคะแนนพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมในทุกประเด็น

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมกลุ่มทดลองในก่อนและหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
หลักการของวิทยุชุมชน				
1. คุณเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมฟัง	3.40	.68	4.93	.25
2. คุณผลิตและออกอากาศรายการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ทั้งข่าวสารและความบันเทิง อันสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสื่อของชุมชน	3.30	.84	4.90	.31
รวม	3.35	.71	4.92	.23

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
การผลิตรายการวิทยุชุมชน				
3. คุณใช้เสียงพูดในการทดสอบไมโครโฟนว่าใช้ได้หรือไม่ แทนการเคาะหรือเป่าไมโครโฟน	3.33	.88	4.73	.52
4. คุณอยู่ห่างไมโครโฟนประมาณ 1 ฝ่ามือ เพื่อป้องกันการเกิดเสียงรบกวนขณะจัดรายการ อาทิ เสียงลมหายใจ	3.20	.93	4.90	.31
รวม	3.27	.76	4.82	.36
รูปแบบรายการวิทยุชุมชน				
5. ในรายการสัมภาษณ์ คุณถามคำถามแทนผู้ฟัง และและควบคุมรายการไม่ให้ออกนอกกรอบที่กำหนดไว้	3.03	.96	4.73	.45
6. ในรายการสนทนา คุณแนะนำผู้ร่วมสนทนาเป็นใคร มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สนทนาอย่างไร ขอบข่ายการสนทนาตลอดจนพูดสรุปเมื่อผู้ร่วมสนทนาพูดจบ	3.00	.83	4.70	.47
รวม	3.02	.78	4.72	.39
การใช้เสียงอย่างถูกต้อง				
7. คุณอ่านออกเสียงภาษาไทยได้ดี โดยเฉพาะคำควบกล้ำ (ร,ล)	3.13	.73	4.70	.47
8. คุณใช้ภาษาพูดได้ชัดเจน ถูกต้องและคล่องแคล่ว	2.93	.79	4.57	.62
9. คุณมีขณะพูดจัดรายการ แม้พูดฟังไม่เห็นหน้า แต่ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้จากน้ำเสียงที่แจ่มใสของคุณ	3.10	.92	4.67	.55
รวม	3.06	.61	4.64	.46

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว				
10. คุณตรวจสอบข่าวสารที่ได้รับ การนำเสนอ	3.17	.95	4.90	.31
11. คุณละเว้นการรับอามิสสินจ้างใด ๆ ใน การนำเสนอข่าวสารที่บิดเบือนความจริง	2.93	1.02	4.83	.38
12. คุณรับผิดชอบและแก้ไขโดยเปิดเผยเมื่อ เสนอข่าวผิดพลาด	3.13	.94	4.83	.38
13. คุณไม่เสนอข่าวสารที่เป็นการซ้ำเติม ระบายนโยบาย องค์การ สถาบัน ซึ่งตก เป็นข่าว	2.73	.94	4.93	.25
14. คุณไม่เสนอข่าวลือไร้สาระ ชวนให้ หลงเชื่อมง่าย	2.70	.99	4.77	.43
15. คุณไม่เสนอข่าวสารด้วยความลำเอียง อันจะทำให้ประชาชนเข้าใจคลาดเคลื่อน	2.90	.99	4.67	.48
16. คุณไม่เสนอข่าวสารที่ทำให้ประชาชน เสียขวัญ สร้างความแตกแยกของสถาบัน- ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	3.43	1.14	4.97	.18
รวม	3.00	.54	4.84	.20
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดง ความคิดเห็น				
17. คุณใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการแสดง ความคิดเห็น	3.00	.83	4.93	.25
18. คุณเปิดโอกาสให้ผู้ฟัง มีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็น	3.20	.76	4.67	.55
19. คุณเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น	3.13	.86	4.97	.18

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
20. คุณจะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังรับรู้ว่าคุณมีความเป็นตัวของตัวเองสูง	2.97	.81	4.87	.35
21. คุณแสดงความคิดเห็นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย	3.33	.76	4.83	.38
22. คุณแสดงความคิดเห็นที่เป็นกลางโดยไม่นำความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาร่วมด้วย	2.97	.81	4.87	.35
23. คุณรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ขัดแย้งกับตนเอง และแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่นเพื่อช่วยให้การตัดสินใจ	3.13	.78	4.93	.25
รวม	3.10	.49	4.87	.18
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา				
24. คุณละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาค้ากำไรเกินควร	2.90	.92	4.93	.25
25. คุณละเว้นการโฆษณาที่ทำลายคู่แข่งทางการค้าโดยไม่เป็นธรรม	2.70	.95	4.93	.25
26. คุณเลือกโฆษณากิจกรรม สินค้า และบริการของชุมชนตนเองก่อน	2.87	.97	4.87	.35
27. คุณโฆษณาณรงค์เชิญชวนให้คนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง โดยไม่ระบุว่าจะต้องเลือกพรรคการเมืองใด	2.90	.99	4.87	.35
28. คุณดำเนินการโฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีงามของประชาชน	3.10	.85	4.93	.25

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ประเด็น	พฤติกรรม			
	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
29. คุณละเว้นการประกาศโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยปราศจากชื่อผู้ผลิต	2.83	.83	4.97	.18
30. คุณไม่โฆษณาสินค้าที่เป็นอันตรายต่อบุคคล หรือชุมชน เช่น เหล้า บุหรี่ เป็นต้น	2.67	.84	4.97	.18
รวม	2.85	.39	4.92	.13

จากตารางที่ 23 พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความคะแนนพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมในทุกประเด็น

ตารางที่ 24 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการฝึกอบรม

	$\bar{x}$	S.D.
ก่อนฝึกอบรม	3.04	.36
หลังฝึกอบรม	4.84	.19

จากตารางที่ 24 พบว่า ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการฝึกอบรมมีค่าน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมในระยะหลังการฝึกอบรม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าคะแนนพฤติกรรมในการจัดรายการวิทยุก่อนฝึกอบรมมีค่าสูงกว่าหลังการฝึกอบรม

ตารางที่ 25 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของกลุ่มควบคุม

	$\bar{x}$	S.D.
ก่อนฝึกอบรม	3.23	.45
หลังฝึกอบรม	4.08	.49

จากตารางที่ 25 พบว่า ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการฝึกอบรมมีค่าน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมในระยะหลังการฝึกอบรม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าคะแนนพฤติกรรมในการจัดรายการวิทยุหลังการฝึกอบรมมีค่าสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มทดลอง ในเรื่องพฤติกรรมเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 26 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มทดลองก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ก่อนฝึกอบรมกับหลังฝึกอบรม	-1.80	.33	-29.46	29	.00

จากตารางที่ 26 พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม เปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง พบว่า t เท่ากับ -29.46 นำไปเทียบกับ t ตารางได้ค่า t ระหว่าง 3.02 – 3.64 แสดงว่า t คำนวณ (-29.46) มีค่ามากกว่า t ตารางทั้งสองระดับนัยสำคัญ จึง Sig ที่ .01 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 คือ พฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t เท่ากับ -29.468 มีค่าเป็นลบ แสดงว่ากลุ่มทดลองมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มควบคุมในเรื่องพฤติกรรมเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 27 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม

	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (2-tailed)
ก่อนฝึกอบรมกับหลังฝึกอบรม	-85	.52	-8.96	29	.00

จากตารางที่ 27 พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม เปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม พบว่า t เท่ากับ -8.96 นำไปเทียบกับ t ตารางได้ค่า t ระหว่าง 3.02 – 3.64 แสดงว่า t คำนวณ (-8.96) มีค่ามากกว่า t ตารางทั้งสองระดับนัยสำคัญ จึง Sig ที่ .01 มีนัยสำคัญ คือ ความแปรปรวนแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 คือ พฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความแปรปรวนแตกต่างจากพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม โดยค่า t เท่ากับ -8.96 มีค่าเป็นลบ แสดงว่ากลุ่มควบคุมมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างหลังการฝึกอบรม ระหว่างผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ในเรื่องพฤติกรรมเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 28 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม

	t	df	Sig (2-tailed)
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	-7.84	58	.00

จากตารางที่ 28 พบว่าความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง เปรียบเทียบกับความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมในกลุ่มควบคุม พบว่า t เท่ากับ -7.84 นำไปเทียบกับ t ตารางได้ค่า t ได้เท่ากับ 2.00 แสดงว่า t คำนวณ (-64) มีค่ามากกว่า t ตาราง คือ พฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าพฤติกรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มควบคุม

ผลการประเมินรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อ
เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ตารางที่ 29 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
การฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของ กิจกรรม	4.33	.47	มาก
2. ความเหมาะสมของหัวข้อที่ใช้ในการจัด กิจกรรม	4.13	.63	มาก
3. ความเหมาะสมของคุณสมบัติผู้เข้าร่วม กิจกรรม	4.30	.65	มาก
4. ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ	4.50	.57	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมของวิทยากรในการจัด กิจกรรม	4.43	.62	มาก
6. ความสามารถของวิทยากรใน การถ่ายทอดความรู้	4.57	.56	มากที่สุด
7. การอำนวยความสะดวกและให้ ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้	4.57	.50	มากที่สุด
8. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ ผ่อนคลาย	4.33	.75	มาก
9. ความเหมาะสมของเวลาในแต่ละ กิจกรรม	4.33	.75	มาก
10. เอกสารประกอบการบรรยายมี ความสมบูรณ์และเหมาะสม สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง	4.67	.47	มากที่สุด
11. การใช้สื่อมีความสอดคล้องและ เหมาะสมกับเนื้อหา	4.30	.59	มาก
12. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาของ ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน	4.10	.80	มาก

และความรับผิดชอบต่องาน

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
13. เอกสารประกอบการบรรยายมีความสมบูรณ์และเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	4.67	.47	มากที่สุด
14. การใช้สื่อมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา	4.30	.59	มาก
15. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาและความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่องาน	4.10	.80	มาก
16. กิจกรรมที่จัดสามารถพัฒนาให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรับผิดชอบต่องานเพิ่มขึ้น	4.27	.69	มาก
17. การจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอน	4.50	.57	มากที่สุด
18. ความเหมาะสมของสถานที่และสิ่งแวดล้อมในการจัดกิจกรรม	4.37	.72	มาก
19. ความเหมาะสมของอาหารกลางวันและอาหารว่าง	4.60	.49	มากที่สุด
20. ความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	4.43	.56	มาก
21. ความเหมาะสมของวิธีการประเมินผล	4.57	.56	มากที่สุด
22. การได้รับประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรม	4.67	.54	มากที่สุด
รวม	4.43	.34	มาก

จากตารางที่ 29 พบว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีความพึงพอใจทุกด้านอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีความพึงพอใจในเรื่องความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ ความสามารถของวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ การอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ เอกสารประกอบการบรรยายมีความสมบูรณ์และเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การจัดกิจกรรม

ดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ความเหมาะสมของอาหารกลางวันและอาหารว่าง ความเหมาะสมของวิธีการประเมินผล และการได้รับประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด

จากการอภิปรายกลุ่ม ของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มทดลองได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและข้อควรปรับปรุงขององค์ประกอบของโปรแกรมดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความเหมาะสม เนื่องจากสามารถทำให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถ เรื่องการจัดรายการวิทยุชุมชนมากขึ้น และเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ดังจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“ในปัจจุบันวิทยุชุมชน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และยากต่อการควบคุม วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเหมาะแก่การนำไปใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ”

“วัตถุประสงค์ของโปรแกรมสามารถทำให้ผู้เรียนได้พัฒนา และเพิ่มพูนทักษะในการจัดรายการวิทยุชุมชน เพื่อให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชน”

“ในแต่ละครั้งของการฝึกอบรม ผู้สอนอธิบายวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมได้อย่างชัดเจน และน่าสนใจ”

2. ผู้เรียน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าจำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างสถานีวิทยุชุมชน สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างทั่วถึงครอบคลุม และเกิดความสามัคคีและช่วยเหลือกันในกลุ่ม ดังจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“กลุ่มผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดรายการวิทยุชุมชนร่วมกัน ส่งผลให้เกิดมุมมองและวิสัยทัศน์ในการผลิตรายการวิทยุชุมชนรูปแบบใหม่ขึ้น”

“ผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มาจากต่างสถานีกัน โดยมาทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแบ่งเป็นกลุ่ม ทำให้รู้จักกันมากขึ้น ช่วยกันคิด และวางแผนการทำงาน เพื่อให้ได้เป็นชิ้นงานออกมาในแต่ละวัน ทำให้แต่ละคน เปิดใจและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น”

3. ผู้สอน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่า วิทยากรเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก โดยนำประสบการณ์มาถ่ายทอดให้ฟัง ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ สนุกสนาน และเนื้อหาทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ประทับใจในความเป็นกันเองของผู้สอน และวิทยากรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงทุกคน บวกกับมีอุปกรณ์ในการเรียนการสอนที่ทันสมัย ดังผลจากการแสดงความเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“วิทยากรมีประสบการณ์มากในเรื่องที่บรรยาย และสามารถถ่ายทอดได้อย่างสนุกสนาน”

“ได้ความรู้เพิ่มเติม และความหลากหลายในแต่ละเนื้อหา และสามารถนำมาปรับใช้ในการจัดการวิทยุได้ วิทยากรมีเทคนิคการถ่ายทอดที่สามารถทำให้ผู้เรียนคิดตามได้อย่างง่าย”

“วิทยากรถ่ายทอด ด้วยคำที่เข้าใจง่าย และเป็นกันเอง โดยเฉพาะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ฝึกปฏิบัติจริง โดยที่ตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้เรียนทราบข้อบกพร่องของตนเองอย่างชัดเจน”

“ผู้สอนเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคน มีการแบ่งกลุ่มและให้ทำกิจกรรม โดยที่ผู้เรียนทุกคนต้องมีส่วนร่วม และแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน หลังจากนั้นผู้สอนตรวจสอบชิ้นงาน มีการบอกให้ทราบถึงข้อเสียที่ควรปรับปรุงหรือข้อด้อย และข้อดีของผู้เรียนแต่ละคน ทำให้เราทราบศักยภาพที่มีอยู่ในตัวจากที่ไม่เคยรู้มาก่อน”

“วิทยากรทุกคนมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง และมีความเหมาะสมในหัวข้อที่บรรยายเป็นอย่างมาก ทำให้เมื่อฟังแล้วเกิดความรู้สึกลอยากจะจัดการวิทยุ ให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณ เพราะที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมเท่าใดนัก เนื่องจากไม่คิดว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมได้มากมายถึงเพียงนี้”

“วิทยากร มีความเป็นกันเอง เข้าถึงง่าย ดูแลทั่วถึง”

“ทีมงานใส่ใจในรายละเอียดเล็กน้อยๆ ที่ถือว่าสำคัญ และสร้างความประทับใจอย่างมาก เช่น การมอบสิ่งของเพื่อเป็นการขอบคุณให้บุคคลตัวอย่าง ในแต่ละชุมชนที่เราลงพื้นที่สัมผัส เก็บข้อมูล”

4. เนื้อหา

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่า เนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้จริงในการจัดการวิทยุชุมชน และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้จัดการวิทยุชุมชน ดังผลจากการแสดงความเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“เป็นเนื้อหาที่ดี สอดคล้องกัน ทำให้เข้าใจง่าย สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง และทันสมัย”

“เหมาะสมกับที่ปฏิบัติอยู่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการวิทยุชุมชนจริงๆ”

“เนื้อหาเข้าใจง่ายและสามารถนำไปปฏิบัติได้เลย ”

“เนื้อหาที่อบรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสามารถในการจัดการวิทยุชุมชน หรือ จรรยาบรรณของสื่อมวลชน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มาก เพราะถือว่าครอบคลุมที่จะนำมาใช้ในการจัดการวิทยุชุมชน”

5. กิจกรรม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าการกิจกรรมการเรียนรู้ การทำกิจกรรมร่วมกัน การฝึกปฏิบัติจริง การสำรวจชุมชน เพื่อวางแผนทำปทัชตราการวิทยุ การทัศนศึกษา เยี่ยมชมการปฏิบัติงานจริง ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน บวกกับการทำกิจกรรมเพื่อสังคม ที่หมู่บ้านเด็กกาญจนบุรี เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ สนุกสนาน และมีความหลากหลายมาก ทำให้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ดังผลจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“เป็นการฝึกอบรมที่มีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ น่าสนใจ และอยากเข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกวัน”

“ประทับใจกิจกรรม ที่ได้ออกไปสำรวจชุมชน โดยให้แบ่งเป็นกลุ่มไปสัมภาษณ์ชาวบ้าน ที่ประสบความสำเร็จ มีเอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิต หรือมีเรื่องราวที่น่าสนใจ เพื่อนำมาถ่ายทอดออกอากาศทางสถานีวิทยุ เป็นกิจกรรมที่ดีมาก เนื่องจากเนื้อหาสาระที่จะออกอากาศทางสถานีวิทยุชุมชนต้องมาจากชุมชนเอง โดยชุมชน และเพื่อชุมชน และในปัจจุบันไม่ค่อยมีสถานีไหนดำเนินการตามหลักการดังกล่าว ”

“การได้ไปร่วมทำกิจกรรมสันตนาการ เลี้ยงอาหารกลางวัน และมอบสื่อการเรียนการสอน ที่หมู่บ้านเด็ก เป็นการสร้างจิตสำนึก ความตระหนักรับผิดชอบต่อสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยเรานำประสบการณ์ที่ได้รับ ภาพที่เห็น มาถ่ายทอดสู่ผู้ฟังผ่านทางสถานีวิทยุชุมชน สะท้อนอีกด้านหนึ่งของชุมชน เพื่อหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น”

“ฝึกปฏิบัติจริงทุกวัน ในทุกเนื้อหาของกิจกรรม เป็นการนำความรู้ที่เพิ่งได้รับ มาประยุกต์ใช้ โดยผ่านกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งเราต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่มร่วมด้วย ทำให้ได้ประโยชน์มาก”

“การได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมชมสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก ได้รับความรู้และเห็นถึงสภาพการทำงานที่แท้จริงของสถานีวิทยุหลักของประเทศ และสถานีวิทยุชุมชนที่ทำงานเพื่อสังคมจริงๆ เป็นการเปิดโลกทัศน์

ของผู้ทำรายการวิทยุชุมชนต่างจังหวัด ให้กว้างไกลขึ้น และต้องขอขอบคุณทีมงานเป็นอย่างมาก เพราะถ้าไม่ได้เข้าร่วมอบรมคงจะไม่ได้รับโอกาสดีเช่นนี้”

“กิจกรรมการฝึกโยคะ นั่งสมาธิ และการเดินเกาซิกิ ทำให้จิตใจสงบ มีสติเข้าใจผู้อื่นได้ดี ฝึกแล้วร่างกายและจิตใจเข้มแข็ง”

6. ระยะเวลา

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าระยะเวลาในการเรียนรู้มีความเหมาะสมดี ไม่น้อยจนเกินไป ครอบคลุม ครอบคลุมทุกเนื้อหาสาระความรู้ ที่จำเป็นในการใช้จัดรายการวิทยุชุมชน ดังจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“ระยะเวลาเรียนในแต่ละวิชามีความเหมาะสมดีมาก ควรจัดให้มีอีกหลายครั้ง”

“ระยะเวลาที่มีความเหมาะสม มีการจัดลำดับเนื้อหา รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา สอดคล้องกัน”

“ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้รู้จักคนจากสถานีวิทยุอื่นมากขึ้น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระยะเวลากำลังดีไม่น่าเบื่อ”

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

7.1 แหล่งความรู้

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าแหล่งความรู้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงเสริมจากเนื้อหาการเรียนรู้ ก่อให้เกิดประโยชน์ในเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มจากความตระหนัก ความนึกคิด เพราะผู้เรียนได้สัมผัสและเห็นจริงด้วยตนเอง โดยนำความรู้ที่ได้รับมาเผยแพร่สู่ประชาชนในชุมชนผ่านทางสถานีวิทยุ ดังผลจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“การได้เข้าไปสัมผัสกับบุคคลตัวอย่างในชุมชน ทำให้ทราบถึงวิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พึ่งพาตนเอง ทั้งที่เป็นคนตาบอด อาศัยอยู่คนเดียว บ้านตนเองก็อาศัยอยู่ในละแวกนี้ด้วย แต่ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่ามีคนตาบอดที่เลี้ยงตนเองอยู่ตามลำพัง ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ชิด และมีประโยชน์มาก”

“มีโอกาสดูลงพื้นที่ พูดคุยกับเกษตรกร ที่ยึดหลักปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์ ทำให้ได้รับความรู้มากมาย โดยเฉพาะทำให้ทราบว่า คนเราสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้สารเคมี หรือแม้กระทั่งไฟฟ้า”

7.2 สื่อการสอน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าสื่อการสอนสามารถทำให้เข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้ง เข้าใจง่าย น่าสนใจ น่าติดตาม และทันสมัย ดังผลจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“อุปกรณ์ เครื่องเล่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง มีคุณภาพ ทำให้การเรียนรู้ผ่านไปอย่างมีประสิทธิภาพ”

“มีวัสดุอุปกรณ์ ที่ทันสมัย และเพียงพอต่อการเรียนรู้ เช่น การแจกซีดี รายการวิทยุที่แต่ละกลุ่มได้ไปจัดรายการสด ให้แต่ละคนเป็นผลงานเก็บไว้ และสามารถเรียกฟังย้อนหลังได้ตลอดเวลา”

“ชอบตรงที่มีการบันทึกภาพ และเสียง ในการฝึกทักษะการใช้เสียงไว้ เพราะสามารถนำกลับมาดูผลงานของตนเอง และข้อเสียที่ควรปรับปรุงแก้ไข ได้ตลอดเวลา”

8. สภาพแวดล้อม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าสภาพแวดล้อม เหมาะสม เงียบสงบ กว้างขวาง ไม่มีการรบกวน อากาศบริสุทธิ์ เป็นธรรมชาติ ทำให้จิตใจผ่อนคลาย ดังผลจากการแสดงความเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“มีความเป็นส่วนตัว ในการทำกิจกรรม เป็นสถานที่ที่สวยงาม สถานที่กว้าง เหมาะแก่การทำสมาธิ”

“สถานที่ที่จัดฝึกอบรม เป็นรีสอร์ทที่สะอาด เงียบสงบ เป็นส่วนตัว และเดินทางสะดวก ในการไปจัดรายการที่สถานีวิทยุชุมชน ที่ใช้เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติจริงได้สะดวก”

“ห้องพักอยู่รวมกัน หลายคน ทำให้ได้เพื่อนใหม่และเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกัน”

“สถานที่ดี อากาศดี เหมาะแก่การเพิ่มพูนความรู้และได้รับการผ่อนคลาย”

9. การประเมินผล

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่า การประเมินผล แบบวัดมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย สามารถวัดได้จริง และสามารถประเมินได้ว่าตนเอง มีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นหรือไม่ ดังผลจากการแสดงความเห็นของกลุ่มทดลองดังต่อไปนี้

“แบบทดสอบเข้าใจง่าย จำนวนข้อไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ไม่น่าเบื่อ สามารถตอบได้ตามข้อเท็จจริง ตามความคิดเห็น และพฤติกรรมการปฏิบัติ”

“แบบประเมินมีความเหมาะสม ทำให้เราได้ย้อนนึกคิดว่า เวลาเราจัดรายการวิทยุชุมชน เราได้ปฏิบัติตามหัวข้อนั้นๆ จริงหรือไม่ และการปฏิบัติแบบไหนที่ถือว่าไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม”

“แบบประเมินมีความชัดเจน ข้อคำถามเข้าใจง่าย ไม่กำกวม”

ผลจากการอภิปรายกลุ่มได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและข้อควรปรับปรุงขององค์ประกอบของโปรแกรมดังนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปออกเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 30 สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและข้อควรปรับปรุงขององค์ประกอบของโปรแกรม

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	1. มีความเหมาะสม ชัดเจน และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ 2.สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน	
2.ผู้เรียน	1. ผู้เรียนมีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป 2. มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหา และอุปสรรคกันระหว่างสถานีวิทยุชุมชน 3. เกิดความรู้สึกผูกพันและช่วยเหลือกันในกลุ่ม	
3.ผู้สอน	1.เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มาจากชีวิตจริงได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน 2.มีอุปกรณ์ในการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการฝึกอบรม 3.สามารถถ่ายทอดเนื้อหาให้กับผู้เรียนได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง 4.ให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นของผู้เรียน 5.การถ่ายทอดในลักษณะของความเป็นกันเอง เข้าถึงง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส 6.ผู้สอนมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง มีจรรยาบรรณ และมีจิตใจที่ดี ทำให้ผู้เรียนประทับใจ	

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
4.เนื้อหา	1.เนื้อหาสามารถนำมาใช้ในการจัดรายการ วิทยุชุมชนได้จริง 2.กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อ สังคม และยึดหลักจรรยาบรรณ สื่อมวลชนในการจัดรายการวิทยุชุมชน 3.เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้จัดรายการ วิทยุชุมชน ทุกเพศทุกวัย 4.เนื้อหา ทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์ ในปัจจุบัน ทำให้เข้าใจง่าย	
5.กิจกรรม	1.ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน 2.ได้เห็นสภาพความจริงเกี่ยวกับชุมชนใน ละแวกใกล้เคียง ทั้งที่ดีและไม่ดี ส่งผลก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการ เรียนรู้ 3.ศึกษาดูงานภาพรวมของวิทยุหลัก และ วิทยุชุมชนย่อย และนำมาเปรียบเทียบ กันได้ 4. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วม แสดง ความรู้สึกความคิดเห็นร่วมกัน 5.กิจกรรมมีความหลากหลาย และ สนุกสนาน	
6. ระยะเวลา	1. ระยะเวลาในการเรียนรู้มีความ เหมาะสมดี 2.มีความยืดหยุ่นในการทำกิจกรรม	

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
7.แหล่งความรู้ และสื่อการสอน		
7.1แหล่งความรู้	1.มีความหลากหลาย ช่วยเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น 2.แหล่งน่าสนใจ และน่าประทับใจ	
7.2สื่อการสอน	1.มีจำนวนเพียงพอกับผู้เรียน 2.สามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้เรียน 3.ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดของผู้เรียน 4.ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น	
8.สภาพแวดล้อม	1.มีความสงบ เป็นธรรมชาติ 2.มีความสะดวกในการเดินทางไปฝึกปฏิบัติที่สถานีวิทยุทธชน และสะดวกใกล้เคียงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 3.สถานที่พัก สะดวก เอื้อต่อการเรียนการสอน 4.กว้างขวาง บรรยากาศโดยรวมมีความผ่อนคลาย	
9.การประเมินผล	1.แบบวัดมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย ไม่ยากจนเกินไป หรือง่ายจนเกินไป 2. จำนวนข้อไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ไม่น่าเบื่อ 3.สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจริงหรือไม่ 4.ได้ปฏิบัติจริง ในทุกเนื้อหาการเรียนรู้	

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความ รับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปทดลองใช้ โดยการอภิปรายกลุ่มผู้เข้าร่วมโปรแกรมที่เป็นกลุ่มทดลองหลังจากที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้รับความรู้และผ่านการฝึกปฏิบัติแล้วจากการอภิปรายกลุ่มทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการนำโปรแกรมดังกล่าวไปใช้ดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไปใช้

3.1.1 ผู้เรียน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลอง มีความคิดเห็นตรงกันว่าจำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป การที่กำหนดให้กลุ่มผู้เรียนต้องเป็นคณะกรรมการในสถานีวิทยุชุมชน หรือแนวร่วมภาคประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนำเอาประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน และปัญหา อุปสรรคที่พบในการทำงานที่คล้ายคลึงกัน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสถานีวิทยุชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งการกำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมต้องมีอายุตั้งแต่ 15-60 ปีขึ้นไป ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่มมีอายุที่หลากหลาย สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการอบรมมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 6 คนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขึ้นภายในกลุ่ม

ดังนั้นผู้เรียนจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนในการจัดโปรแกรม ที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความเหมาะสมทั้งจำนวนผู้เรียนและประสบการณ์ของผู้เรียน

3.1.2 ผู้สอน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มทดลอง มีความคิดเห็นตรงกันว่าผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์อันยาวนาน ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุ และในเรื่องจรรยาบรรณสื่อมวลชนเป็นอย่างดี ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะได้อย่างชัดเจน และสามารถยกตัวอย่างสถานการณ์ ที่ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเคารพความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้เรียน มีกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง สนุกสนาน และยืดหยุ่น

ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนในการจัดกิจกรรม เนื่องจากเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับบทบาทและลักษณะของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้และหาวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์แล้ว ผู้สอนต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน โดยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้เรียน เคารพและยอมรับคุณค่าให้เกียรติในประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน

3.1.3 เนื้อหา

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลอง มีความคิดเห็นตรงกันว่า เนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้จริงในการจัดรายการวิทยุชุมชน และสามารถกระตุ้นความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่งเสริมจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้เป็นอย่างดี เหมาะสมกับการเรียนรู้เพราะสามารถได้ค้นหา และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเอง มีการได้ฝึกปฏิบัติจริง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงในการรับรู้

ดังนั้นเนื้อหาจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุน ที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ สามารถนำไปใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้จริง การถ่ายทอดเนื้อหาต้องเข้าใจง่ายและมีความน่าสนใจ เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาต้องมีความทันสมัย เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

3.1.4 กิจกรรมการเรียนรู้

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลอง มีความคิดเห็นตรงกัน กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรู้ รับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชน ผู้จัดรายการวิทยุ มีการดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ใช้การเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้ว ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ เกิดความสุขและสนุกสนาน มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นกันเอง มีการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดไปสู่รูปแบบใหม่ ได้ฝึกปฏิบัติจริงและมีผลงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีการฝึกปฏิบัติจริงทางด้านภาษาที่ออกมาในรูปแบบของการสื่อสาร และสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมาใช้ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ และสามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัดรายการวิทยุชุมชนของตนเอง ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดกิจกรรมด้วยเช่นกัน

ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุน ที่ผู้จัดกิจกรรมต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้เรียน ช่วงวัย ความสนใจและต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายรวมถึงต้องสามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้เพื่อให้ผู้เรียนนำเนื้อหาไปปรับใช้ในการจัดการรายการวิทยุชุมชน จึงจะทำให้การจัดกิจกรรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2 เงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

จากการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยผู้วิจัยและผลจากการอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งเป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดกิจกรรมประสบผลสำเร็จและเกิดเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

3.2.1 ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนที่เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่จำกัดเฉพาะผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แต่รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทคนิค เจ้าหน้าที่ประสานงาน คณะกรรมการในสถานีวิทยุ ซึ่งบางเนื้อหาของโปรแกรมการฝึกอบรม เช่น การใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี กลุ่มผู้เรียนบางส่วนอาจไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เพราะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศหรือผู้จัดรายการวิทยุชุมชนโดยตรง บวกกับกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจะมีสำเนียงการพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เช่น เสียงเหน่อ ดังนั้นการฝึกอบรมในหัวข้อการใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี จึงต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2 ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีและประสบการณ์ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่อคติ โดยสามารถสื่อสาร หรือยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และที่สำคัญต้องมีประพจน์หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถรับรู้ถึงความมีจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในตัวผู้สอนได้จากผลงานต่างๆ ที่ผ่านมาของผู้สอน ดังนั้นถ้าผู้สอนประพฤติปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว จะส่งผลถึงความน่าเชื่อถือที่มีต่อตัวผู้เรียนด้วย

3.2.3 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาต้องมีลักษณะเฉพาะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ และมีการเรียงลำดับเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีและนำไปสู่การปฏิบัติ จนท้ายที่สุดส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรม เช่น เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม โดยเรียงลำดับตั้งแต่

วันแรกของการฝึกอบรม จนถึงวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา 8) การทำกิจกรรมเพื่อสังคมที่หมู่บ้านเด็ก 9) ศึกษาฐานสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จากตารางการฝึกอบรมจะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกของการฝึกอบรมจะเป็นการให้ความรู้ในเรื่องเนื้อหาและทฤษฎี โดยจะมีการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปด้วย และในช่วงท้ายของการฝึกอบรม จะเป็นเนื้อหาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกรอบแนวความคิดของผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งในท้ายที่สุดผู้เข้าร่วมอบรมจะได้ศึกษาจากสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทางความคิดและสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปทั้งหมด มาใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองได้

ตารางที่ 31 สรุปปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ปัจจัย	เงื่อนไข
1. ผู้เรียน ต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนให้ชัดเจน กลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายในด้านอายุ จะสามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานและการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุม มีความเคารพและให้เกียรติกันระหว่างกลุ่มผู้เดิยด้วยกันเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขึ้นภายในกลุ่ม 2. ผู้สอน ผู้สอน ต้อง เป็น ผู้ที่ มี ความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์อันยาวนาน ในเรื่องความสามารถในการจัด	1. ผู้เรียน ผู้เรียนที่เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่จำกัดเฉพาะผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แต่รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งหมดในสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทคนิค เจ้าหน้าที่ประสานงาน คณะกรรมการในสถานีวิทยุ ซึ่งบางเนื้อหาของโปรแกรมการฝึกอบรม เช่น การใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี กลุ่มผู้เรียนบางส่วนอาจไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เพราะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศหรือผู้จัดรายการวิทยุชุมชนโดยตรง บวกกับกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจะมีสำเนียงการพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ดังนั้นการฝึกอบรมในหัวข้อการใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี จึงต้อง

ปัจจัย	เงื่อนไข
รายการวิทยุ และในเรื่องจรรยาบรรณ สื่อมวลชนเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักะได้อย่างชัดเจน และสามารถยกตัวอย่างสถานการณ์ ที่ทันต่อเหตุการณ์ ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเคารพความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้เรียน โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรม ที่เป็นกันเอง สนุกสนานและยืดหยุ่น	อาศัยระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ
3.เนื้อหา	2. ด้านผู้สอน
เนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้จริงในการจัดรายการวิทยุชุมชน และสามารถกระตุ้นความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่งเสริมจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชน มีการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงในการรับรู้ ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียน สามารถนำไปใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้จริง การถ่ายทอดเนื้อหาต้องเข้าใจง่ายและมีความน่าสนใจ เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาต้องมีความทันสมัย เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน	ผู้สอนต้องมีและประสบการณ์ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่อคติ โดยสามารถสื่อสาร หรือยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และที่สำคัญต้องมีประพจน์หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถรับรู้ถึงความมีจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในตัวผู้สอนได้จากผลงานต่างๆ ที่ผ่านมาของผู้สอน ดังนั้นถ้าผู้สอนประพจน์ปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว จะส่งผลถึงความน่าเชื่อถือที่มีต่อตัวผู้เรียนด้วย
4. กิจกรรม	3. ด้านเนื้อหา
กิจกรรมต้องมีหลากหลาย ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดความสุขและสนุกสนาน มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นกันเอง มีการทำงานและการ	เนื้อหาต้องมีลักษณะเฉพาะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ และมีการเรียงลำดับเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีและนำไปสู่การปฏิบัติ จนท้ายที่สุดส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรม เช่น เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม โดยเรียงลำดับตั้งแต่วันแรกของการฝึกอบรม จนถึงวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา 8) การทำกิจกรรมเพื่อสังคมที่หมู่บ้านเด็ก 9) ศึกษาฐานสถานีวิทย์แห่งประเทศไทย และสถานีวิทย์

ปัจจัย

เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ฝึกการคิด อย่างเป็นระบบ มีการปรับเปลี่ยน แนวความคิดไปสู่รูปแบบใหม่ ได้ฝึกปฏิบัติจริงและมีผลงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีการฝึกปฏิบัติจริงทางด้านภาษาที่ออกมาใน รูปแบบของการสื่อสาร และสามารถนำ ความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมา ใช้เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ และสามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัด รายการวิทยุชุมชนของตนเองได้

เงื่อนไข

ชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จากตารางการฝึกอบรมจะ เห็นได้ว่า ในช่วงแรกของการฝึกอบรมจะเป็นการ ให้ความรู้ในเรื่องเนื้อหาและทฤษฎี โดยจะมีการฝึก ปฏิบัติควบคู่ไปด้วย และในช่วงท้ายของการ ฝึกอบรม จะเป็นเนื้อหาที่เน้นการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมและกรอบแนวความคิดของผู้เข้าร่วม อบรม ซึ่งในท้ายที่สุดผู้เข้าร่วมอบรมจะได้ศึกษาจาก สถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทางความคิดและ สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปทั้งหมด มาใช้ ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตประจำวันของ ตนเองได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
2. เพื่อทดลองใช้รูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดวิทยุชุมชน

1. ศึกษาความต้องการของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ในการจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการและความรับผิดชอบต่อสังคม

1.1 ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์รวบรวมวิถีชีวิตด้วยการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง กับงานด้านวิทยุชุมชน พร้อมอัดเทป เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา

1.2 ศึกษาความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้กับประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100 คน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ และศึกษาหาความต้องการ และประมวลเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นเพื่อสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนในขั้นตอนต่อไป

2. พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

2.1 เข้ารับการเรียนรู้ ฝึกอบรม และศึกษาดูงานในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ หลักสูตร การพัฒนาพลังและความสำเร็จของชีวิตด้วยจิตวิทยานิโอฮิวแมนนิส โดย รศ.ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล จัดโดยสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2554 และหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะบุคลากรในกิจการกระจายเสียงและ กิจการโทรทัศน์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2554 หลังจากเข้าอบรม ผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับ ในเรื่องการทำ กิจกรรมนิโอฮิวแมนนิส มาประยุกต์ใช้กับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ความรับผิดชอบสังคม สำหรับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยการนำกิจกรรมการเห็นคุณค่าในตนเอง การเดินเกาซิกิ และการทำโยคะ มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้การ จัด ฝึกอบรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้จัดรายการวิทยุชุมชน จากภายในจิตใจอย่างแท้จริง และผู้วิจัยนำความรู้ที่ได้รับในหัวข้อการส่งเสริมและพัฒนาทักษะ บุคลากรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ประกอบด้วย หลักการของวิทยุชุมชน เทคนิค และเทคโนโลยีในการจัดการวิทยุชุมชน การผลิตรายการวิทยุชุมชน การเขียนเชิงสร้างสรรค์และ การใช้ภาษาไทย กฎหมายและจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยุชุมชน มาพัฒนาในการ จัด โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในงานด้าน วิทยุชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตความรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อจัดการฝึกอบรมให้กับ ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนต่อไป

2.2 สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมจาก 3 แนวคิด ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อ การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ และการกระทำเชิงภาษา โดยบูรณาแนวคิด ดังกล่าว กับความต้องการเรียนรู้ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน และนำโปรแกรมการเรียนรู้ ที่ได้มาใช้ในการจัดฝึกอบรมให้กับกลุ่มทดลอง

2.3 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย แบบวัดความรู้ด้านความสามารถ แบบประเมินทัศนคติ แบบประเมินพฤติกรรม แบบประเมินผล งานการจัดรายการวิทยุชุมชน และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน และนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ระยะที่ 2 การทดลองโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อ เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1. ทดลองใช้โปรแกรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม กับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม จำนวน 30 คน เข้ารับการอบรมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555 และกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน เข้ารับการฝึกอบรมโปรแกรมใหม่ที่สร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 21-22 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 2 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 3 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 4 การศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมการทำงานที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 5 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน และร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม กับเยาวชนที่หมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

2. วิเคราะห์ประเมินผลการฝึกอบรม จากเครื่องมือที่สร้างขึ้น และเปรียบเทียบผลการฝึกอบรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และระหว่างก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง

ระยะที่ 3 ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ไปใช้

1. สัมภาษณ์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ใน 9 ประเด็น ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) กลุ่มผู้เรียน 3) วิทยากร 4) เนื้อหาสาระ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลา 7) แหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ 8) การประเมินผล และ 9) สภาพแวดล้อมและปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมข้อเสนอแนะ

2. ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าว มาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชน ผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาโปรแกรม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนนั้น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.1 สรุปความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.1 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความต้องการในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน คิดเป็นร้อยละ 93 โดยให้เหตุผลว่า คิดว่าเป็นประโยชน์ในการที่จะสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาการจัดรายการวิทยุชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม ตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ประกอบกับจากการที่ได้ฟังเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในเบื้องต้นและรายชื่อของวิทยากรหลัก ทำให้คิดว่าอยากเข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.2 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่าจำนวนวันที่เหมาะสมสำหรับจัดโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น ควรใช้เวลาประมาณ 8 - 14 วัน คิดเป็นร้อยละ 71 รองลงมา คือ 1 - 7 วัน คิดเป็นร้อยละ 26 และ 15 วันขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3 เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่น้อยเกินไป ทำให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชน ได้รับความรู้ เนื้อหาสาระ และได้ฝึกปฏิบัติจริง ในทักษะต่าง ๆ จากการทำกิจกรรมอย่างครบถ้วน มีเวลาในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ร่วมกัน อย่างเต็มที่ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเอง

1.3 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73 รองลงมา เป็นช่วงเดือนมีนาคม คิดเป็นร้อยละ 16 และเดือนเมษายน คิดเป็นร้อยละ 11 โดยเหตุผลที่ควรจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความ

รับผิดชอบต่อสังคมในช่วง เดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสำหรับ
เย็นสบาย อุณหภูมิไม่ร้อน และไม่ใช่อุปสรรคสำหรับการทำกิจกรรมนอกสถานที่

1.4 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่า
รูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม
สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนนั้น ควรเป็นการฝึกปฏิบัติจริง คิดเป็นร้อยละ 25
กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม คิดเป็นร้อยละ 22 การทัศนศึกษา คิดเป็นร้อยละ 15 การ
อภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 15 รองลงมาได้แก่รูปแบบอื่น ๆ คือ การฟัง
บรรยาย คิดเป็นร้อยละ 11 การสาธิต คิดเป็นร้อยละ 7 และการระดมสมอง คิดเป็นร้อยละ 5
ตามลำดับ

1.4 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความเห็นว่า
มีความต้องการเรียนรู้เรื่องจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนมากที่สุด โดยสามารถ
แบ่งเป็นด้านการเสนอข่าว ด้านการโฆษณา และด้านการแสดงความคิดเห็น ตามลำดับ
รองลงมาคือความต้องการการเรียนรู้เรื่องรูปแบบวิทยุชุมชน และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญ
ประโยชน์เพื่อสังคม ตามลำดับ

1.2 สรุปการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์
เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ได้แก่

1.2.1 โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อ
เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่พัฒนาขึ้น
มี 9 องค์ประกอบคือ วัตถุประสงค์ กลุ่มผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา
แหล่งความรู้และสื่อการสอน สภาพแวดล้อม และการประเมินผล ประกอบด้วยรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่อ
สังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

2. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อ
สังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

2.1 หลักการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ประเภทของการประกอบกิจการ
วิทยุกระจายเสียง ความหมาย ปรัชญา และบทบาทของวิทยุชุมชน

2.2 การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน ประกอบด้วย กาวางแผนการผลิตรายการ
และเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง

2.3 รูปแบบรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย รายการข่าว รายการพูดคุยหรือรายการบรรยาย รายการสัมภาษณ์ รายการสนทนา รายการสารคดี รายการนิตยสาร และรายการสเปเชียลวิทยุ

2.4 การใช้เสียงอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย การใช้เสียงผ่านสื่อวิทยุ และการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องเหมาะสมตามอักขรวิธี

2.5 ความรับผิดชอบต่องานในการเสนอข่าว

2.6 ความรับผิดชอบต่องานในการแสดงความคิดเห็น

2.7 ความรับผิดชอบต่องานในการประกาศโฆษณา

3. กิจกรรมการเรียนรู้ ที่นำกระบวนการจากการสังเกต ทฤษฎี การเรียนรู้ เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ จากกรอบแนวคิดในการวิจัย นำมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่องาน ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ และมอบหมายชิ้นงาน ให้กับผู้เรียน

3.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

3.2.1) นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) ผู้สอนนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหา และข้อเท็จจริง ในแต่ละสาระการเรียนรู้แก่ผู้เรียน อาจอยู่ในรูปแบบของการบรรยายหรือการสาธิต เป็นต้น

3.2.2) การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) ปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้เรียน หลังจากที่คุณสอนได้ให้ข้อมูลเนื้อหาสาระในขั้นตอนที่ 1 โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ได้ดังนี้

3.2.2.1) ตั้งสมมติฐาน ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน หรือข้อคำถามที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคน หลังจากได้รับความรู้จากผู้สอน

3.2.2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด ผู้เรียนปรับความคิดเลือกหาคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐาน ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ตั้งไว้ อาจจะอยู่ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่มหรือลงพื้นที่สำรวจชุมชน เพื่อหาคำตอบนั้นๆ

3.2.2.3) ตัดสินใจ ผู้เรียนตัดสินใจเลือกคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐานที่ตนเองได้ตั้งไว้ และตัดสินใจปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดด้วยตนเอง

3.2.3) การบอกข้อมูล (Avowals) ผู้สอนสรุปทบทวน เน้นย้ำข้อเท็จจริง จากข้อมูลที่คุณเรียนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว

3.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task) ตรวจสอบชิ้นงาน ที่ได้มอบหมายให้ผู้เรียนในแต่ละวัน สรุปและประเมินผล

4. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้

4.1 แหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติงานของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน และแหล่งความรู้ในชุมชน เช่น คุณบุญส่ง จันทร์ส่องรัมย์ บุคคลตัวอย่างในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเพาะปลูกสมุนไพรอบเชยโดยไม่ใช้สารเคมี

4.2 สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน วีซีดี คลิปวิดีโอ เครื่องเล่นเทป และซีดี เครื่องมืออุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และเอกสารประกอบการสอน

5. การประเมินผลการเรียนรู้

5.1 การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

5.1.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.1.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.1.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2) การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

5.2.1 แบบวัดความรู้ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.2 แบบประเมินทัศนคติ ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.2.3 แบบประเมินพฤติกรรม ด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5.3.4 แบบประเมินผลงานการจัดรายการวิทยุชุมชน เกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานของผู้เรียน คือ ความถูกต้องและความคิดสร้างสรรค์

5.3.5 แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ของประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

6. ระยะเวลาในการเรียนรู้

การจัดโปรแกรมใช้เวลา 128 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 21-22 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 2 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ. 2555

ระยะที่ 3 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 4 ศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมการทำงาน ที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชน ร่วมด้วยช่วยกัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

ระยะที่ 5 การเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดรายการวิทยุชุมชน และร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม กับเยาวชนที่หมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

นอกจากนั้นผู้วิจัยพบว่ากระบวนการเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน หรือ ETHICAL Model ประกอบด้วย 1) ประสบการณ์ (Experience) 2) การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Transform) 3) การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis) 4) การคิด (Idea) 5) การเลือกตัดสินใจ (Change) 6) การยืนยันยอมรับ (Avowal) 7) การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Learning for Change)

2. สรุปผลการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างการรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ไปทดลองใช้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ที่เป็นกลุ่มทดลอง ได้ผลการทดลอง ดังนี้

1. ภายหลังการฝึกอบรม พบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และรับผิดชอบต่อสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในทุกด้าน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2. กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และการรับผิดชอบต่อสังคม ภายหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนความรู้ของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3. กลุ่มทดลองมีทัศนคติ ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยระดับคะแนนทัศนคติของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

4. กลุ่มทดลองมีพฤติกรรม ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยระดับคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาลักษณะที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนรู้ และผลการศึกษาความคิดเห็นหลังการเรียนรู้ ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งในเรื่องความรู้ในหลักการเบื้องต้นของวิทยุชุมชน สามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้อง รู้วิธีการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ในสถานีวิทยุชุมชน สามารถใช้ภาษาไทยในการจัดรายการวิทยุได้อย่างถูกต้องตามอักขระวิธี และดำเนินการจัดรายการวิทยุชุมชน ได้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณในการเสนอข่าว เช่น มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่สอดแทรกความคิดเห็นของตนเองเข้าไปภายในข่าว ไม่เสนอข่าวที่ทำให้เกิดความแตกแยก เสียขวัญ จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น เช่น จัดรายการด้วยความสุภาพ เป็นธรรมกับทุกฝ่าย ไม่ชี้นำสื่อไปทางอคติ จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา เช่น ผลิตและเผยแพร่โฆษณาที่มีความถูกต้องเหมาะสม ไม่โอ้อวดเกินจริง สามารถเชื่อถือได้ และไม่เป็นการหลอกลวงหรือหลอกให้หลงเชื่อมมาย

3. สรุปผลปัจจัยและเงื่อนไข ของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้าง ความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปใช้

3.1 ปัจจัยของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไปใช้

3.1.1 ผู้เรียน

จากการวิเคราะห์ผู้เรียนพบว่า การที่กำหนดให้กลุ่มผู้เรียนต้องเป็น คณะกรรมการในสถานีวิทยุชุมชน หรือแนวร่วมภาคประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนำเอาประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน และปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการทำงานที่คล้ายคลึงกันมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสถานีวิทยุชุมชนด้วยกันเอง นั้น ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ นอกจากนี้การกำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมต้องมีอายุตั้งแต่ 15-60 ปีขึ้นไป ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่มมีอายุที่หลากหลาย ส่งผลให้สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นเพื่อช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน ในการอบรมมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 6 คน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขึ้นภายในกลุ่ม

ดังนั้นผู้เรียนจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนในการจัดโปรแกรม ที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความเหมาะสมทั้งจำนวนผู้เรียนและประสบการณ์ของผู้เรียน

3.1.2 ผู้สอน

จากการวิเคราะห์ผู้เรียนพบว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุ และจรรยาบรรณสื่อมวลชนเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน และสามารถยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเคารพความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด ทั้งยังสร้างบรรยากาศการทำกิจกรรมได้อย่างเป็นกันเอง สนุกสนานและยืดหยุ่น

ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนในการจัดกิจกรรม เนื่องจากเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับบทบาทและลักษณะของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้และหาวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้นั้น นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์แล้ว ผู้สอนต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน โดยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้เรียน เคารพ และยอมรับคุณค่าให้เกียรติในประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งจะช่วยให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน

3.1.3 เนื้อหา

จากการวิเคราะห์ผู้เรียนพบว่า เนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้จริงในการจัดรายการวิทยุชุมชน และสามารถกระตุ้นความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่งเสริมจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้เป็นอย่างดี เหมาะสมกับการเรียนรู้ เพราะทำให้ผู้เรียนได้ค้นหา และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเอง และการได้ฝึกปฏิบัติจริงทำให้เกิดประสบการณ์ตรงในการรับรู้

ดังนั้นเนื้อหาจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ สามารถนำไปใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้จริง นอกจากนี้ การถ่ายทอดเนื้อหาต้องเข้าใจง่ายและน่าสนใจ เพื่อ

เป็นการสร้างความประทับใจให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เนื้อหาต้องมีความทันสมัย เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

3.1.4 กิจกรรมการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ผู้เรียนพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุ มีการดำเนินการตามขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ใช้การเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้วผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ เกิดความสุขและความสนุกสนาน มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นกันเอง มีการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ได้ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดไปสู่รูปแบบใหม่ ได้ฝึกปฏิบัติจริง และมีผลงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีการฝึกปฏิบัติจริงทางด้านภาษาที่ออกมาในรูปแบบของการสื่อสาร และสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมาใช้นำมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ และสามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัดรายการวิทยุชุมชนของตนเอง ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดกิจกรรมด้วยเช่นกัน

ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนที่ผู้จัดกิจกรรมต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้เรียน ช่วงวัย ความสนใจ และต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย รวมทั้งต้องสามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้เพื่อให้ผู้เรียนนำเนื้อหาไปปรับใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชน จึงจะทำให้การจัดกิจกรรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2 เจเนอ์ไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

3.2.1 ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนที่เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่จำกัดเฉพาะผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แต่รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทคนิค เจ้าหน้าที่ประสานงาน คณะกรรมการในสถานีวิทยุ ซึ่งบางเนื้อหาของโปรแกรมการฝึกอบรม เช่น การใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี กลุ่มผู้เรียนบางส่วนอาจไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เพราะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศหรือผู้จัดรายการวิทยุชุมชนโดยตรง บวกกับกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัด

กาญจนบุรี ซึ่งจะมีสำเนียงการพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ดังนั้นการฝึกอบรมในหัวข้อการใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี จึงต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2 ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีและประสบการณ์ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่อคติ โดยสามารถสื่อสาร หรือยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และที่สำคัญต้องมีประพจน์หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถรับรู้ถึงความมีจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในตัวผู้สอนได้จากผลงานต่างๆ ที่ผ่านมาของผู้สอน ดังนั้นถ้าผู้สอนประพฤติปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว จะส่งผลถึงความน่าเชื่อถือที่มีต่อตัวผู้เรียนด้วย

3.2.3 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาต้องมีลักษณะเฉพาะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ และมีการเรียงลำดับเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีและนำไปสู่การปฏิบัติ จนท้ายที่สุดส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรม เช่น เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม โดยเรียงลำดับตั้งแต่วันแรกของการฝึกอบรม จนถึงวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา 8) การทำกิจกรรมเพื่อสังคมที่หมู่บ้านเด็ก 9) ศึกษาฐานงานสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จากตารางการฝึกอบรมจะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกของการฝึกอบรมจะเป็นการให้ความรู้ในเรื่องเนื้อหาและทฤษฎี โดยจะมีการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปด้วย และในช่วงท้ายของการฝึกอบรม จะเป็นเนื้อหาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกรอบแนวความคิดของผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งในท้ายที่สุดผู้เข้าร่วมอบรมจะได้ศึกษาจากสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทางความคิดและสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปทั้งหมด มาใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองได้

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปราย 3 ประเด็น คือ

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
2. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
3. ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.1 ผลการศึกษาข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

1.1.1 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความต้องการในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยให้เหตุผลของความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมว่า คิดว่าเป็นประโยชน์ในการที่จะสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาการจัดรายการวิทยุชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม ตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ประกอบกับจากการที่ได้ฟังเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในเบื้องต้น และรายชื่อของวิทยากรหลัก ทำให้คิดว่าอยากเข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Knowles (1980) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่จะสามารถเรียนรู้ได้ดีเมื่อผู้ใหญมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตของผู้ใหญ่เอง และสอดคล้องกับ Kidd (1973) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เกี่ยวข้องกับงาน ความเป็นอยู่ บทบาทและการกิจของบุคคลนั้น ลักษณะของกิจกรรมที่เหมาะสมสนองตอบความต้องการของผู้ใหญ่จะกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เกิดความต้องการหรือสนใจที่จะเรียนรู้

1.1.2 ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชนมีความต้องการในเรื่องจำนวนวันสำหรับจัดโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ควรใช้เวลาประมาณ 8 - 14 วัน (ร้อยละ 51.67) รองลงมา คือ 1 - 7 วัน (ร้อยละ 60) และ 15 วันขึ้นไป (ร้อยละ 3.33) เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่น้อยเกินไป ทำให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านวิทยุชุมชน ได้รับความรู้ เนื้อหาสาระ และได้ฝึกปฏิบัติจริง ในทักษะต่างๆ จากการทำกิจกรรมอย่างครบถ้วน มีเวลาในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ร่วมกันอย่างเต็มที่ระหว่าง

ผู้เรียนด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Matin (1990) กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่ยั่งยืนและถาวร ควรต้องใช้เวลาการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสิ้น ไม่น่าต่ำกว่า 100 ชั่วโมง

1.1.3 ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.33 รองลงมาเป็น ช่วงเดือนมีนาคม คิดเป็นร้อยละ 16.67 และเดือนเมษายน คิดเป็นร้อยละ 15 โดยเหตุผลที่ควรจัด กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจาก เดือน กุมภาพันธ์เป็นช่วงเวลาที่อากาศเย็นสบาย อุณหภูมิไม่ร้อน และไม่ใช่อุปสรรคสำหรับการทำ กิจกรรมนอกสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Sisco (1991) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ ผ่อนคลาย เป็นกันเอง และช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสะดวกของผู้เรียนเป็นหลัก จะสามารถสร้างความมั่นใจและความสนใจให้ผู้เรียนในการร่วมทำกิจกรรม

1.1.4 ในส่วนของรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ควรเป็นการฝึก ปฏิบัติจริง และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม (ร้อยละ 21.67) การทัศนศึกษา (ร้อยละ 20) การอภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น (ร้อยละ 13.33) รองลงมาได้แก่รูปแบบอื่น ๆ คือ การฟัง บรรยาย (ร้อยละ 11.67) การสาธิต (ร้อยละ 8.33) การระดมสมอง (ร้อยละ 3.33) ตามลำดับ ซึ่ง สอดคล้องกับศรีเมือง เจริญศิริ (2552) กล่าวว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชน มีความ ต้องการและสนใจในเรื่องวิทยุชุมชนหลายด้าน ดังนั้นจึงควรจัดทำหลักสูตรวิทยุชุมชนเพื่อจัด อบรมให้กับบุคลากรหรือผู้สนใจ ซึ่งอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสร้างกิจกรรมที่ทำให้สถานี วิทยุชุมชนต่างๆ มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกัน การศึกษาทัศนศึกษา คูงานวิทยุชุมชนที่ต่าง ๆ หรือการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับ Boyle (1981) กล่าวว่า การ เปลี่ยนแปลงเชิงบุคคลทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน ควรประกอบไปด้วย กิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น การฝึกปฏิบัติจริง การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมุติ การระดมสมอง จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ และทักษะ หลัง การเรียนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Caffarella (1994) ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การ ฟังการบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง ฯลฯ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มาก ขึ้น และกิจกรรมต่างๆนี้ยังทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย ได้รับฟัง ความคิดและมองเห็นทางเลือกที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา และพัฒนา เจตคติ และกิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติจะช่วยเสริมสร้างทักษะให้แก่ผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น และ สอดคล้องกับอาชัญญา รัตนอุบล (2541) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือ

ปฏิบัติด้วยตนเอง และได้มีโอกาสฝึกทำซ้ำๆ จะทำให้เกิดเป็นทักษะและความชำนาญของตนเองขึ้นมาได้

1.1.5 โดยมีความต้องการเรียนรู้เรื่องจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนมากที่สุด โดยสามารถแบ่งเป็น ด้านการเสนอข่าว ด้านการโฆษณา และด้านการแสดงความคิดเห็น ตามลำดับ รองลงมาคือความต้องการการเรียนรู้ เรื่องรูปแบบวิทยุชุมชน และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสุรัตน์ ทองหรี (2548) ทำการสำรวจความต้องการการพัฒนาความรู้และทักษะการจัดรายการวิทยุของนักจัดรายการวิทยุชุมชนมหาวิทยาลัยรังสิต พบว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาความรู้และทักษะนักจัดรายการวิทยุชุมชนในเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการ ความรู้เกี่ยวกับการสอบใบผู้ประกาศความรู้เกี่ยวกับประเภทและรูปแบบรายการวิทยุ ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน และความรู้เกี่ยวกับการเขียนสคริป ตามลำดับ และสอดคล้องกับ และสอดคล้องกับสุภา เลียวกาชะสุวรรณ (2547) ซึ่งกล่าวว่า เพื่อให้การทำงานของสื่อข่าววิทยุมีการปฏิบัติในแนวทางที่สอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนผู้รับฟังข่าวสาร องค์กรจะต้องกำหนดนโยบายที่เป็นการสร้างเสริมจิตสำนึกให้กับบุคคลอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการปฏิบัติโดยใช้หลักจริยธรรมในหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพ คือ การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในแนวทางการทำงานที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมแก่ผู้สื่อข่าววิทยุ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และสอดคล้องกับปกรณ์ ดุลบุตร (2552) ซึ่งกล่าวว่า ผู้สื่อข่าววิทยุมีความสนใจในเรื่องหลักความรับผิดชอบต่อสังคม องค์กรควรจัดให้มีการให้ความรู้ มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับบุคลากรก่อนที่จะทำงาน หรือมีการจัดสัมมนาให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชน

1.2 สรุปการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ได้แก่

1.2.1 องค์ประกอบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยยึดหลักการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Ingalls (1973) ที่กล่าวว่า กระบวนการในการจัดกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาให้ผู้เรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ให้เป็นไปตามที่ผู้เรียน ชุมชน หรือองค์กรพึงประสงค์ ซึ่งในที่นี้พฤติกรรมดังกล่าว หมายถึงความรับผิดชอบต่อสังคม การกำหนดเนื้อหาวิชาจะเฉพาะเจาะจง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงและยั่งยืน การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้จะเน้นการมี

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนโดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง การจัดลำดับเนื้อหา และการผสมผสานเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงและการปฏิบัติงานได้ การประเมินความก้าวหน้าและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยประเมินผลการเรียนรู้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้จริงตามที่ต้องการ โดยมีองค์ประกอบดังนี้ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา แหล่งความรู้สื่อการสอน สภาพแวดล้อม และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ มนัสวสน์ โกวิทยา (2551) พบว่าการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบดังนี้ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา แหล่งความรู้สื่อการสอน สภาพแวดล้อม และการประเมินผลการเรียนรู้ และสอดคล้องกับชาลินี เอี่ยมศรี (2549) พบว่าการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลมีองค์ประกอบดังนี้ มีองค์ประกอบดังนี้ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา แหล่งความรู้สื่อการสอน สภาพแวดล้อม และการประเมินผลการเรียนรู้

1.2.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดการการวิเทศชุมชน ผู้วิจัยบูรณาการ 3 แนวคิด ได้แก่ การเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยน มโนทัศน์ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ ผสมกับโปรแกรมการเรียนรู้ที่ได้จากการทดลอง พบว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดการการวิเทศชุมชน ประกอบด้วย

1.2.2.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน (Pre-task) เป็นการชี้แจง วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ และมอบหมายชิ้นงาน ให้กับผู้เรียน

1.2.2.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน (During-task) ประกอบด้วย

(1) นำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) การที่ผู้สอนนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหา และข้อเท็จจริง ในแต่ละสาระการเรียนรู้แก่ผู้เรียน อาจอยู่ในรูปแบบของการบรรยายหรือการสาธิต เป็นต้น

(2) การเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) การคาดหวังปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้เรียน อาจเป็นทัศนคติหรือพฤติกรรมที่จะเกิดเปลี่ยนแปลงขึ้น หลังจากที่ได้รับข้อมูลเนื้อหาสาระในขั้นตอนที่ 1 โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ การตั้งสมมติฐาน คือการให้ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน หรือข้อคำถามที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคน หลังจากได้รับความรู้จากผู้สอน การปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด คือ การให้ผู้เรียนปรับความคิดเลือกหาคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐาน ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ตั้งไว้ อาจจะ

อยู่ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่มหรือลงพื้นที่สำรวจชุมชน เพื่อหาคำตอบนั้นๆ การตัดสินใจ คือ การที่ผู้เรียนตัดสินใจเลือกคำตอบ ในข้อคำถามหรือสมมติฐานที่ตนเองได้ตั้งไว้ และตัดสินใจปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดด้วยตนเอง

(3) การตอบย้าข้อมูล (Avowals) การที่ผู้สอนและผู้เรียน สรุปรบทเรียน เน้นย้ำข้อเท็จจริง จากข้อมูล que ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือก เพื่อยืนยันให้ผู้เรียนเกิดความ มั่นใจอีกครั้งหนึ่ง

1.2.2.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน (Post-task) การตรวจสอบชิ้นงานที่ได้ มอบหมายให้ผู้เรียนในแต่ละวัน สรุปและประเมินผล

จากขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น ทำให้สอดคล้องกับ Mezirow (1991) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็น กระบวนการที่บุคคลปรับเปลี่ยนกรอบความคิดที่เคยยึดถือมา (เช่น นิสัย สิ่งที่บุคคลยึดถือ) ไปเป็น มโนทัศน์ใหม่ที่มีความครอบคลุมกว่าเดิม เปิดกว้าง มีความชัดเจน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ความรู้สึกนึกคิดได้ เป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากการวิพากษ์อดีต ที่ก่อให้เกิดความเชื่อขึ้นมาใหม่ และ ความคิด ความเชื่อนี้ได้รับการยอมรับว่าเหมาะสม จะสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ต่อไป และสอดคล้องกับซิดชงค์ นันทนาเณร (2549) กล่าวว่า กระบวนการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เป็น กระบวนการที่บุคคลปรับโลกทัศน์ของตน ในกระบวนการนี้บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงเป็น ขั้นตอน 3 ขั้นตอนที่สำคัญคือ 1. ตระหนักว่าสมมติฐานและแนวคิดต่างๆ มีผลต่อการคิดอย่างไร และทำไม สมมติฐานเหล่านี้จึงมีผลต่อกระบวนการคิด ความเข้าใจและความรู้สึกของตนและต่อสิ่ง ต่างๆ รอบตัว 2. บุคคลเริ่มปรับเปลี่ยนกรอบความคิด ลักษณะนิสัย ที่จะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ ที่ มีความครอบคลุมและชัดเจน และเป็นมโนทัศน์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆ ด้าน 3. บุคคล ปฏิบัติหรือทำการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ โดยใช้ความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ หรือใช้มโน ทัศน์ใหม่นี้เป็นแนวทางการปฏิบัติ และHabermas (1981) กล่าวว่า หลักการสื่อสารที่ีระหว่าง ผู้เรียนและผู้สอน เป็นเหมือนการเริ่มต้นปูพรมแห่งความสนใจให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เริ่ม ประสบการณ์ใหม่ในการเรียนรู้ที่เหมาะสม เหมือนเป็น Grounding Descriptive Statement ใน การจะสร้างองค์ความรู้ให้ผู้เรียน ด้วยการชี้ให้เห็นถึงสิ่งจำเป็นหรือสิ่งสนใจต่าง ๆ ใกล้ตัวของทุก คนเป็นประการสำคัญ เป็นกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้าง Meaning Perspective ให้กับ ผู้เรียนผู้ใหญ่ อย่างเป็นเหตุและผลและมีลำดับขั้นตอน และการให้คนสื่อสารคุยกันและแสดง พฤติกรรมการสื่อสารแบบ 2 ทางด้วยกัน จะทำให้เกิดการเข้าใจปัญหาและการตอบสนองตามสิ่ง เร้าต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน จนสามารถนำมาสร้างองค์ความรู้ ใหม่ ๆ ได้จากการร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน จนเกิดเป็น New Interpretation ใน

ความคิดของคนแต่ละคน ซึ่งท้ายที่สุดจะสามารถพัฒนาจนเกิดเป็นองค์ความรู้แบบ Transformative Theory ได้ Habermas (1981) ยังกล่าวอีกว่าการนำกระบวนการนำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง (Constatives) การมีปฏิริยาตอบรับจากผู้รับสาร (Regulative) และการตอกย้ำข้อมูล (Avowals) มาเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เป็นการเรียนรู้ที่สร้างให้ผู้เรียน สามารถปรับเปลี่ยนกรอบความคิดได้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีอิสระทางความคิด และตัดสินใจในการแสวงหาความรู้เลือกคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนทั้งในด้านทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งจะส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าความรับผิดชอบต่อสังคมเมื่อปฏิบัติได้จนปลูกฝังให้ลึกกลงไปในจิตใจแล้วจะกลายสำนึกที่ดีที่อยู่ภายในก็จะสามารถกลายเป็นพฤติกรรมที่ยั่งยืนได้ (สุพจน์ แก้วทราย, 2546) สอดคล้องกับ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539) กล่าวว่า การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในวัยผู้ใหญ่ นั้น ควรพัฒนาจิตใจโดยตรง คือ พัฒนาความรู้ ความคิด อารมณ์ ทัศนคติ บุคลิกภาพต่างๆ และการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด ของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดผลต่อพฤติกรรมมากกว่าจะไปพัฒนาพฤติกรรมโดยตรง

1.2.3 การจากทดลองใช้โปรแกรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัย พบว่าองค์ประกอบการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย

1.2.3.1 ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์ในการเรียนรู้ของแต่ละคนมีความแตกต่างกันออกไป อาจเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม และการหล่อหลอมจากสังคม ซึ่งผู้เรียนสามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้เกิดแนวคิดใหม่หรือเป็นแนวทางการปฏิบัติในอนาคต ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน ซึ่งสอดคล้องกับ ชิดชงค์ ส.นันทนาเนตร (2551) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ว่าเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งประสบการณ์ของบุคคลเป็นเนื้อหาสำคัญที่จะนำไปสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์และกระบวนการเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นได้จากบรรยากาศการเรียนรู้หรือสภาพแวดล้อมของกลุ่ม จากกระบวนการกลุ่ม ผู้อำนวยการการเรียนรู้หรือผู้ดำเนินการกลุ่มมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนหรือสมาชิกกลุ่มมองย้อนอดีตและให้ความหมายหรือแปลความหมายประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีตของบุคคล ตามกรอบความเชื่อหรือการให้ความหมายในประสบการณ์เดิมนั้น มีความสมเหตุสมผลหรือเหมาะสมหรือไม่ สอดคล้องกับ Rogers (1996) ที่อธิบายว่า ประสบการณ์ทั้งหมดของบุคคลเป็นสิ่งที่บุคคลจะรู้เฉพาะตนเองเท่านั้น และประสบการณ์ของบุคคลนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา มนุษย์อยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงที่มีตนเองเป็นศูนย์กลาง เป็นประสบการณ์ที่อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายนอกและสิ่งเร้า

ภายในตัวบุคคล และให้ความสำคัญต่อความสามารถในการสื่อสารประสบการณ์เฉพาะตนให้กับผู้อื่นสามารถรับรู้ และเข้าใจได้ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าใจตนเองของบุคคล สอดคล้องกับ Cooperrider (2003) ได้นำเสนอรูปแบบทางเลือกในการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและองค์กร โดยใช้กระบวนการในการสืบสวนทางบวก ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยาเชิงบวกและการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่เรียกว่า กระบวนการสืบสวนด้านบวก (Appreciative Inquiry) เพื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง พบว่า การให้ผู้เรียนได้เล่าถึงสถานการณ์ หรือประสบการณ์ของตนเองในการเรียนรู้ (Discovery) ถือเป็นหัวใจของกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้และสอดคล้องกับ Knowles (1972) ที่ว่าองค์ประกอบที่สำคัญมากในด้านการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือการมีประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของผู้ใหญ่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใหญ่นำเอาคุณค่าเหล่านี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้

1.2.3.2 การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Transformation) การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ทั้งหมดของบุคคลซึ่งให้หลุดพ้นจากความเชื่อและค่านิยมเก่าๆ ที่มีผลต่อชีวิตและการปฏิบัติงาน ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน การวิพากษ์อดีตเป็นกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ การวิพากษ์อย่างมีเหตุผลหรือการสะท้อนความคิดอย่างใคร่ครวญ เป็นการวิเคราะห์โดยใช้เหตุผลต่างๆ มาประกอบ กิจกรรมการวิพากษ์อย่างมีเหตุผลเป็นการตั้งคำถามที่ทำให้บุคคลตระหนักได้ว่า ความรู้และประสบการณ์ ที่เคยใช้อยู่เดิมไม่สามารถใช้ได้หรือปฏิบัติได้อีกต่อไป การใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง การเสนอความเห็นการวิพากษ์วิจารณ์อดีต การจินตนาการ และผลของการตีความหรือแปลความหมายที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มจากความสงสัยใคร่รู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความคิดความเชื่อหรือองค์ความรู้ที่ยึดถือกันอยู่ และใช้ความพยายามในการค้นหาคำตอบ โดยอาศัยเหตุผลและข้อมูลอ้างอิง การวิพากษ์สมมติฐาน ความเชื่อที่เคยยึดถือหรือเนื้อหาความรู้ที่เคยใช้ปรับปรุงการปฏิบัติและการวิพากษ์ตนเอง โดยพิจารณาในเชิงจิตวิทยาที่ทำให้บุคคลมีมุมมองต่อโลกรอบๆ ตัวเรา เป็นการกระทำที่อยู่บนฐานการตัดสินใจซึ่งเป็นผลจากการวิพากษ์วิจารณ์อดีต เริ่มต้นด้วยการกำหนดปัญหาและจบลงที่การปฏิบัติ หลักใหญ่ของกระบวนการ คือ การพินิจวิเคราะห์ การเสนอความเห็น การวิพากษ์วิจารณ์อดีต การจินตนาการ และผลของการตีความหรือแปลความหมายที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ในระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมายหรือในกรณีของการวิพากษ์วิจารณ์อดีตเพื่อทำความเข้าใจและการพิจารณา นำไปสู่การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์หรือแนวความคิดของบุคคล ซึ่งต้องใช้ความทรงจำในการตีความหรือแปลความหมายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การทำให้เกิดความถูกต้องสมเหตุสมผลกับสิ่งเรียนรู้ที่ผ่านมาหรือการเข้าสู่ดุลยพินิจในความเชื่อของเรา เมื่อใดที่เรามีเหตุผลให้เกิดความสงสัยในสิ่งที่มายืนยันความจริง ความ

ถูกต้อง หรือความจริงแท้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพรอบตัวเราการติดต่อกันในสังคมและโลก ส่วนตัวของเราเช่น ความรู้สึก ความตั้งใจ เราต้องแก้ประเด็นต่างๆ ก่อนที่เราจะเรียนรู้ต่อไป สอดคล้องกับ Knowles; Cole and Presswood (1994) ที่กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดเป็นการใช้กระบวนการพินิจพิเคราะห์ ตั้งคำถามย้อนหลังกลับมายังสถานที่เป็นอยู่อย่างครอบคลุมทุกด้าน แยกให้เห็นปัญหาที่เป็นเหตุผลในการปฏิบัติขณะนั้น ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่เหมาะสม และ Colloen (1996) ที่เห็นว่า การปรับเปลี่ยนแนวความคิดเป็นปฏิริยาของสมองที่สะท้อนความคิดสิ่งที่บุคคลนั้นคำนึงถึงอย่างใคร่ครวญ ละเอียดถี่ถ้วนเพื่อถ่ายโอนความรู้สึกต่าง ๆ ของตนเองก่อนที่จะสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการพูด การเขียน หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมา

1.2.3.3 การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis) การที่ผู้เรียนเกิดสมมติฐาน หรือข้อคำถาม ต่างๆในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานของสื่อมวลชน ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และพยายามจะหาคำตอบในสมมติฐานนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ Mezirow 1991 กล่าวว่า กระบวนการที่บุคคลเริ่มตระหนักว่าเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้แล้วมีผลต่อวิถีคิด วิธีการรับรู้ ความเข้าใจในความรู้สึกของเราต่อโลกรอบๆตัวอย่างไร แล้วทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อรู้สึกเช่นนั้นได้แล้ว คนจะเริ่มพัฒนาสมมติฐานใหม่ขึ้น เพื่อให้ตนเองเกิดมโนทัศน์ใหม่ที่เปิดกว้าง ชัดเจน มีความเป็นไปได้ และสามารถหล่อหลอมเข้ากับประสบการณ์เก่า จากนั้นบุคคลจะสามารถตัดสินใจ หรือปฏิบัติตามมโนทัศน์ใหม่ได้

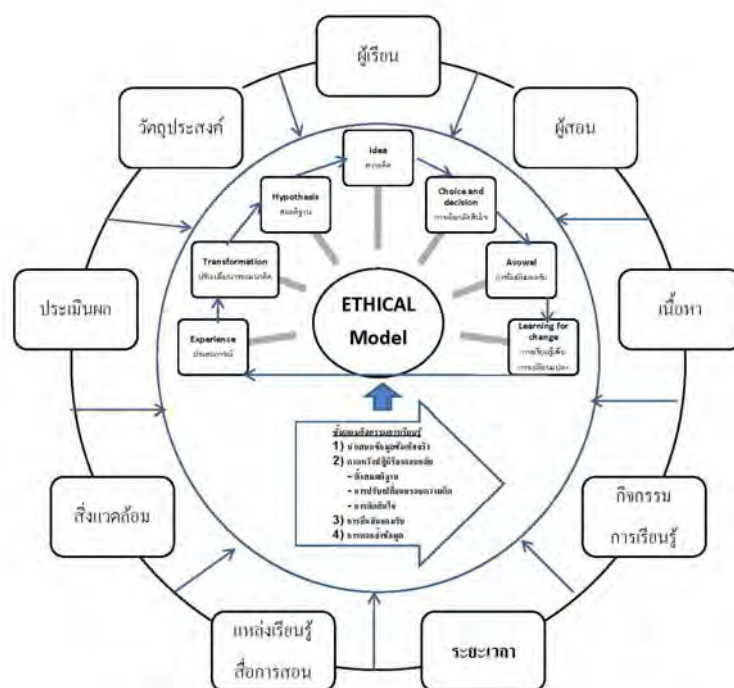
1.2.3.4 ความคิด (Idea) ในขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้การคิดหาคำตอบของผู้เรียน จากคำถามหรือสมมติฐานต่างๆ ที่มีในข้างต้น ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อหาข้อสรุปในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ซึ่งสอดคล้อง Brookfield, 1987 กล่าวว่า การคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์นั้น จะเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลตระหนักถึงสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลัง ความเชื่อหรือพฤติกรรมของตนเอง หมายความว่า สามารถอธิบายความชอบธรรมของแนวคิดและการปฏิบัติของตนเองได้ และที่สำคัญบุคคลพยายามที่จะประเมินเหตุผลที่ไปสนับสนุนความชอบธรรมนั้น และสอดคล้องกับ Roger, 1977 กล่าวว่า บุคคลที่สามารถปฏิบัติบทบาทตามศักยภาพของตนอย่างสมบูรณ์ว่าเป็นบุคคลที่มี Ideal Personality หรือบุคลิกภาพอุดมคติ ถือเป็นเป้าหมายหรือทิศทางของการพัฒนาคน ในทางกลับกัน บุคคลที่มีความบกพร่องในการปรับตนเอง (Maladjusted Person) จะมีบุคลิกภาพตรงข้ามและเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาในบุคคล

1.2.3.5 การเลือกตัดสินใจ (Choice/Change) การตัดสินใจเลือกที่จะคิดหรือปฏิบัติในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หลังจากผ่านประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด การตั้งคำถามหรือสมมติฐาน และการคิดเพื่อหาข้อสรุปมาแล้ว ดังนั้นผู้เรียนต้องเลือกที่จะตัดสินใจด้วยตัวเอง ให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชน หรือยึดหลักความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปราศจากการบังคับ หรือการชี้นำทางความคิด จากบุคคลอื่น เพื่อให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อตัวเองและส่วนรวม ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต และการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Leonore Langsdorf (อ้างถึงใน ชิดชงค์ สันันทานเตร 2549) กล่าวว่า การพัฒนาความสามารถในการประเมินเหตุผลทั้งที่ชัดเจนและที่ซ่อนเร้น เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรยอมรับสิ่งใด หรือเราควรจะทำอะไรต่อไป การตัดสินใจนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ดี โดยไม่มีการถูกบังคับ การเลืงทาง หรือการกำหนดกรอบความคิด

1.2.3.6 การยืนยันยอมรับ (Avowal/Acknowledgement) การที่ผู้เรียนคิดและตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆผ่านกระบวนการมาเป็นลำดับขั้นตอนในข้างต้น โดยยึดหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชนและความรับผิดชอบต่อสังคม จนในที่สุดเกิดการยืนยัน และยอมรับมาเป็นวิธีหรือแนวทางปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ Krathwohl และ Bloom อ้างถึงในสุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี 2547 กล่าวว่า ในการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจนเกิดความสนใจในสิ่งเร้าก็จะเกิดความยินยอม หรือเต็มใจที่จะตอบสนอง และสร้างความพึงพอใจในการตอบรับสิ่งนั้นๆ

1.2.3.7 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Learning for Change) ในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ทุกขั้นตอนที่กล่าวมาจะพบว่าจุดเริ่มต้นจะเริ่มที่ผู้เรียนเป็นหลัก และในทุกขั้นตอนต้องอาศัยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นที่ประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนจากภายใน การตั้งสมมติฐาน การคิด การตัดสินใจ และการยืนยันยอมรับ ล้วนมาจากตัวผู้เรียนทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อจบขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้คือ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Rogers 1993 กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เป็นการริเริ่มจากตนเอง จะเป็นการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ตัวผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และสอดคล้องกับ Pfeiffer and Jones(1983) กล่าวว่า เมื่อผู้เรียนได้ข้อสรุปหรือองค์ความรู้ใหม่ จะนำสิ่งที่ได้รับนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสร้างเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับตนเองต่อไป

โปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบและขั้นตอนการเรียนรู้ สามารถเขียนเป็นรูปภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 9 โปรแกรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

ภาพที่ 9 โปรแกรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

2. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ไปทดลองใช้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลอง ได้ผลการทดลอง ดังนี้

2.1 ภายหลังการฝึกอบรม พบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และรับผิดชอบต่อสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในทุกด้าน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2.2 กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ภายหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนความรู้ของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรม สูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2.3 กลุ่มทดลองมีทัศนคติในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคม ภายหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .05 โดยระดับคะแนนทัศนคติของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2.4 กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยระดับคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาสิ่งที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนรู้ และผลการศึกษาความคิดเห็นหลังการเรียนรู้ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งในเรื่องความรู้ในหลักการเบื้องต้นของวิทยุชุมชน สามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้อง รู้วิธีการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆในสถานีวิทยุชุมชน สามารถใช้ภาษาไทยในการจัดรายการวิทยุได้อย่างถูกต้องตามอักขระวิธี และดำเนินการจัดรายการวิทยุชุมชน ได้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณในการเสนอข่าว เช่น มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่สอดแทรกความคิดเห็นของตนเองเข้าไปภายในข่าว ไม่เสนอข่าวที่ทำให้เกิดความแตกแยก เสียขวัญ จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น เช่น จัดรายการด้วยความสุภาพ เป็นธรรมกับทุกฝ่าย ไม่ชี้นำสื่อไปทางอคติ จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา เช่น ผลิตและเผยแพร่โฆษณาที่มีความถูกต้องเหมาะสม ไม่โอ้อวดเกินจริง สามารถเชื่อถือได้ และไม่เป็นการหลอกลวงหรือหลอกให้หลงเชื่อมกมาย สอดคล้องกับ สุรัตน์ ทองหรี (2548) ผู้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา นักจัดรายการวิทยุชุมชนมหาวิทยาลัยรังสิต ซึ่งพบว่า หลังจากการฝึกอบรมพบว่า กลุ่มผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีความรู้และทักษะการจัดรายการวิทยุเพิ่มมากขึ้นก่อนการฝึกอบรม , สอดคล้องกับ ณัฐกิจ สินธุย์ (2547) ซึ่งศึกษาผลการใช้บทเรียนวีดิทัศน์เพื่อการฝึกอบรมนักจัดรายการวิทยุ เรื่อง อุปกรณ์สำหรับการจัดรายการวิทยุอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่า หลังการทดลอง ผู้เข้าร่วมอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม, สอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล (2543) ที่ถือว่าการเรียนรู้ที่สำคัญ คือการเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการสร้างเจตคติ การปรับพฤติกรรมได้ นอกจากนี้ การให้ผู้เรียนได้เล่าประสบการณ์และอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Knowles (1978) ที่เห็นว่าประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นวิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ ก็คือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป สอดคล้องกับ อุ๋นตา นพคุณ (2546) กล่าวว่า กิจกรรมทางการศึกษาและประสบการณ์

ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น “การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องตอบสนองความต้องการและปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้ ” ฉะนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้จัดรายการวิทยุชุมชนนี้ โดยมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเป็นผู้สอน ผู้เรียน สถานที่ เวลา หลักสูตร และการประเมินผล ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ใหญ่

การวัดและการประเมินผลโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้จัดรายการวิทยุชุมชนในครั้งนี้ เป็นการสร้างการวัดและประเมินแบบคู่ขนาน เพื่อให้ได้ผลที่เที่ยงตรงและมีความน่าเชื่อถือสูง โดยผู้วิจัยได้ทำการวัดและประเมินผลในส่วนของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วยแบบทดสอบความรู้เรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม แบบวัดทัศนคติเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม แบบวัดทักษะการปฏิบัติงานเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม แบบประเมินผลโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ซึ่งจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ และวิทยากร เห็นตรงกันว่า มีความครอบคลุมประเด็นที่ต้องการเรียนรู้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของผู้วิจัยดังกล่าว มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรมทั้งหมด นอกจากนี้กระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ยังได้นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิแขนงต่าง ๆ เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้อง สอดคล้อง เหมาะสม ดังนั้น จึงทำให้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนของผู้วิจัยได้รับการยอมรับในประสิทธิผลของการตอบวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่ และสามารถนำไปใช้ได้จริง

3. ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

จากการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยผู้วิจัยและผลจาก

การอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งเป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จ และเกิดเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยของการนำโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไปใช้

3.1.1 ผู้เรียน

จำนวนผู้เรียนที่มีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป การที่กำหนดให้กลุ่มผู้เรียนต้องเป็นคณะกรรมการในสถานีวิทยุทธศาสตร์ หรือแนวร่วมภาคประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีวิทยุทธศาสตร์ เพื่อนำเอาประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน และปัญหาอุปสรรคที่พบในการทำงานที่คล้ายคลึงกัน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสถานีวิทยุทธศาสตร์ด้วยกันเอง ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งการกำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมต้องมีอายุตั้งแต่ 15-60 ปี ขึ้นไป ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่มมีอายุที่หลากหลาย สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการอบรมมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 6 คนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขึ้นภายในกลุ่มสอดคล้องกับ ชาญ สวัสดิ์สาตี (2539) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนการจัดโปรแกรมการคัดเลือกผู้เรียนที่มีประสบการณ์การทำงาน การเข้ารับการอบรมทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แตกต่างกันตามประสบการณ์ของการทำงาน จำนวนการเข้ารับการอบรมที่แตกต่างกันทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้อง รวมทั้งการกำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่มมีอายุที่ใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยในการอบรมมีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จนได้ข้อสรุปเกิดความรู้ใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของชนินทร์ สุขเจริญ (2551) ที่กล่าวว่า ความกระตือรือร้น ความสนใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้อง จัดผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องมีการทดลองปฏิบัติ และการทำกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ ดังนั้นจำนวนผู้เรียนจึงไม่ควรมากเกินไป เพื่อให้ผู้เรียน มีโอกาสทดลองหรือฝึกปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ Mitchell (1993) ที่กล่าวว่า รูปแบบของกิจกรรมมีผลต่อจำนวนผู้เรียน หากเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการฝึกปฏิบัติ ก็ควรจะมีผู้เรียนจำนวนไม่มาก เพื่อสามารถฝึกปฏิบัติได้ทุกคน สอดคล้องกับ Burnard (1996) ที่กล่าวว่า การมีประสบการณ์อย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะมั่นใจว่ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นความสำคัญอยู่ที่การบูรณาการประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิม โดยผ่านกระบวนการคิดทบทวน ซึ่งอาจเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยลำพัง หรือเกิดขึ้นโดยกระบวนการกลุ่มจาก

การอภิปราย และลักษณะของกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ได้เรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบต่าง ๆ

3.1.2 ผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์อันยาวนาน ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุ และในเรื่องจรรยาบรรณสื่อมวลชนเป็นอย่างดี ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะได้อย่างชัดเจน และสามารถยกตัวอย่างสถานการณ์ ที่ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเคารพความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้เรียน มีกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง สนุกสนาน และยืดหยุ่น ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ขึ้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทและลักษณะของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้และหาวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์แล้ว ผู้สอนต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน โดยต้องสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีกับกลุ่มผู้เรียน เคารพและยอมรับคุณค่าให้เกียรติในประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับนฤมล ดันธสุรเศรษฐ์ (2533) กล่าวว่า ผู้สอนและผู้เรียนจะวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้สอนเป็นผู้คอยให้การชี้แนะและเป็นแหล่งวิทยาการให้กับผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้นั้น ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในกระบวนการคิดไตร่ตรองและเนื้อหาของความพึงพอใจในชีวิตเป็นอย่างดี เพื่อที่จะถ่ายทอดให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่และนำไปใช้ได้อย่างมีความมั่นใจ ซึ่งสอดคล้องกับทิสนา แคมมณี (2540) ที่กล่าวว่า การที่ผู้สอนดำเนินตามขั้นตอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและในขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะที่เด่นที่ขาดไม่ได้เลยของวิธีการนั้น ซึ่งในตัวอย่างที่พบในวิธีการสอน เช่น การสาธิต การอภิปราย การบรรยาย การแสดงละคร กรณีตัวอย่าง เกม สถานการณ์จำลอง โดยที่ผู้สอนที่เลือกมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีส่วนสำคัญ โดยมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีความเคารพในตัวของผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพงษ์ธร ดันดิฤทธิศักดิ์และคณะ (2552) ซึ่งพบว่า การเตรียมผู้สอนต้องมีการกระบวนการให้ผู้สอนเข้าใจความเชื่อพื้นฐานของตนเอง และมีประสบการณ์ตรงกับเครื่องมือหรือกิจกรรมที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาวะในปัจจุบันขณะของผู้เรียน

3.1.3 เนื้อหา

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นตรงกันว่า เนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้จริงในการจัดรายการวิทยุชุมชน และสามารถกระตุ้นความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่งเสริมจรรยาบรรณในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้เป็นอย่างดี เหมาะสมกับการเรียนรู้ เพราะผู้เรียนได้ค้นหา และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเอง มีการได้ฝึกปฏิบัติจริง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงในการรับรู้ โดยที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ สามารถนำไปใช้ในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้จริง การถ่ายทอดเนื้อหาต้องเข้าใจง่ายและมีความน่าสนใจ เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาต้องมีความทันสมัย เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน สอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล (2551) ที่กล่าวว่าเนื้อหาความรู้ที่ใช้ในการฝึกอบรมควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นจริงของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นชีวิตการทำงานหรือชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับ Boyle (1981) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ก็คือการได้รับแบบแผนทางด้านพฤติกรรมใหม่ทางประสบการณ์ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้ รวมไปถึง วิธีคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติด้วย

3.1.4 กิจกรรมการเรียนรู้

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นตรงกันว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุ มีการดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ใช้การเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้ว ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ เกิดความสุขและสนุกสนาน มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นกันเอง มีการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดไปสู่รูปแบบใหม่ ได้ฝึกปฏิบัติจริง และมีผลงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีการฝึกปฏิบัติจริงทางด้านภาษาที่ออกมาในรูปแบบของการสื่อสาร และสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมาใช้เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับและสามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัดรายการวิทยุชุมชนของตนเอง ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดกิจกรรมด้วยกัน สอดคล้องกับ Long & Crookes. (1993) กล่าวว่า กิจกรรมการสอนที่มุ่งเน้นงานปฏิบัติจะเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสาร โดยแต่ละงานปฏิบัติจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน โดยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ควรจะเป็นกิจกรรมที่จัดประสบการณ์และทักษะชีวิตให้ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน สร้างบรรยากาศและความหลากหลายในการเรียนรู้ ส่งเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เน้นการอภิปรายกลุ่ม และภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาที่ผู้เรียนเข้าใจง่าย จัดกิจกรรมให้มีลักษณะยืดหยุ่นตรงกับความต้องการของผู้เรียนและเน้นด้านการนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้ร่วมกับเนื้อหาวิชาเรียนเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับอาชญา รัตนอุบล (2541) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สัมผัสด้วยตนเอง และได้มีโอกาสฝึกทำซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญของตนเอง

3.2 เงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

จากการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน และผลจากการอภิปรายกลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งเป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดกิจกรรมประสบผลสำเร็จ และเกิดเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

3.2.1. ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนที่เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่จำกัดเฉพาะผู้จัดรายการวิทยุชุมชน แต่รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทคนิค เจ้าหน้าที่ประสานงาน คณะกรรมการในสถานีวิทยุ ซึ่งบางเนื้อหาของโปรแกรมการฝึกอบรม เช่น การใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี กลุ่มผู้เรียนบางส่วนอาจไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เพราะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศหรือผู้จัดรายการวิทยุชุมชนโดยตรง บวกกับกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจะมีสำเนียงการพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ดังนั้นการฝึกอบรมในหัวข้อการใช้เสียงอย่างถูกต้องตามอักขรวิธี จึงต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับสายสุรี จุติกุล (2537) กล่าวว่าไว้ว่า เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมควรเป็นเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธที่เกี่ยวกับสภาพชีวิตจริง หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน และ ประชิด เขยกิจวงศ์ (2541) ที่กล่าวว่าทุกคนเรียนได้ดีที่สุดเมื่อบทเรียนนั้นสนองความต้องการของตนมากที่สุด และต้อง

เป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายเพื่อที่จะนำไปพัฒนาตนเองได้จึงทำให้การจัดโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.2 ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีและประสบการณ์ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่อคติ โดยสามารถสื่อสาร หรือยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และที่สำคัญต้องมีประพจน์หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถรับรู้ถึงความมีจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในตัวผู้สอนได้จากผลงานต่างๆ ที่ผ่านมาของผู้สอน ดังนั้นถ้าผู้สอนประพจน์ปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว จะส่งผลถึงความน่าเชื่อถือที่มีต่อตัวผู้เรียนด้วย สอดคล้องกับชาญ สวัสดิ์สาลี (2539) ที่ว่าผู้สอนต้องมีความรอบรู้ มีประสบการณ์ในเนื้อหาที่จะถ่ายทอดได้อย่างดี และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเนื้อหา สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง และสอดคล้องกับ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2546) กล่าวว่า หากต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะใดลักษณะหนึ่ง นอกจากการปลูกฝังที่ดีแล้ว ผู้สอนควรมีพฤติกรรมดังกล่าวในตัวเองด้วย และต้องแสดงออกมาให้ผู้เรียนได้เห็นเป็นแบบอย่าง

3.2.3 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาต้องมีลักษณะเฉพาะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ และมีการเรียงลำดับเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีและนำไปสู่การปฏิบัติ จนท้ายที่สุดส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรม เช่น เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม โดยเรียงลำดับตั้งแต่วันแรกของการฝึกอบรม จนถึงวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ประกอบด้วย 1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชนวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น และ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา 8) การทำกิจกรรมเพื่อสังคมที่หมู่บ้านเด็ก 9) ศึกษาฐานสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จากตารางการฝึกอบรมจะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกของการฝึกอบรมจะเป็นการให้ความรู้ในเรื่องเนื้อหาและทฤษฎี โดยจะมีการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปด้วย และในช่วงท้ายของการฝึกอบรม จะเป็นเนื้อหาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกรอบแนวความคิดของผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งในท้ายที่สุดผู้เข้าร่วมอบรมจะได้ศึกษาจากสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทางความคิดและสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปทั้งหมด มาใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองได้

ข้อเสนอแนะของการนำโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ดังนี้

1. การนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ควรคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งในด้านของ ระยะเวลาที่จัดโปรแกรม ช่วงเวลาในการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมที่ใช้ และ เนื้อหาความรู้
2. ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ผู้จัดควรคำนึงถึงการเลือกวิทยากรหรือผู้สอน โดยต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เข้าร่วมอบรม มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง และมีประสบการณ์ในสายงานวิทยุกระจายเสียง หรืองานด้านสื่อสารมวลชนเป็นอย่างดี มีจิตวิทยาในการถ่ายทอดความรู้ เข้าใจธรรมชาติของผู้เข้าร่วมอบรม รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยสามารถหาข้อสรุปหรือแนวคิดที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาติดตามผลรูปแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน กับกลุ่มตัวอย่างต่อไปอีก เพื่อจะได้รู้ถึงผลลัพธ์และความยั่งยืนของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
2. ควรนำรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานที่พัฒนาขึ้น ไปจัดให้กับกลุ่มสื่อมวลชนอื่น ๆ เช่น นักหนังสือพิมพ์ นักข่าวโทรทัศน์ และเคเบิลทีวี เป็นต้น
3. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน กับกลุ่มวิทยุชุมชนในภูมิภาคอื่นๆ เพื่อให้เหมาะกับ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความต้องการในชุมชน และวิถีการดำรงชีวิต เพื่อนำไปพิจารณาจัดรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้เหมาะสมกับแต่ละภูมิภาคของสถานีวิทยุชุมชน โดยอาจจะต้องปรับรูปแบบโปรแกรมการเรียนรู้และเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับบริบทในท้องถิ่นนั้น ๆ ต่อไป
4. ควรทำการศึกษาเพื่อติดตามผลการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องานในรูปแบบอื่นๆ เช่น การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) หรือการศึกษาระบวนการพัฒนาความรับผิดชอบต่องานในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

5. ควรมีการวิจัยโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้จัดรายการวิทยุชุมชนให้กว้างขวางออกไปในทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการปรับกิจกรรมเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเพศ วัย และลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การศาสนา,กรม 2552. เอกสารประกอบการอบรม ในโครงการนักรักรายการเยาวชนสืบสานศาสน
ศิลปวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2552 ณ โรงแรม บี พี แกรนด์ทาวเวอร์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. (อัคราณา)
- กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน. 2543. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ
ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.)
- กาญจนา แก้วเทพ. 2541. การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์: แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย.
 กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2543. สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
เอ็ดิสันเพรส โปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2546. คู่มือวิทยุชุมชน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaibja.org/index.asp>
[10 กรกฎาคม 2546].
- กาญจนา แก้วเทพ. 2549. วิทยุชุมชน : คลื่นหนุนการสร้างพลังให้ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. 2545. จากครูเป็นศูนย์กลางสู่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : ตลาด เก่ง ดี และมี
 ความสุข. ใน วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (บรรณาธิการ). การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับ
การปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไกรยุทธ ธีรดาสินันท์. 2536. จริยธรรมในแวด วงธุรกิจไทยและความรับผิดชอบต่อสังคม .
จุฬาลงกรณ์วารสาร 5,18 (มกราคม-มีนาคม): 26-78
- คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. คู่มือ
ประกอบการอบรม โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://soctech.sut.ac.th/it/cr1/node/7>. [30 กรกฎาคม 2552].
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.nesdb.go.th](http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139)
/Default.aspx?tabid=139 [5 มีนาคม 2552].
- คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . 2553. แนวทางการสร้างสรรค์สันติภาพแก่สื่อและ
สังคมไทย. จดหมายเปิดผนึก 21 พฤษภาคม 2553.

- คณะผู้วิจัยเรื่องการปฏิรูปสื่อ. 2547. รายงานการวิจัย บทสังเคราะห์การปฏิรูปสื่อ โครงการ
การปฏิรูปสื่อ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คม สัมพันธ์รักษ์. 2548. การศึกษาความเป็นมาและการบริหารจัดการของสถานีวิทยุทธชนใน
จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
คลังปัญญาไทย. วันการศึกษานอกโรงเรียน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php> [6 มีนาคม 2553].
- เกลิน เฟรเซอร์ และ โซเนีย เรสเตอร์โพ เอสตราดา. 2005. คู่มือวิทยุชุมชน. แปลโดย จุมพล รอดคำดี.
Unesco Asia and Pacific Regional Bureau for Education.
- จุมพล รอดคำดี. 2548. คู่มือวิทยุชุมชน. กรุงเทพฯ: องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม
แห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก).
- ชนินทร สุขเจริญ. 2551. การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง
วัฒนธรรมสำนึกเกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ สำหรับเยาวชนที่อาศัยอยู่บนเกาะบริเวณอ่าว
ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต , สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยณรงค์ กิตินารธินทราณี . 2553. คลื่นนี้ไม่มีสี (แถมไม่มีเส้น) . กรุงเทพมหานครออนไลน์
(2 เมษายน 2553). แหล่งที่มา : <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/lifestyle/lifestyle.html>
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2542. เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพครู หน่วยที่ 7-15.
พิมพ์ครั้งที่ 101. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ. 2544. การศึกษาผู้ใหญ่ : ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ. ภาควิชาอาชีวศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาคริต สุดสายเนตร และคณะ . 2547. การใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมประชาชน จังหวัด
มหาสารคาม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชาญ สวัสดิ์สาตี. 2539. คู่มือนักฝึกอบรมมืออาชีพ : การจัดดำเนินการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ.
กรุงเทพฯ : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.
- ชาลิณี เอี่ยมศรี. 2549. การพัฒนารูปแบบการศึกษานอก ระบบ โรงเรียนเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมี
วิจารณญาณและทักษะการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข
ระดับตำบล . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต , ภาควิชาการศึกษา
นอกระบบ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาลิสา มากแผ่นทอง. 2544. วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี : กิจกรรมสื่อภาคประชาชน. วารสาร รัฐมิถิแล 22 (มกราคม-ธันวาคม 2544) : 9-19.
- ชาลิสา มากแผ่นทอง. 2547. การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชน จ. ปัตตานี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชิดขงศ์ ส. นันทนาเนตร. 2542. การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบและการเรียนรู้ในศตวรรษ ที่ 21. ใน สัมมนา วิชาการเนื่องในโอกาสครบ 30 ปี การก่อตั้งคณะศึกษาศาสตร์ และงาน เกียรติยศอายุราชการผู้ช่วยศาสตราจารย์กิติ พชรวิชัย 3 กันยายน 2542 เอกสารประกอบการ สัมมนา เรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 . คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชิดขงศ์ ส. นันทนาเนตร. 2549. ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร.กรุงเทพฯ.
- ชูสิทธิ์ ชันตยานุกุลกิจ. 2544. การศึกษารูปแบบการจัดรายการวิทยุชุมชนของสถานีวิทยุ กระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เชียรศรี วิวิธศิริ. จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. 2534. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษา ผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ณรงค์ สมพงษ์. 2543. สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐกิจ สินธุย์. 2547. ผลการใช้บทเรียนวีดิทัศน์เพื่อการฝึกอบรมนักจัดรายการวิทยุ เรื่อง อุปกรณ์ สำหรับการจัดรายการวิทยุอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร บัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐพร บุร ภักดิ์. 2550. บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาภายหลังการปฏิรูปสื่อ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร บัณฑิต , สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐวัฒน์ พรวงษ์หุ่. 2552. การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการวิทยุชุมชนใน ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร บัณฑิต , สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีป อภิสิทธิ์. 2522. การศึกษานอกระบบโรงเรียน . กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- ทศนา แคมมณี. 2540. การวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาวินี สุพุทธิกุล. 2550. ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้
จากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมแบบพึ่งพาของผู้ป่วยติดยาเสพติดของศูนย์
บำบัดยาเสพติดในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ,
 สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ดันธสุเรศธรรม. 2533. แหล่งวิทยาการในชุมชน. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนา
และการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1, หน้า 1 – 43. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
- สุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
- นวลน้อย ธรรมเสถียร และคณะ. 2544. คณะผู้จัดทำหนังสือ 60 ปี บีบีซี แผนภาษาไทย. กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- นิศา ชูโต. 2536. การประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เพม โปรดักชั่นส์.
- บริษัท คอนเนกชั่นส์ เวิลด์ไวด์ จำกัด. 2551. จรรยาบรรณของวิชาชีพสื่อมวลชน [ออนไลน์] .
 แหล่งที่มา www.connections.co.th/csrroundtableseries/paper/4/2.php [30 กันยายน 2553].
- บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545. การพัฒนาเครื่องมือ
สำหรับการประเมินการศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี. 2552. วิทยุชุมชน: ไปให้ถึงพันธกิจการปฏิรูปสื่อเพื่อการปฏิรูป
สังคมและการเมือง [ออนไลน์]. ประชาไท. แหล่งที่มา: [http://prachatai.com/](http://prachatai.com/Journal)
[Journal](http://prachatai.com/Journal) [8 กันยายน 2553].
- ปกรณ์ ดุจดนตรี. 2552. ความรับผิดชอบต่อสังคมในการนำเสนอข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์
รายวันในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการบริหารและนโยบาย
 สวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปฐม นิคมานนท์. 2528. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทิพย์อักษร.
- ประคอง วรรณสูตร. 2542. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชาชาติธุรกิจ. 2551. 28 มกราคม 2551 หน้า 39-40.
- ประกาศนิตยสาร . 2542. การวิเคราะห์การจัดการการรายการวิทยุชุมชน สร้างสรรค์จินตนิมิต
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสพสุข บุญเดช. 2552. สื่อและประชาธิปไตยในวิกฤต: บทบาทและความรับผิดชอบของสื่อ
[ออนไลน์]. สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. แหล่งที่มา: [http://www.tja.](http://www.tja.or.th/index.php)
[or.th/index.php](http://www.tja.or.th/index.php)

ประชาสัมพันธ์, กรม. 2553. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.prd.go.th/media/radiothai.asp>. [30 กันยายน 2553].

บุญนุษ ขอสว่างรัตน์. 2551. การมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงโดยการส่งข้อความสั้นผ่านรายการเล่าข่าวทางโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้จัดการรายสัปดาห์. (28 มกราคม 2551) :A1, A2, A15.

พงษ์ธร ดันติฤทธิศักดิ์, ชลลดา ทองทวี, จิรัชกาล พงศ์ภักดิ์, สรยุทธ รัตนพจนารถ, ชีระพล เต็มอุดม, ภาณุมาศ จิรภัทร์ และศวิตา อยู่ประเสริฐ. 2552. การวิจัยเชิงปฏิบัติจิตปัญญาศึกษา:กรณีศึกษาสองชั้นเรียน. รายงานการวิจัยชุดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการจิตปัญญาศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

พนา ทองมีอาคม. 2548. สถานการณ์วิทยุชุมชนในปัจจุบัน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

pioneer.netserv.chula.ac.th/~tpana/currntcomrdio.doc

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.onec.go.th/Act/acteng/01/0101-i-510331.pdf>. [20 สิงหาคม 2551].

พัชร วิจิตรไพศาล. 2548. การพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมแบบเน้นงานปฏิบัติ. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และคณะ. 2549. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “การพัฒนา CSR ในกระบวนการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจ ระยะที่ 1: การศึกษาคุณลักษณะ องค์ประกอบและเครื่องมือสำหรับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พิศิษฐ์ ขวาลาวัช. 2542. ปฏิรูปสื่อมวลชนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม และผลคัดค้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีอิสระตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนาइनพรีนติ้ง.

พิมพ์พรณ อินทรพิมล. 2548. วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพบุลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์. 2548. การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของเปาโลแฟร์ และแพทริก จี บอยเออส์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มดิชน. 2551. 1 กุมภาพันธ์ 2551 หน้า 15.

มานิตย์ สิทธิชัย . 2540. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาศาสตร

อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

มูลนิธิไชนีริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ . 2551. รายงานการศึกษาข้อมูล

พื้นฐานวิद्यชุมชนภาคประชาชน โดย เครือข่ายวิद्यชุมชนภาคตะวันตก , เครือข่ายวิद्य

ชุมชนภาคใต้, เครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคเหนือ , มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.)

สมาพันธ์วิद्यชุมชนภาคตะวันออก, สมาพันธ์วิद्यชุมชนคนอีสาน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.boell-southeastasia.org/web/19-339.html>

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :

สุวีริยาสาส์น .

ล้วน สายยศ. 2543. เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก.

ลักขณา คล้ายแก้ว. 2546. วิद्यชุมชนในประเทศไทยระหว่างปี 2541-2545 : กรณีศึกษาเปรียบเทียบ

สถานีวิद्यชุมชนของ 4 องค์กร. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์ 8 (2) : พฤษภาคม-กรกฎาคม,

หน้า 14-35.

ลัดดาวัลย์ อารัมพร. 2547. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการพูด

ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ลีลาวดี วัชรโรบล. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิद्यชุมชน : กรณีศึกษาวิद्यชุมชน

คนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วรรัตน์ อภินันท์กุล. 2549. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ. ใน เอกสารประกอบการสอน

วิชา 2711675. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์. (อค์ดำเนินา)

วรรัตน์ อภินันท์กุล. 2551. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. ใน วร

รัตน์ อภินันท์กุล, บรรณาธิการ.แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนา สุวรรณไตรย์ และประยูร บุญใช้. 2549. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของ

นักศึกษาลัทธิศรัทธาธรรมบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี). งานวิจัย ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา

พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.

วัลลภา จันทร์เพ็ญ. 2544. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่าง

อุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา. วิทยานิพนธ์ปริญญา

- คุชฎิบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง.กรมวิชาการ . 2544. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศึกษาธิการ ,กระทรวง.กรมวิชาการ . 2546. การจัดทำสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้
ภาษาต่างประเทศตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา.
- สมคิด อิศระวัฒน์. 2543. การสอนผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย.
- สมควร กวียะ. 2539. การสื่อสารมวลชน : บทบาทหน้าที่ เสรีภาพและความรับผิดชอบ. กรุงเทพฯ :
ดอกหญ้า.
- สมควร เจริญสุข. 2539. พฤติกรรม的开รับสารและความพึงพอใจจากรายการเกมโชว์ทาง
โทรทัศน์ ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัย,
ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. 2552. สื่อและประชาธิปไตยในวิกฤต: บทบาท
และความรับผิดชอบของสื่อ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tja.or.th>. [30 ธันวาคม
2553].
- สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย . บนรอยต่อของการปฏิรูปสื่อ . หนังสือประจำปี 2544 .
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สรสิริ วรธรรม. 2548. การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ชุมชน : กรณีศึกษาวิทยุ
ชุมชนในเขตภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎิบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สร้อยรัต สมศรีรัตน์. 2548. การบริหารสถานีวิทยุชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- สฤษดิ์รุ่ง ปิ่นสงคราม. 2549. ความคิดเห็นของประชาชนผู้รับฟังรายการวิทยุชุมชนต่อประโยชน์ที่
ได้รับจากการฟังรายการวิทยุ : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชนร่วมใจพัฒนาอำเภอเมืองจังหวัด
ยะลา. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สาริพันธุ์ สุภวรรณ. 2545. การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดการเรียนรู้
แบบร่วมกัน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎิบัณฑิต
ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สายสุรี จุติกุล. 2537. ความรักความอบอุ่นในครอบครัว : การพัฒนาครอบครัว: กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค . 2534. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบท ในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา อัครพานิช. 2546. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต ภาค วิชา มัธยมศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรพงษ์ พลนิกรกิจ, เสกสรร พรหมพิทักษ์, นิภากร กำจรเมฆกุล . 2545. แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ : โครงการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. 2553. บทบาทและความรับผิดชอบของสื่อท่ามกลางกระแส การเรียกร้องประชาธิปไตย [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://thainews.prd.go.th> [28 มีนาคม 2553].
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี . 2545. พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). (จุลสาร)
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2551. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานกฤษฎมนตรี. 2550. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- สุนทร สุนันท์ชัย. 2529. การศึกษานอกโรงเรียน : เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ การพิมพ์.
- สุนทร สุนันท์ชัย. 2544. การเรียนการสอนนอกระบบ. เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุพจน์ ทราชแก้ว.ทราชแก้ว.2546. จิตสำนึกสาธารณะ การก่อรูปและกระบวนการเสริมสร้าง. วารสารเพชรบุรีวิทยาลัย 4(มกราคม – มิถุนายน) : 45 -47.
- สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี. 2547. ปัจจัยและผลกระทบต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยา การศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุภา เลียวกาชะสุวรรณ. 2547. ความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้สื่อข่าววิทยุกรรมระชาสัมพันธ์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สาขาการบริหารและนโยบาย
สวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมาลี สังข์ศรี. 2539. การศึกษานอกโรงเรียน : การขยายโอกาสทางการศึกษา โดยประยุกต์ใช้วิธี
การศึกษาทางไกล. นนทบุรี : 9119 เทคนิคพรินต์.
- สุมาลี สังข์ศรี. 2545. รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตาม
แนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สุรกุล เจนอบรม. 2531. เรื่อนำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรกุล เจนอบรม.. 2541. วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ :
นิชนแอตเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2544. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ด้านสุขภาพการพิมพ์
- สุรัตน์ ทองหรี. 2548. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานักจัดการวิทยุชุมชน มหาวิทยาลัยรังสิต.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. 2550. ผลการใช้สถานการณ์จำลองผสานกับเทคนิคประเมินผลจากสภาพจริง
เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหารธุรกิจ สาขาการวัดผลการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาชญญา รัตนอุบล. 254 1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพฯ :
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2542. เงื่อนไขการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และแนวทางการสอนผู้ใหญ่.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2544. การเรียนรู้และการพัฒนาของผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอก
โรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2550. การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2551. นวัตกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- อารดา เทศคุณธรรม . 2547. ความตระหนักของผู้สื่อข่าวต่อจริยธรรมวิชาชีพหนังสือพิมพ์ไทย.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม เขยกิจวงศ์. 2523. ความรู้เกี่ยวกับงานการศึกษาออกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : บรรณากิจ.
- อุดม เขยกิจวงศ์. 2541. ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุ้นดา นพคุณ. 2523. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.
- อุ้นดา นพคุณ. 2528. แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน
เรื่องคิดเป็น. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- อุ้นดา นพคุณ. 2546. กรอบแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอก
ระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- อุไรวรรณ อินทยารัตน์. 2541. ผลของการสอนวิธีบทบาทสมมติ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มี
ต่อพฤติกรรมจริยธรรม ของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
 มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาษาอังกฤษ

- Abidin, Z.; & Mohamad J. B. 1997. A Task-Based Approach to Project Work. *The English Teacher*. An International Journal. 2(2): 12-19.
- Alheit, P. 1998. On a contradictory way to the 'Learning Society': A critical approach. Studies in the Education of Adults, 66-82.
- Bandura, A. 1977. Social learning theory. Morristown, N.J.: General Learning Press.
- Bernard, M. 1996. You can do it! Teachers guide to boosting student motivation, self esteem and school achievement. (2nd Ed.). Australia: Australian Scholarships Group.
- Berrigan, F.J. 1981. Community communications: The role of community media in development. Paris: Unesco Press.
- Boone, E.J. 1992. Developing programs in adult education. Prospect Heights: Waveland Press.
- Boyd, R. D. 1989. Facilitating personal transformations in small groups, Part 1. Small group behaviour, 20:4, pp.459-474.
- Boyle, P.G. 1981. Planning better programs. New York : Mc Graw-Hill.

- Brookfield, S.D. 1986. Understanding and Facilitating Adult Learning. San Francisco: Jossey-Bass.
- Brookfield, S.D. 1995. Adult Learning: An Overview. San Francisco : Jossey – Bass.
- Brumfit, C. 1984. Communicative Methodology in Language Teaching : the role of fluency and accuracy. New York : Cambridge University Press.
- Bubbiel & Ruth. 1982. Adolescent Development. New York, McGraw-Hill Book Company
- Caffarella, R.S. 1994. Planning Programs for Adult Learners. San Francisco : Jossey- Bass.
- Caffarella, R.S. 2002. Planning Programs for Adult Learners. San Francisco : Jossey – Bass Publishers.
- Carless, D. 2002. Implementing Task-based Learning with Young Learners. *ELT Journal*, 56 (4) : 389-396.
- Carter, T.J. 2002. The Importance of Talk to Midcareer Women's Development: A Collaborative Inquiry. Journal of Business Communication. [Online Article] Available from: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=chh&AN=6492886&site>. [22 August 2007].
- Castetter, W.B. 1976. The Personnel Function in Education Administration. New York: MacMillan.
- Clark, M. C. 1991. In S. B. Merriam & R. S. Cafarella (Eds.), Learning in adulthood. San Francisco: Jossey-Bass.
- Clark, M. C. 1993. Transformational learning, In S.B. Merriam (Ed.), An update on adult learning theory (p. 50) San Francisco: Jossey-Bass.
- Cohen, E. G. 2004. Pockets of excellence: Implications for organizational change. In E. Cohen, C. Brody & M. Sapon-Shevin (Eds.), Teaching cooperative learning: The challenge for teacher education (pp. 195-202). Albany, NY: Suny Press.
- Cooperrider, D. L., Whitney, D., & Stavros, J. M. 2003. Appreciative inquiry handbook. Bedford Heights, OH: Lakeshore Publishers.
- Cranton, P. 1994. Understanding and Promoting Transformative Learning: A Guide for Educators of Adults. San Francisco: Jossey-Bass.
- Daloz, L. 1986. Effective Teaching and Mentoring: Realizing the Transformational Power of Adult Learning Experiences. San Francisco: Jossey-Bass.
- David, M.J.R.. 1993. The Community Broadcasting Environment in Asia. Mahaweli

- Community Radio : A Sri Lankan Experiment in Broadcasting and Development.
Victor T. Valbuena, editor. Singapore : Asian Mass Communication Research and
Information Centre (AMIC).
- Davies, P. 2000. Success in English Teaching. Oxford : Oxford University Press.
- Day, G. 2006. Community and everyday life. London: Routledge.
- Dennison, Bill and Kirk, Roger 1990. Do, Review, Learn, Apply: A Simple Guide to
Experiential Learning. Oxford: Blackwell.
- Dorsey. 1985. Volunteers in Law Enforcement : Changing times New Approaches. National
Institute of justice research : United State.
- Doughty, C. & Pica, T. 1986. Information Gap Tasks : Do They Facilitate Second Language
Acquisition?. TESOL Quarterly. 20 (2) : 305-325.
- Driscoll, M.M. 1999. The Application of Adult Education Principles in the Development of a
Manual for Practitioners Creating Web-Based Training Programs. Doctoral Dissertation.
Teachers College, Columbia University.
- Eby, K.L. 2006. Perspective transformation: Process identification, phases and facilitators in
Christian higher education in Russia [Dissertation Abstract Online]. Illinois: Trinity
Evangelical Divinity School, 2006. Available from: <http://proxy.car.chula.ac.th/cgi->
[5 August 2007]
- Ellis, R. 2003. Task-based Language Learning and Teaching. New York : Oxford University
Press.
- Erikson, E.H. 1968. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton.
- Fotos, S. & Ellis, R. 1991. Communicating about Grammar : A Task-Based Approach. TESOL
Quarterly. 25 (4) : 605-629.
- Fraser, C. & Restrepo, E.S. 2001. Community Radio Hand. Paris: UNESCO.
- Freire, P. 1970. Pedagogy of the Oppressed. New York: Herder & Herder
- Freire, P. 1973. Society in transition: Education for critical consciousness. London:
Sheed and Ward.
- FHI. 2002. Behavior Change – A Summary of Four Major Theories. Family Health
International [Online]. Available from: [http://www.nursing-informatics.com/
N4111/change_theories.html](http://www.nursing-informatics.com/N4111/change_theories.html)

- Garlach, J.M. 1994. Is this Collaboration. Collaboration Learning: Underlying Process and Effective Techniques 59 (fall) : 5-13: Jossey-Bass Publishers.
- Gerlach, V.S. and Ely, D.P. 1971. Teaching and Media: A systematic approach. New Jersey: Prentice-Hall.
- Good, C.V. 1973. Dictionary of Education. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Gravett, S. 2004. Teaching and learning : establishing communities of inquiry and interpretation. In Gravett, S. & Geyser, H. (eds) 2004. Teaching and learning in higher education. Pretoria: van Schaik. 22 – 31.
- Habermas, J. 1976. Communication and the Evolution of Society. London : Heinemann.
- Habermas, J. 1984. The theory of communicative action. Volume I: Reason and the rationalization of society and Volume II: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason. Boston: Beacon Press (O.V. 1981).
- Habermas, J. 1987. The Theory of Communicative Action. (Vol. 1) Boston : Beacon.
- Habermas, J. 1972. Toward a Rethinking of Society: Student Protest, Science, and Politics. Translated by Jeremy J. Shapiro Heinemann: London 1972.
- Hiemstra, R. 1991. Aspects of effective learning environments, In R. Hiemstra (ed.) Creating environments for effective adult learning. San Francisco: Jossey-Bass [Online]. Available from: <http://www-distance.syr.edu/leindex.html>. [6 august 2009].
- Hudson, H.E. 1977. The Role of Radio in the Canadian North. Journal of Communication. 27,4 (Fall) 130-39
- Kegan, R. 1994. In Over Our Heads: the Mental Demands of Modern Life. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kidd, J.R. 1973. How adults learn. New York: Association Press.
- King, K. P. 2005. Bringing transformative learning to life: Understandings its meanings and opportunities for learners and educators. Malabar , FL : Krieger.
- Knowles, J.G, A.L.Cole, and Presswood, C.S. 1994. Through preservice teachers' eyes. New York : Macmillan.
- Knowles, M. 1972. The adult learner : A neglected species. 2nd ed. Houston : Book Division.
- Knowles, M.1975. Self-directed Learning: guide for learners and teacher. Chicago : Forreth Publishing Company.

- Knowles, M. 1980. The Modern Practice of Adult Education. New York: Association Press.
- Knox, A. B. 1986. Helping adults learn: A guide to planning, implementing, and conducting programs. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kolb, D. A. (with J. Osland and I. Rubin). 1995a. Organizational Behavior: An Experiential Approach to Human Behavior in Organizations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Lafin, M. 1989. Hard questions about local radio stations. *Agricultural Information Development Bulletin*. 11 (4) : 6-7.
- Lee, P. and Caffarella, R. 1994. Methods and techniques for engaging learners in experiential learning activities. In Jackson, L. and Caffarella, R., (eds.) Experiential learning: A new approach. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Lefrancois, G. R. 1994. Psychology for Teaching. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Littlewood, W. 1981. Communicative Language Teaching : an introduction. New York: Cambridge University Press.
- Long, M.H. & Crookes, G. 1992. Three Approaches to Task-based Syllabus Design. TESOL Quarterly. 26 (1) : 27-47.
- MacKeracher, D. 2004. Making sense of adult learning. (2nd ed.).Canada:University of Toronto Press Incorporated.
- Martin, R. A. 1990. Empowering adults: A new agenda for agriculture. A model for research collaboration in the North Central Region. Ames: Iowa State University. อ้างถึงใน มนัสวสน์ โกวิทยา. การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- Massachusetts: University of Massachusetts Amhert. 2004. Availaable from:
<http://proxy.car.chula.ac.th> [6 august 2007].
- McQuail, D. 2005. McQuail's Mass communication theory. London: Sage Publication
- Merrill, M.L. 2006. Finding personal power through literacy: Latina women's transformative Learning experiences in two family literacy programs. [Dissertation Abstract Online]. Oregon: Oregon State University, 2006. Available from: <http://proxy.car.chula.ac.th/cgi->
[6 August 2007].

- Merriam, S. B. (Ed.). 2001. The new update on adult learning theory. New directions for adult and continuing education. 89. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J.D. 1991. Transformative dimension of adult learning. Sanfranciso: Jossey Bass, Inc.
- Mezirow, J.D. 1997. Transformative Learning: Theory to practive. New Directions for Adult and Continuing Education. (n.p.),74, 5-12.
- Mezirow, J.D. 2000. Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress. San Francisco: Jossey Bass.
- Mezirow, J.D. et al., 1990. Fostering Critical Reflection in Adulthood: A Guide to Transformative and Emencipatory Learning. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mitchell, M. 1993. Situational interest: Its multifaceted structure in the secondary school mathematics classroom. Journal of Educational Psychology, 85, 424-436.
- Mitchell, K D. 2000. Knowledge management: the next big thing. Public Manager, 29 (2), 57-60.
- Murphy, J. 2003. Task-based Learning : The Interaction between Tasks and Learners. ELT Journal. 57 (4) : 352-360.
- Nunan, D. 1995. Designing Tasks for the Communicative Classroom. Cambridge : Cambridge University Press.
- Pfeiffer, W. and Jones, J.E. 1983. Experiential learning cycles. UK.
- Philip Kotler and Nancy Lee. 2005. Corporate social responsibility : Doing the most good for your company and your cause. Hoboken, N.J. : Wiley.
- Prabhu, N.S. 1979. The Procedural Syllabus. In Communicative Syllabus Design and Methodology. Oxford: Pergamon Press.
- Richard, J.C. & Rodgers, T.S. 2002. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: university Press.
- Rogers, A. 1996. Teaching Adult. Buckingham : Open University Press.
- Rogers, C. 1977. Carl Rogers on personal power: Inner strength and its revolutionary impact. New York: Delacorte Press.
- Shaw, M.E. 1999. A model for transformative learning: The promotion of successful aging. [Dissertation Abstract Online]. Canada: The University of British Columbia, 1999. Available form: <http://proxy.car.chula.ac.th/cgi-> [6 August 2007].
- Sisco, B. R. 1991. Setting the climate for effective teaching and learning. In R. Hiemstra (ed.),

- Creating environments for effective adult learning (New Directions for Adult and Continuing Education, vol. 50) (pp. 41-50). San Francisco: Jossey-Bass.
- Skehan, P. 1998. A Cognitive Approach to Language Learning. Oxford: Oxford University Press.
- Taylor, E. W. 2008. Transformative learning theory. New Directions for Adult and Continuing Education, 2008: 5–15.
- Tesol, G. 2003. A New Approach to Course Design : Task Based Learning Teacher of English to Speakers of Other Languages. [online]. Available from: <http://www.tesolgreece.com/dinou01.html>. [2003, October 31]
- The encyclopaedia of informal education [Online]. 2009. Available from: <http://www.infed.org/>
- Thurston. 2002. Practical Partnerships: Analysis and Results of a Cooperative Life Skills Program for At-Risk Rural Youth. Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR), v7 n3 p313-26.
- Tyler, R.W. 1986. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago: The University of Chicago Press.
- Valbuena, T.V. 1993. Mahaweli Community Radio: A Sri Lankan experiment in broadcasting and development. Singapore: AMIC.
- Wiersma, W., & Jurs, S. G. 1990. Educational Measurement and Testing (2nd ed.). Boston : Allyn & Bacon.
- Willis, J. 1996. A framework for task-based learning. Edinburgh : Longman.
- Willis, J. 1998. A framework for task-based learning. Harlow, Essex. : Longman.
- World association of Community Radio Broadcasters. 2007. Community Radio [Online]. Available from : www.en.wikipedia.org. [2007, 9 December]
- Zinser, C.I. 1995. Outdoor Recreation: United States National Parks, Forests and Public Lands. New York: John Wiley.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

การตรวจคุณภาพของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรม เรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโปรแกรม ทั้งหมด 7 ท่าน ดังนี้

1. พ.อ. (พิเศษ) รศ.ดร.เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน

2. คุณตรี บุญเจือ

ผู้อำนวยการกิจการพิเศษสำนักกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน

3. คุณรัตนกร ทองสำราญ

ผู้อำนวยการส่วนงานส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพและผู้อำนวยการส่วนงานเลขานุการและบริหารทั่วไปสำนักกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือจรรยาบรรณสื่อมวลชน และด้านวิทยุชุมชน

4. นายบุญส่ง จันทรส่องรัมย์

ผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย หัวหน้าสถานีวิทยุเสียงชุมชนกาญจนบุรี
 ผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน และนายกสมาคมปฏิรูปสื่อภาคประชาชน จ.กาญจนบุรี
 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยุชุมชน

5. ผศ.ดร.มนัสวาน์ โกวิทยา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. ดร.ชนินทร สุขเจริญ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

7. รศ.ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย

8. ดร.ปาน กิมปี

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวง
 ศึกษาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ภาคผนวก ข

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์

เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชน

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

แผนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
องค์ประกอบ รายละเอียด

- 1 กำหนดพื้นฐานการพัฒนาโปรแกรม - แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การจัดการ
 เรียนรู้ผู้ใหญ่ พระราชบัญญัติการศึกษา
 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ของผู้ใหญ่
 - ผู้เรียนคือ ประชาชนในพื้นที่จังหวัด
 กาญจนบุรี
 - ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมทางเรียนรู้ ผู้
 จัดโปรแกรม และผู้สอน มีวิทยากร
 และผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มร่วมในการ
 ดำเนินโปรแกรม
- 2 วิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มผู้รับบริการ - ผู้รับบริการ คือ ประชาชน ที่มีส่วน
 เกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชน
 - ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์รวบรวม
 วิถีชีวิต ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร และ
 สัมภาษณ์ประชาชน ในพื้นที่ พร้อมอัด
 เทป เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา
 - ศึกษาความต้องการพัฒนาความ
 รับผิดชอบต่อสังคม ในการจัดการ
 สถานีวิทยุชุมชน โดย ผู้วิจัยได้
 ทำการศึกษาจัดเก็บเป็นข้อมูลในการ
 ดำเนินการวิจัยด้วยการใช้
 แบบสอบถามกับประชาชน ในพื้นที่
 จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100 คน

ช่วยให้ข้อมูล โดยเฉพาะกลุ่มที่มีผลต่อ
โปรแกรมและศึกษาแหล่งข้อมูล
- ศึกษาความต้องการเรียนรู้ด้านเนื้อหา
เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ใน
การจัดการสถานีวิทยุชุมชน

3. พิจารณาผลที่พึงประสงค์ - เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อ

สังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการ
วิทยุชุมชน มีความรู้ความสามารถใน
การจัดรายการวิทยุชุมชนเพิ่มมากขึ้น
และมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่ม
สูงขึ้น

4. การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุน - วิทยากร คือ ผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ด้าน

จรรยาบรรณสื่อมวลชน และผู้ดำเนิน
รายการจากสถานีวิทยุ จส.100
- เงินทุนสนับสนุน จากสำนัก
วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ระยะเวลาของโปรแกรม 1

28 ชั่วโมง

5. การสร้างแผนการเรียนรู้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้าง
ความสามารถในการจัดรายการวิทยุ
ชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม
สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุ
ชุมชน

2. กลุ่มผู้เรียน คือ ประชาชนที่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับงานด้านวิทยุชุมชน

3. วิทยากร ผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญด้าน
จรรยาบรรณสื่อมวลชน และจากสถานี
วิทยุ จส.100

4. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความ
รับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชน

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

1) หลักการวิทยุชุมชน 2) การผลิต
รายการวิทยุชุมชน 3) รูปแบบรายการ
วิทยุชุมชน 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง
5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการ
เสนอข่าว 6) ความรับผิดชอบต่อสังคม
ในการแสดงความคิดเห็น และ 7)
ความรับผิดชอบต่อสังคมในการ
ประกาศโฆษณา

5. กิจกรรมการเรียนรู้ ที่นำ
กระบวนการจากการสังเคราะห์ทฤษฎี
การเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำ
เชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการ
ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ จากกรอบ
แนวคิดในการวิจัย นำมาใช้ในขั้นตอน
กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ใน
การจัดการสถานีวิทยุชุมชน ดังนี้

5.1 ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน

5.2 ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน

ประกอบด้วย 1) นำเสนอข้อมูล
ข้อเท็จจริง 2) การเกิดปฏิกิริยาตอบรับ
จากผู้รับสาร (ตั้งสมมติฐาน /
ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด / ตัดสินใจ)

3) การตอบย้าข้อมูล

5.3 ขั้นหลังปฏิบัติงาน

6. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้
กำหนดและพัฒนาเอกสารที่จะต้องใช้
เตรียมให้พร้อมและกำหนดเวลาที่จะ
ใช้ในการนำเสนอ

7. สภาพแวดล้อม/สถานที่ที่ใช้ในการจัดฝึกอบรม สถาบันวิทยุชุมชน
 8. การประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ จากการสังเกต/แบบทดสอบวัดความรู้/แบบวัดทัศนคติ /แบบประเมินผลโปรแกรม
6. โปรแกรมการปฏิบัติงาน - นำแผนการเรียนรู้จากข้างต้น มาทดลองใช้
7. ความน่าเชื่อถือได้ของการใช้ทรัพยากร
- มีการประเมินผลทุกขั้นตอน เช่น ประเมินแผนการสอนก่อนนำไปปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้าและคุณภาพของโปรแกรมขณะปฏิบัติงาน ประเมินผลจากชิ้นหรือผลงานของผู้เข้าร่วมอบรมทุกวัน และวางแผนเพื่อการประเมินผลครั้งสุดท้าย
8. การรายงานค่าของโปรแกรม - เขียนรายงานการวิจัยเต็มรูปแบบ ในรูปของวิทยานิพนธ์

โปรแกรมการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดการวิทยุชุมชน

หลักการและเหตุผล

สื่อมวลชน ควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมและยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ใด ๆ แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมามีสังคมไทยตกอยู่ในสภาพความสับสนวุ่นวาย จากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวจนมีแนวโน้มนำไปสู่ความแตกแยกรุนแรง สถานการณ์เช่นนี้สื่อมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความเข้าใจที่ดีในสังคม ดังนั้นสื่อควรทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์เพื่อสร้างความสมานฉันท์และผลประโยชน์ต่อประชาชน

วิทยุชุมชนจัดเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งประเภทวิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารมากที่สุด เพราะสามารถเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลความรู้และความบันเทิงต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง ทั้งที่อยู่ใกล้และไกล ภายในรัศมีการส่งกระจายเสียง สามารถแพร่กระจายข่าวสารไปสู่ชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงเป็นศูนย์กลางข้อมูล โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับข้อมูล คือประชาชนที่ฟัง เพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจใช้ในกิจกรรมประจำวัน จัดเป็นรูปแบบการใช้สื่อกระจายเสียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ ดำเนินการโดยไม่แสวงหากำไร เงินทุนที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานได้มาจากการบริจาคจากประชาชนและการช่วยเหลือจากรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ

ปัญหาของวิทยุชุมชนสามารถประมวลเบื้องต้นได้ 4 ประการ ได้แก่

1. มีการแข่งขันกันจัดตั้งวิทยุชุมชนกันอย่างกว้างขวาง ทั้งเพื่อวัตถุประสงค์สาธารณะและการแอบแฝงประโยชน์ทางธุรกิจ เก็บเกี่ยวรายได้จากการโฆษณาสินค้าหรือการตลาด สิ่งเหล่านี้ อาจยังไม่ได้ดำเนินการตามหลักการที่แท้จริงของวิทยุชุมชน
2. ก่อความคลั่นวิตถลของรัฐบาลและวิทยุที่ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย และก่อกวนสัญญาณระบบการจราจรทางอากาศ รวมทั้งสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ของประชาชน
3. มีการใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในทางการเมือง การยุยงปลุกปั่น สร้างความแตกแยก แก่สถาบันครอบครัว หรือ การโต้ตอบหน้าไมโครโฟนแล้วออกอากาศสด ลักษณะของการจัดรายการเช่นนี้อาจสร้างความแตกแยกของชุมชน

4. มีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ควบคุมยากเพราะวิทยุชุมชนที่อยู่ตามแนวชายแดนหรือพื้นที่ที่อ่อนไหวทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ โดยเฉพาะการออกอากาศโดยใช้ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาของชนเผ่า อาจทำให้เกิดการแตกแยกหรือแบ่งแยกขึ้นได้ เช่น กรณี ๓ จังหวัดภาคใต้ เป็นต้น

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของวิทยุชุมชน คือ ทรัพยากรบุคคลขาดความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน เนื่องจากทรัพยากรบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถานีวิทยุชุมชน ส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร หรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนอย่างถูกต้อง ซึ่งแตกต่างกับวิทยุสาธารณะ หรือวิทยุธุรกิจโดยทั่วไป คือ วิทยุสาธารณะ หรือ วิทยุธุรกิจจะมีกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่มีลักษณะเป็นมืออาชีพเข้ามาเป็นผู้บริหารจัดการสถานีวิทยุ แต่ทว่าในวิทยุชุมชนนั้น ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการวิทยุจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเพียงอาสาสมัครที่มาทำวิทยุเพราะใจรักและเข้าใจในเจตนารมณ์ของวิทยุชุมชน แต่ยังไม่มีความรู้ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนอย่างถูกต้อง

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับประชาชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน ให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ รวมถึงพฤติกรรมที่ถูกต้อง ในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กันไป

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

กลุ่มผู้เรียน

ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุชุมชน ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

วิทยากร

เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน และการจัดการสถานีวิทยุชุมชน, จา ก สถานีวิทยุ จส.100 และผู้วิจัย

เนื้อหาสาระ

ขอบเขตเนื้อหาความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

- 1) หลักการวิทยุชุมชน
- 2) การผลิตรายการวิทยุชุมชน
- 3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน
- 4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง
- 5) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว
- 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น
- 7) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ดำเนินการฝึกอบรม ตามตารางการฝึกอบรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดการเรียนรู้เน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา และการเรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน โดยดำเนินการ ดังตาราง 1 และ 2

ตาราง 1 จำนวนระยะเวลาการฝึกอบรมการเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่องาน สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	จำนวน ชั่วโมง
1. ผู้เรียนพบวิทยากร เพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งกำหนดการฝึกอบรม รวมทั้งการทดสอบแบบวัดความรับผิดชอบต่องาน ในการจัดการสถานีวิทยุชุมชน และแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลก่อนการฝึกอบรม ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรม	1-12	12
2. หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลักการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ประเภทของวิทยุชุมชน ความหมายของวิทยุชุมชน ปรัชญาของวิทยุชุมชน บทบาทของวิทยุชุมชน	13-25	13
3. หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การผลิตรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย การวางแผนการผลิต การวิเคราะห์กำหนดเนื้อหา การจัดทำและเขียนบทวิทยุ และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต	26-38	13
4. หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 รูปแบบรายการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ข่าว พุดคุย สัมภาษณ์ สันทนา สารคดี และนิยายสาร	39-51	13
5. หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	52-64	13

กิจกรรมที่จัด	ชั่วโมงที่	จำนวน ชั่วโมง
6. หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องการ จรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา	65-77	13
7. หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในเรื่องจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น	78-90	13
8. หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในเรื่อง จรรยาบรรณของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าว	91-103	13
9. หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 การทัศนศึกษา ดูงานสถานีวิทยุชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จ คือ สถานีวิทยุชุมชนคนบางเขน จังหวัด กรุงเทพมหานคร	104-113	10
10. หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 จัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่โรงเรียนศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดกาญจนบุรี จัดกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การเลี้ยงอาหาร กลางวัน และร่วมทำกิจกรรม สันทนาการ พร้อมมอบสื่อการสอนที่แต่ละ กลุ่มในจัดทำขึ้น (เป็นผลงานของผู้เข้าร่วมอบรมในรูปแบบของ ซีดี เทป รายการวิทยุชุมชน) เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน	114-123	10
11. ผู้เรียนพบผู้สอนหลังการฝึกอบรม เพื่อสอบถามถึงความพึงพอใจในการ ฝึกอบรม ชมประมวลภาพการฝึกอบรมที่ผ่านมา สรุปผลการฝึกอบรม รวมถึงทำแบบประเมินผลหลังการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร	124-128	4
รวม		128

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 1

การจัดการสถานีวิทย์ชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

08.00 – 08.30 น.	ลงทะเบียน
08.30 – 09.00 น.	พิธีเปิดการฝึกอบรม
09.00 – 10.00 น.	ชี้แจงเนื้อหาและวัตถุประสงค์การอบรม
10.00 – 10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
10.15 – 12.00 น.	ทำแบบประเมินก่อนการเข้าร่วมอบรม
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 17.00 น.	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
17.00 – 18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
18.00 – 20.00 น.	กิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 2

หลักการของวิद्यุชุมชน

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาซิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาหลักการของวิद्यุชุมชน “แบ่งกลุ่ม ผู้เรียน พร้อมทั้งมอบหมายชิ้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบาบานัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน บรรยาย/ชมวิดีโอทัศน์ ในหัวข้อ “หลักการของวิद्यุชุมชน”
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งข้อคำถาม หรือสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่าง สมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อตอบคำถามหรือ สมมติฐานที่ตั้งไว้
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15 – 16.30 น.	ตัวแทนกลุ่มเสนอผลงานของกลุ่มหน้าชั้น เรียน
16.30-17.00 น.	วิทยากรสรุปบทเรียน และตรวจชิ้นงาน
17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	ฝึกสมาธิ โดยผู้นำชุมชน

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 3

การผลิตรายการวิทยุชุมชน

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาชิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาการผลิตรายการวิทยุชุมชน “แบ่งกลุ่มผู้เรียน พร้อมทั้งมอบหมาย ชิ้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบabanัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่วิทยุชุมชน ชมการสาธิตการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ใน การจัดรายการวิทยุชุมชน
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งคำถาม หรือข้อสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	ลงพื้นที่สำรวจความต้องการของคนใน ชุมชน และสัมภาษณ์บุคคลตัวอย่างใน ชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการผลิต รายการวิทยุชุมชน
15.00 – 16.00 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่าง สมาชิกภายในกลุ่ม
16.00 – 16.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
16.15 – 17.00 น.	ตัวแทนกลุ่มเสนอผลงานของกลุ่มหน้าชั้น เรียน วิทยากรสรุปบทเรียน และตรวจ ชิ้นงาน
17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ

18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	กิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 4

รูปแบบรายการวิทยุ

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาซิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหา รูปแบบรายการวิทยุ “แบ่งกลุ่มผู้เรียน พร้อมทั้งมอบหมายชิ้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบายนัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน บรรยาย / ฟังตัวอย่างรูปแบบรายการวิทยุ
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งคำถามหรือข้อสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบที่ได้รับ มอบหมาย (ฝึกปฏิบัติจริง)
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15 – 16.30 น.	ตัวแทนกลุ่มเสนอผลงานของกลุ่มหน้าชั้น เรียน
16.30 -17.00 น.	วิทยากรสรุปบทเรียน และตรวจชิ้นงาน

17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	ฝึกปฏิบัติการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ออกอากาศสด ที่สถานีวิทยุเสียงชุมชน กาญจนบุรี

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 5

การใช้เสียงอย่างถูกต้อง

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาซิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาการใช้เสียงอย่างถูกต้อง พร้อมทั้ง มอบหมายชิ้นงาน

09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบารานัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน บรรยาย / ฟังตัวอย่างรูปแบบการใช้เสียง อย่างถูกต้องตามอักขรวิธี
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 14.00 น.	ผู้เรียนอ่านออกเสียง จากแบบฝึกอ่านนวด ปาก วิทยากรตรวจสอบความถูกต้องเป็น รายบุคคล
14.00 – 15.00 น.	ให้ผู้เรียนฝึกอ่านออกเสียงด้วยตนเอง จาก ใบงานที่ได้รับ พร้อมตรวจสอบความ ถูกต้องจากพจนานุกรม
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15 - 17.00 น.	ผู้เรียนอ่านออกเสียงจากใบงานที่ได้รับ หน้าชั้นเรียน อีกครั้ง วิทยากรตรวจสอบ ความถูกต้อง และสรุปบทเรียน
17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	ฝึกปฏิบัติการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ออกอากาศสด ที่สถานีวิทยุเสียงชุมชน กาญจนบุรี

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 6

จรรยาบรรณในการเสนอข่าว

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาซิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาจรรยาบรรณในการเสนอข่าว “แบ่งกลุ่มผู้เรียน พร้อมทั้งมอบหมาย

	ชิ้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบาบานัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน บรรยาย / ฟังตัวอย่างรูปแบบรายการวิทยุ ชุมชนที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามหลัก จรรยาบรรณในการเสนอข่าว
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งคำถามหรือข้อสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	แต่ละกลุ่มผลิตรายการวิทยุชุมชน ให้ถูกต้อง ตามหลักจรรยาบรรณในการเสนอข่าว พักรับประทานอาหารว่าง
15.00 – 15.15 น.	ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงานหน้าชั้น
15.15 – 16.30 น.	เรียน
15.20 - 17.00 น.	วิทยากรตรวจสอบความถูกต้อง ตรวจ ชิ้นงาน และสรุปบทเรียน กิจกรรมโยคะ
17.00 – 18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
18.00 – 19.00 น.	ฝึกปฏิบัติการจัดรายการวิทยุชุมชน และ
19.00 – 20.00 น.	ออกอากาศสด ที่สถานีวิทยุเสียงชุมชน กาญจนบุรี

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 7

จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาจิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาจรรยาบรรณในการแสดงความ คิดเห็น “แบ่งกลุ่มผู้เรียน พร้อมทั้ง

	มอบหมายชิ้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบารานัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน บรรยาย / ฟังตัวอย่างรูปแบบรายการวิทยุ ชุมชนที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามหลัก จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งคำถามหรือข้อสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	แต่ละกลุ่มผลิตรายการวิทยุชุมชน ใน รูปแบบรายการพูดคุยให้ถูกต้องตามหลัก จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15 – 16.30 น.	ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงานหน้าชั้น เรียน
15.20 - 17.00 น.	วิทยากรตรวจสอบความถูกต้อง ตรวจ ชิ้นงาน และสรุปบทเรียน
17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	ฝึกปฏิบัติการจัดรายการวิทยุชุมชน และ ออกอากาศสด ที่สถานีวิทยุเสียงชุมชน กาญจนบุรี

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 8

จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา

07.00 – 08.00 น.	กิจกรรมเกาชิกิ
08.00 – 09.00 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียด เนื้อหาจรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา “แบ่งกลุ่มผู้เรียน พร้อมทั้งมอบหมาย

	ชั้นงาน
09.00 – 09.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.15 – 11.30 น.	เปิดเพลงบารานัม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ ผ่อนคลาย ก่อนนำเข้าสู่วิทยาลัย บรรยาย / ฟังตัวอย่างรูปแบบสปีดโฆษณา ที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องตามหลัก จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา
11.30 – 12.00 น.	ผู้เรียนตั้งคำถามหรือข้อสมมติฐาน
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	แต่ละกลุ่มผลิตสปีดโฆษณา กลุ่มละ 2 สปีด ให้ถูกต้องและไม่ถูกต้อง ตามหลัก จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15 – 16.30 น.	ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงานหน้าชั้น เรียน
16.30 - 17.00	วิทยากรตรวจสอบความถูกต้อง ตรวจ ชั้นงาน และสรุปบทเรียน
17.00 – 18.00 น.	กิจกรรมโยคะ
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	ผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ร่วมกันคิดกิจกรรม สถานการณ์ เพื่อนำไปทำกิจกรรมให้กับเด็ก นักเรียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 9

ทัศนศึกษา เยี่ยมชมสถานีวิจัยแห่งประเทศไทย และสถานีวิจัยร่วมด้วยด้วยกัน จ.กรุงเทพมหานคร

06.00 – 08.15 น.	ออกเดินทาง ศึกษาดูงานที่สถานีวิจัยแห่ง ประเทศไทย กรุงเทพมหานคร

08.15 – 11.00 น.	คณะเจ้าหน้าที่กล่าวต้อนรับ และฟังการ บรรยายลักษณะการดำเนินงานของสถานี
11.00 – 12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
12.00 – 13.00 น.	ออกเดินทาง ศึกษาดูงานสถานีวิทย์ร่วมด้วย ช่วยกัน
13.00 – 16.00 น.	ศึกษาดูการปฏิบัติงานของสถานีวิทย์ สอบถามข้อสงสัย /พูดคุยแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น
16.00 – 18.30 น.	เดินทางกลับ

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 10

ทำกิจกรรมเพื่อสังคม พร้อมกับมอบสื่อการสอน ณ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี

08.00 – 08.15 น.	ลงทะเบียน

08.15 – 09.00 น.	ออกเดินทางจากจุดนัดพบ
09.00 - 10.00 น.	เดินทางถึงโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก+ เจ้าหน้าที่ กล่าวต้อนรับ และฟังบรรยายการดำเนินงาน ของโรงเรียน
10.00 – 12.00 น.	ทำกิจกรรมสันตนาการร่วมกับเด็กนักเรียน
12.30 - 13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน
13.30 – 15.30 น.	ตัวแทนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน มอบสื่อการ สอน (ผลงานรายการวิทยุชุมชน) ที่แต่ละ กลุ่มได้จัดทำขึ้น ในรูปแบบของ ซีดี เทป รายการวิทยุชุมชน) เพื่อใช้เป็นสื่อในการ เรียนการสอน และถ่ายภาพร่วมกัน
15.30 – 17.00 น.	เดินทางกลับ

กำหนดการอบรม ครั้งที่ 11

สรุปและประเมินผลการฝึกอบรม

08.00 – 09.00 น.	ลงทะเบียน

09.00 – 10.30 น.	วิทยากรกล่าวสรุปผลการฝึกอบรม พร้อมมอบเกียรติบัตร ให้ผู้เข้าร่วมอบรม
10.30 – 10.45 น.	รับประทานอาหารว่าง
10.45 – 12.00 น.	ทำแบบประเมินผล หลังการร่วมอบรม
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ปิดการฝึกอบรม

แผนการสอนครั้งที่ 2 หัวข้อ หลักการของวิทยุชุมชน (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักการของวิทยุชุมชน และนำไปใช้ได้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

สาระการเรียนรู้

1. ประเภทของการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
2. ความหมายของวิทยุชุมชน
3. ปรัชญาของวิทยุชุมชน
4. บทบาทของวิทยุชุมชน

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง <u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน (2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด (2.3) ตัดสินใจ	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ตั้งคำถามหลังจากการฟังบรรยาย) วิทยากรบรรยายให้ความรู้ - ผู้เรียนตั้งคำถามกลุ่มละ 2 คำถาม จากเนื้อหาความรู้ที่ได้ฟังบรรยายไป - นำคำถามของแต่ละกลุ่ม มารวบรวมหน้าชั้นเรียน และตัดคำถามที่ซ้ำซ้อนกันออก เลือกคำถามที่เหมาะสม - นำคำถามที่ได้แจกจ่ายให้แต่ละกลุ่มไปหาคำตอบ - ให้แต่ละกลุ่มอภิปราย และร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อหาคำตอบ ในข้อคำถามนั้นๆ และจากใบงาน - ตัวแทนกลุ่มออกมาอภิปรายสรุปคำตอบ หน้าชั้นเรียน - ผู้เรียนทั้งหมด ลงความเห็นร่วมกัน ตัดสินใจเพื่อเลือก

<u>ขั้นที่ 3</u> การตอบคำถามข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	คำตอบที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุดของคำถามในแต่ละข้อ วิทยากรบรรยายสรุปเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง พร้อมตอบคำถามและข้อสงสัย รวบรวมผลงานคำตอบของกลุ่ม โดยวิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนนประจำกลุ่ม เพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล)

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. ฟิวเจอร์บอร์ด ปากกาเมจิก

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. เข้ากลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 4 ชม.)

แผนการสอนครั้งที่ 3 หัวข้อ การผลิตรายการวิทยุชุมชน (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนทราบวิธีการ และสามารถดำเนินการผลิตรายการวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้เรียนทราบวิธีการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ และสามารถนำไปใช้ในการผลิตรายการวิทยุชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สาระการเรียนรู้

1. การวางแผนการผลิตรายการ
2. เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต รายการวิทยุกระจายเสียง

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ตั้งคำถามหลังจากการฟังบรรยาย)
ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง	วิทยากรบรรยายให้ความรู้ เรื่องการผลิตรายการวิทยุชุมชน และสาธิตการใช้อุปกรณ์ ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง
<u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน	- ผู้เรียนตั้งคำถามกลุ่มละ 2 คำถาม จากเนื้อหาความรู้ที่ได้ฟังบรรยายไป และต้องเป็นคำถามเพื่อสำรวจความต้องการของคนในชุมชน เพื่อนำมาผลิตรายการวิทยุชุมชน ให้ตรงกับความต้องการของคนในพื้นที่ - นำคำถามของแต่ละกลุ่มที่ได้ตั้งไว้มารวบรวม เป็นข้อคำถามทั้งหมด พร้อมแจกใบงาน
(2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	- ให้แต่ละกลุ่มลงพื้นที่สำรวจชุมชน สัมภาษณ์ชาวบ้าน (บุคคลตัวอย่างในท้องถิ่น) เพื่อหาคำตอบ ในข้อคำถาม - นำคำตอบ หรือข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาอภิปรายและร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อเตรียมเขียนบทรายการวิทยุชุมชน

(2.3) ตัดสินใจ <u>ขั้นที่ 3</u> การตอบคำถามข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	- ตัวแทนกลุ่มออกมาอภิปรายสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หน้าชั้นเรียน - วิทยากรกล่าวสรุป - วิทยากรตรวจผลงานของแต่ละกลุ่ม พร้อมตอบคำถามและข้อสงสัย - รวบรวมผลงานคำตอบของกลุ่ม โดยวิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนนประจำกลุ่มเพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล)

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. วิทยู เครื่องขยายเสียง และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. ฝึกปฏิบัติ ลงพื้นที่สำรวจความต้องการในชุมชน 4 ชม.)

แผนการสอนครั้งที่ 4 หัวข้อ รูปแบบรายการวิทยุชุมชน (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนตามรูปแบบต่างๆ ได้

สาระการเรียนรู้

1. รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว
2. รายการพุดคุยหรือบรรยาย
3. รายการสัมภาษณ์
4. รายการสนทนา
5. รายการสารคดี
6. รายการนิตยสาร
7. รายการสปอตวิทยุ

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง <u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน (2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ผลิตรายการวิทยุชุมชนตามรูปแบบที่ได้รับมอบหมาย) วิทยากรบรรยายให้ความรู้ รับฟังตัวอย่างรายการวิทยุชุมชนตามรูปแบบต่างๆ - ผู้เรียนตั้งคำถาม จากเนื้อหาความรู้ที่ได้รับจากการฟังบรรยายเพื่อทำความเข้าใจ ก่อนนำไปปฏิบัติ ตามคำสั่งรูปแบบรายการที่ได้รับมอบหมาย - ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันผลิตรายการวิทยุชุมชน กลุ่มละ 1 รายการ - ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟังในชุมชน จากข้อมูลของแต่ละกลุ่มได้ออกไปสำรวจความต้องการ (ในการฝึกอบรมครั้งที่แล้ว)

(2.3) ตัดสินใจ <u>ขั้นที่ 3</u> การต่อยอดข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	-นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ มาเขียนบทรายการวิทยุชุมชน -ลงมือปฏิบัติผลิตรายการวิทยุชุมชน ตามรูปแบบที่ได้รับ และสอดคล้องกับข้อมูลความต้องการของประชาชน ที่ได้จากการลงพื้นที่ -ผู้เรียนนำเสนอผลงานของกลุ่ม วิทยากรแสดงความคิดเห็น ในแต่ละผลงานที่นำเสนอ พร้อมข้อเสนอแนะ วิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนน ประจำกลุ่ม เพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล) ฝึกปฏิบัติจริง ที่สถานีวิทยุชุมชน

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. วิทยุ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. เข้ากลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติ 4 ชม.)

แผนการสอนครั้งที่ 5 หัวข้อ การใช้เสียงอย่างถูกต้อง (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการอ่านข่าวและการใช้เสียง ผ่านสื่อ เป็นมาตรฐานที่ถูกต้อง
- 2.เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการพัฒนาทักษะการใช้เสียงในรูปแบบต่างๆ และนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง

สาระการเรียนรู้

การใช้เสียงผ่านสื่อวิทยุ และการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องเหมาะสม

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน และมอบหมาย ชิ้นงาน (บทรายการวิทยุ เพื่อใช้ในการฝึกทักษะการอ่าน ออกเสียง และการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง)
ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน	
<u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง	วิทยากรบรรยายให้ความรู้ สาธิตการอ่านออกเสียง ภาษาไทยที่ถูกต้อง
<u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน	- แจกเอกสารใบความรู้ แบบฝึกทักษะนวดปาก ให้ผู้เรียน ฝึกทักษะการอ่าน - ให้ผู้เรียนทดลองอ่านครั้ง ทันทีหลังจากได้รับใบ ความรู้ (ตามความเข้าใจของตนเอง) - วิทยากรตรวจความถูกต้อง เป็นรายบุคคล หลังจากที่ ผู้เรียนอ่านออกเสียงเสร็จ - แจกใบงาน แบบฝึกทักษะการอ่านออกเสียงให้ถูกต้อง ตามอักขรวิธี ให้ผู้เรียนอ่านตามความเข้าใจของตนเองให้ วิทยากรฟัง โดยวิทยากรจะบอกถึงความผิดพลาดว่ามี จำนวนกี่ครั้ง (แต่ยังไม่บอกว่าผิดที่ประโยคหรือคำ ใดบ้าง) โดยให้ผู้เรียนหาคำตอบด้วยตนเองต่อไป

(2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	- หลังจากที่ผู้เรียนทราบว่าตนเองมีความผิดพลาดในการอ่านออกเสียงกี่ครั้ง ให้ปรับปรุงแก้ไขใหม่ด้วยตนเอง โดยเปิดค้นหาวิธีการอ่านและสะกดคำที่ถูกต้องจากพจนานุกรม (เรียนรู้ด้วยตนเอง)
(2.3) ตัดสินใจ	-หลังจากที่ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง และแก้ไขการอ่านออกเสียงให้ถูกต้องแล้ว - ให้แต่ละคนออกมาอ่านหน้าชั้นเรียนให้เพื่อนและวิทยากรฟังอีกครั้งหนึ่ง
<u>ขั้นที่ 3</u> การตกย้ำข้อมูล	-วิทยากรตรวจสอบความถูกต้องของผู้เรียนในการอ่านออกเสียง อีกครั้ง พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเป็นรายบุคคล
ขั้นหลังปฏิบัติงาน	วิทยากรบรรยายสรุปเนื้อหา ฝึกปฏิบัติจริง ที่สถานีวิทยุชุมชน

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้ พจนานุกรม และใบงาน
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. วิทยุ เครื่องขยายเสียง และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. ฝึกปฏิบัติ 4 ชม.)

แผนการเรียนรู้ที่ 6 หัวข้อ ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนได้ถูกต้อง ตามหลักการของจรรยาบรรณในการนำเสนอข่าว

สาระการเรียนรู้

จรรยาบรรณในการนำเสนอข่าวประกอบด้วย

1. ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นเท็จไม่ว่าลักษณะใด ๆ
2. ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการแตกแยก
3. ไม่เสนอข่าวลือและภาพไร้สาระ ชวนให้หลงเชื่อ งามาย
4. ไม่เสนอข่าวและภาพด้วยความลำเอียง
5. ไม่สอดแทรกความเห็นใด ๆ ของตนลงไปในการนำเสนอ
6. ไม่เสนอข่าวและภาพ ในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม ลัทธิความเชื่อในศาสนาใด ๆ

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง <u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน (2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	ผู้วิจัย ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบของรายการข่าว) วิทยากรบรรยายให้ความรู้ รับฟังตัวอย่างรายการวิทยุชุมชนในรูปแบบรายการข่าวที่ถูกต้อง - ผู้เรียนสอบถามปัญหาข้อสงสัยต่างๆ จากที่ฟังบรรยาย เพื่อทำความเข้าใจ ก่อนนำไปปฏิบัติ - ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันผลิตรายการวิทยุชุมชนในรูปแบบรายการข่าว กลุ่มละ 2 รายการ - โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ 1. ให้ถูกต้องตามหลักการจรรยาบรรณของการนำเสนอ

(2.3) ตัดสินใจ <u>ขั้นที่ 3</u> การตอบคำถามข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	ข่าว 2.ให้ไม่ถูกต้องตามหลักการจรรยาบรรณของการนำเสนอข่าว 3.วิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสีย และผลกระทบต่อสังคม กับรายการข่าวทั้ง 2 รูปแบบ -ผู้เรียนนำเสนอผลงานของกลุ่ม วิทยากรแสดงความคิดเห็น ในแต่ละผลงานที่นำเสนอ พร้อมข้อเสนอแนะ วิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนนประจำกลุ่ม เพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล) ฝึกปฏิบัติจริง ที่สถานีวิทยุชุมชน

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. วิทยุ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. ฝึกปฏิบัติ 4 ชม.)

แผนการสอนครั้งที่ 7 หัวข้อ ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น
(จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนได้ถูกต้อง ตามหลักการของจรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น

สาระการเรียนรู้

จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย

1. แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยสำนึกความรับผิดชอบ
2. ไม่แสดงความคิดเห็นชี้นำ และการวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นการส่อไปในทางมิชอบ
3. เคารพความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น
4. แสดงความคิดเห็นของตนด้วยความสุภาพ
5. ละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำเช่นนั้นเป็นประโยชน์สูงสุด

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง <u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน (2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ผลิตรายการวิทยุชุมชน ตามหัวข้อที่กำหนด) วิทยากรบรรยายให้ความรู้ รับฟังตัวอย่างรายการวิทยุชุมชนในรูปแบบของการแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้อง - ผู้เรียนสอบถามปัญหาข้อสงสัยต่างๆ จากที่ฟังบรรยาย เพื่อทำความเข้าใจ ก่อนนำไปปฏิบัติ - ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันผลิตรายการวิทยุชุมชนในหัวข้อที่กำหนด พร้อมกับแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่ได้รับกลุ่มละ 2 รายการ - โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(2.3) ตัดสินใจ <u>ขั้นที่ 3</u> การต่อยอดข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	1.ให้ถูกต้องตามหลักการจรรยาบรรณของการแสดงความคิดเห็น 2.ให้ไม่ถูกต้องตามหลักการจรรยาบรรณของการแสดงความคิดเห็น 3.วิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสีย และผลกระทบต่อสังคม กับรายการทั้ง 2 รูปแบบ -ผู้เรียนนำเสนอผลงานของกลุ่ม -วิทยากรแสดงความคิดเห็น ในแต่ละผลงานที่นำเสนอ พร้อมข้อเสนอแนะ วิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนนประจำกลุ่ม เพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล) ฝึกปฏิบัติจริง ที่สถานีวิทยุชุมชน

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. วิทย์ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

13 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. ฝึกปฏิบัติ 4 ชม.)

แผนการสอนครั้งที่ 8 หัวข้อ ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา (จำนวน 13 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถผลิตรายการวิทยุชุมชนได้ถูกต้อง ตามหลักการของจรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา

สาระการเรียนรู้

ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา

1. โฆษณาสินค้าหรือบริการด้วยการให้ความสารที่ถูกต้อง ไม่โอ้อวดเกินความจริง
2. โฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีของประชาชน
3. ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการเป็นการหลอกลวง
4. ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยมีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย
5. ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
6. ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาเพื่อค้ากำไรเกินควร

องค์ประกอบรูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
ขั้นเตรียมปฏิบัติงาน	ผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเรียน แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมอบหมายชิ้นงาน (ผลิตรายการวิทยุชุมชน ตามหัวข้อที่กำหนด)
ขั้นระหว่างปฏิบัติงาน <u>ขั้นที่ 1</u> นำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริง	วิทยากรบรรยายให้ความรู้ และรับฟังตัวอย่างสปอตโฆษณาที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา
<u>ขั้นที่ 2</u> ปฏิบัติตอบกลับจากผู้เรียน (2.1) ตั้งสมมติฐาน	- ผู้เรียนสอบถามปัญหาข้อสงสัยต่างๆ จากที่ฟังบรรยาย เพื่อทำความเข้าใจ ก่อนนำไปปฏิบัติ
(2.2) ปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด	- ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันผลิตสปอตโฆษณา ตามคำสั่งสินค้าที่ได้รับมอบหมาย แต่ละกลุ่มจะได้รับคำสั่งของสินค้าแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการจับฉลากของแต่ละกลุ่ม ตัวอย่างสินค้าที่กำหนด

(2.3) ตัดสินใจ <u>ขั้นที่ 3</u> การต่อยอดข้อมูล ขั้นหลังปฏิบัติงาน	1.ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ/วิตามิน/ยาลดความอ้วน 2.ปฏิกิริยา/ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 3.ร้านอาหาร/สถานบันเทิง 4.สถาบันเสริมความงาม/สปา/ร้านเสริมสวย 5.โรงเรียนกวดวิชา/สถานศึกษาเอกชน - แต่ละกลุ่มต้องผลิตสปอต กลุ่มละ 2 สปอต (ในสินค้าชนิดเดียวกัน) แบ่งเป็น 1 สปอต ให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของการประกาศโฆษณา และอีก 1 สปอต ให้ไม่ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของการประกาศโฆษณา - วิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสีย และผลกระทบต่อสังคม กับโฆษณาทั้ง 2 รูปแบบ - ผู้เรียนนำเสนอผลงานของกลุ่ม - วิทยากรแสดงความคิดเห็น ในแต่ละผลงานที่นำเสนอ พร้อมข้อเสนอแนะ วิทยากรประเมินผลงานและให้คะแนน (เก็บคะแนนประจำกลุ่ม เพื่อประกาศผลผู้ชนะ วันสุดท้ายของการฝึกอบรม พร้อมมอบรางวัล) ฝึกปฏิบัติจริง ที่สถานีวิทย์ชุมชน - ผู้เรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดกิจกรรม เพื่อนำไปทำกิจกรรมสันทนาการให้กับเด็กนักเรียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

แหล่งการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร คู่มือประกอบการเรียนรู้
2. เครื่องฉายภาพด้วยคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์

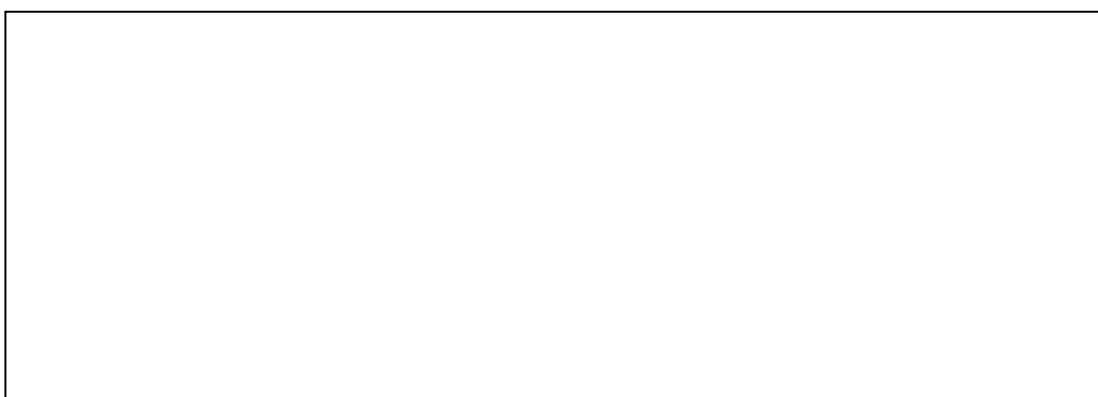
3. วิทย์ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน

การประเมินผล

1. จากการสังเกตความร่วมมือของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการทำกิจกรรม
2. การร่วมแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมจากกิจกรรมการเรียนรู้
3. ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย

ระยะเวลาการเรียนรู้

9 ชั่วโมง (ประกอบด้วย ฟังบรรยาย 4 ชม. ฝึกปฏิบัติ 4 ชม.)

ใบงานที่ 1

เรื่อง หลักการวิทยุชุมชน

1. ให้ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งกลุ่ม เพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มตามหัวข้อต่อไปนี้
 - 1.1 ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานวิทยุชุมชน
 - 1.2 วิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว
 - 1.3 คำถามที่แต่ละกลุ่มตั้งขึ้น
2. ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปสาระสำคัญจากการอภิปรายภายในกลุ่ม พร้อมส่งผลงานเป็นลายลักษณ์อักษร

ใบงานที่ 2

เรื่อง การผลิตรายการวิทยุชุมชน

การลงพื้นที่สำรวจความต้องการของคนชุมชน ให้ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละกลุ่ม และพูดคุย สัมภาษณ์คนในชุมชน ถึงความต้องการในการรับฟังสถานีวิทยุชุมชน

1. ให้แต่ละกลุ่มสรุปรวบรวมข้อมูลและสาระความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานในพื้นที่
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ หาความต้องการของคนในชุมชน
3. กำหนดเนื้อหาสาระของรายการวิทยุชุมชนที่เหมาะสมกับคนในชุมชน พร้อมทั้งอธิบาย เหตุผลในการตัดสินใจเลือกเนื้อหารายการ

เรื่อง รูปแบบรายการวิทยุชุมชน

ในการศึกษาดูงานในพื้นที่ และสรุปความต้องการของคนในชุมชน มากำหนดเป็นเนื้อหาสาระ

ในรายการวิทยุชุมชน นำเนื้อหาและข้อมูลที่ได้ มาจัดทำเป็นรายการวิทยุชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. เลือกรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เหมาะสมกับคนในชุมชน
2. พร้อมทั้งอธิบายถึงข้อดีและข้อเสีย ของรูปแบบรายการที่เลือก
3. ผลิตรายการวิทยุชุมชน 1 รายการ

แบบทดสอบการอ่าน พูดและออกเสียงภาษาไทย

ละลอก ลวนลาม ลบหลู่
 เพลงเพราะ พระเพลิง คลุมเครือ
 กวาดฟัน กวัดแกว่ง ไกวเปล
 ขวางทาง ขว้างขวาน ขวนขวาย
 คั่นคว่ำ ควาย ความหมาย
 ซาบซึ้ง ซึมซับ ชวนเซ
 รับทราบ ทรู้โตรม ทรวดทรง
 โสมนัส สร้างสรรค์ ส่งเสริม

แบบทดสอบการอ่าน พูดและออกเสียงภาษาไทย

ศรีปราชญ์เป็นกวีที่ปราดเปรื่อง และเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์

กรมตำรวจปรึกษาหาวิธีที่จะปรับปรุงวิธีการปราบปรามผู้ที่ปลอมแปลง
เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เปรมชอบพูดเปรียบเปรยปริยว่าเป็นผู้หญิงเปรี้ยวปรี๊ดปรี๊ด

ท้องฟ้าที่ปลอดโปร่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะดินฟ้าอากาศเกิดปรวนแปรและ
ในไม่ช้า ฝนก็โปรยปรายลงมา

หัวใจเธอเปลี่ยนแปลงปลี่ยนปลี่ยนไม่แน่นอนเหมือนสายเปลที่แกว่งไกว

นักโทษที่ถูกปลดปล่อยต่างพากันปลาบปลื้มในพระมหากรุณาธิคุณ

กล้วยที่ปลิวปลุกไกล่จ่อมปลวกออกปลีที่แปลกประหลาด

ผิวเธองามเปล่งปลั่งดั่งเทพธิดาปลอมแปลง

นางแปลกไปที่ปลายนาซึ่งเปล่าเปลี่ยว และตลอดคนจึงถูกปล้นและถูกปลุกปล้ำ

เมื่อประธานกล่าวคำปราศรัยเสร็จสิ้นลง ประชาชนก็เข้าใจอย่างปรุโปร่ง และปรบมือ
ด้วยความปรีดีเปรมที่สมปราถนา

ใบงานที่ 4

แบบทดสอบการอ่าน พูดและออกเสียงภาษาไทย

ประกาศเข้รายการ

ที่นี้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี สำนัก
ประชาสัมพันธ์เขต 8

กรมประชาสัมพันธ์ ทำการส่งกระจายเสียงในระบบเอฟ.เอ็ม สเตอริโอ
มัลติเพล็กซ์ ความถี่ 98.25 MHz. ขณะนี้เวลา.....น. ต่อจากนี้ไปขอเชิญรับ
ฟังรายการ.....ดำเนินรายการโดยคุณ.....(ครับ/ค่ะ)

ประกาศเข้าข่าวต้นชั่วโมง

ที่นี้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี สำนัก
ประชาสัมพันธ์เขต 8

กรมประชาสัมพันธ์ ทำการส่งกระจายเสียงในระบบเอฟ.เอ็ม สเตอริโอ
มัลติเพล็กซ์ ความถี่ 98.25 MHz. ต่อจากนี้ไปขอเชิญรับฟังการถ่ายทอดข่าวจากกรม
ประชาสัมพันธ์กรุงเทพมหานคร (ครับ/ค่ะ)

แบบทดสอบการอ่าน พูดและออกเสียงภาษาไทย : ข้าว

วันนี้ เวลา 14.30 น. พระองค์เจ้าวรพงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวร
ราชาทินัดดามาตุ
เสด็จออก ณ พระตำหนักสวนกุหลาบ พระราชวังดุสิต ประทานพระวโรกาสให้ นาง
กันทิมา ธนโสภณ ผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์ขาบมงคล นำคณะผู้บริหาร
โรงเรียนเฝ้าเพื่อกราบทูล เรื่องการจัดงานวิพิธทัศนาวันขาบมงคล ครั้งที่ 13

นายสมบัติ อุทัยสาธ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวว่า ขณะนี้
ได้สั่งการ ให้กรมที่ดินหารือกับคณะกรรมการกฤษฎีกา หาทางแก้ปัญหา
ที่ดินอัลไพร์อีกครั้ง โดยยึดขั้นตอน ของกฎหมายช่วยเหลือประชาชนที่ซื้อที่ดิน
โดยสุจริต เพื่อให้ประชาชนเดือดร้อนน้อยที่สุด

เจ้าหน้าที่ตำรวจไอร์แลนด์เหนือกล่าวว่า จากเหตุระเบิดที่เกิดขึ้นในไอร์แลนด์
เหนือ ทำให้เด็ก 2 คนได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ยังมีรายงานข่าวว่า เมื่อวาน
นี้ มีชายผู้หนึ่งถูกยิงและได้รับบาดเจ็บ เมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นทำให้เกิดความตึง
เครียดระหว่างกลุ่มชาวโปรเตสแตนต์ ที่ให้การสนับสนุนอังกฤษกับกลุ่ม
ชาวโรมันคาทอลิกที่ให้การสนับสนุนไอร์แลนด์

จบข่าว.....อ่าน

แบบทดสอบการอ่าน พูดและออกเสียงภาษาไทย : บทความและคำกลอน

ช่วงเวลาต่อไปนี้จะได้อ่านกับ

.....

สวัสดีครับ/ค่ะ ท่านผู้ฟัง ผลไม้เมืองไทยมีมากมายหลายชนิด เช่น มะม่วง
เงาะ ส้ม ลำไย ทุเรียน มังคุด ลิ้นจี่ พีช ไม้ผลที่ชอบอากาศร้อนชื้น อาทิ สับปะรด
ระกำ เงาะ มีแหล่งปลูกสำคัญอยู่ภาคตะวันออกและภาคใต้ ส่วนผลไม้ที่ปลูกมากทาง
ภาคเหนือ มีลำไย ลิ้นจี่ สตรอเบอรี่ แอปเปิ้ล ท้อ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้อย่าง
ภาคภูมิใจว่า เมืองไทยมีผลไม้บริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งชาวต่างชาติยอมรับว่าผลไม้ไทย
อร่อยและราคาไม่แพง

เวลาของรายการใกล้หมดแล้วค่ะ คำกลอนส่งท้ายนี้บ่งบอกถึงคุณค่าของ
แม่น้ำลำธาร

ดังนี้

สายน้ำที่ไหลไม่ขาดสาย คนสัตว์ทั้งหลายได้อาศัย
ดื่มกินน้ำจากธาราชลาลัย นี่ก็คุณยิ่งใหญ่แห่งสายธาร

สวัสดี ครับ/ค่ะ

เรื่อง จรรยาบรรณในการเสนอข่าว

กำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งกลุ่มและมอบหมายให้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ
ดังนี้

1. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบของรายการข่าว ให้ถูกต้องตามหลัก
จรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการเสนอข่าว
2. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบของรายการข่าว ให้ไม่ถูกต้องตามหลัก
จรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการเสนอข่าว
3. วิเคราะห์และเปรียบเทียบ รายการข่าว 2 รูปแบบ ที่ได้จัดทำขึ้น ว่าจะส่งผล
กระทบต่อสังคมอย่างไรบ้าง

ใบงานที่ 6

เรื่อง จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น

กำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งกลุ่มและมอบหมายให้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบรายการสัมภาษณ์ ให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น
2. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบรายการสัมภาษณ์ ให้ไม่ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น
3. วิเคราะห์และเปรียบเทียบ รายการสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ ที่ได้จัดทำขึ้นว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไรบ้าง

ใบงานที่ 7

เรื่อง จรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา

กำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งกลุ่มและมอบหมายให้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบของสปอตโฆษณา ให้ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา
2. ผลิตรายการวิทยุชุมชน ในรูปแบบของสปอตโฆษณา ให้ไม่ถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการประกาศโฆษณา
3. วิเคราะห์และเปรียบเทียบ สปอตโฆษณา 2 รูปแบบ ที่ได้จัดทำขึ้น ว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไรบ้าง

รายการสินค้า ที่กำหนดต่อไปนี้ ให้แต่ละกลุ่ม เลือกกลุ่มละ 1 สินค้า โดยวิธีการจับฉลาก

1. ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ/วิตามิน/ยาลดความอ้วน
2. ปู่ยาฆ่าแมลง/ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
3. ร้านอาหาร/สถานบันเทิง/
4. สถาบันเสริมความงาม/สปา/ร้านเสริมสวย
5. โรงเรียนกวดวิชา/สถานศึกษาเอกชน

ใบงานที่ 8

เรื่อง ทักษะศึกษา

ในการศึกษาดูงานสถานีวิทยุทธศาสตร์ ที่ประสบความสำเร็จ ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม และศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
2. ท่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานีวิทยุทธศาสตร์ของท่านได้อย่างไรบ้าง

ใบงานที่ 9

กิจกรรมเพื่อสังคม

ให้แต่ละกลุ่ม นำเสนอกิจกรรมสันตนาการ กลุ่มละ 30 นาที เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก อาจเป็นรูปแบบของการแสดงละครวิทยุ หรือนำกิจกรรมสันตนาการ ร่วมเล่นเกมส์ เป็นต้น

ความหมายของวิถุชุมชน

การแพร่เสียงรายการวิทยุกระจายเสียงที่เสนอเนื้อหาสาระสำคัญสำหรับประชาชนแต่ละท้องถิ่น ที่มีลักษณะเฉพาะด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และศาสนา โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่น มีเขตครอบคลุมในวงจำกัด โดยยึดหลักการดำเนินงานตามแนวคิดประชาธิปไตย คือเพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

ปรัชญาของวิถุชุมชน ประกอบด้วย

1. ต้องให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยง่าย (accessibility) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงในแง่ผู้ฟัง ผู้ร่วมผลิตรายการ ผู้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารจัดการ ฯลฯ
2. ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ (participation)
3. ต้องเป็นวิถุที่ประชาชนมีการบริหารจัดการด้วยตนเอง (self-management) คือ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการ “โดย” ชุมชนที่กล่าวไปข้างต้น

บทบาทวิถุชุมชน ประกอบด้วย

1. บทบาทในการเสริมพลังทางเศรษฐกิจ เช่น การเผยแพร่สินค้าของชุมชน การแนะนำอาชีพ ฯลฯ
2. บทบาทในการติดตาม/จับตาม/วิพากษ์วิจารณ์การเมืองระดับท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบแนวทาง /นโยบาย/การปฏิบัติงานของการเมืองในชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ
3. บทบาทในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแสดงโคราช ลิเก ประเพณีแข่งเรือ ฯลฯ
4. บทบาทในการขัดเกลาทางสังคม เช่น การส่งเสริมค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ รักถิ่นกำเนิด รักษาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
5. บทบาทในการระดมความร่วมมือ (Mobilization) เช่น ในช่วงเวลาที่ต้องการการร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ป้องกันพิษสุนัขบ้า โรคเอดส์ ฯลฯ
6. บทบาทในการเตือนภัย วิถุชุมชนสามารถทำหน้าที่เป็นยามป้องกันชุมชนให้รู้ตัวล่วงหน้าจากภัยอันตรายต่าง ๆ การที่วิถุชุมชนจะแสดงบทบาทนี้ได้ ก็ต้องหมายความว่า แม้ว่าเนื้อหาของวิถุชุมชนจะเป็นเรื่องราวในชุมชน แต่ผู้รับผิดชอบ

วิद्यุชุมชนก็ต้องเปิดตัวเปิดรับข่าวสารจากโลกภายนอกเพื่อจะได้เป็น “แถวหน้าของการรับรู้ข่าวสาร” และนำมาบอกต่อให้แก่ชุมชน เช่น ภัยจากน้ำท่วม ไฟป่า โรคระบาด ฯลฯ

7. บทบาทในการประสานความสามัคคี (integration) หรือเป็นสื่อกลางในการจัดการกับความขัดแย้ง แน่นอนว่า ในทุกชุมชนย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทั้งที่มาจากภายในชุมชนเอง หรือความขัดแย้งที่เกิดมาจากภายนอก ในท่ามกลางความขัดแย้งดังกล่าว วิद्यุชุมชนอาจจะเล่นบทเป็น “พื้นที่เจรจา” ให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเจรจาทกลงต่อรองกัน

8. บทบาทในการสร้างบุคลิกภาพแบบใหม่ให้แก่คนในชุมชน เมื่อวิद्यุชุมชนได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ได้เข้ามามีปากมีเสียงในพื้นที่สาธารณะ ก็เท่ากับว่าวิद्यุชุมชนได้เป็นเวทีสำหรับฝึกซ้อมให้ประชาชนรู้จักแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ

ใบความรู้ กิจกรรมที่ 3

ขั้นตอนการเขียนบทรายการวิทยุ

1. ขั้นเริ่มต้นแนวคิด (Begin with idea) เป็นขั้นตอนในการพิจารณาว่าสิ่งที่เรานำมาทำเป็นบทรายการวิทยุ นั้นมีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งอาจจะเกิดมาจาก

ความคิดของผู้เขียนบท หรือนำเอาความคิดอื่นมาดัดแปลง แนวคิดขั้นเริ่มต้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะจะเป็นการบอกแนวทาง ขอบเขตและการวางแผนการผลิตในอนาคต

2. ขั้นไต่ตรองแนวคิด (Investigate idea) เมื่อมีแนวคิดจะต้องมีการไต่ตรองแนวคิดนั้นว่ามีความเหมาะสมกับสภาพกลุ่มคนฟัง สภาพสังคม หรือมีผลกระทบต่อสิ่งใดบ้าง ทั้งนี้ในการพิจารณาแนวคิดดังกล่าวต้องดูว่าเป็นแนวคิดเรื่องอะไร กลุ่มเป้าหมายในรายการคือใคร เรื่องนั้นๆ สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย หรืออยู่ในความสนใจของกลุ่มเป้าหมายอย่างไรด้วย

3. ขั้นพัฒนาแนวคิด (Develop idea) เป็นการนำแนวคิดที่พิจารณาว่าดีแล้วมาขยายหรือดัดแปลง ให้เป็นรูปแบบของรายการขึ้น โดยพิจารณาตามลำดับดังนี้

3.1 แนวคิดที่ได้มานั้นสมควรจัดทำเป็นรูปแบบรายการอย่างไรได้บ้าง

3.2 รูปแบบรายการต่างๆ นั้นรูปแบบรายการใดเหมาะสมกับกลุ่มคนฟังเป้าหมาย เวลาในการนำเสนอ อย่างไร แล้วจึงมาคิดว่าควรจะปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มคนฟังอย่างไรต่อไป

3.3 ระยะเวลาในการนำเสนอ ในการดำเนินการผลิตต้องอาศัยเวลานาน้อยเพียงใด จะเหมาะสมกับช่วงเวลาที่จะออกอากาศนั้นหรือไม่ และสามารถผลิตได้ทันเวลาออกอากาศในขณะนั้นหรือไม่

4. ขั้นเขียนบท (Write into script)

การเขียนบทรายการประเภทสมมุติฐานเหมาะสำหรับผู้ดำเนินรายการใหม่ มีเนื้อหาที่จะนำเสนอในรายการมาก การเขียนบทรายการสมมุติฐานจะช่วยป้องกันความผิดพลาดในการนำเสนอเนื้อหา และสามารถปรับปรุงเนื้อหาได้ทันก่อนการออกอากาศ เราสามารถจัดลำดับและแบ่งขั้นตอนการเขียนบทออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

4.1 ขั้นเริ่มรายการ (Introduce) ขั้นนี้เป็นขั้นของการเปิดรายการ หรือแนะนำรายการ ซึ่งต้องใช้ความสามารถในการจูงความสนใจและเรียกร้องให้ผู้ฟังตรึงอยู่ในรายการนี้ต่อไปให้มากที่สุด โดยอาจจะนำมารายการด้วยวิธีแนะนำรายการสั้นๆ ง่ายๆ เช่น แก่นของเรื่อง (Theme) มาเป็นจุดดึงดูดความสนใจเพื่อให้เกิดความอยากรู้ อยากติดตาม ใช้เวลาประมาณ 2 นาที เช่น

- การใช้คำถาม เป็นการสร้างปริศนาขึ้นในความรู้สึกรู้สึกของผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังอยากรู้ อยากติดตาม เพื่อจะได้ทราบคำตอบ ทำให้ต้องติดตามต่อไป เช่น

คุณผู้ฟังเคยสังเกตหรือเปล่าค่ะว่า ทำไมทุกๆ 76 ปีเราจะเห็นดาวหางปรากฏบนท้องฟ้า

- การใช้เสียงประกอบ เป็นการเปิดรายการโดยใช้เสียงประกอบสร้างความสนใจให้ผู้ฟังหยุดคิดและติดตาม ด้วยความอยากรู้อยากเห็นว่าเกิดอะไรขึ้น นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการอาจจะใช้วิธีจูงใจด้วยบทเจรจา ชักถามกัน หรือใช้เพลงที่มีความหมายสอดคล้องในรายการมาดึงดูดในช่วงเริ่มต้น

4.2 ขั้นจัดรูปและตกแต่งรายการ (Development) ขั้นนี้เป็นการนำเอาแก่นของเรื่องหรือแก่นของรายการมาขยาย แล้วจัดเป็นรูปร่างตามรูปแบบ (Format) ที่เลือกไว้แล้วจะทำเป็นรูปแบบใด ตกแต่งด้วยเทคนิคต่างๆ ให้เหมาะสม ขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญในการทำให้รายการมีรสชาติดี มีอารมณ์สมจริงใช้เวลาประมาณ 6 นาที

4.3 ขั้นสร้างจุดประทับใจ (Climax) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่สามารถสร้างความประทับใจของรายการโดยการเสนอประเด็นสำคัญๆ หรือความคิดเห็นต่างๆ หรือถ้าเป็นละครก็หมายถึงการสร้างปมมาตลอด แล้วมาคลี่คลายปมปัญหา หรือหักมุมโดยผู้ฟังไม่คาดคิดมาก่อน บางครั้งเป็นจุดวกกลับของเรื่อง (Turn) หรือในรายการสารคดี เป็นจุดประทับใจ หากเป็นรายการอภิปรายจะเป็นจุดวกกลับ ใช้เวลาประมาณ 10 นาที

4.4 ขั้นสรุป (Conclusion) เป็นขั้นที่นำขั้นตอนนี้ดังกล่าวทั้ง 3 ขั้น มาตอกย้ำหรือทบทวนโดยเรียบเรียงเข้าด้วยกันอย่างมีระเบียบ เพื่อให้ผู้ฟังกระจ่างชัดแจ้งและจดจำได้ง่าย ในการเขียนบทนั้นอาจจะสรุปแนวทางประมาณ 2 นาที

ใบความรู้ กิจกรรม ที่ 3

ไมโครโฟน เป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญที่จะนำเสนอเสียงของผู้ประกาศ และผู้ดำเนินรายการ ออกอากาศไปตามคลื่นวิทยุได้ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ควรทำความรู้จักกับประเภทและชนิดของไมโครโฟนตามลักษณะทางกายภาพ เพื่อให้ทราบวิธีการนำเสนอเสียงผ่านไมค์ได้อย่างเหมาะสม

---- Dynamic Microphone ----

1. Dynamic Microphone เป็นไมโครโฟนที่นิยมใช้ในแวดวงการรายการวิทยุ เพราะเป็นไมค์ที่มีความแข็งแรง ขนาดพอดี และสามารถพกพาได้สะดวก ราคาเหมาะสม รับเสียงได้โดยตรง สามารถตอบสนองความถี่เสียงได้อย่างเยี่ยมยอด

ในกรณีที่ผู้พูด (Speaker) ออกเสียง “ส” หรือ “พ” มาก เสียงดังกล่าวจะออกมาทันที ดังนั้นการใช้ไดนามิค ไมโครโฟนผู้พูดควรอยู่ห่างจากไมค์ เพื่อลดการเกิดเสียง สอดแทรกจากปาก

2. Velocity Microphone หรือ Ribbon Microphone เป็นไมโครโฟนที่มีขนาดใหญ่ น้ำหนักมาก และแตกหักง่าย เหมาะสำหรับ ห้องบันทึกเสียงที่ใช้อัดเสียงร้องเพลง แรกเริ่ม

---- Velocity Microphone or Ribbon Microphone -----

ไมโครโฟนประเภทนี้จะเป็นแบบ Uni - directional หรือ ไมโครโฟนที่รับเสียงทิศทางเดียว ซึ่งจะรับเสียงจาก ด้านหลังไมค์เท่านั้น

---- Uni – directional Microphone ----

ต่อมาในรุ่นที่สอง จึงได้พัฒนาให้เป็น
ไมโครโฟนที่สามารถรับเสียงได้สองทิศทาง
(Bi – Directional Microphone) คือ ด้านหน้า
และด้านหลัง

----- Bi – Directional Microphone -----

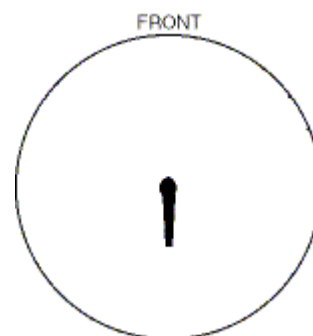
3. The Condenser Microphone เป็น
ไมโครโฟนที่มีคุณภาพในการรับเสียงและให้
เสียงที่มีความไพเราะ มีราคาแพง แต่ไม่นิยม
ใช้ในการแสดงคอนเสิร์ต หรือทอล์คโชว์
เนื่องจากการควบคุมเสียงไม่ให้เสียงย้อนกลับ
(เสียงหวีด) ทำได้ยากมาก

----- Condenser Microphone -----

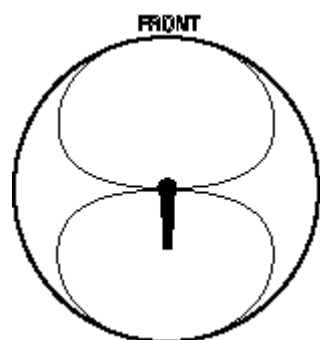
นอกจากนี้เราสามารถจำแนกประเภท
ของไมโครโฟนตามรูปแบบการรับเสียงได้ 3
ประเภท คือ

- Uni – Directional Microphone
- Bi – Directional Microphone
- Omni – Directional Microphone
- Hypercardioid Microphone
- Supercardioid Microphone

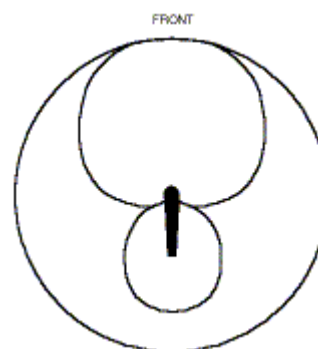

Omnidirectional Microphone

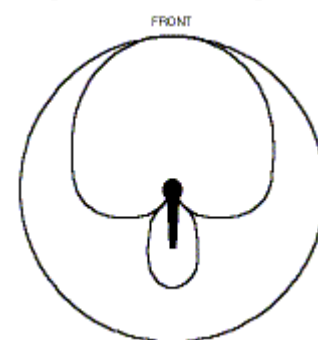
ภาพแสดงลักษณะและทิศทางการรับเสียง ของไมโครโฟน

Bi – Directional Microphone

Hypercardioid Microphone

Supercardioid Microphone

หลักการปฏิบัติเมื่ออยู่หน้าไมโครโฟน

เมื่อรายการกำลังจะเริ่มออกอากาศหรือเริ่มการบันทึกเสียงแล้ว ผู้ประกาศจะต้องปฏิบัติตัวดังนี้

1. อยู่ในท่าที่สบายๆ ไม่แข็งเกร็ง เครื่องเสียง ควควบคุมลมหายใจให้ปกติ และผ่อนคลาย
2. อวัยวะทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงพูดต้องอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะใช้ได้ทันที ตั้งแต่ห้อง ปอด หลอดลม ลำคอ ขากรรไกร ลิ้นไก่ เพดาน ลิ้น เหงือก ฟัน ริมฝีปาก รวมทั้งจมูก ซึ่งเป็นอวัยวะสำคัญในการออกเสียง
3. ทดสอบความพร้อมของไมโครโฟนว่าอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน หรือเปิดอยู่หรือไม่ ไม่ควรใช้นิ้วเคาะที่ไมโครโฟน เพราะจะทำให้เครื่องภายในซึ่งมีสายโยงใยอันละเอียดอ่อนกระทบกระเทือนได้ ควรใช้วิธีการปลั่งเสียง ตบมือ ตีคymbal อย่างใดอย่างหนึ่งแทน
4. ตั้งระดับเสียงไว้ล่วงหน้า โดยการพูดบทที่จะอ่าน หรือพูดจริงๆ นั้นเอง และผู้ควบคุมเสียงจะได้ตั้งระดับเสียงได้ถูก
5. เตรียมจิตใจและความรู้สึก โดยนึกว่าไมโครโฟน คือ เพื่อน (Talk to a friend)

6. คอยระมัดระวังเสียงสอดแทรกที่เกิดจากตัวเอง หรือเกิดขึ้นภายนอกร่างกาย เช่น จอก แฉีก น้ำลาย ฟันปลอม ฟันคุด พลิกกระดาด เก้าอี้ ปากกา เครื่องประดับ
7. ขณะที่กำลังออกอากาศ หรือพูดผ่านไมโครโฟนนั้นระวัง ลื่นลื่น (Freudian Slips) โดยไม่ได้ตั้งใจ หรือเกิดอาการพลั้งปากโดยไม่ได้ตั้งใจ พูดคำหยาบ คำพวน ต้องควบคุมสติเสมอ

กิจกรรมที่ 4

ตัวอย่าง : รายการบรรยาย/พุดคุย

สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยนเรศวร คลื่นความถี่ เอฟ.เอ็ม. 107.3 เมกกะ
เฮิร์ตซ์

ชื่อรายการ Easy Radio ความยาว 30 นาที
วันออกอากาศ วันศุกร์ที่ 23 ตุลาคม 2547 เวลา 17.00-17.30 น.
ผู้ดำเนินรายการ ภริตพร สุขโกศล ผู้ควบคุมเสียง Mr.Soundman

เพลงประจำรายการ (Jingle) 3 วินาที แล้ว Fade out

เสียงประกอบ (SFX) น้ำตก นกร้อง แล้ว Fade down

ผู้ดำเนินรายการ สวัสดีค่ะยามเย็น และขอต้อนรับคุณผู้ฟังรายการอีซี่เรดิโอ ทาง
สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยนเรศวร เอฟ.เอ็ม 107.25
เมกกะเฮิร์ตซ์ เราพบกันทุกวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ในเวลาดีๆ หลัง
เลิกงาน 17 นาฬิกาถึง 17 นาฬิกา 30 นาที โดยมีดิฉันภริตพร สุข
โกศล อยู่เป็นเพื่อนกับคุณผู้ฟัง หลายคนอยู่ระหว่างการเดินทาง
กลับบ้านและหลายคนกำลังมีความสุขอยู่กับครอบครัว รายการ
ของเรายินดีเป็นเพื่อนกับคุณผู้ฟัง พร้อมมอบบทเพลงฟังสบาย
อารมณ์มาฝากคุณผู้ฟังทุกคน

เสียงประกอบ (SFX) Fade up เสียงน้ำตก นกร้อง

ผู้ดำเนินรายการ เริ่มต้นรายการกันด้วยเสียงธรรมชาติแบบนี้ คุณผู้ฟังคงคิดว่า
วันนี้ดิฉันจะพาคุณผู้ฟัง ไปเที่ยวที่ไหน แน่นอนค่ะหลังฝนตก
ท้องฟ้าขมวดไส ดิฉันวางแผนให้คุณผู้ฟังได้ไปเพลินเพลินอยู่
กับธรรมชาติบริเวณน้ำตก แะน่านะคะ คุณแม่บ้านเตรียม
อาหารไปทานจะทำให้ทุกคนมีความสุขมากขึ้นล่ะค่ะ

ดนตรี Fade in เพลง..... แผ่น..... หน้า
..... (3 นาที)

เทปสัมภาษณ์ (2 นาที)	เสียงสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวบริเวณน้ำตกชาติตระการ (Vox pop)
ผู้ดำเนินรายการ	เรื่องราวของนักท่องเที่ยวในเชิงนิเวศน์ยังคงมีมนต์เสน่ห์อย่าง มาก คุณผู้ฟังท่านใดที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวลักษณะนี้ โทรศัพท์ เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้ทางหมายเลขโทรศัพท์ 055- 258668 ดิฉันภริตพร สุขโกศล ดูแลคุณผู้ฟังในเวลาดีๆ แบบนี้ค่ะ
ผู้ควบคุมเสียง	Fade in เพลง..... แผ่น..... หน้า..... (3 นาที) Fade under
ผู้ดำเนินรายการ	เข้าสู่ช่วงท้ายของรายการแล้ว 17 นาฬิกา 25 นาที ส่งท้ายคุณผู้ฟัง กันในเพลงตกหลุมรักเข้าอีกแล้ว งานเพลงของวงนูโว ร้องนำ โดยคุณก้อง ที่นำมา Recover ใหม่โดยนักร้องรุ่นใหม่โดยเอปี นอร์มอล วันนี้ลากันไปก่อนสวัสดีค่ะ
ผู้ควบคุมเสียง	Fade in Jingle แล้ว Fade down (3 วินาที)

ตัวอย่าง : บทข่าว

น้อมรำลึกถึงสมเด็จพระยา ๓ นิवासสถานเดิม

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี กำหนดจัดงาน น้อมรำลึกถึงสมเด็จพระยา ๓ นิवासสถานเดิม เนื่องในวโรกาสครบรอบ 104 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ในวันพฤหัสบดีที่ 21 ตุลาคม 2547 เพื่อเป็นการรำลึกว่าเมื่อ 100 ปีที่แล้ว ณ ชุมชนโกสัวดองนงการามนี้ เคยเป็นที่พำนักของสตรีนามว่า สังวาลย์ หรือ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ในเวลาต่อมา

ภายในงานมีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การวาดภาพเทิดพระเกียรติ ชุ่มซาวิตและอบรมโครงการ เวลาเป็นของมีค่า การแสดงศิลปะไทย ดนตรีไพเราะจาก วง BSO LIGHT ORCHESTRA ภาพยนตร์สารคดีพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี การจำลองบรรยากาศในอดีต ณ นิवासสถานเดิม และการเสวนาเรื่อง ย้อนรอยกรุงธน ชุมชนวัฒนธรรม อาทิ ชุมชนบ้านช่างหล่อ ที่เป็นแหล่งรวมช่างหล่อพระฝีมือดีที่ใหญ่ที่สุด ชุมชนบ้านบุ ยี่ดอชีพทำขันลงหินและขันน้ำสำริด ชุมชนช่างนาก มีฝีมือในการทำเครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำจากนาก และชุมชนช่างทอง มีอาชีพทำเครื่องประดับและเครื่องใช้จากทอง เป็นต้น

นอกจากนี้ในวันที่ 21 ตุลาคมนี้ ถือเป็นโอกาสอันดีคนไทยทั่วประเทศจะได้ถวายความจงรักภักดี สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี อีกครั้ง ด้วยการน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ในงาน น้อมรำลึกถึงสมเด็จพระยา ๓ นิवासสถานเดิม ณ อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ซอยสมเด็จพระเจ้าพระยา 3 เขต คลองสาน กรุงเทพมหานคร สนใจสอบถามรายละเอียดที่โทรศัพท์หมายเลข 0-2437-7799

ตัวอย่าง : บทสัมภาษณ์

เรื่อง มาตรการการควบคุมสถานการณ์ไข้หวัดนก

- ผู้สัมภาษณ์ - สถานการณ์ไข้หวัดนกในประเทศไทย
- แนะนำผู้ให้สัมภาษณ์ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด
- สถานการณ์ไข้หวัดนกในจังหวัดพิษณุโลก จำนวนผู้ติดเชื้อ
- ผู้ป่วย
- ผู้ว่าราชการ - กล่าวถึงสถานการณ์ไข้หวัดนกในจังหวัดพิษณุโลก
- คำถาม 2 - มาตรการในการควบคุมสถานการณ์
- ผู้ว่าราชการ - กล่าวถึงมาตรการฯ
- คำถาม 3 - การป้องกันตนเองให้พ้นจากการติดเชื้อไข้หวัดนก

ตัวอย่าง : บทรายการสารคดี

เสียงประกอบ เสียงปิ่น เสียงประชาชนวังหนี่ (เทปข่าว)

ผู้ประกาศ ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่นราธิวาส ยะลา ปัตตานี

มีมาไม่น้อยกว่า 100 ปี เนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี เพราะประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนราธิวาส ยะลา และ ปัตตานี ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายมลายูปนเมือง ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้า ปัญหาความยากจนจึงเกิดขึ้น จนนำไปสู่ความหลังผิดทำให้เกิดความไม่สงบ

เสียงเพลงบรรเลง เพิ่มเสียงเข้า แล้วเปิดคลอ

ผู้ประกาศ แต่ด้วยพระบารมีแห่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ

พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงเข้าพระทัยเป็นอย่างดีถึงชีวิตจิตใจ และการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทรงถือว่าราษฎรเหล่านี้เป็นพสกนิกรของพระองค์ ที่จะต้องทรงดูแลช่วยเหลือ จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียน และพระราชทานพระราชดำริ ในการขจัดปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยทรงถือหลักการที่ว่า เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา

เทปพระราชทานโอวาท เสียงพระราชทานพระราชาโอวาทของสมเด็จพระนางเจ้า

พระบรมราชินีนาถต่อพสกนิกรในภาคใต้

ผู้ประกาศ นอกจากนี้แล้ว ในเรื่องของศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเหตุนี้ ทุกครั้งที่ เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกับพระราชทานรางวัลแก่โต๊ะครูและนักเรียน เพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือ เนื่องจากทรงเห็นว่าประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม มีส่วนสำคัญในการสร้างบ้านเมือง

ให้เจริญมั่นคง รวมทั้งเป็นเจ้าของประเทศไทย เช่นเดียวกับคนไทยที่นับ
ถือศาสนาอื่น

เสียงประกอบ เสียงประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม

ผู้ประกาศ จากการที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ

พระบรมราชินีนาถ

และพระบรมวงศานุวงศ์ มีน้ำพระทัยที่มีเมตตาธรรม และความจริง
พระทัยอย่างบริสุทธิ์ใสสะอาด ต่อการช่วยเหลือประชาชนใน 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ตามโครงการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่
นำไปสู่การมีชีวิตที่ดี ทำให้ชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มี
ความตระหนักและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง

เสียงเพลง เพิ่มเสียงเพลงบรรเลงแล้วค่อยๆ ลดเสียงลง

กิจกรรมที่ 4

ตัวอย่าง : รายการสารคดีทางอากาศ

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนเจ้าพระยา คลื่นความถี่ เอฟ.เอ็ม. 103.75 เมกกะเฮิร์ตซ์

ชื่อรายการ รู้เรื่องเมืองไทย ความยาว 5 นาที

วันออกอากาศ วันศุกร์ที่ 23 มกราคม 2547 เวลา 8.30 – 8.35 น.

ผู้ดำเนินรายการ ภริตพร สุขโกศล ผู้ควบคุมเสียง นายมนตรี ศรีคล้าย

ดนตรีนำรายการ (Jingle) 3 วินาที แล้ว Fade out (2 วินาที)

ผู้ดำเนินรายการ กล่าวเปิดรายการ แจ้งชื่อรายการ (10 วินาที)

ผู้ควบคุมเสียง เสียงประกอบ จุดประทัด หรือแห่สิงโต (3 วินาที)

ผู้ดำเนินรายการ เปิดประเด็น เทศกาลตรุษจีน (3 นาที 25 วินาที)

- ความเป็นมา และความสำคัญ
- ลักษณะอาหารที่เป็นมงคล และของไหว้
- งานประเพณี และการแสดง

ผู้ควบคุมเสียง เสียงเพลงจีนบรรเลง แล้ว Fade under เทป Vox pop (30 วินาที)

ผู้ดำเนินรายการ ปิดรายการ (1 นาที)

ผู้ควบคุมเสียง Fade in Jingle แล้ว Fade out (2 วินาที)

ใบความรู้

กิจกรรมที่ 4

ตัวอย่างบทรายการสนทนาทางอากาศ

เรื่อง “ลิขสิทธิ์ของใคร”

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ผู้สนทนา : จารุลินทร์ มุกตะพงษ์ และสิทธิสม พุทธานุกุลวงศ์

.....

จารุลินทร์ : วันนี้อยากจะคุยเรื่อง พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ กับคุณสิทธิสม เพราะเป็นเรื่องน่าสนใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กล่าวถึงในพระราชบัญญัตินี้ อย่างเช่น วรรณกรรม ศิลปกรรม ภาพยนตร์ หรือดนตรี อยากจะทราบว่า เป็นมาอย่างไร

สิทธิสม : เรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์นี้ ไทยเรามี พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ใช้มาตั้งแต่ปี 2521 และเราก็ยังเป็นภาคีของอนุสัญญากรุงเบิร์นด้วย ซึ่งมีสมาชิกทั้ง 76 ประเทศ ซึ่งกฎหมายนี้ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในหมู่สมาชิก อนุสัญญาด้วยกันรวมทั้งไทยด้วย

จารุลินทร์ : ในจำนวน 76 ประเทศนั้น มีสหรัฐฯ ไหม

สิทธิสม : ไม่มี ที่นี้ไทยกับสหรัฐฯ คบค้ากันมานานพอสมควรมีการค้าขายต่อกันทั้งเราซื้อของเขา เขาซื้อของเรา

จารุลินทร์ : มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา

สิทธิสม : นับว่าเป็นมิตรประเทศ นอกจากอนุสัญญากรุงเบิร์นซึ่งสหรัฐฯ ไม่ได้เป็นภาคีด้วย แต่ไทยกับสหรัฐฯ มีข้อตกลงกันเป็นสัญญาไมตรี เรียกกันเต็ม ๆ ว่า “สนธิสัญญาไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-สหรัฐฯ” ตั้งแต่ปี 2509

จารุลินทร์ : เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล

สิทธิสม : เรียกว่าเป็นทวิภาคี คือ 2 ประเทศตกลงกัน

จารุลินทร์ : สัญญาปี 2509 นี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

สิทธิสม : ก็เป็นการให้ประโยชน์ต่อกัน ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ โดยที่สหรัฐฯ นั้น

ให้ประโยชน์กับไทยซึ่งถือว่าเราด้อยกว่าเขาในเรื่องการพัฒนา เขาก็จะยกเว้นการเก็บภาษีนำเข้าให้เราบ้างในสินค้าของเราหลายรายการ ก็เลยทำให้เราได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐฯ ปีที่แล้ว 7-8 พันล้านบาท ที่เราได้ประโยชน์

จารุลินทร์ : รู้ดีกว่าสหรัฐฯ จะมีการทบทวนกันบ่อย ๆ เกี่ยวกับการยกเว้นภาษีประเทศต่าง ๆ ประเทศไทยเราก็คงไม่ได้ถูกจำกัดแต่เราได้รับการยกเว้นเพิ่มขึ้นด้วย

สิทธิสม : แล้วสหรัฐฯ เขาก็มีกฎหมายลิขสิทธิ์ด้วยที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิของไทย แต่ทางด้านไทยเรามีเฉพาะปฏิบัติตามสนธิสัญญานั้นเท่านั้นเอง เรายังไม่ได้มีกฎหมายรับรองเหมือนในสหรัฐฯ

จารุลินทร์ : สิทธิที่ว่ามันหมายถึงอะไร หมายถึงการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหรือเปล่า

สิทธิสม : ครับ

จารุลินทร์ : อันสืบเนื่องมาจากสนธิสัญญาไมตรีทางเศรษฐกิจนี้ เขาก็จะมีกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เรา เรายังไม่มีให้เขา

สิทธิสม : ครับ ที่นี้มาพูดถึงเรื่องของการแก้ไข พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ. 2521 ที่กำลังเสนอยู่ในช่วงนี้ ก็เพื่อที่จะรองรับสนธิสัญญาไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-สหรัฐฯ 2509 ที่กล่าวเมื่อก็คือไทยเราเองก็ได้ปฏิบัติอยู่แล้ว แต่ว่าเรายังไม่มีกฎหมายแต่ทางสหรัฐฯ เขามีกฎหมายมารองรับข้อตกลงอันนั้นแล้ว

จารุลินทร์ : แต่ไทยเรายังไม่ได้ทำ

สิทธิสม : เราก็คงจะแก้ไขในแง่

จารุลินทร์ : ตามความคิดฉันว่า ในเมื่อเรามีข้อตกลงแล้ว ทางสหรัฐฯ เขาก็ไปร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อรองรับ เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เรา แต่เราเองยังไม่ได้ร่างกฎหมายรองรับ ดูแล้วไม่ค่อยยุติธรรมเท่าไร

สิทธิสม : พูดถึงความเป็นมิตรภาพต่อกัน เมื่อมีข้อตกลงกันไว้แล้ว เราก็คงต้องปฏิบัติตามข้อตกลง จึงจะไม่เอาอคติเอาเปรียบกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำ ถึงแม้ว่าจะเป็นประเทศเล็กประเทศใหญ่ก็ตาม การที่เราจะมีกฎหมายลิขสิทธิ์ไปรองรับตามสนธิสัญญาระหว่างไทย-สหรัฐฯ นั้น ความจริงจะต้องมีมานานแล้ว

จารุลินทร์ : รู้สึกสหรัฐฯ เขจะมีกฎหมายลิขสิทธิ์รับรองมาตั้งแต่ปี 2511 คือ หลังจากที่ได้มีข้อตกลงสัญญาไมตรีทางด้านเศรษฐกิจกันในปี 2509 คือ หลังจากนั้น 3 ปี เขาก็ร่างกฎหมายขึ้นมาแล้วแต่ทางไทยเรายังเฉยอยู่

สิทธิสม : นี่ก็ตั้ง 20 ปีแล้ว ผมว่าเรื่องของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานี้ ในแง่ของผู้คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์อะไรขึ้นมาถ้าเป็นตัวผม ผมก็ยอมต้องการให้มีการคุ้มครอง

จารุลินทร์ : เพราะว่าเราจะคิดอะไรออกมาได้สักอย่าง เราต้องใช้มันสมองของเรามากมาย เพราะฉะนั้นมันมีคุณค่า ไม่ว่าคนที่อยู่ในประเทศไหนก็ตาม เขาก็เห็นว่ามันสมองของคนนั้นมีค่ามหาศาล เหมือนกับที่ประเทศไทยครั้งหนึ่ง มีสปอตทางโทรทัศน์โฆษณาหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่ง ที่มีอยู่กันจนแก่จนเฒ่า ได้ทราบมาซึ่งคิดว่าจะเป็นจริง เพราะมีผู้ยืนยันว่า เขาให้มูลค่าของผู้ที่คิดสปอตนี้ขึ้นมาถึง 1 ล้านบาท เพียงแค่ 30 วินาที ที่ทำเป็นสปอตโฆษณาเท่านั้น เข้าใจถึง 1 ล้านบาทสำหรับมันสมองคิดขึ้นมา อันนี้ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา

สิทธิสม : เป็นค่าที่ดีเป็นเงินได้

จารุลินทร์ : ที่ไม่มีการดีเป็นเงินได้อีกมากมาย เพราะฉะนั้นที่จะมีการแก้ไข พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ ปี 2521 โดยที่จะดึงเอาสหรัฐฯ เข้ามาอยู่ภายใต้การบังคับของ พ.ร.บ. นี้ด้วยเหมือนกับที่เราทำกับอีก 76 ประเทศ ที่เป็นอนุสัญญากรุงเบิร์น คิดว่ามันน่าจะสมเหตุสมผล ถ้าคิดกันในเรื่องความยุติธรรม

สิทธิสม : ในการแก้ไข พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ 2521 นี้ ก็มีเฉพาะในส่วนที่ว่าเราจะให้สหรัฐฯ เข้ามามีชื่ออยู่ในกฎหมายนี้ด้วย แต่ว่าในข้อบังคับอื่น ๆ ก็ดูเหมือนไม่มีการแก้ไขอะไร

จารุลินทร์ : คงจะเหมือนกับอนุสัญญากรุงเบิร์นที่เราทำกับประเทศอื่น ๆ ใช่มั้ยคะ เพียงแต่เอาสหรัฐฯ เข้ามาร่วมอยู่ด้วย ในฐานะที่เราเป็นมิตรประเทศที่ดีต่อกันเท่านั้นเอง

สิทธิสม : ครับ ตามข้อตกลงที่เราทำกันไว้

จารุลินทร์ : แต่รู้สึกว่า ถึงแม้ว่าเราจะไม่มียกกฎหมายออกมารองรับอันนี้ เท่าที่คิดกันทราบในทางปฏิบัติก็ทำกันอยู่ แต่ขณะเดียวกันถึงแม้ว่าเราจะมี พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ให้อยู่ในประเทศไทยก็ตาม ที่บอกว่าเรามีแล้วตั้งแต่ปี 2521 แต่ว่าในเชิงปฏิบัติก็ยังคงมีปัญหาอยู่ให้เห็นกันง่าย ๆ บางทีมีปัญหากันขึ้นมา

เจ้าของลิขสิทธิ์ก็จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน อันนี้เป็นประเด็นที่คนไทยยังคิดกันอยู่เหมือนกัน การแก้ไขที่จะให้สหรัฐฯ มาอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ก็คงจะมีผลบังคับเหมือนกันนะค่ะ

สิทธิสม : น่าจะเป็นเช่นเดียวกันครับ คุณกันมาพอสมควรมีอีกเรื่องหนึ่งที่จะฝากให้ คุณจารุลินทร์ทราบ คือ ข้อเสนอความคิดเห็นของท่านเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันซึ่งได้เสนอมาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านบอกว่าการเสนอให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์นั้น เป็นความพยายามหนึ่งที่มุ่งจะรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไทยเราที่มีอยู่ในตลาดสหรัฐฯ คือ ปัจจุบันสหรัฐฯ นำเข้าสินค้าจากไทยมากเกือบจะเป็น 2 เท่าที่ไทยซื้อจากสหรัฐฯ นี่เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นข้อเสนอมาเพื่อพิจารณาของทางรัฐสภาและประชาชนไทยเรา

จารุลินทร์ : ก็แสดงว่าเราก็ควรจะคงความได้เปรียบนี้อยู่ต่อไป

สิทธิสม : ครับ ส่วนอีกเรื่องหนึ่งท่านบอกว่า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานี้ เป็นเรื่องหนึ่งในร้อยเรื่องทีเดียวที่รัฐสภาและฝ่ายบริหารของสหรัฐฯ เห็นพ้องต้องกันว่า ซึ่งอันที่จริงผู้แทนการค้าของสหรัฐฯ มีความเห็นแน่วแน่ ว่า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิทธิโดยชอบธรรมทางกฎหมายของสหรัฐฯ อยู่แล้ว เราจะต้องได้รับการคุ้มครองจากทุกประเทศ การที่จะกล่าวว่าไทยยอมในเรื่องนี้ง่าย ๆ เพราะว่าถูกกดดันจากสหรัฐฯ นั้น เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริง

จารุลินทร์ : ค่ะ ดิฉันเข้าใจคำพูดอันนี้ว่า เรามีสิทธิที่ควรได้รับการคุ้มครองเพราะว่าเราได้มีข้อผูกพันกับเขา ตั้งแต่ปี 2509 จากสนธิสัญญาไมตรีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจนี้ สหรัฐฯ เขาได้ออกกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของไทย เราก็ควรมีออกมาด้วยตามข้อผูกพันนั้น แต่เรายังไม่ได้ทำ เพราะฉะนั้นเขาก็มีสิทธิที่ควรจะได้รับจากไทยเหมือนกันจากการขังดูแล้วประโยชน์เรายังคงมีอยู่ ถึงแม้ว่าเราจะมีการแก้ไข พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ ที่จะให้สหรัฐฯ เข้ามาร่วมอยู่ด้วย เราก็ยังคงได้ผลประโยชน์เหมือนเดิมหรืออาจจะมากกว่าเดิมด้วยซ้ำไป ถ้าคิดในแง่ของการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน คุณสิทธิสมคิดบ้างไหมในแง่ที่ว่าเราเป็นประเทศอยู่ในโลกและมีไมตรีต่อกัน ไม่เฉพาะกับสหรัฐฯ แต่กับประเทศอื่นทั่วไป เราก็จะต้องมีการเกื้อกูลกันในฐานะมิตรประเทศ

สิทธิสม : เป็นการทิ้งให้ทั้งรับในการที่จะคบหาสมาคมกัน

จารุลินทร์ : และส่วนสำคัญก็คือเราได้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ที่เราให้สัญญากันไว้

ตั้งแต่ปี 2509 ระหว่าง ไทย – สหรัฐฯ เพราะฉะนั้นเราก็ควรจะทำตาม
เจตนารมณ์ที่เราได้ตกลงกันไว้ นี่เป็นความคิดของดิฉัน

สิทธิสม : นอกจากเรื่องที่เรียนให้ทราบนี่นะครับ ทางท่านเอกอัครราชทูตไทย

ประจำกรุงวอชิงตันก็ยังมีข้อเสนอมาอีกว่า ประเทศไทยมีความยืดหยุ่นใน
การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาน้อยที่สุด และเป็นประเทศเดียวในแถบ
นี้ที่ยังไม่ได้ดำเนินการอะไรเลย ในขณะที่ประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง
เขาเคลื่อนไหวเรื่องนี้ไปแล้ว อย่างที่สิงคโปร์ผ่านกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับ
ใหม่แล้ว มาเลเซียก็เหมือนกันที่จะมีผลบังคับใช้เร็ว ๆ นี้ ฟิลิปปินส์เองก็มี
กฎหมายลิขสิทธิ์ใช้แล้ว ขณะนี้เราก็ร่วมกับสหรัฐฯ ปรับปรุงกฎหมายให้
มีประสิทธิภาพขึ้น ส่วนทางอินโดนีเซียก็จะพิจารณาผ่านกฎหมาย
ลิขสิทธิ์ในเดือนตุลาคมนี้ ก็เลยถามมองว่าไทยเรายังไม่ได้ทำในขณะที่
ประเทศเพื่อนบ้านเขาทำกัน นอกจากนั้นแล้วท่านเอกอัครราชทูตไทย
ประจำกรุงวอชิงตันยังมีข้อเสนอมาอีกมากมาย สำหรับให้ทางรัฐสภาและ
ประชาชนไทยได้ทราบ และนำมาพิจารณา

จารุลินทร์ : เท่าที่คุยมารู้สึกว่าได้ข้อมูลเยอะ ก็คงจะหายข้องใจไปหลายข้อแต่อย่างไร
ก็ตาม ดิฉันคงต้องนำไปพิจารณาว่าสิ่งที่ได้ข้อมูลไปนี้ ไปซึ่งประโยชน์คือ
ว่าเมื่อเราได้มีการแก้ไขโดยที่จะดึงสหรัฐฯ เข้ามาอยู่ภายใต้การบังคับ
พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ ปี 2521 ของเราเหมือนกับอีก 76 ประเทศตามอนุสัญญา
กรุงเบิร์น เราจะได้ประโยชน์มากขึ้นแค่ไหน ขอบคุณมากที่คุณสิทธิสม
ให้ข้อมูลมาจะได้คุยกันในวันหลังอีก สวัสดีค่ะ

สิทธิสม : ครับ สวัสดีครับ

คุณสมบัติของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

1. ต้องเป็นผู้มีน้ำเสียงที่ดี ชัดเจน เป็นเสียงที่บ่งบอกบุคลิกของตนได้อย่างแจ่มชัด
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะทำให้เสียงที่เปล่งออกมามีคุณภาพ มั่นคง ไม่ลังเล ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้ฟังได้
3. สนใจเอาใจใส่ต่อผู้ฟังทั้งในเวลาปฏิบัติหน้าที่และนอกเวลา แบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา รวมทั้งต้องจินตนาการหาเหตุและผลต่อปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นของผู้ฟังเพื่อนำมาปรับปรุงในรายการให้ได้
4. เป็นบุคคลที่ตรงต่อเวลา หากเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงานต้องไม่อ้างเหตุและผลใดๆ ในการออกอากาศ
5. ใจเย็น ไม่ตื่นเต้น ตกใจง่าย จนเกินความสามารถในการควบคุมอารมณ์และรู้จักแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ มีการตัดสินใจที่ดี
6. ต้องทำตัวเป็นคนของประชาชน คือ ปรับตัวให้เข้าได้กับทุกคน ทุกชั้น ทุกประเภททั้งในเวลาทำงานและนอกเวลาทำงาน
7. มีอารมณ์ขัน ใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และรื่นเริงเบิกบานอยู่เสมอ โดยเฉพาะในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ เพราะอารมณ์แจ่มใส เบิกบานจะทำให้เสียงที่พูด หรืออ่านฟังรื่นหูพาให้ผู้ฟังติดตามฟังไปได้อย่างเพลิดเพลินตลอดรายการ
8. เป็นผู้ใฝ่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะเรื่องของภาษา และการออกเสียง ต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทางภาษาอยู่เสมอ
9. กระตือรือร้นสนใจต่อปัญหาต่างๆ ทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวของสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์รอบตัวทั้งในและต่างประเทศ
10. เป็นคนมีเหตุผล มีรสนิยมดี มีความจริงใจ
11. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและเป็นพลเมืองที่ดี และที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้ที่มีใจรักงานนี้อย่างแท้จริง

การเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง

1. มีความตั้งใจจริงที่จะสนทนากับผู้ฟังและให้ผู้ฟังเข้าร่วมรายการด้วย เปรียบผู้ฟังเหมือนแขกที่เข้ามาเยือนในบ้านเราเสมอ
2. นึกถึงการพูดกับเพื่อน หรือ Talk to a friend. กล่าวคือเป็นการพูดกับเพื่อนที่รู้จักคุ้นเคยกัน ไม่ใช่การอ่าน ไม่พูดยดคนข่มท่าน และไม่ใช้การยกย่องเทิดทูนคนฟัง ยำเกรงคนฟังว่าเหนือกว่าเรา แต่ให้คิดเสมือนว่าคนฟังอยู่ในระดับเดียวกับตนเองเท่านั้น พยายามคิดเสมอว่า ผู้ฟังในรายการนั้นมีเพียงหนึ่งเดียว แม้ว่าความเป็นจริงจะมีหลายคน เพราะการนึกว่าพูดกับคนหลายคนจะทำให้เราพูดเสียงดัง จำไว้เสมอว่าเสียงที่ใช้ในรายการนั้นจะต้องไม่ใช่การตะโกน แต่ควรเป็นเสียงที่ชัดเจนและดังพอให้เพื่อนที่นั่งห่างจากเรา 4 ฟุตได้ยินชัดเจน
3. ต้องเป็นนักแสดงบ้างเล็กน้อย การเป็นนักแสดงทางเสียงนั้น คือ ต้องการสื่อความรู้สึกและอารมณ์ถึงผู้ฟังให้ผู้ฟังทราบและเข้าใจได้มากขึ้น
4. ต้องมีความกระตือรือร้นสนใจผ่านทางน้ำเสียง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกอยากติดตามฟังตั้งแต่ต้นจนจบ
5. พยายามเข้าใจผู้ฟัง ต้องรับรู้อยู่เสมอว่ากำลังพูดกับใคร
6. ต้องมีความรับผิดชอบในฐานะตัวแทนของสถานี ต้องไม่นำเสนอสิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และชื่อเสียงของสถานี
7. ต้องมีใจกว้างเปิดรับคำวิจารณ์
8. ต้องฟัง โดยการเปิดรับฟังรายการวิทยุคนอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นตัวอย่าง บทเรียน หรือปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับรายการ

ประเภทของเสียงพูด (Voice) ในงานวิทยุกระจายเสียง

ในรายการวิทยุกระจายเสียงรูปแบบต่างๆ จะประกอบด้วยลักษณะและวิธีการเสนอที่ต่างกัน ดังนั้นการเสนอรายการจึงแตกต่างกันออกไปทั้งเรื่องเพศ วัย จำนวน ตลอดจนลีลาและอารมณ์ในการเสนอเสียง หากจะแบ่งประเภทของเสียงพูดในงานวิทยุกระจายเสียงตามจุดกำเนิด และลักษณะของเสียงแบ่งได้ดังนี้

1. แบ่งตามเพศ คือ เสียงผู้หญิง และเสียงผู้ชาย
2. แบ่งตามวัย คือ ลักษณะของเสียงที่แสดงถึงความแตกต่างของช่วงอายุ หรือช่วงวัย เช่น เสียงทารก เสียงเด็ก เสียงวัยรุ่น เสียงหนุ่มสาว เสียงผู้ใหญ่ เสียงคนแก่
3. แบ่งตามจำนวน คือ เสียงที่ได้ยินแสดงจำนวนคนที่มากน้อยต่างกัน ทั้งอาจจะระบุจำนวนได้หรือไม่อาจจะระบุจำนวนได้ คือ เสียงที่ระบุจำนวน 2-3 คน หรือจำนวนกลุ่มคนน้อย กลุ่มคนมาก
4. แบ่งตามสภาพของร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เพื่อบ่งบอกบุคลิกและลักษณะนิสัย

สิ่งสำคัญของเสียงพูดในงานวิทยุกระจายเสียง คือ การคัดเลือก การควบคุม การกำกับเสียง ให้เสียงมีความชัดเจนในการฟัง ไม่ว่าจะเป็นเสียงประเภทใด เช่น รายการข่าว ผู้เสนอเสียง นอกจากจะต้องมีทักษะในการอ่านคล่อง ชัดเจน น่าฟังแล้ว อารมณ์และลีลาในการนำเสนอก็ต้องสุภาพ แต่เข้มแข็งเป็นจริงเป็นจัง น่าเชื่อถือ ในขณะที่รายการละครเสียงจะบ่งบอกอารมณ์ และจิตใจตามบุคลิกเสียงที่นำเสนอ

ลักษณะของน้ำเสียงในงานวิทยุ น้ำเสียงในงานวิทยุควรจะมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. น้ำเสียงชัดเจน เมื่อผู้ฟังๆ แล้วสามารถแบ่งแยกได้ว่าเป็นเสียงของเพศใด อายุเท่าไร กำลังถ่ายทอดข่าวสาร ความคิด อารมณ์ ความรู้สึกอะไรให้ฟัง
2. อักษรวิธีถูกต้อง การอ่านหรือการพูดออกเสียงต้องรู้จักอักษรวิธี การเว้นวรรค เว้นช่วง การให้น้ำหนักในคำ ในข้อความที่ต้องเป็นไปตามหลักไวยากรณ์และสื่อความหมายได้ถูกต้องชัดเจนด้วย
3. ลีลาการนำเสนอ น่าฟัง โดยเฉพาะท่วงทำนองในการพูด หรืออ่านให้ผู้ฟังรู้เรื่อง เข้าใจ อยากติดตาม หรือจับใจความได้ถูกต้อง มีการทอดจังหวะ เน้นเสียงหนักเสียงเบาตามเนื้อความ
4. ให้อารมณ์ เมื่ออยู่น้ำไมโครโฟนผู้ดำเนินรายการต้องมียารมณ์แจ่มใส สุภาพ แต่เตรียมพร้อมที่จะจัด ปรับอารมณ์ ความรู้สึกตามบท ตามข้อความที่จะต้องเสนอ

เสียง และข้อควรระวังคือ การเสนอเสียงอย่างไร้อารมณ์ กับอารมณ์อย่างมากเกินไป (Over)

5. สื่อความหมายได้ ผู้ดำเนินรายการสามารถเสนอเสียงเพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้ อารมณ์และจินตนาการ ที่มีความชัดเจน เกิดจินตนาการตามสิ่งที่นำเสนอได้

การควบคุมเสียงพูดในงานวิทยุกระจายเสียง

คุณสมบัติของเสียงที่เหมาะสมกับงานวิทยุกระจายเสียง คือ เสียงที่มีความชัดเจน ความมั่นใจ การควบคุมเสียงผ่านไมโครโฟนที่มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ด้วยการควบคุม การเปล่งเสียง การกำจัดข้อบกพร่องที่มีผลต่อคุณภาพเสียง ซึ่งเป็นเรื่องและผู้เสนอเสียงทาง วิทยุกระจายเสียงควรทราบและปฏิบัติเสียงที่มีคุณภาพ นอกจากจะมีน้ำเสียงที่ไพเราะตามวัยแล้ว ยังต้องเป็นเสียงที่เกิดจากความพร้อมทางสรีระของอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียง นับตั้งแต่ ปอด ลำคอ ขากรรไกร ลิ้น เพดาน เหงือก ฟัน ริมฝีปาก รวมทั้งจมูกซึ่งเกี่ยวข้องกับการหายใจเข้า ออก ความพร้อมดังกล่าวคือ การควบคุมอวัยวะต่างๆ ให้สามารถเปล่งเสียงออกมาได้ชัดเจนตาม ฐานเกิดของเสียงนั้นๆ เช่น ความชัดเจนของตัว ร สะกด เกิดจากความสามารถในการกระดกลิ้น หรือความชัดเจนของคำที่มี ฟ สะกด เกิดจากความสามารถบังคับให้ลมผ่านไรฟันได้อย่าง เหมาะสม โดยยึดหลักว่า การเปล่งเสียงนั้น ต้องไม่มีเสียงแทรกจากการควบคุมอวัยวะใดๆ ที่ ครอบกวนต่อการฟังของผู้ฟัง

หลักสำคัญในการควบคุมเสียง เพื่อให้ได้ยินเสียงผ่านไมโครโฟนที่มีคุณภาพเหมาะสม กับงานวิทยุกระจายเสียง คือ

1. การควบคุมเสียงลมหายใจที่ดี ผู้เสนอเสียงทางวิทยุกระจายเสียงต้องมีวิธีการที่ จะควบคุมลมหายใจ มิให้เสียงลมหายใจเข้า – ออก ตลอดจนเสียงหอบ เหนื่อย พลั่ว เพราะลมหายใจไม่พอ ออกไปรบกวนการฟัง การควบคุมลมหายใจเป็น เรื่องที่ฝึกกันได้ด้วยวิธีง่ายๆ ดังนี้
 - a. ฝึกการสูดลมหายใจเข้าทางจมูก ผ่านปอด กระบังลม แล้วเก็บลมหายใจ ไว้ในท้อง พุดง่ายๆ คือ หายใจเข้าท้องพอง หายใจออกท้องแฟบ ในขณะที่ฝึกจะยืนหรือนอนหงายราบกับพื้นก็ได้ การฝึกนี้จะช่วย แก้ปัญหาการหอบ เหนื่อย เพราะรู้สึกว่าจะหมดลมหายใจเป็นเพียง ความรู้สึกไม่ใช่สภาพแท้จริง
 - b. ค่อยๆ หายใจเข้าทางจมูก เริ่มด้วยการบังคับลมให้ลงไปถึงกระบังลม (ตรวจสอบได้โดยใช้นิ้วโป้งกดเบาๆ ตรงชายโครงทั้งสองข้าง ถ้าชาย

โครงข่ายออกแปลว่าลมเข้าไปถึงกระบังลมแล้ว) แล้วไล่ลมลงไปในห้อง (สังเกตได้จากการพองของท้อง) จากนั้นกลืนลมหายใจไว้ นับ 1 – 2 – 3 แล้วหายใจออกนับ 1 – 2 – 3 โดยเริ่มจากการนับสั้นๆ ก่อน

- c. หายใจเข้าทางจมูก แล้วผ่อนออกทางปากเป็นเสียงฮัม หรือนับ 1 – 2 – 3 ไปเรื่อยๆ เริ่มด้วยการฮัมหรือการนับโดยใช้เวลาสั้น แล้วค่อยๆ เพิ่มความยาวและความสามารถในการผ่อนลมออกทางปาก ด้วยการฮัมหรือนับ โดยระดับเสียงของการฮัมหรือนับต้องปล่อยออกมาในระดับที่เท่ากัน ไม่สะดุดหรือสูงบ้างต่ำบ้าง การฝึกในข้อนี้จะทำให้ไม่มีเสียงลมหายใจเข้าเพราะการสูดลมเข้าทางปากขณะเสนอเสียงทางวิญญู หลักการที่สำคัญ คือ หายใจเข้าทางจมูก หายใจออกทางปาก ซึ่งจะออกมาพร้อมกับเสียงที่เปล่งออกมา การหายใจออกแม้ว่าจะมีลมบางส่วนออกมาทางจมูกบ้างก็ถือว่าปกติ แต่ถ้าขณะเปล่งเสียง ลมออกทางจมูกมากกว่าทางปากจะเป็นเสียงขึ้นจมูกไป
- d. ฝึกการอ่านหรือพูดประโยคยาวๆ ในลมหายใจครั้งเดียว
- e. ฝึกการอ่านโดยการผ่อนลมหายใจเข้าออกระหว่างที่อ่าน โดยไม่ต้องหยุดเพื่อถอนหายใจ

2. การควบคุม บังคับริมฝีปาก ปาก ลิ้น และขากรรไกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องสามารถบังคับริมฝีปาก ปาก ลิ้น และขากรรไกรให้สามารถออกเสียงได้ตามมาตรฐาน การทดสอบว่าเสียงพูดชัดหรือไม่ชัด ควรจะทดสอบโดยการพูดผ่านไมโครโฟน แล้วบันทึกเทปไว้เพื่อเปิดฟัง โดยอาจจะขอคนอื่นให้ช่วยฟังหรือฟังเองก็ได้

- a. สำหรับกล้ามเนื้อส่วนใกล้ๆ ปากและขากรรไกร ทำได้โดยการอ้าปากกว้างสลับกับการปิดปาก เอียงปากไปทางซ้าย ขวา หรือขยับปากเป็นวงกลม ขยับขากรรไกร ฟัน ด้วยท่าที่เหมือนกับการเคี้ยวอาหาร ถ้ารู้สึกขากรรไกร เกร็งและแข็งให้ใช้นิ้วมือนวด คลึง เบาๆ บริวณขากรรไกร (ใต้คาง)
- b. สำหรับริมฝีปากอาจบริหารได้โดยเปล่งเสียงตามฐานเสียงของสระที่สำคัญ เช่น อ อ อ อ อ โดยขณะเปล่งเสียงต้องขยับริมฝีปากให้เต็มที่ เปล่งเสียงออกมาอย่างชัดเจน สำหรับผู้ที่มีปัญหาเฉพาะต่างๆ เช่น ริม

ฝปากบนไม่เปิด พูดอย่างไรก็ไม่เห็นไรฟันบนทำให้เสียงออกมาไม่ชัดเจนก็ต้องฝึกบังคับริมฝีปากบน เช่นทำให้ริมฝีปากเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือยกริมฝีปากบนขึ้น

- c. สำหรับลิ้น ต้องฝึกเกร็งลิ้นและการทำให้ลิ้นขยับได้อย่างรวดเร็ว เช่น แลบลิ้นออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ให้รู้สึกเหมือนกำลังพยายามปล่อยลิ้นออกมาให้แตะคางแล้วเกร็งลิ้นทำให้ลิ้นแหลมที่สุด บังคับลิ้นไปทางซ้าย ขวา บน และม้วนลิ้น การปล่อยลมออกมาพร้อมๆ กับการรัวลิ้นเป็นการฝึกเปล่งเสียง ร ล ที่ชัดเจน

3. การเปล่งเสียงออกมาอย่างเต็มที่ หมายถึง การเปล่งเสียงจากท้องอย่างมีพลังและสม่ำเสมอ ยกเว้นการแสดงที่ต้องเป็นไปตามลีลา อารมณ์ เป็นเสียงจริงของแต่ละบุคคล ไม่ใช่การเค้น หรือการบีบเสียง การจะวัดว่าเสียงที่เปล่งออกมานั้นมีพลังเพียงพอหรือไม่ อาจจะวัดด้วยการตะโกนให้ผู้ฟังซึ่งอยู่ห่างกันไป 4 ฟุต ว่าได้ยินเสียงชัดเจนหรือไม่ชัดเจน นอกจากนี้เวลาพูดผ่านไมโครโฟน ผู้พูดจะต้องอยู่ให้ตรงหน้าไมโครโฟน เปิดปากให้เต็มที่ ไม่ควรเค้นเสียง หรือกักเสียงที่ลำคอ หรือเป็นการพูดแบบกระซิบกระซาบและมีความเชื่อว่าถ้าพูดเบาๆ แต่พูดชิดไมโครโฟนแล้วจะทำให้เสียงดี ชัดเจน ซึ่งเป็นการกระทำและความเชื่อที่ผิดและยังให้คุณภาพเสียงที่ไม่ดีอีกด้วย ส่วนผู้ที่พูดเสียงอู้อี้ เสียงขึ้นจมูก เสียงเหมือนคนเป็นหวัด บางคนปล่อยเสียงออกมาทางปากไม่ได้ หรือเสียงลมหายใจกลับขึ้นจมูก ต้องมีการฝึกเสียงด้วยการควบคุมการหายใจออกทางปาก
4. การมีระดับเสียงที่น่าฟัง หมายถึง มีระดับความสูงต่ำของเสียงที่ไม่อูบอับในคอ เสียงกุดต่ำ หรือบีบเสียงสูง แหลม ลอย ระดับเสียงไม่ดี การเปล่งเสียงหน้าไมโครโฟนที่ดีต้องมีน้ำเสียงที่ก้องกังวาน มีทักษะในการพูด มีความรู้ ความเข้าใจในการออกเสียง รวมทั้งมีความสามารถในการตีความหรือบทบาท ทำให้เกิดเสียงขึ้นลงและจังหวะจะโคนตามเนื้อความ หรือบทบาทที่ไม่ใช่การเล่นเสียง
5. การไม่คิดเพี้ยนของเสียง ซึ่งเป็นไปตามอิทธิพลของเสียงดังนี้
 - a. อิทธิพลของสำเนียงถิ่น ซึ่งควรจะเป็นเสียงกลางๆ ในการนำเสนอ เช่น ข้าว เป็น – เจ้า – สิบ เป็น – เสียบ – ถนน เป็น ถ – โหนด – ความเพี้ยนเกิดจากอิทธิพลของภาษาเชื้อชาติ เป็นหลักซึ่งผู้ฝึกหัดต้องหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องจุดนี้ด้วยความอดทน

- b. การเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งเป็นเสียงสำคัญของการกำหนดระดับเสียงสูง – ต่ำ ลีลาการพูดและน้ำเสียงของคนรุ่นใหม่มีก่นิยมพูดลากเสียงเนิบนาบ ยาวจนเกิดเพี้ยนในทางวรรณยุกต์ เช่น กี่ เป็น – กือ – ได้ เป็น – ได้ – ชอบ เป็น – ซ้อบ – ซึ่งหลายคนพูดในชีวิตจริงจนชิน หรือบางคนเน้นเสียงในการพูดจะทำให้เกิดความเป็นสีตันของข่าว ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้องและจะทำให้เกิดความเคยชินในการออกเสียงจนลืมวรรณยุกต์ไทยของเสียงที่แท้จริงไปได้
- c. มีเสียงลมออกมากเกินไป เช่น เสียงลมลอดไรฟัน เมื่อออกเสียง ตัว S หรือ เสียง สอ (ศ ข ศ) ปล่อยเสียงลมใส่ไมโครโฟน เมื่อออกเสียง T หรือเสียง ทอ (ท ธ ท ฒ) หรือตัว บ พ หรือ b, p ปัญหา คือ การควบคุมริมฝีปากและลิ้นที่ไม่ถูกต้อง การแก้ไข อาศัยวิธีการฟังเสียงตัวเองที่บันทึกไว้ หรือการฝึกพูดหน้ากระจก หรือไม่ควรพูดใกล้ไมโครโฟนเกินไป ให้ยื่นหน้าห่างให้ไมโครโฟน หรือยกไมโครโฟนให้สูงเหนือระดับปากนิดหน่อย
- d. ขอบกพร่องทางร่างกายที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อความชัดเจนของเสียง เช่น ปัญหาของฟัน ฟันเหยิน ฟันยื่น ไซ้ฟันปลอม หรือใส่เหล็กคัดฟัน ปัญหาของลิ้น เช่น ลิ้นใหญ่ ลิ้นคับปาก ตลอดจนการบังคับลิ้นที่ผิด เช่น ออกเสียง “ส” โดยแลบลิ้นออกมา ทำให้ลักษณะเสียงออกมาผิดพลาดขอบกพร่องในข้อนี้บางทีแก้ไขได้ บางทีแก้ไขไม่ได้

เทคนิคในการกำกับเสียงการแสดงที่ต้องการให้เสียงดัง หรือค่อยกว่าปกติ

- เสียงกระซิบ ใช้เทคนิคการเข้าใกล้ไมโครโฟน เพื่อให้ได้ระดับเสียงที่คนฟังจะได้ยินชัดเจน การกระซิบจะเป็นการลดเสียงตามอารมณ์แสดง แต่ไม่ใช่ลดระดับความดังของเสียง
- เสียงรำพึง เสียงพูดกับตัวเอง เสียงแสดงความคิดของตัวเอง เสียงแบบนี้อาศัยเทคนิคการทำเสียงก้อง (Echo) โดยการใช้เทคนิคการบันทึกเสียงที่ทำให้เสียงของผู้แสดงผ่านไมโครโฟน ไปเข้าลำโพงแล้วป้อนเข้าไมโครโฟนอีกครั้ง ทำให้เกิดเสียงสะท้อนที่ไล่ตามกันติดๆ การรำพึง การพูดกับตัวเอง อาจจะใช้วิธีการหันด้านข้างให้ไมโครโฟน แต่พูดใกล้ไมค์ ลดเสียงลงเพื่อแสดงอารมณ์
- เสียงตวาด ตะโกน ตลอดจนเสียงหรือกิริยาที่ลมออกจากปาก เช่น การไอ การเป่าลม การตะโกน เป็นเสียงที่ต้องดังและแรง ในการตะโกนอาจทำได้โดยให้ผู้

แสดงหันหน้าออกไปทางส่วนบอดในการรับเสียงของไมโครโฟน (dead area) หรืออยู่ห่างจากไมค์แล้วยกเสียงขึ้น (Pitch) ใส่อารมณ์ เพิ่มความเข้มของเสียง โดยไม่จำเป็นต้องตะโกนหรือตะโกนออกมาสุดเสียง แล้วเน้นความเด่นของอารมณ์นั้น

- มิติของเสียง (Voice and sound perspective) คือ การสร้างภาพด้วยเสียง ให้ผู้ฟังรู้สึกเหมือนมีการเคลื่อนไหว การกำกับเสียงในลักษณะนี้ต้องพิจารณาคุณลักษณะของไมโครโฟน ดังนี้

- a. ไมโครโฟนแบบทางเดียวมุมกว้าง มีมุมในการรับเสียงแบบรูปหัวใจ
- b. ไมโครโฟนแบบทางเดียวมุมแคบ รับเสียงได้ดีทางด้านหน้า มีการรับเสียงในมุมที่แคบมาก
- c. ไมโครโฟนแบบรอบทิศ มีมุมในการรับเสียงได้ดีเท่ากันหมดทุกด้าน
- d. ไมโครโฟนแบบสองทาง มีความไวในการรับเสียงสองด้านซึ่งอยู่ตรงกันข้าม

ดังนั้นการกำกับเสียงไมโครโฟนต้องพิจารณาบริเวณที่รับเสียงได้ (Live area) และรับเสียงไม่ได้ (dead area)

- การจัดปรับวัสดุเสียง (Acoustic Equipment) โดยอาศัย Equalizer และ Parametric Equalizer การปรับเสียงท่อม – แหลม การจัดพื้นเสียงอาศัย Acoustic board ทำให้เสียงมีความก้องดังกังวาน (Reverberation) หรือเกิดเสียงสะท้อน (Echo) ซึ่งการจัดปรับวัสดุเสียงผนังห้องสามารถทำได้ 2 ลักษณะคือ
 - a. การลด เพิ่ม จัด ปรับ วัสดุในห้องบันทึกเสียง ถ้าต้องการเพิ่มการสะท้อน ก็ต้องเพิ่มวัสดุเนื้อแข็ง ผิวเรียบเข้าไป ยิ่งเพิ่มวัสดุที่ไม่ดูดซึมเสียงมากเท่าไร เสียงก็จะสะท้อนกลับมามากเท่านั้น ระยะทางจากแหล่งเสียงถึงวัสดุ ถ้าใกล้เสียงสะท้อนกลับมาเร็ว ถ้าไกลเสียงจะสะท้อนกลับมาช้า
 - b. โดยการใช้อุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือที่เรียกว่า Reverberation Unit ซึ่งมีอยู่กันหลายแบบแตกต่างกันไปตามวัสดุที่ใช้สร้าง เช่น Digital หรือ Golden foil หรือ Spring coil ขึ้นอยู่กับความต้องการ และสถานที่

ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว หรือจรรยาบรรณในการเสนอข่าว ประกอบด้วย

- 1 ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นเท็จไม่ว่าลักษณะใด ๆ
- 2 ไม่เสนอข่าวและภาพซึ่งทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการแตกแยก
- 3 ไม่เสนอข่าวลือและภาพไร้สาระ ชวนให้หลงเชื่อ งามาย
- 4 ไม่เสนอข่าวและภาพด้วยความลำเอียง
- 5 ไม่สอดแทรกความเห็นใด ๆ ของตนลงไปในข่าว
- 6 ไม่เสนอข่าวและภาพ ในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม ถิ่นทิวความเชื่อในศาสนาใด ๆ

ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น หรือจรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย

- 1 แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยสำนึกความรับผิดชอบต่อ
- 2 ไม่แสดงความคิดเห็นชี้นำ และการวิพากษ์วิจารณ์อื่นเป็นการส่อไปในทางมโนคติ
- 3 เคารพความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น
- 4 แสดงความคิดเห็นของตนด้วยความสุภาพ
- 5 ละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำเช่นนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ

ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา หรือจรรยาบรรณในการประกาศ
โฆษณา ประกอบด้วย

- 1 โฆษณาสินค้าหรือบริการด้วยการให้ข่าวสารที่ถูกต้อง ไม่โอ้อวดเกินความจริง
- 2 โฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอันดีของ
ประชาชน

- 3 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการเป็นการหลอกลวง
- 4 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยมีเจตนาให้หลงเชื่อมง่าย
- 5 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
- 6 ละเว้นการโฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีเจตนาเพื่อค้ากำไรเกินควร

แบบประเมินผลงาน

เกณฑ์ในการประเมินชิ้นงานของผู้เข้าอบรม

กิจกรรม	เกณฑ์ในการประเมิน		รวม
	ความถูกต้อง (10)	ความคิดสร้างสรรค์ (10)	
1.หลักการวิทยุชุมชน			
2.การผลิตรายการวิทยุชุมชน			
3.รูปแบบรายการวิทยุ			
4.การใช้เสียงอย่างถูกต้อง			
5.จรรยาบรรณในการเสนอข่าว			
6.จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น			
7.จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา			
8.การเชื่อมชมวิทยุชุมชน			

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

**เครื่องมือชุดที่ 1 แบบสอบถาม ความต้องการเรียนรู้ของผู้จัดการวิทยุชุมชน เพื่อเสริมสร้าง
ความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม**

คำชี้แจง

1. แบบสอบถาม ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการ ความรู้ เรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อนำไปเสริมสร้างความสามารถในการจัดรายการ และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับผู้จัดการวิทยุชุมชน ข้อมูลที่ได้จะนำเสนอในภาพรวมและใช้ประกอบในการวิจัย ซึ่งการให้ข้อมูลในครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบต่อท่านทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. แบบสอบถาม ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการเรียนรู้ของผู้จัดการวิทยุชุมชน

ตอนที่ 3 : ข้อความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในการเลือกตอบแบบสอบถามนี้ ผู้ตอบเลือกตอบ โดยอาศัยเกณฑ์ ตามความต้องการเรียนรู้ของตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับที่ 5 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความต้องการของท่าน **มากที่สุด**

ระดับที่ 4 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความต้องการของท่าน **มาก**

ระดับที่ 3 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความต้องการของท่าน **ปานกลาง**

ระดับที่ 2 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความต้องการของท่าน **น้อย**

ระดับที่ 1 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความต้องการของท่าน **น้อยที่สุด**

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ

☐ ต่ำกว่า 20 ปี

☐ 21-30 ปี

☐ 31- 40 ปี

☐ 41-50 ปี

☐ 51- 60 ปี

☐ 61 ปีขึ้นไป

3. วุฒิทางการศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา

☐ ปวส / อนุปริญญา

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท

☐ 5,001 – 10,000 บาท

☐ 10,001 – 15,000 บาท

☐ 15,001- 20,000 บาท

☐ 20,001 – 25,000 บาท

☐ 25,001 ขึ้นไป

5. งานที่สถานีวิทยุทธชน ถือเป็น

☐ งานหลัก / อาชีพหลัก (ข้ามไปตอบข้อ.7)

☐ งานอาสาสมัคร / อาชีพเสริม

2. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ

☐ เกษตรกร

☐ รับจ้าง

☐ พนักงานบริษัทเอกชน

☐ รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ แม่บ้าน / พ่อบ้าน

☐ ธุรกิจส่วนตัว

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. ประสบการณ์การทำงานในสถานีวิทยุทธชน ปี

8. หน้าที่ความรับผิดชอบของท่าน ในสถานีวิทยุทธชน

☐ ผู้ดำเนินรายการ

☐ ช่างเทคนิค / ผู้ควบคุมเสียง

☐ ผู้ควบคุมรายการ / ประสานงาน

☐ อื่นๆ โปรดระบุ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย X ในช่องที่แสดงถึงระดับความต้องการในการเรียนรู้

ประเด็น	ระดับความต้องการ					
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1	ไม่ต้องการ 0
1. หลักการของวิद्यุชุมชน - ประเภทของการประกอบกิจการ - ความหมายของวิद्यุชุมชน - ปรัชญาของวิद्यุชุมชน - บทบาทของวิद्यุชุมชน						
2. การผลิตรายการวิद्यุชุมชน - การวางแผนการผลิตรายการ - อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต						
3. รูปแบบรายการวิद्यุชุมชน - รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว - รายการพูดคุยหรือบรรยาย - รายการสัมภาษณ์ - รายการสนทนา - รายการสารคดี/สปอต - รายการนิตยสาร						
4. การใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้องตามอักขรวิธี						
5. จรรยาบรรณในการจัดรายการวิद्यุชุมชน - ในการเสนอข่าว - ในการแสดงความคิดเห็น - ในการโฆษณา						
8. การเยี่ยมชมสถานีวิद्यุชุมชน						
9. จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม						

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อคำถามแล้วทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้พร้อมกับ
เติมข้อความตามความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง

1. ถ้ามีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการรายการวิทยุชุมชนและความ
รับผิดชอบต่อสังคมท่านคิดว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่

☐ ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะ

.....
.....
..

(ถ้าตอบว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมให้ตอบในข้อ 2-4)

☐ ไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะ

.....
.....
..

(ถ้าตอบว่าไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมข้ามไปตอบในข้อ 4)

2. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเป็น วัน

เพราะ

.....
.....
.
.....
.

3. ท่านคิดว่าควรจัดกิจกรรมในช่วงเดือนใด

เพราะ

.....

4. ท่านต้องการให้มีกิจกรรมใดๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในแต่ละเนื้อหาวิชา (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ การฟังบรรยาย เพราะ.....
- ☐ การระดมสมอง เพราะ.....
- ☐ การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพราะ.....
- ☐ การฝึกปฏิบัติจริง เพราะ.....
- ☐ การเล่นเกมทบทวนความรู้ เพราะ.....
- ☐ การสาธิต เพราะ.....
- ☐ การใช้สถานการณ์จำลอง เพราะ.....
- ☐ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพราะ.....
- ☐ การทัศนศึกษา เพราะ.....
- ☐ ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม เพราะ.....
- อื่นๆ

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.

.....

.

.....

.

.....

.

เครื่องมือชุดที่ 2 แบบวัดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

คำชี้แจง

1. แบบวัดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยล์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ข้อมูลที่ได้จะนำเสนอในภาพรวมและใช้ประกอบในการวิจัย ซึ่งการให้ข้อมูลในครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบต่อท่านทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. แบบวัดความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 : ความรู้เรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม

ตอนที่ 2 : เจตคติต่อความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม

ตอนที่ 3 : ทักษะการปฏิบัติงาน ในด้านความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม

ในการเลือกตอบแบบวัดนี้ ผู้ตอบเลือกข้อความถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว หรือเลือกระดับที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับที่ 5 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของท่าน **มากที่สุด**

ระดับที่ 4 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของท่าน **มาก**

ระดับที่ 3 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของท่าน **ปานกลาง**

ระดับที่ 2 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของท่าน **น้อย**

ระดับที่ 1 ถ้าข้อความดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของท่าน **น้อยที่สุด**

เครื่องมือที่ 2 ตอนที่ 1 แบบวัดความรู้เกี่ยวกับความสามารถในการจัดการวิทยุชุมชน และความรู้
รับผิดชอบต่อสังคม

แบบทดสอบความรู้ก่อน-หลังการอบรม

ให้เขียนเครื่องหมาย x ทับอักษรหน้าข้อที่ถูกต้องในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดเป็นบทบาทของวิทยุชุมชน
 - ก. ให้ความบันเทิงเพียงอย่างเดียว
 - ข. เป็นเวทีการโต้แย้งของคนในชุมชน
 - ค. เป็นเวทีระดมความร่วมมือของชุมชนเพื่อช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน
 - ง. เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน เมื่อมีเวลาว่าง

2. ข้อใดคือปรัชญาของวิทยุชุมชน
 - ก. วิทยุชุมชนเป็นของชุมชน
 - ข. วิทยุชุมชนจัดขึ้นโดยชุมชน
 - ค. วิทยุชุมชนเพื่อชุมชน
 - ง. ถูกทุกข้อ

3. ข้อใดไม่ใช่ประเภทของการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
 - ก. กิจการบริการสาธารณะ
 - ข. กิจการบริการสังคม
 - ค. กิจการทางธุรกิจ
 - ง. กิจการบริการชุมชน

4. สถานีวิทยุชุมชน จัดอยู่ในการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ประเภทใด
 - ก. กิจการบริการชุมชน
 - ข. กิจการบริการสังคม
 - ค. กิจการทางธุรกิจ
 - ง. กิจการบริการสาธารณะ

5. ข้อใดไม่ใช่ความหมายของวิทยุชุมชน

- ก. กิจกรรมกระจายเสียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- ข. คำนึงถึงผลกำไร จากการโฆษณาเป็นหลัก
- ค. ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน
- ง. เป็นประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น

6. ข้อใดเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติในการผลิตรายการวิทยุชุมชนรูปแบบการบรรยายหรือพูดคุย

- ก. ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย
- ข. เลือกใช้ถ้อยคำที่สร้างจินตนาการ หรือมองให้เห็นภาพ
- ค. หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำภาษาต่างประเทศ ตัวเลขและสถิติที่ซับซ้อน
- ง. ควรใช้เวลาในการพูดคุยหรือบรรยาย ตั้งแต่ 3 ชั่วโมง ขึ้นไป

7. ผู้ผลิตรายการวิทยุชุมชนได้รับประโยชน์อะไรจากการสำรวจบริบทชุมชน

- ก. ได้จำนวนสมาชิกผู้รับฟังรายการภายในชุมชนเพิ่มขึ้น
- ข. ได้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางจัดทำเวทีชาวบ้าน
- ค. ได้ทราบความต้องการ เพื่อนำมากำหนดรายการสินค้า หรือสปอตโฆษณา
- ง. ได้ข้อมูลประกอบการจัดทำรายการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

8. ข้อใดเป็นขั้นตอนแรกในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง

- ก. การประเมินผลรายการ
- ข. การวางแผนการผลิตรายการ
- ค. การดำเนินการผลิตรายการ
- ง. การเตรียมการผลิตรายการ

9. ในการเขียนบทวิทยุควรคำนึงถึงอะไรเป็นสำคัญ

- ก. เวลาในการออกอากาศ
- ข. ความยาวรายการ
- ค. วิทยาการในรายการ
- ง. ความชัดเจนในเนื้อหาโดยใช้หลัก 5W 1H (Why / Who / What / When / Where / How)

10. ไมโครโฟนมีหน้าที่อะไร

- ก. เปลี่ยนคลื่นเสียงให้เป็นคลื่นไฟฟ้า
- ข. ช่วยในการผสมผสานเสียง
- ค. บันทึกสัญญาณเสียงก่อนออกอากาศ
- ง. ใช้ในการตัดต่อ ตกแต่งเสียง

11. เมื่อต้องการใส่เทปลงไปเครื่อง ให้กดปุ่มใด

- ก. Stop
- ข. Pause
- ค. Eject
- ง. Play

12. เมื่อต้องการเล่นเทป ให้กดปุ่มใด

- ก. Play
- ข. Pause
- ค. Eject
- ง. Stop

13. เมื่อต้องการหยุดการเล่น (ชั่วคราว) ให้กดปุ่มใด

- ก. Stop
- ข. Pause
- ค. Eject
- ง. Play

14. บลูไมโครโฟน เหมาะสำหรับการจัดรายการวิทยุรูปแบบใด

- ก. รายการสัมภาษณ์
- ข. รายการข่าว
- ค. รายการนิเทศสาร
- ง. รายการบรรยาย

15. ข้อใดเป็นรูปแบบรายการวิทยุชุมชน ประเภทการใช้เสียงพูดคุย

- ก. รายการสารคดี
- ข. รายการอภิปราย
- ค. รายการถ่ายทอดสด
- ง. รายการเพลง เน้นความบันเทิง

16. ข้อใดเป็นองค์ประกอบสำคัญของข่าว

- ก. ความสดใหม่ และความชัดเจนของภาษา
- ข. เน้นให้มีความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน
- ค. รายละเอียดของเนื้อหาข่าวคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ทำให้น่าติดตาม
- ง. มีพาดหัวข่าวที่เร้าใจผู้ฟัง

17. ผู้ผลิตรายการสัมภาษณ์ควรคำนึงถึงข้อใดบ้าง

- ก. ทำความเข้าใจ ในเรื่องที่จะสัมภาษณ์ก่อนล่วงหน้า
- ข. ศึกษาประวัติของผู้ที่จะทำการสัมภาษณ์ล่วงหน้า
- ค. สร้างความเป็นกันเองกับผู้ให้สัมภาษณ์
- ง. ถูกทุกข้อ

18. ข้อใดคือรูปแบบรายการวิทยุประเภทสารคดี

- ก. เป็นรายการเล่าเรื่องหรือบรรยายให้ความรู้ นำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง
- ข. เป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหาที่มีความสดใหม่ ทันต่อเหตุการณ์
- ค. เป็นรายการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างผู้ดำเนินรายการกับผู้ฟัง
- ง. เป็นรายการที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มาซักถามเรื่องราวปัญหาข้อสงสัย

19. ข้อใดคือรูปแบบรายการวิทยุประเภทนิยายสารทางอากาศ

- ก. เป็นรายการที่รายงานเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแล้วในหนึ่งวัน
- ข. เป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวที่มีความหลากหลายมาอยู่ในรายการเดียวกัน
- ค. เป็นรายการที่พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในห้องข้อใดหัวข้อหนึ่ง
- ง. เป็นรายการที่รายงานเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น โดยผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดให้ผู้ฟัง

20. ในการนำเสนอสปอตวิทยุกระจายเสียง ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง

- ก. ได้รับความสนใจให้ผู้ฟังหันมาฟัง
- ข. แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับ
- ค. กระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดพฤติกรรมตามความต้องการของสินค้าและบริการ
- ง. ถูกทุกข้อ

21. ข้อใดคือรูปแบบ รายการบันเทิงของชุมชน

- ก. เป็นรายการที่มุ่งเพื่อความบันเทิง ที่เกิดจากงานหรือกิจกรรมในชุมชน
- ข. เป็นรายการประเภทละครวิทยุ ละครสั้น
- ค. เป็นรายการที่สามารถนำผู้ร่วมสนทนาในรายการได้ไม่จำกัดจำนวน
- ง. เป็นรายการเพลง เน้นความบันเทิง เสียงเพลงมีสัดส่วนมากกว่าเสียงพูด

22. ข้อใดไม่ใช่คุณสมบัติที่จำเป็นของเสียง ในการจัดรายการวิทยุชุมชน

- ก. น้ำเสียงชัดเจน
- ข. อักษรวิธีถูกต้อง
- ค. มีอารมณ์ขัน ตลอดเวลาที่ดำเนินรายการ
- ง. ลีลาการนำเสนอน่าฟัง

23. ข้อใดอ่านออกเสียงถูกต้อง “ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

- ก. สม-เด็จพระ-ศรี-นะ-คะ-ริน-ทรา-บอ-รม-ราด-ชน-นะ-นี
- ข. สม-เด็จพระ-ศรี-นะ-คะ-ริน-ทา-รา-บอ-รม-มะ-ราด-ชะ-ชน-นะ-นี
- ค. สม-เด็จพระ-ศรี-นะ-คะ-ริน-ทรา-บอ-รม-มะ-ราด-ชะ-ชน-นะ-นี
- ง. สม-เด็จพระ-ศรี-นะ-คะ-ริน-ทรา-บอ-รม-มา-ราด-ชา-ชน-นา-นี

24. ข้อใดอ่านถูกต้อง

- ก. 11 อ่านว่า สิบ-เอ็ด
- ข. 101 อ่านว่า ร้อยเอ็ด
- ค. 1001 อ่านว่า พันเอ็ด
- ง. ถูกทุกข้อ

25. ข้อใดอ่านออกเสียงไม่ถูกต้อง

- ก. ธงชาติ อ่านว่า ทง-ชาติ
- ข. รถมอเตอร์ไซด์ อ่านว่า รด-มอ-เตื่อ-ไซ
- ค. พยาบาล อ่านว่า พา-ยา-บาน
- ง. โทรศัพท์ อ่านว่า โต-ระ-สับ

26. ข้อใดไม่ใช่ความหมายของคำว่า “จรรยาบรรณนักจัดรายการวิทยุชุมชน”

- ก. จิตสำนึกความรับผิดชอบ ของผู้ประกอบการวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุชุมชน
- ข. หลักแห่งการประพฤติ ปฏิบัติ ของผู้ประกอบการวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุชุมชน
- ค. เป็นกฎหมาย ที่มีบทลงโทษอย่างจริงจัง ถ้ามีการฝ่าฝืน
- ง. คุณธรรม ศีลธรรม ของผู้ประกอบการวิชาชีพนักจัดรายการวิทยุชุมชน

27. กรณีที่ผู้จัดรายการวิทยุ คัดลอกข้อความจากแหล่งอื่นมาออกอากาศ ควรปฏิบัติอย่างไร
ควบคู่ไปด้วย

- ก. แจ้งให้ทราบแหล่งที่มาทุกครั้ง
- ข. แจ้งให้ทราบแหล่งที่มาเป็นครั้งคราว
- ค. ไม่ต้องแจ้งให้ทราบแหล่งที่มา
- ง. แจ้งว่ามาจากความคิดของตนเอง

28. ข้อใดถูกต้อง ตามหลักจรรยาบรรณการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์

- ก. พึงแสดงความคิดเห็นชี้แนะ และส่อไปในทางมโนคติ
- ข. พึงแสดงความคิดเห็นของตนด้วยความสุภาพ และรอบคอบ
- ค. พึงแสดงความคิดเห็นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อประโยชน์สาธารณะ
- ง. ถูกทุกข้อ

29. ข้อใดไม่ถูกต้อง ตามหลักจรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา

- ก. ละเว้นการโฆษณาที่เป็นการทำลายคู่แข่งทางการค้า
- ข. โฆษณาสินค้าหรือบริการให้มีความน่าสนใจที่สุด เพื่อเป็นการกระตุ้นยอดขาย
- ค. ละเว้นการโฆษณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
- ง. ละเว้นการโฆษณาเกินจริง และหลอกลวง

30. จรรยาบรรณมีความสำคัญต่อนักจัดรายการวิทยุชุมชน อย่างไร

- ก. ควบคุมให้นักจัดรายการวิทยุชุมชน ประพฤติตนให้ถูกต้องเหมาะสม
- ข. ช่วยพิทักษ์สิทธิและหน้าที่ของนักจัดรายการวิทยุชุมชน
- ค. ส่งเสริมให้นักจัดรายการวิทยุชุมชน ผลิตผลงานที่มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ
- ง. ถูกทุกข้อ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน โดยตอบให้ตรงกับความเป็นจริงว่าท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่ให้อยู่ในระดับใด โดยแต่ละช่องมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมากที่สุด
 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมาก
 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยพอสมควร
 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อย
 1 หมายถึง ท่านไม่เห็นด้วย

ข้อ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(1) หลักการของวิทยุชุมชน						
1.	คุณคิดว่าควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอเพลง มากกว่าเรื่องราวปัญหาของคนในชุมชน					
2.	คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชน มีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น					
(2) การผลิตรายการวิทยุชุมชน						
3.	คุณคิดว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการผลิตรายการวิทยุชุมชน คือ ความต้องการของคนในชุมชน					
(3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน						
4	คุณคิดว่าควรจัดสัดส่วนรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นเนื้อหาสาระ และสปอตโฆษณา ในสัดส่วนที่เท่ากัน					

ข้อ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง						
5.	คุณคิดว่าไม่ต้องระมัดระวังเรื่องการ ใช้ภาษาและการออกเสียงให้ถูกต้อง ตามอักขรวิธี เพราะเป็นตัวอย่าง ให้กับผู้ฟัง					
(5) ความรับผิดชอบต่อสังคม						
6.	คุณคิดว่าสถานีวิทยุทธชน ต้องมี ความรับผิดชอบต่อสังคม โดย ปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง					
(5.1) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว						
7	คุณคิดว่าสามารถนำเสนอข้อมูล ข่าวสารได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัด					
8	คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอ ข้อมูล ข่าวสาร จะเกิดประโยชน์ต่อ ประชาชนในการรับรู้ข่าวสารถ้าใช้ อย่างถูกต้อง					
9	คุณคิดว่าเสรีภาพในการนำเสนอ ข้อมูล ข่าวสาร ต้องคำนึงถึงการรักษา ความลับของแหล่งข่าวควบคู่กันไป ด้วย					
10	คุณคิดว่าการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง ต้องได้ข้อมูลเชิงลึกจาก แหล่งข่าวหลายด้าน					

ข้อ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
11	คุณคิดว่าเมื่อรายงานข้อมูล ข่าวสาร ผิดพลาด ต้องแจ้งให้ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องทราบทันทีหลังข่าว ออกอากาศแล้ว					
12	คุณคิดว่าข้อมูลข่าวสาร ที่ได้รับการ พิจารณาออกอากาศ เป็นข้อมูล ข่าวสาร ที่ถูกต้องและไม่ต้องแก้ไข อีก					
13	คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวในเชิงดู หมิ่นเหยียดหยามลัทธิความเชื่อทาง ศาสนา					
14	คุณคิดว่าการรายงานข้อมูล ข่าวสาร โดยใช้ข้อมูล หรือเอกสารของ แหล่งข่าว จะเปิดเผยได้เฉพาะเท่าที่ ได้รับอนุญาต					
15	คุณคิดว่าไม่ควรเสนอข่าวที่ทำให้ ประชาชนเสียขวัญหรือแตกแยก					
16	คุณคิดว่าสถานีวิทยุชุมชนที่ขอรับ ในความผิดพลาดของข่าวที่ทำ แสดง ให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อ สังคม					

ข้อ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
17.	คุณคิดว่าการเสนอข่าวสนับสนุนรัฐบาลบ่อย ๆ จะทำให้ประชาชนชื่นชมรัฐบาล					
(5.2) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น						
18	คุณคิดว่าไม่ควรแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์อื่นเป็นการสื่อไปในทางอคติ					
19	คุณคิดว่าควรที่จะเคารพในความคิดเห็นของคนอื่นที่เห็นต่างจากตนเอง					
20	คุณสามารถแสดงความคิดเห็นในการจัดรายการวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่และอิสระ					
21	คุณคิดว่าควรเลือกแต่ข้อมูลข่าวสารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนเองเท่านั้น มานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน					
22	คุณคิดว่าควรที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการรายงานข่าวด้วย เพื่อช่วยให้ประชาชนที่รับฟังข่าวสารเข้าใจในประเด็นข่าวมากยิ่งขึ้น					

ข้อ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
23	คุณคิดว่าการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุชุมชน ควรคำนึงถึงภาพสุภาพและรอบคอบ					
24	คุณคิดว่าควรละเว้นการแสดงความเห็นชวนเชื่อ เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นประโยชน์สูงสุดของชาติ					
(5.3) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา						
25	คุณคิดว่าความยาวของสปอตโฆษณาสามารถยาวเกินกว่าที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสินค้าและบริการนั้น ๆ					
26	คุณคิดว่าสามารถผลิตโฆษณาที่โอ้อวดเกินจริงได้ ถ้าเป็นการส่งเสริมยอดขายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ให้สูงขึ้น					
27	คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่มีเจตนาให้หลงเชื่อมมาย					
28	คุณคิดว่าการโฆษณาสินค้าและบริการควรมีบ่อย ๆ และไม่จำกัดความยาว					
29	คุณคิดว่าการโฆษณาในสถานีวิทยุชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด เพราะถือว่าเป็นรายหลักของทางสถานี					
30	คุณคิดว่าควรละเว้นการโฆษณาที่เป็นการเสียดสีผู้อื่น					

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องระดับพฤติกรรม โดยตอบให้ตรงกับความเป็นจริงที่ท่านได้ปฏิบัติงานในประเด็นต่างๆ ที่ให้อยู่ในระดับใด โดยแต่ละช่องมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง ปฏิบัติมากที่สุด
 4 หมายถึง ปฏิบัติมาก
 3 หมายถึง ปฏิบัติพอสมควร
 2 หมายถึง ปฏิบัติน้อย
 1 หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติ

ข้อ	ประเด็น	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(1) หลักการของวิทย์ชุมชน						
1.	คุณเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมฟัง					
2.	คุณผลิตและออกอากาศรายการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ทั้งข่าวสารและความเป็นอยู่ อันสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสื่อของชุมชน					
(2) การผลิตรายการวิทย์ชุมชน						
3.	คุณใช้เสียงพูดในการทดสอบไมโครโฟนว่าใช้ได้หรือไม่ แทนการเคาะหรือเป่าไมโครโฟน					
4.	คุณอยู่ห่างไมโครโฟนประมาณ 1 ฝ่ามือ เพื่อป้องกันการเกิดเสียงรบกวนขณะจัดรายการ อาทิเสียงลมหายใจ					

ข้อ	ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(3) รูปแบบรายการวิทยุชุมชน						
5.	ในรายการสัมภาษณ์ คุณถามคำถามแทนผู้ฟัง และและควบคุมรายการไม่ให้ออกนอกกรอบที่กำหนดไว้					
6.	ในรายการสนทนา คุณแนะนำผู้ร่วมสนทนาเป็นใคร มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สนทนาอย่างไร ขอบข่ายการสนทนา ตลอดจนพูดสรุปเมื่อผู้ร่วมสนทนาพูดจบ					
(4) การใช้เสียงอย่างถูกต้อง						
7.	คุณอ่านออกเสียงภาษาไทยได้ดี โดยเฉพาะคำควบกล้ำ (ร,ล)					
8.	คุณใช้ภาษาพูดได้ชัดเจน ถูกต้องและคล่องแคล่ว					
9.	คุณข่มขณะพูดจัรายการ แม้พูดฟังไม่เห็นหน้า แต่ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้จากน้ำเสียงที่แจ่มใสของคุณ					

ข้อ	ประเด็น	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(5.1) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอข่าว						
10.	คุณตรวจสอบข่าวสารที่ได้รับการนำเสนอ					
11.	คุณละเว้นการรับอามิสสินจ้างใดๆ ในการนำเสนอข่าวสารที่บิดเบือนความจริง					
12.	คุณรับผิดชอบและแก้ไขโดยเปิดเผย เมื่อเสนอข่าวผิดพลาด					
13.	คุณไม่เสนอข่าวสารที่เป็นการซ้ำเติม ระบายสี นุคคล องค์กร สถาบัน ซึ่งตกเป็นข่าว					
14.	คุณไม่เสนอข่าวสื่อไร้สาระ ขวนให้หลงเชื่อมกมาย					
15.	คุณไม่เสนอข่าวสารด้วยความลำเอียง อันจะทำให้ประชาชนเข้าใจคลาดเคลื่อน					
16.	คุณไม่เสนอข่าวสารที่ทำให้ประชาชนเสียขวัญ สร้างความแตกแยกของสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์					

ข้อ	ประเด็น	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(5.2) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความคิดเห็น						
17.	คุณใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการแสดงความคิดเห็น					
18.	คุณเปิดโอกาสให้ผู้ฟัง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น					
19.	คุณเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น					
20.	คุณจะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังรับรู้ได้ว่าคุณมีความเป็นตัวของตัวเองสูง					
21.	คุณแสดงความคิดเห็นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย					
22.	คุณแสดงความคิดเห็นที่เป็นกลางโดยไม่นำความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาร่วมด้วย					
23.	คุณรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ขัดแย้งกับตนเอง และแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่นเพื่อช่วยในการตัดสินใจ					

ข้อ	ประเด็น	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
(5.3) ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกาศโฆษณา						
24.	คุณละเว้นการโฆษณาสินค้า หรือบริการ ที่มีเจตนาค้ากำไรเกินควร					
25.	คุณละเว้นการโฆษณาที่ทำให้ลายคู่แข่งทางการค้าโดยไม่เป็นธรรม					
26.	คุณเลือกโฆษณา กิจกรรม สินค้า และบริการ ของชุมชนตนเองก่อน					
27.	คุณโฆษณาณรงค์ เชิญชวนให้คนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง โดยไม่ระบุว่าจะต้องเลือกพรรคการเมืองใด					
28.	คุณดำเนินการโฆษณาภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม วัฒนธรรม และจารีตประเพณี อุดมคติของประชาชน					
29.	คุณละเว้นการประกาศโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยปราศจากชื่อผู้ผลิต					
30.	คุณไม่โฆษณาสินค้าที่เป็นอันตรายต่อบุคคล หรือชุมชน เช่น เหล้า บุหรี่ เป็นต้น					

**เครื่องมือที่ 3 แบบประเมินผลโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม
สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน**

แบบประเมินผลนี้ เป็นการรวบรวมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อสรุปผลความเหมาะสมและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

การเลือกคำตอบในแบบประเมินผลนี้ ผู้ตอบเลือกคำตอบโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่มีข้อความตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยคำตอบจะมี 5 ตัวเลือก คือ

- 5 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจในประเด็นนั้นมากที่สุด
- 4 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจในประเด็นนั้นมาก
- 3 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจในประเด็นนั้นปานกลาง
- 2 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจในประเด็นนั้นน้อย
- 1 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจในประเด็นนั้นน้อยที่สุด

ข้อ	รายการประเมิน	ความเหมาะสมของรายการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		5	4	3	2	1
1.	ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของกิจกรรม					
2.	ความเหมาะสมของหัวข้อที่ใช้ในการจัดกิจกรรม					
3.	ความเหมาะสมของคุณสมบัติผู้เข้าร่วมกิจกรรม					
4.	ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ					
5.	ความเหมาะสมของวิทยากรในการจัดกิจกรรม					

ข้อ	รายการประเมิน	ความเหมาะสมของรายการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		5	4	3	2	1
6.	ความสามารถของวิทยากรใน การถ่ายทอดความรู้					
7.	การอำนวยความสะดวกและให้ ความช่วยเหลือผู้เรียนใน การเรียนรู้					
8.	การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ที่ผ่อนคลาย					
9.	ความเหมาะสมของเวลาในแต่ละ กิจกรรม					
10	เอกสารประกอบการบรรยาย มีความสมบูรณ์และเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง					
11	การใช้สื่อมีความสอดคล้องและ เหมาะสมกับเนื้อหา					
12	ความยาก-ง่ายของเนื้อหาของ ความสามารถในการจัดการวิทยุ ชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม					
13	กิจกรรมที่จัดสามารถพัฒนาให้ ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรับผิดชอบต่อ สังคมเพิ่มขึ้น					
14	การจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างเป็น ลำดับขั้นตอน					
15	ความเหมาะสมของระยะเวลาในการ ฝึกปฏิบัติ					
16	ความเหมาะสมของสถานที่และ สิ่งแวดล้อมในการจัดกิจกรรม					

ข้อ	รายการประเมิน	ความเหมาะสมของรายการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		5	4	3	2	1
17	ความเหมาะสมของอาหารกลางวัน และอาหารว่าง					
18	ความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่ใช้ใน การจัดกิจกรรม					
19	ความเหมาะสมของวิธีการ ประเมินผล					
20	การได้รับประสบการณ์ใหม่ จากกิจกรรม					

ภาคผนวก ง
คะแนนการประเมินคุณภาพเครื่องมือ

ตารางแสดงคะแนนประเมินความต้องการเรียนรู้ของผู้จัดการวิทยุชุมชน

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1. หลักการของวิทยุชุมชน	1
2. การผลิตรายการวิทยุชุมชน	1
3. รูปแบบรายการวิทยุชุมชน	1
4. การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	1
5. จรรยาบรรณในการจัดการรายการวิทยุชุมชน	1
6. เชื่อมชมสถานีวิทยุชุมชน	1
7. จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ยความสอดคล้องของแบบสอบถามเท่ากับ 1 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางคะแนนประเมินแบบวัดความรู้

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1	0.5
2	1
3	1
4	0.83
5	0.83
6	1
7	0.83
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	0.83
14	0.83
15	0.83
16	0.83
17	1
18	1
19	0.83
20	0.83
21	0.83
22	0.83
23	0.83
24	0.83
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ย
ความสอดคล้อง ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.90 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางคะแนนประเมินแบบวัดเจตคติ

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1	0.83
2	1
3	1
4	0.66
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	0.66
24	0.66
25	0.66
26	0.66
27	1
28	1
29	1
30	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ย
ความสอดคล้อง ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.93 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางคะแนนประเมินแบบวัดทักษะการปฏิบัติงาน

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1	0.83
2	1
3	1
4	1
5	0.83
6	0.83
7	1
8	1
9	0.83
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	0.83
18	1
19	1
20	0.83
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	0.83
27	1
28	1
29	1
30	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ย
ความสอดคล้อง ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.96 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางแสดงคะแนนประเมินผลโปรแกรม

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ยความสอดคล้องของแบบสอบถามเท่ากับ 0.78 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางแสดงคะแนนประเมินแผนการจัดกิจกรรม

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์	1
2. หลักการของวิทยุชุมชน	1
3. การผลิตรายการวิทยุชุมชน	1
4. รูปแบบรายการวิทยุชุมชน	1
5. การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	1
6. จรรยาบรรณในการเสนอข่าว	1
7. จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น	1
8. จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา	1
9. ทักษะศึกษา เยี่ยมชมสถานีวิทยุชุมชน	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ยความสอดคล้องของแบบสอบถามเท่ากับ 0.78 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางแสดงคะแนนประเมินการอภิปรายกลุ่ม

ข้อที่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)
1. ด้านวัตถุประสงค์ของกิจกรรม	1
2. ด้านผู้เรียน	1
3. ด้านวิทยากร	1
4. ด้านเนื้อหาสาระ	1
5. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	1
6. ด้านระยะเวลา	1
7. ด้านสภาพแวดล้อม	1
8. ด้านสื่อการสอน	1
9. ด้านการประเมินผล	1

สรุปจากตาราง ค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ โดยค่าเฉลี่ยความสอดคล้องของแบบสอบถามเท่ากับ 1 ดังนั้นคำถามทั้งหมดจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้

ตารางวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความคิดชอบต่อสังคม สั

ครั้งที่	หัวข้อเนื้อหา	รายละเอียด	วัตถุประสงค์	เวลา (คาบ)
1	พบปะพูดคุยสร้างความสัมพันธ์	1.ชี้แจงรายละเอียดการฝึกอบรม 2.ทำแบบทดสอบวัดความรู้ ก่อนการฝึกอบรม 3.กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์		9
2	หลักการของวิทยุชุมชน	1.ประเภทของการประกอบกิจการ ฯ 2.ความหมายของวิทยุชุมชน 3.ปรัชญาของวิทยุชุมชน 4.บทบาทของวิทยุชุมชน		9
3	การผลิตรายการวิทยุชุมชน	1.การวางแผนการผลิตรายการ 2.อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต		9
4	รูปแบบรายการวิทยุชุมชน	1.รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว 2.รายการพูดคุยหรือบรรยาย 3.รายการสัมภาษณ์ 4.รายการสนทนา 5.รายการสาระน่ารู้ 6.รายการนิยายสาร		9
5	การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	หลักการอ่าน การใช้เสียงอย่างถูกต้องในรายการวิทยุ		9
6	ความคิดชอบต่อสังคมในการผลิต	1.การนำเสนอข่าว สำหรับการนำเสนอข่าว สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
7	ความคิดชอบต่อสังคมในการผลิต	2.การนำเสนอความคิดเห็นในการแสดงความคิดเห็น สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
8	ความคิดชอบต่อสังคมในการผลิต	3.การอภิปรายในการประกาศโฆษณา สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
9	ทัศนศึกษาฐานสถานีวิทยุชุมชน	เข้าเยี่ยมชมสถานีแห่งประเทศไทยและสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน		10
10	จัดกิจกรรมเพื่อสังคมและมอบสิ่ง	1.เลี้ยงอาหารกลางวัน 2.ร่วมทำกิจกรรมสันติภาพการ 3.มอบผลงานซีดี รายการวิทยุชุมชน เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน		10
11	ประเมินผล	1.สรุปผลการฝึกอบรม 2.ทำแบบประเมินผล หลังการฝึกอบรม		10
	รวม			102
	อันดับความสำคัญ			

หมายเหตุ: จำนวนข้อคำถามที่ไม่เท่ากันในแต่ละหัวข้อเนื้อหา เนื่องจากตรงนี้จะเห็นผู้เรียนต้องทำข้อคำถามที่กล่าวถึง (จนครบขีดขอบเขต) ถึงจะจัดรายการวิทยุ

ตารางวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับประชาชนผู้จัด

ครั้งที่	หัวข้อเนื้อหา	รายละเอียด	วัตถุประสงค์	เวลา (ตาม)
1	พบปะพูดคุยสร้างความสัมพันธ์	1ชี้แจงรายละเอียดการฝึกอบรม 2ทำแบบทดสอบวัดความรู้ ก่อนการฝึกอบรม 3กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์		9
2	หลักการของวิทยุชุมชน	1ประเภทของการประกอบกิจการ ฯ 2ความหมายของวิทยุชุมชน 3ปรัชญาของวิทยุชุมชน 4บทบาทของวิทยุชุมชน		9
3	การผลิตรายการวิทยุชุมชน	1การวางแผนการผลิตรายการ 2อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต		9
4	รูปแบบรายการวิทยุชุมชน	1รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว 2รายการพูดคุยหรือบรรยาย 3รายการ สัมภาษณ์ 4รายการ สนทนา 5รายการ สด/อัด 6รายการ นิเทศสาร		9
5	การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	หลักการอ่าน การใช้เสียงอย่างถูกต้องในรายการวิทยุ		9
6	ความรับผิดชอบต่อสังคมในการเสนอ	พิจารณาบรรณในการเสนอข่าว สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
7	ความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดง	2อบรมทัศนคติในการแสดงความคิดเห็น สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
8	ความรับผิดชอบต่อสังคมในการประก	3พิจารณาบรรณในการประกาศโฆษณา สำหรับประชาชนผู้จัดรายการวิทยุชุมชน		9
9	ทัศนศึกษาดูงานสถานีวิทยุชุมชน	เข้าเยี่ยมชมสถานีแห่งประเทศไทยและสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน		10
10	จัดกิจกรรมเพื่อสังคมและมอบสื่อ	1เลี้ยงอาหารกลางวัน 2ร่วมทำกิจกรรมสันทนาการ 3มอบผลงานจิตดี รายการวิทยุชุมชน เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน		10
11	ประเมินผล	1สรุปผลการฝึกอบรม 2ทำแบบประเมินผล หลังการฝึกอบรม		10
	รวม			102
อันดับความสำคัญ				

หมายเหตุ: จำนวนข้อคำถามที่ไม่เท่ากันในแต่ละหัวข้อเนื้อหา เนื่องจากข้อคำถามแต่ละข้อขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่นำมาข้อความ (หรือรับพิจารณาของนักจัดรายการวิทยุชุมชน)

ตารางวิเคราะห์แบบวัดพุทธิพิสัยและจิตพิสัยในเรื่องความสามารถในการจัดรายการวิทยุชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม

พฤติกรรม		พุทธิพิสัย						จิตพิสัย					ทักษะพิสัย					รวม	อันดับ
เนื้อหา	เวลา ตาม	จำ	ใจ	ใช้	วิ	สัง	เมิน	รับ	สนอ	ค่า	จัด	สร้าง	ลอก	จัด	ถูก	ผสม	เขียน		
หลักการของวิทยุชุมชน	9																	9	4
1ประเภทของการประกอบกิจการ ฯ																			
2ความหมายของวิทยุชุมชน		1	3	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2		
3ปรัชญาของวิทยุชุมชน																			
4บทบาทของวิทยุชุมชน																			
2การวางแผนการผลิตรายการ	9	1	1	3	2	1	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	12	2
2อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต																			
3รูปแบบรายการวิทยุชุมชน	9																	10	3
3รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว		1	—	—	—	4	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2		
3รายการพูดคุยหรือบรรยาย																			
3รายการสัมภาษณ์																			
3รายการสนทนา																			
3รายการพิเศษ																			
3รายการนิยสาร																			
4การใช้เสียงอย่างถูกต้อง	9	—	—	—	—	3	1	—	—	—	1	—	—	—	2	1	—	8	5
5ความรับผิดชอบต่อสังคม																		9	1
5จรรยาบรรณของนักจัดรายการวิทยุชุมชน	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
5จรรยาบรรณในการเสนอข่าว	9																		
5จรรยาบรรณในการแสดงความคิดเห็น	9	—	—	—	1	1	3	4	4	8	5	4	—	—	8	6	7		
5จรรยาบรรณในการประกาศโฆษณา	9																		
รวม	94	3	4	3	4	9	7	4	4	10	8	4	—	0	12	7	11	90	15

หมายเหตุ จำนวนข้อคำถามที่ไม่เท่ากันในแต่ละหัวข้อเนื้อหา เนื่องจากแหล่งข้อมูลผู้จัดทำขึ้นที่ต่างกันกับข้อควา(จรรยาบรรณของนักจัดรายการวิทยุชุมชน

ภาคผนวก จ

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมกับการผนวกทฤษฎี

ตารางแสดงขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม จากการผนวกทฤษฎี การเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติ การกระทำเชิงภาษา
การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์

กิจกรรม	ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม						
	เตรียม ปฏิบัติงาน	ระหว่างปฏิบัติงาน					หลัง ปฏิบัติงาน
		นำเสนอ ข้อมูล	ปฏิริยาตอบกลับ			ต่อย้ำ ข้อมูล	
			ตั้งสมมติฐาน	ปรับ กรอบ แนวคิด	ตัดสินใจ		
1.หลักการวิทย์ ชุมชน	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย ให้ความรู้	ตั้งคำถาม	อภิปราย ร่วมกัน	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน
2.การผลิต รายการวิทย์ ชุมชนและ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ ในการผลิต รายการวิทย์ ชุมชน	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย/ สาธิต	ตั้งคำถาม	ลงพื้นที่ สำรวจ ชุมชน	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน
3.รูปแบบ รายการวิทย์ ชุมชน	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย/ ฟัง ตัวอย่าง รูปแบบ รายการ แบบต่างๆ	ตั้งคำถาม	ลงมือ ปฏิบัติ ผลิต รายการ วิทย์ ชุมชน	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน

กิจกรรม	ขั้นตอนการดำเนินงาน						
	เตรียม ปฏิบัติงาน	ระหว่างปฏิบัติงาน					หลัง ปฏิบัติงาน
		นำเสนอ ข้อมูล	ปฏิกิริยาตอบกลับ			ตอกย้ำ ข้อมูล	
			ตั้งสมมติฐาน	ปรับ กรอบ แนวคิด	ตัดสินใจ		
4.การใช้เสียง อย่างถูกต้อง	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย ให้ ความรู้/ สาธิต การอ่าน ออกเสียง	ฝึกการอ่าน ออกเสียง	ปรับปรุง แก้ไข ด้วย ตนเอง	อ่านออก เสียง หน้าชั้น เรียนอีก ครั้ง	ตรวจสอบ ความถูก ต้อง	บรรยาย สรุป ข้อผิดพลาด ที่พบบ่อย/ ตอบปัญหา ข้อสงสัย
5.จรรยาบรรณ ในการเสนอ ข่าว	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย/ ฟัง ตัวอย่าง รายการ	ตั้งคำถาม	ฝึกปฏิบัติ ผลิต รายการ ข่าว	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน
6.จรรยาบรรณ ในการแสดง ความคิดเห็น	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย/ ฟัง ตัวอย่าง รายการ	ตั้งคำถาม	ฝึกปฏิบัติ ผลิต รายการ สัมภาษณ์	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน

กิจกรรม	ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม						
	เตรียม ปฏิบัติงาน	ระหว่างปฏิบัติงาน					หลัง ปฏิบัติงาน
		นำเสนอ ข้อมูล	ปฏิกิริยาตอบกลับ			ตอบ ข้อมูล	
			ตั้งสมมติฐาน	ปรับ กรอบ แนวคิด	ตัดสินใจ		
7.จรรยาบรรณ ในการประกาศ โฆษณา	ชี้แจง วัตถุประสงค์ มอบหมาย ชิ้นงาน	บรรยาย ให้ ความรู้/ ฟัง ตัวอย่าง รายการ	ตั้งคำถาม	ฝึก ปฏิบัติ/ ผลิต โฆษณา	นำเสนอ ผลงาน	บรรยาย สรุป	ตรวจ ผลงาน

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพรรษา เอกพรประสิทธิ์ เกิดเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2523 ที่จังหวัด
กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย